שו״ת · אחרונים · זכר יהוסף

זכר יהוסף חלק ג

רבי יוסף זכריה שטרן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

זכר יהוסף חלק ג

רבי יוסף זכריה שטרן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/זכר-יהוסף-חלק-ג/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן קלג 5
סימן קלד 9
סימן קלה 11
סימן קלו 13
סימן קלז 15
סימן קלח 16
סימן קלט 21
סימן קמ 25
סימן קמא 30
סימן קמב 39
סימן קמג 40
סימן קמד 42
סימן קמה 48
סימן קמו 54
סימן קמז 55
סימן קמח 57
סימן קמט 57
סימן קנ 58
סימן קנא 60
סימן קנב 63
סימן קנג 64
סימן קנד 67
סימן קנה 68
סימן קנו 72
סימן קנז 75
סימן קנח 84
סימן קנט 88
סימן קס 93
סימן קסא 99
סימן קסב 101
סימן קסג 106
סימן קסד 110
סימן קסה 112
סימן קסו 116
סימן קסז 120
סימן קסח 120
סימן קסט 124
סימן קע 125
סימן קעא 127
סימן קעב 128
סימן קעג 137
סימן קעד 141
סימן קעה 148
סימן קעו 156
סימן קעז 156
סימן קעח 158
סימן קעט 160
סימן קפ 161
סימן קפא 163
סימן קפב 168
סימן קפג 173
סימן קפד 178
סימן קפה 183
סימן קפו 185
סימן קפז 186
סימן קפח 191
סימן קפט 193
סימן קצ 194
סימן קצא 199
סימן קצב 204
סימן קצג 206
סימן קצד 207

מפתחות 212
תקונים והשמטות 219

חלק אורח חיים

סימן קלג

ועש"ק ח' אדר תר"ג להרב דפאניוויעז ר' אלי' דוד ראבינאוויץ.
בדבר שאלתו בנפת הרחים צילענדר ממשי שבנקל לנקותו כחדש ממש בלי שום היכר בחביטה היטב בבארשט ושל עשיית חדשים לפסח לפי גדלם בבית הרחיים שלנו יעלה הפסד בק"נ רו"כ. בשגם קודם הפורים ידוע בזה דהנ"ש:
א **מקור** החומרא דכיס הרחיים אין לו הכשר ממנהגי מהרי"ל הלכות המצות שמהר"ש היה בדעתו להכשיר הבורר שמרקדין הקמח שקורין בייטל ולדמותו לשק. הדר חשב דשאני הבייטל שהולך מעבר אל עבר ונשאר בין החוטין ולא יצא יפה ע"י כיבוס ודמי לנפה שבא מים על מקצתו עכ"ל. ובדיני הגעלה לא הזכיר רק סל ונפה ומשמרת וריב אייזין דמקודם שחזר בו היה דעתו להכשיר הבורר. גם בד"מ במקומו השמיטו:
ובזה יובן דקדוק לשון המחצית השקל סי' תנ"ג ס"ק י"א דלמש"ל סתנ"א סי"ח בהג"ה ממהרי"ל דנפה אין לה הכשר ה"ה בכיס של רחיים. וקצת מהתלמידים מתקשים בהבנתו דהא שם מבואר להדיא או הכיס של רחיים. ולא ידעו מקורו שדין הכיס יוצא רק מדין הנפה שמזה למד מהרי"ל שאין להכשירו כיון שנשאר בין החוטין. ולכן בצילענדר מנפת משי הדק מאד שנתחדש בימינו שע"י סריקה וחבטה בבארשט לא ישאר אבק משהו גם בין החוטין אין מקום להחמיר גם לכתחלה:
ובפרט להב"ח סי' תמ"ב ס"ק ט"ו בעריבות ותיבות שבסתנ"א שניתרות בהגעלה וכאן משום חומרא דחמץ הביא שלא להקל נגד מהר"י מפאריש שהרי כתב ואי אפשר לנקרן והלא עינינו רואות שנקיות הן מכל וכל ע"י רחיצה וגרידא וע"כ דכונתו כסמ"ק שמחמיר מגזירה שמא לא ינקרם היטב וכמו שרגילין ברוב פעמים בשאר ימות השנה עכ"ל. וא"כ לפי המנהג שהב"ד ממונים להשגיח בבית הרחיים אחר שמכשירין אותם לפסח לראות אם נעשה כהוגן וכראוי להכשיר לפסח ואין לחוש שמא יעשו כהרגילם כיון שעל הב"ד מוטל להשגיח בזה שלא יעשו כהרגילם ברוב פעמים ולא גריעי מעדים דעלמא שמשגיחים שיהיה נעשה כהוגן. ובפרט בב"ד שזריזין הם כפי' המשניות לרמב"ם רה"ש ר"פ יום טוב דאף דגזרו בשבת שמא יעבירנו הותרה בב"ד שזריזין בם. ורש"י פסחים ל"ו א' ד"ה צבור שאני שכל עיקרו בב"ד וזריזין הם. ובעירובין ל"ב א' חזקה דב"ד לא מתעצלי. וע"ש עוד ובכ"מ חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן אמנם יש שהולך הקמח ע"י רערין או פושקעס ומחוברים אל רצועה ושק הנקרא שלייעס

או גורטען שנתהוה זיעה הרבה אם נתישנו הרבה מעשייתם. וכן בהפאסין אם אינם משל עור ורק משל גדיל שקשה לנקותם ועולה להוצאה מועטת בחדשים:

ובשערי תשובה **סי'** תנ"א בשם הגו"ר בנפה של חמץ דנהגו להחמיר בחדשים ואף שנתבטל קודם הפסח לפי שאינם בני תורה ויבואו לזלזל באיסורין. ובפרח שושן חולק דמדינא אסור אם לא בשעת הדחק או הפ"מ יאפה הכל קודם הפסח וישליך מעט קודם הלישה גם לא יעשה ממנו תבשיל בפסח. ואיננו אתי לעיין עליי. וממשמעות העיקרי דינים דלא פליגי שהביא מפרח שושן ברקדו בנפת חמץ דלכתחלה ירקדנו וישמרנו לאחר הפסח וכו' וגם הגו"ר הקיל בדבר דודאי נתבטל בששים וכתה"ד סי' קי"ד. גם לא הזכיר משו"ת נ"ש סי' י"ב שכל הניקור רק ממנהגא דקודם הפסח אין כאן מבטל איסור לכתחלה דאדרבא מכוון לנקות האיסור ועוד כמה צדדי היתר. ויש לצרף ג"כ דהיתירא בלע. כמ"ש בשאילת שלום תנינא סי' רנ"ב. ולהא"ר סתנ"א ס"ק ל"ו דגם בנפה אם עבר ונפה אפילו בפסח ע"י שפשוף היטב אפילו בלא הגעלה מותר וע"ש בחי"ע ס"ק נ"א. ולהבית מאיר סי' תנ"ב ס"ח שהמנהג ליקח כים חדש שיהיו המצות בחזקת שימור משעת טחינה:

ומה שהעתיק הברכי יוסף בתנ"ג ס"ק י"ג ונמשך אחריו בשע"ת סוס"ק ו' ניקור הרחיים לאו מדינא ולכן אם נקרו הרחיים כמנהג ושוב טחנו חיטי דספק חמץ א"צ לנקרם בשעת הדחק ובית דוד פקפק בדבריו. והועתק אגב שיטפא דלמעיין בנ"ש סי' י"ג שנקרו כד"ת ואח"כ טחן אחד שהיו לו חטים מצומחים כמעט החצי וקצת טחנו חטים לאח"כ דחשוב דיעבד ונתבטל קודם הפסח ואף שהחשש שמא נתערב מהמצומחים מ"מ כיון שלא נתכוון לבטל בעת הטחינה הבו דלא להוסיף בניקור הרחיים שהוא רק ממנהגא עכ"ד. והרי מצומחים גרע ממבוקעות שקרוב להחמיץ ואין לעמוד על הבירור וכהגהות הר"פ בסמ"ק ל"ת כ"ב מדגן שצמח מלחלוחית הארץ שזהו חימוץ גמור וצריך לבררו שיהיה ס' מאותו שלא צמח. והובא בב"י סי' תנ"ג ד"ה כתב בהגמ"י פ"א מחומ"צ בשם סמ"ק וכן הועתק בשמו בד"מ. ולא מצאתי בהגמ"י אבל בשו"ת בית אפרים חא"ח סו"ס ו' במוסגר שלהב"י היה לו הגמ"י יותר ממה שהוא בדפוסים שלפנינו כמבואר כמה פעמים עכ"ל. וע' במנח"י כלל ל"ט ס"ק ט"ז דזה מיקרי מין באינו מינו כלל. ועכ"פ מבואר בנ"ש שלא כהעתקת הברכ"י ושע"ת שטחנו חיטי דספק חמץ. ואם שמ"מ דהנ"ש שלא בדקדוק שהעתיק ג"כ בסי' י"ג דהוה ס"ס שמא לא נתבקעו דמה שנתערב מהלתותים נתבטל בס' דפשוט יותר מחטים שצמחו ויש ס' כנגדן. וזה לא שייך הכא שהיו כמעט חצים מצומחים דלענין החשש למי שטחן אח"כ שמא נתערב מהמצומחים לא שייך ס"ס שמא

לא נתבקעו. ורק לענין שהקדים בסי' י"ב דהניקור ממנהגא דאף אם טחנו תבואה לתותה הוה ס"ס. ועכ"פ מה שנתערב מהלתותים נתבטלו והכ"נ דבמדומע אף דרשאי לטחון לעצמו מ"מ להאכילו לישראל הוה כמתכוון לבטל בשבילו וכיו"ד סצ"ט ס"ה. ובח"ס חאו"ח סי' קכ"ט בחטים מצומחים שעירבו בכרי חטים לטחנם קודם הפסח ולאפות בהם מצות ומבואר שאסור להוסיף על חטים שאין בהם ששים. וכן אוסר בפשיטות בנוב"י קמא חיו"ד סכ"ו בהג"ה ד"ה ועתה נשוב וסו"ס נ"ז ד"ה ועד עתה ותנינא חיו"ד סנ"ו. [וע' בנחלת צבי מהפ"ת יו"ד ספ"ד סי"ג. וכה"ג במקום שמואל ר"ס פ"ו על הקושיא מקידושין נ"ו שלח לתקלה כמפורש בב"י שמותר להוסיף ולבטל ולא ליקח איסור בידים. לבטלו ודחה דברי השואל סי' קי"ג ועשו"ת שמן רוקח ח"ב סי' י"ד דבאיסור יבש בעין לכ"ע אסור מה"ת לבטל וכבר מבואר כן בנוב"י תנינא חיו"ד סמ"ה וע' ביד יהודה יו"ד סצ"ט ס"ה והגהות הרצ"ה חיות יומא ס"ז ב' ותפארת יוסף חיו"ד סי' י"ד דף נ"ז ע"ד משש"ב ע"ד המל"מ וע' בטו"ט ודעת תנינא תשובה נ"ב השייך לסנ"ז]. ולא הזכירו מהט"ז סתרכ"ו ס"ק ב' שלמד מהב"ח שקודם זמן האיסור יכול להרבות עליו אפילו לכתחלה וכאגודה ומרדכי וע"ש במ"א ס"ק ג'. וכן בט"ז סתמ"ז ס"ק ה' וי"ח וסוס"ק י"ט מהמרדכי בפכ"ש בשם האו"ז והוא בססע"ט בשו"ת ושכן הסכים אבי העזרי ורבינו שמחה והובא גם במרדכי פסחים סתקס"ז בפרק בתרא דכלאים וכמש"ל סתקנ"ה. ובב"ח סתנ"ג ס"ב ממרדכי בשם ראבי"ה וע"ש בט"ז ס"ק ב' וב"ח סתס"ז מהמרדכי והובא בט"ז ס"ק ד' ומנח"י כלל מ"ו ס"ק ל"ד וח"י סתנ"א ס"ק י"ב וסתנ"ב ס"ק י"ט וסתמ"ז ס"ק ט"ז וכ"ט. ובתשובת הר"נ סנ"ז ונ"ט הביא הראיה דצמר גמלים ורחלים שהובא ג"כ במרדכי וכתב דשמעינן נמי מהא דהיתר בהיתר לא בטיל. והובא גם בב"י ר"ס תס"ז. ועי' בפר"ח א"ח סתמ"ז ס"ק ד' וגור אריה יהודה חיו"ד סי' ד' ד"ה ולפ"ז וע' בנוב"י תנינא חיו"ד סי' קפ"ו ובנין עולם חא"ח סכ"ח משש"ב ושערי שמחה בענין היתר בהיתר ופר"ח א"ח סתמ"ו דין ד' וחיים שאל ח"ב סל"ח אות פ"ג. ובר"נ נדרים נ"ב משמע דמסכים להרי"ף לפי דהיתר בהיתר הוא וכשו"ת בית אפרים חח"מ סכ"ה ד"ה והנה דעת ועשו"ת דברי נחמי' חא"ח סו"ס א' אות ג' משש"ב. ובד"מ סתנ"ג קיצר בהעתקתו דאסור לטחון. והא אדרבא דעתו להתיר רק שלמעשה לא מלא לבו להקל וכפר"ח סתנ"ג ס"ק ג' שאפשר מטעם חוזר וניעור. ועי' בב"ח סתמ"ז ס"ק ו' ובפמ"ג באש"א סוס"ק ל"ח דמחלוקת חו"נ מידי ספק לא נפיק ואם יש עוד חומרא מצטרפין אף בדרבנן וע"ש במ"א ס"ק י"ג ותשובה מאהבה ח"ב תשובה רנ"ד. ואפשר ג"כ מצד מחלוקת הפוסקים בקודם זמנו שבר"נ בכ"ש הביא מרמב"ן דחמץ שמו עליו ושכן שהרי"ף ושמ"מ דעתו

נוטה דהיתירא בלע וכמש"ש ד"ה ופרכינן ואפשר דבחמץ דבהיתירא אשתמש הקילו לבטל לכתחלה. וכן בתו' שם ל' ע"א וחולין ח' א' וק"ח סע"ב ורא"ש בפכ"ש והובא בטא"ח סתנ"ב וע"ש בב"י ד"ה וא"א כתב ובתשובה כלל י"ד ובטומ"ת ר"ס תנ"ב. ומ"ש בשו"ת שמ"ר סי' י"ד פרט ב' אות ד' שכ"כ הרא"ש בתשובה. והוא היפך המבואר שם דבע"פ קודם זמן איסורו מותר להגעיל כלי ב"י. אפילו אין במים ס' לבטל דהוה נ"ט בנ"ט דהיתירא. וכנראה שמקומו קודם שכתב אבל ברמב"ן שהובא בר"נ דחמץ הואיל ושמו עליו נקרא איסורא בלע. וסתנ"א ס"ק ב' הביא האו"ה דחמץ מיקרי היתירא בלע וע' במנח"י או"ה כלל מ"ו ובש"ך יו"ד סי' קל"ה ס"ק ל"ג. וע' בב"י סתנ"א מהמרדכי בפכ"ש בשם או"ז. ושם בכלים שמשתמשים ע"י האור בשם רבינו ירוחם שלרוה"פ כרמב"ן וע"ש בט"ז ס"ק כ"ה שתמה שכבר הוכיח דאנן קיי"ל כסברא זו. ובא"ר סתנ"א ס"ק י"ג ויש מקילין ונראה לסמוך בהפ"מ על הפוסקים דמיקרי היתירא בלע וע' בשאילת יעבץ ח"ב סצ"ד מ"ש עהט"ז יו"ד סצ"ט מהדרישה. וע' בח"ס חא"ח סי' ק"ז וע"ש סו"ס ק"ת דהרשב"א לאו לכל מילי כללינהו וכו'. וכ"מ ממ"א סתמ"ז סוס"ק ל"ח וע"ש ס"ק כ"ד וכ"ה ומ"ה וסתנ"א ס"ק מ' וע"ש במחצית השקל וסחס"ז ס"ק ד' מהמרדכי בשם ראבי"ה. ובפר"ח א"ת סתנ"ב הניח בצ"ע כהרי"ף ורא"ש בפכ"ש ובתשובה דהשפודים מלבנן והא ברא"ש בסמוך דקודם שעה ה' מותר להגעיל אפילו בן יומו. וע' במק"ח סתמ"ז ס"ק ח' ושו"מ תליתאה ח"א סשס"ז וח"ב סי' קמ"ט ובקנ"ב כ"ש טרח ליישב קושית פר"ח וכבר העיר בט"ז סתנ"א ס"ק ח' ותמה עליו בשו"ת תשואת חן סנ"ו והאריך בישוב הרא"ש וע' בסולת למנחה כלל ל"ג דין א' בהג"ה מבן המחבר ומגן האלף סתמ"ז ס"ק כ"ה. ובחי"א כלל קכ"ו אות ה' דרשב"א לשיטתו דחמץ בפסח שמו עליו כס"ק כ"ד, ובמשיב דבר חא"ח סכ"ג השיג בדברים דחויים מעצמן וחתר להקל בשעה"ד גם לרשב"א ובלי יסוד. וע' בפמ"ג בא"א ס"ק ו' וסתמ"ב ס"ק א' ד"ה תו וע' במחהש"ק סתמ"ז ס"ק י"א דכיון דנתערב בהיותו יבש ונתבטל חד בתרי נעשה היתר גמור ומותר אח"כ לבשלן אפילו ליכא ששים דלא כרשב"א וע' בפמ"ג יו"ד סי' ק"ט. ובשו"ע הרב מלאדיא סתמ"ב ס"ה בק"א שהביא מהפר"ח א"ח סתנ"ג שמחמיר כיון דאפשר לברור המצומחים קודם הטחינה ושלט"ז סתרכ"ו ס"ק ב' למה נהגו להחמיר בניקור הרחיים אם מעיקר הדין מותר לערב בידים. ולא הזכיר מהנ"ש הנ"ל שהוא לחומרא בעלמא וכיו"ד ספ"ד דבאין כוונתו לבטל שרי. ובמ"ש דאטו יהא מותר לערב חלב וכו' עשו"ת ציוני ח"ב סנ"ד מה שמחלק וכן בשם אריה חא"ח סי' יו"ד. וע' ביד אפרים יו"ד סי' ק"א ס"ג בהג"ה ובנחלת צבי סצ"ו ס"א ותשובת מהרי"ל סירי"ב וח"ס חא"ח סי' ק"ז. ועפ"ז נדחה ג"כ

קושית הח"ס חא"ח סי' קכ"ט לבטל השומים בס' דלבטל חריפותא אפילו לראב"ד מותר שלא יבא לידי איסור ונדחק לחלק מההיא דסצ"ד. ולפ"ז אין לדמות איסור בב"ח לחמץ קודם שהגיע זמן האיסור. ובסו"ס נחלת צבי דף כ"ח ע"ב בתשובת מהרי"ש נט"ז שאוסר להוסיף על חטים מצומחים גם בשעה"ד והביא ג"כ דפר"ח סתנ"ג ולברור המצומחים קודם טחינה כט"ז יו"ד סי' קל"ז. וכבר תמה עליו בשו"ת ברית אברהם חא"ח סל"ד אות ב' ובסו"ס ל"ו דלהורות לרבים אין להחמיר. ובשם אריה הנ"ל דבטורח גדול וזמן הרבה לא מיקרי אפשר וכמו דלא אמרינן איכא לברורי ובטורח וכפר"ח ומנח"י כלל נ"ט ס"ק ח' והעלה דלאחר שנטחן ונתבטל עכ"פ ברוב ואינו ניכר אז כשהוא קמח שרי להוסיף עד ס' כיון דהיתר הוא עכשיו. ומ"מ מי שהורה בשעה"ד עפ"ד הט"ז שהרבה ראשונים קיימי כשיטתו יש להמקיל על מי לסמוך ולכתחלה רק כשנתבטל ברוב או בצירוף איזה צד:

ד **והנה** בניקור רחיים פאראווא שנתפשט במדינתינו המנהג להתיר בלי שום פקפוק ולהעמיד משגיחים לנקות שלא ימצא שום עיסה ושיהיו הליוואנטין פתוחים בעת הטחינה. ומצד הלחלוחית שבדופני העץ מחמת החום העלו האחרונים שאין לחוש יותר מרחיים של מים וע' במשיב דבר סי' ל' משש"ב ובסתס"ו ס"ק ו' בח"י. וע' בשו"ת רדב"ז חלק ו' ב' אלפים ק"כ דאף במצאו בדופניו מה אין להחזיק ריעותא. ותשב"ץ ח"ג סי' קי"ז דלא מחזיקינן ריעותא בספק תערובות משהו אפילו ראינו שמתערב מעבירו בנפה וכש"כ לפני זמנו עכ"ל. ועשו"ת הר"נ סכ"ט וח"ס חא"ח סו"ס קכ"ג ד"ה אלא ובנין ציון החדשות סי' ה'. ושוב בהמשך הזמן הגיע אלי כמה מכתבים מרייסין מערעורים בהכשר רחיים פאראווא ושנחלקו שם לאגודות וכן ראיתי באיזה חוברות מרבנים מפורסמים שמתמרמרים על המקילים בזה אבל לא ראיתי בזה רק קול ענות דברים מבלי יסוד. ובשו"ת יד אלעזר סי' ס"ד להסיר מכסה עליוואנטר והקאסטין בשעת הטחינה. ועכ"פ הזיעה לא נקרא אפילו מי פירות. ובאורי וישעי סי' י"ג שליתר שאת יסבבו האבנים בקארקיזפס שלהם ולא יוכלו לעשות עיסה מהקמח. ומ"ש בשם שו"ת דברי חיים סי' ל"ה דיותר יוכשר של דאמפף וכפי שראיתי בשמו קיצר בהעתקתו שברוסיא עוד לא חידשו תחבולה לרחיים של קיטור כמו במדינתם שלא יוכלו לטחון רק תבואה יבשה ועי' בשד"ח חלק דברי חכמים סי' ק"ב ומערכת חומ"צ סי' אות ג':

סימן קלד

ו' שמיני תרנ"ז להרב דמיר ר' אלי' דוד ראבינאוויין.

בדבר שאלתו בלישת המצות דלרשב"א שהביא הב"י סי' ת"ס אוסר ע"י א"י בישראל עומד על גביו ולמ"א מותר באי אפשר בענין אחר:

יעיין בפר"ח דאין לנו אלא כפסק המחבר דאפילו ישראל עומד על גביו ומזהירו אינו יוצא. וכן מסתימת האו"ז הלכות פסח סי' רנ"ו שאסור להם ללוש מצה ולשאוב מים דאדעתא דנפשייהו עבדי. ובמגן אלף תמה על המ"א מהרא"ש הלכות ס"ת דעיבוד שא"צ רק רגע אחד מהני. וממילא במצת מצוה שכל הלישה צריך לשם מצת מצוה לא מהני עומד על גביו. ובחמד משה דבא"י אפ"ל דאף בדיעבד אינו יוצא ועי' בישועות יעקב, והארכתי בתשובה (ח"ב סי' צ"ט ד"ה ומעלתו). ובבנין עולם חא"ח סכ"ח מצדד נגד דהרשב"א ושאר פוסקים דלא בעי לשמה ממש רק מחשש חימוץ ונדחק הרבה ליישב בחלות תודה לרבה בפסחים ל"ח ב' דבעינן המשתמרת לשם מצה ולא לשם זבח, ובאיזה קהלות פרצו גדר והפריזו להקל דהוה כאי אפשר בענין אחר מחמת שבטורח להם להשיג רק ישראליות ורק האופים מצה שמורה נזהרים שלא ליקח למתעסקים בלישה לא"י. ובזה עלולים להכניס עצמם בסכנה מעלילה באשר רק איזה מהמצות לא יניחו לא"י לעסוק בהם (וכאשר נזדמן בקהלה אחת שהוציאה א"י אחת עי"ז עלילת דם הנתעבה עד אשר יצא משפטם לאור ע"י בקורת משפט אשר נתברר להם לאשורו). גם במקומי היה לי עמל הרבה בהיות המתעסקים בלישת המצות נשכרים לפאבריקין והתאמצו למילף קלקלתא מה שראו בשאר עירות אשר נמצא בפה החותרים להקל להם מצד זה ולא נתתי להם להפיק זממם והוכרחו להשתדל להשיג מתעסקים בלישה מעירות הסמוכות:

אמנם מה שהוסיף כבודו שזולת טעם הלישה יש חיוב לשכור לישראל גם ביוקר מזולתם וכב"מ ע"א א' לענין הלואה. ומלבד דאין לדמות במו"מ להיכי דלא מפסיד מכיסו. בלא"ה להתו' ע"ג כ' ע"א ד"ה ור"מ ההיא להקדים נתינה וחולין קי"ד ב' ד"ה עד שיפרט דדוקא נבילה שאינו שוה אלא דבר מועט שלא היו נכרים מצויין ביניהם ולגר שוה כשאר בשר כשר. וע"ש בפסחי' בחידושי מהר"ם חלאוה ובזה ניחא ג"כ הא דהשמיטו הטומ"ח הברייתא דאפילו בחנם וכמו שהעיר בדברי מנחם סי' ע"ו:

ומ"מ יש לצדד כשו"ת נ"ש סי' נ"ה לענין הפ"מ במי שירצה להיות מהמחמירים דבעשיר יבזבז עד שתות במקח שאין קפידא באונאה והארכתי בחידושי ליו"ד סל"א בסתירת המאמרים בשיעור הפ"מ (וע"ל סי' קל"ג אות ב'):

סימן קלה

ה' ו' ניסן תרל"ד. להרב דפאקראיי ר' יוסף יפה.

בדבר שאלתו אם יש חשש מעיקר הדין באפיית המצות בלילה שאי אפשר לנקות לאור הנר את הכלים מבצק הנדבק משהו וממשות של חמץ עכ"ל. תמהני מה ראה לחדש להמציא גזירות חדשות נגד מאמרם בפסחים ד' א' שאור הנר יפה לבדיקה. ואדרבא מפורש במנהגי מהרי"ל הלכות המצות דיש נוהגין לאפות המצות של מצוה בליל שניה דחביבה מצוה בשעתה וכן פסקו גאוני בבל ואשכנז. וע' בשו"ת רדב"ז ח"א סתע"ז בע"פ שחל בשבת אי עדיף לאפות מצה במו"ש. מנהגינו לאפות בע"ש משום שטרוד במצות הגדה ולא יהיה לו פנאי וכו' ובט"ז סי' תנ"ח שלא לאפות בלילי יו"ט שאם יאחר בלישה ואפיה יישנו התינוקות. ומלשון רש"י ר"פ מקום שנהגו במתני' ד"ה שלא לעשות דמצוה לטרוח מבעו"י כו' בשביל תינוקות שלא יישנו. ובט"ז סי' תנ"ה ס"ק א' לענין מים שלנו נזכר כמה פעמים שתהיה האפיה בלילה ומסמ"ג דאסור לאפות קודם עהש"ח דשמא סוף הלילה גורם הצינון. וזכר לדבר שביצאתם ממצרים אפו המצות בלילה. ואם שאינו ענין לט"ז יו"ד סי' ריז ורכ"ח ס"ק מ"ג וכ"מ דהמפורש בתורה להיתר אין ביד חכמים לאסרו. דלר"נ פרק ע"פ ד"ה מצה על שום שלא הוזהרו אז על בל יראה וע"ש בצל"ח קי"ו ב' ובאורי להגדה במשנת ר"ג אומר:

וצדקו דברי השאילת יעבץ ח"ב סו"ס כ"ה שדיינו בגזירות חז"ל וסייגים שלהם ולהתרחק מחומרות נוספות וגזירות חדשות שהפסידם מרובה משכרם וע"ש סי' ק"נ אות ד' על החומרות שנזהרו יותר מגופי תורה וע"ש סו"ס ט"ו. ובירושלמי נדרים רפ"ט לא דייך מה שאסרה תורה כו' ועשו"ת רמ"א סנ"ד. וראש פרק במה מדליקין סט"ו תמה היאך יכלו הגאונים לחדש גזירה אחר שסתם (צ"ל שחתם) רב אסי הש"ס. ובפר"ח א"ח ר"ס תנ"ג וזה תימה שאחר שנסתם (צ"ל שנחתם) התלמוד שנגזור גזירות מעצמינו. ובסי' תנ"א תמה ג"כ על הב"ח שאין לגזור מדעתינו. וסי' תס"א ס"ק ב' שכל שמותר מעיקר הדין אין לגזור מדעתינו. ובמ"מ פ"ה מחומ"צ הלכה ד' שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו אחר דורות הגאונים והלשון שלא בדקדוק וכמש"ל מהרא"ש דשבת שתמה כזה על הגאונים. ואם שבשו"ת בית שלמה קמא ח"ב סכ"ט דף כ"א ע"ב בסופו בהג"ה מבן המחבר השיא דהרא"ש לענין לעקור דבר מה"ת בשוא"ת וכמו שנסתפק בתשובת מהריב"ל. וכיו"ב הקשה ריטב"א פ"ק דתענית ע"ד הרי"ף. ותמה ג"כ מכמה סייגים ובב"ח אה"ע סט"ו וביש"ש יבמות דאשת חמיו אסרו הגאונים וכו'. ואם שאין הכרח מזה רק במה שעשו תקנה כללית בקבוץ חכמי הדור וכן בחרגמ"ה ותקנות ר"ת באגודת בני צרפת כמובא

בסוף שו"ת מהר"ם מרוטנבורג וכן במה שגזרו לסייג במה שאין אנו בקיאים בבדיקה וכיו"ב. ואף לסמ"ע סי' ב' ס"ק י' שכל מי שמתמנה על הצבור יפתח בדורו כו' היינו לצורך השעה לענוש העבריינים. גם במקומו בר"ה כ"ה ב' לילך אחר ב"ד שבימיו לא מיירי בסייג והרחקה במה שלא נתחדש סיבה מחודשת לגזור על הצבור. וגם בימי התלמוד לא היה מסור לכל ב"ד רק להממונים שנתמנו על זה שנטלו שכרם מתרומת הלשכה וכר"פ שני דייני גזירות היו בירושלים. ושם ק"ה א' וכי קאמרינן אגוזרי גזירות. ורש"י סנהדרין מ"ד א' אתה גרמת להם כו' דכיון שהעם מועלים אסור לתקן גזירות חדשות. וגם לגבי יחיד על עצמו רק כעובדא דנדרים ט' ע"ב שפחז יצרו עליו. ובב"ר פרשה י"ט הה"ד אל תוסיף על דבריו ובילקוט שלא תעשה הגדר יותר מן העיקר. וע' רש"י משלי סי' ל' פסוק ו' פן יוכיח בך ונכזבת שע"י תוספת אתה בא לידי עבירה וע' באבות דר"נ פרק א' וירושלמי תרומות סו"פ ה' וחגיגה סופ"ק וסוטה פרק ח סוף הלכה ב' וסנהדרין פ"ד הלכה ה' כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר. והובא גם בב"י טויו"ד סו"ס קי"ו וש"כ יו"ד סרמ"ב בכללי הוראה אות ט'. וע' רמב"ם פ"ב מהלכות ממרים סוף הלכה ב' שאפילו אם אחר מאה דברים יתגלגל לזדונו כרת ושגגתו חטאת חייב וע' בנוב"י תנינא חאה"ע סי' קכ"ב. והא דירו' פרק אין מעמידין שהובא בתו' ע"ג מ' ע"א ד"ה אמר רבא וכמו שהעיר במנח"י כלל ע"ח ס"ק ב'. היינו שמצד שאינו בקי ונכשל לטמא מספק סופו שיכשל גם לטהר את הטמא. ועי' בקהלת יעקב תוספת דרבנן אות א' סי' כ"א מבית יעקב ס"ס ל"א. וכללא כיילי בסנהדרין כ"ט סע"א כל המוסיף הוא גורע. כי ההוספה מעצמו מביא להקל בחמור כמו שהתיר מאן דהוא להניא האופים באמצע האפייה ע"י חברת מכבי אש וגרמו הוצאות להשומרים שיעלימו עיניהם ומרוב בהלה ופחד פתאום יוסיפו מכשולים וימהרו להשכים משנתם עהש"ח. ואשר ריבוי וכובד החומרא בזה מזמן האפייה בלילה נולד מחדש זה שנים מועטים ע"י איזה רבנים מעירות קטנות המחפשים מקום להראות בזה השגחתם היתירה במילי דפסחא ואם שראוי להזהירם שלא יאפו משתחטפם שינה וכההיא דמגילה י"ח בנים ולא נים. אבל די להחמיר מחצות הלילה וכפרש"י ברכות ט' ע"א דעד חצות הוה זמן עסק שכיבה לרבנן ובסתירת פרש"י לעיל ד' סע"א ע"ש בפ"י וצל"ח וי"ל עוד דהתם ברש"י למאי דמסיק הא דיוצא בשל לילה הואיל ואיכא דגני. והכ"נ לענין התחלת שכיבה דאיכא מיעוטא שהולכים לישן עד חצות. ובעט"ר שם ט' דבגמ' י"ל דהכ"ק חכמים פליגי וס"ל עד זמן עסק השכיבה שהוא עד חצות ור"א דעביד הרחקה וס"ל עד משמרה ראשונה או דחכמים עבדי הרחקה אבל בזמן עסק שכיבה לא פליגי. וי"ל עוד דתליא בפלוגתא

דר"א לקמן כ"ה ב' עד הנץ והכ"נ פליגי ר"א וחכמים לענין זמן שכיבה. ולכן פרש"י לקמן דפלוגתייהו אי הוה זמן שכיבה עד חצות אי חיישינן למיעוט ב"א שמאחרין לשכב דאל"כ מאי מספק"ל לבני ר"ג דאי כר"א לימרו כר"א וע"כ דהא דאמרי עד חצות להרחיק אלא דמ"מ מספק"ל דלמא ס"ל לחכמים דזמן שכיבה עד חצות. אבל לעיל לא מצי לומר כן דא"כ מאי קאמר לימרו כר"א או כר"ג כיון דלדידהו הוה מהדין עד חצות. ורק י"ל דהקושיא כיון דע"כ דרבנן בכל מקום עשו הרחקה היה להם לעשות הרחקה כר"א ואף דמקצתם שוכבים עד חצות ולר"ג דכל הלילה זמן שכיבה הי"ל לפסוק עד עהש"ח משום הרחקה דבדיעבד יוצא עד הנץ גם לר"ג וכרא"ש לקמן:

סימן קלו

א"ח פסח תרנ"ד, להרב דקראסוב באזאר ר' חיים חזקי' מדיני.

בנידן שאלתו משילוח קמח פסח על הבאהן ופריחאד כשהוא חותם בתוך חותם אי בעינן שימור משעת קצירה:

הנה להרי"ף שהובא בסתנ"ג דלמצת מצוה בעי שימור משעת קצירה וע' בישועות יעקב ר"ס ת"ס שהשי"ג עהט"ז מתשובת הרשב"א סכ"ו והיינו אחר הקצירה ואילך וכפרש"י פסחים מ' ע"א דמהפכי כיפה שקושרים את העומרים וכמובא בספרו אור לי סי' קע"א. וכל זה אינו נוגע בהולכה על הבאהן דהוה כמו חטים בעליה סגורה לשם מצוה דאטו יצטרך שלא יזוז רגע משם ורק שתהיה השמירה מכחו ממש וכן המנהג פשוט לשלוח על הבאהן גם מצה שמורה בתנאי שיהיה חב"ח ולא יהיה מקום לחשש חימוץ. ובפרט דמסתמא שכיח עוברים ושבים בכל סטאנציע גם בלילה וגם נוסעים ישראלים ולתוס' ע"ג ע' סע"א דאפילו א"י וכיו"ד סי' קכ"ט ס"ד וע"ש סי' קי"ח ס"ז ובט"ז ואי"ה כלל ל"ב סט"ז ומנח"י ס"ק מ"ג. ובתנא תוספאה על התוספתא דמאי פ"ד הי"ז נכרים המורידים מגורן לעיר אינו חושש משום מעשרות וכו' שהן בחזקת המשתמר דלא מירע אומנתו וגם שעה מועטת היא. ולא הזכיר עיקר הטעם דמעבר לרבים כע"ג ל"א ב' בין הגתות שנו כיון דכ"ע אפכי מירתת וכב"י וא"כ אין נפ"מ לשעה מועטת. וגם דלא שייך מירע אומנתו אי לאו דמירתת דכ"ע אפכי ואין שייכות לזה רק בתגר בעסק מו"מ דלא מירע אומנתו אף בדליכא למיקם עלה וכר"נ פרק אין מעמידין. וע' בח"צ סל"ט ומנח"י באו"ה כלל ל"ב ס"ק מ"ה ונוב"י תנינא חא"ח סע"ב ותפארת צבי חא"ח סי' י"ט ואמרי נועם סו"ס י"א. וגם דלא סמכינן אחזקה דתגר אלא בחששא דרבנן. ובשו"ת צ"צ החדש חא"ח סנ"ה בקמח סולת של פסח שהביא א"י בלא שומר שהביא דהט"ז דקשר משונה חשוב כחותם

ומה שכרכום במחצלאות הרבה וקשרו אותם בחבלים ותקעו בהן יתידות שלא יגביהם הרוח ומסתמא הקלייעש היו ג"כ כרוכים והו"ל חותם בתוך חותם דשרי לכתחלה. וע"ש במה שצירף השואל דאכסנאי לא מירע נפשיה והעלה שבדמאי פ"ג וחולין ה' הנותן לפונדקית ואף דקיי"ל כת"ק היינו בישראלית. וע"ש שאם האכסניא מצויים עגלונים עו"ש וכו' ומיהו לתויו"ט סו"פ בתרא דטהרות שנכנסים בזו ויוצאים ברוח שכנגדה משא"כ הכא ודאי שאינו כן. ועכ"פ בחותם אחד יש לצרף כמה סניפין והיינו לרווחא דמלתא בעלמא כמ"ש בעצמו באם לא היה קשר משונה דחותם אחד מהני בדיעבד לכ"ע בכל האיסורין. ואפשר דכוונתו לצרף לענין סניף גם לכתחלה בחותם אחד. וע' ביו"ד סי' קי"ח ס"א בהג"ה יע"ש ס"ט בהג"ה וסי' ק"ל ס"ו ובפר"ח ס"ק י"ח. ואף כשהוא של א"י בעצמו התגר והוא בבית הרחיים שלו מ"מ כיון שקונה החטים דומה לדין שהביא המחבר סו"ס קל"א דאין לדמותו ליין שגדל בתוך כרמו. ולש"כ ס"ק ט"ז דבמקום שנהגו להקל גם בזה בחותם אחד נהוג וע' בנוב"י תנינא חא"ח סי' ס"ו בחשש איבה ושיש לחוש שלא יבא מזה איזה ריעותא כו'. ובברכת משה סי' ד' ששוב ראה בצ"צ החדש דמסיק דבחותם א' יש לצרף לסניפין כמה טעמים אף שאין בהם כדי סמיכה. וקיצר בהעתקתו דאדרבא בחותם א' בדיעבד שרי לכ"ע וכמ"ש בעצמו וכנ"ל. גם מ"ש בעובדא דידיה להתיר בהפ"מ בטב"ע כשמכיר בבירור דלא הוה סארט נמוך ממה שקנה. הנה לט"ז יו"ד סי' ס"ג ס"ק א' דאף דבמציאה לא מהדרינן בטב"ע אלא לת"ח שאני בבשר שנתמה"ע דאיסור דרבנן בעלמא. וכאן החשש בדאורייתא שמנהגם לרחוץ החטים וע' בנוב"י תנינא חאה"ע סי' ס"ב מרשב"א ור"נ. אבל זה רק בדבר דבעי טב"ע משום דמורי היתירא ואומר בדדמי דלא מהימן בכה"ג בסתם ב"א אבל כאן לא שייך טב"ע רק כשנודע לו מאיזה סארט שקנה דודאי לא קנה רק כשנודע לו אז בבירור מאופן קנייתו ונאמן גם בחשש דאורייתא. ואולם בצ"צ הנ"ל הביא דסולת של פסח שאין מכבסין החטים דסארט ראשון שוה במראיתו לסארט שני דסולת חמץ שלתתו החטים. וא"כ יש לחוש גם לחליפין על סארט שני. וע"ש שאם הוא מאותו סארט שקנה שאין להא"י הנאה מהחליפין כסי' קי"ח ס"י ובתו' ור"נ מ"מ לרא"ש פ"ק דע"ג סי' ט' שיש נכון להחמיר שכמה פעמים אירע קלקול ולרשב"א בתה"א דוקא כשמפסיד לא חיישינן והביאו ג"כ הב"ח וכן דהס"ח סו"ס ק"ס דכשהן במקח אחד חיישינן שמא החליף להכשילו ולמהרי"ט ח"א סי' י"ב ויו"ד סי' ג' דהיכי שאין לו טורח להחליף אפילו לית לי' הנאה חיישינן ובח"צ סל"ט דחה דבריו וכן בפר"ח סי' קי"ח ס"ק ל"ו. וע' בע"ג ל"א ב' אי כהדדי נינהו אי איכא חותם אחד לא טרח ומזייף וכבית האוצר עיו"ד סי' קי"ח דהתם גבי פת חיישינן בלא חותם כלל

דעבידי לטעות ולהחליף שלא במתכוון כיון דכהדדי נינהו אבל במתכוון לא חיישינן היכא דלית לי' הנאה כלל וע"ש מש"ש ברשי' ל"ד ב' ד"ה בלומא בזוזא וכו' אבל כאן היין בזול ומורייס ביוקר כו' יעש"ב. גם מה שמצדד בברכ"מ הנ"ל לדון משום ס"ס לט"ז וח"י סתס"ז להקל במקום הפסד אפילו לאכלו כיון דאף אם החליפו יש ספק אם נתכבס ובאופן שיחמיץ (ע"ל סי' קס"ה משש"ב). והרי מ"מ הספק השני נוטה יותר לאיסור דמסתמא החליפן בסארט שני דכשלותתין החטים שוה במראיתו וכנ"ל. וע' ריטב"א חולין ב' דבתרומה וקדשים דבעי שימור והיסח הדעת פוסל אף בספק משומר לא הוה וע' בשו"מ קמא ח"א סו"ס צ"ד לענין שמורה. ובנוב"י תנינא חא"ח סע"ב בקמח שיפון שמן הסתם אין לותתין שרוצים שיתקיים זמן מרובה:

סימן קלז

א' תולדות תרנ"ה להנ"ל.

בדבר שאלתו בהכשר היורות מיי"ש של יינם לשריפת יי"ש של פסח והביא דהח"ס חא"ח סי' ק"כ ושבצ"צ החדש חא"ח סנ"א מחמיר. ביסוד דהח"ס די"ל דבכלי יש ס' כנגדו וכמחהש"ק סתנ"א ס"ק מ' שאין השכר כולו חמץ. ועיין בשו"מ קמא ח"ג סי' קנ"ג שדחה שגם המים נעשים שכר ולשע"ת סתמ"ז שבדבר חריף גם בהיתר שייך כבישה (וע"ל סי' קע"א). וע"ש עוד בח"ס לענין חמץ שעעה"פ לסמוך אקפילא במסל"ת כיון דהיי"ש של תבואה אינו כולו זיעה של חמץ שגם מים מעורבים בו וקוה"פ אינם נע"נ כמ"א סתמ"ז ס"ק ל"ח במי זיתים. וכבר האריך בזה בנוב"י תנינא חיו"ד סנ"ח ומגן האלף סתנ"א סכ"א בהג"ה דהשכר כולו אינו חמץ כ"א בכדי אכילת פרס ולכמה פוסקים אין בולע רק כדי קליפה וע"ש ובח"צ סע"ה שדחה דהש"כ יו"ד סי' קל"ז ס"ק ט'. אמנם להח"צ סו"ס כ' דיי"ש לטעמא עביד ולא בטיל בס'. וכן בפמ"ג סתנ"א במש"ז ס"ק כ"ז אך נסתפק בנתערב במינו עם יי"ש של חמץ. וכן בנוב"י תנינא חיו"ד סנ"ח לא נחית להא דעביד לטעמא כיון דלא הוה שינוי גמור וכשו"ת בית שלמה א"ח ח"ב ספ"ז (וע"ל סי' קס"ד). ובלא"ה יש לצדד בפסח בשלשה ספיקות להיתירא כבנ"א סו"ס נ"ג דלא בעי רק שיהיה קרוב יותר לספק השני (ע"ל סי' קס"ה). וכמו שהאריך בשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ג' שאפשר שיי"ש אינו אלא קיוהא בעלמא וכיון שדרך לשתותו מעט מעט שלא יהיה בו כזית בכדי אכ"פ ולרש"י טכ"ע לאו דאורייתא ולתשובת פ"י דמשקה היוצא מן החמץ הוה שלא כדה"נ. ועי' בפמ"ג באש"א סתנ"א ס"ק כ"ז ואפשר דע"י אפר כו' וע"ש ובשו"מ קמא ח"ב סי' קנ"ב דמשמע קצת בפמ"ג סתנ"א במש"ז ס"ק כ"ז דבדיעבד כשר

אף אם לא בישלו במים ואפר. ושם מבואר להדיא כן אלא שכתב בלשון ואפשר. וע' בבית שלמה הנ"ל שכן הדין שגם בבית שו"ח לט"ז במקום דלא אפשר סומכין אהגעלה. ורק ממשמעות הט"ז דהכ"נ כשרחץ היטב ועמדו בו המים משך איזה זמן שנסתלק חריפותו להפיג ריחו וע"ש בט"ז ס"ק כ'. ובאורי וישעי סכ"ד בעובדא שנתנו יי"ש לכלי חמץ מיי"ש מתבואה בלי הגעלה כלל ולא בישלו במים ואפר רק שנשתהה מים זמן מה לסמוך על הח"צ דלאחר י"ב חודש כלה הלחלוחית ובצירוף הפ"י דיי"ש הנעשה במדינתנו איננו רק זיעה. והפריז על המדה שהיה להקל אף בפסח ושעכ"פ לאחה"פ מותר בלא פקפוק ושהסכים אתו הרב דלבוב וכבר נדפסה תשובתו בשו"מ ח"ב סי' קנ"ב שאין לסמוך על זה וגם לאחה"פ לדידן דפסקינן כח"צ ולא כהפ"י. דא"כ אין להקל רק למוכרו לשתות אחה"פ ולא לפסח חלילה עכ"ל. וכנראה המכוון מדבריו שמטעם זיעה אין קולא גם לענין חמץ שעעה"פ (ואם שכבר הובא בשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' יו"ד שמצדד בהפ"מ לעני להקל בזה לחוד לאחה"פ בלא צירוף סניף וכר"י שהביא הרא"ש בפכ"ש סי' ה' בביטול ברוב וכדי שלא יכשלו אחריני דלית להו פסידא). ורק מצד הקולא של י"ב חודש ע' בפמ"ג בסדר הנהגת הנשאל אות כ"ה דיש לסמוך בהפ"מ או עכ"פ לשהותו ולהתיר בהנאה כה"ג. ובמש"ש עוד למ"א סתמ"ז ס"ק ה' דחמץ נוקשה דרבנן בטל בס' אף תוך הפסח עכ"ד. וע' בח"ס חא"ח סי' ק"ל ד"ה ואשר בדק לן בדהמ"א סתנ"א ס"ק מ"ד. וע' בפמ"ג באש"א סי' קע"ג. וזה כבר נכתב בשו"מ הנ"ל דמ"ש הפ"י דיי"ש הוה נוקשה רק אי נימא דזיעה בעלמא וגם דיי"ש הנעשה מתבואה פשיטא דהוה חמץ גמור עכ"ל. ובלא"ה לנוב"י תנינא חיו"ד סנ"ח דיי"ש חריף בולע בכולו. ולצ"ל החדש הנ"ל דמשתמשין בזאוואד יי"ש רותחין דכ"ר וגם הבליעה ע"י דבר חריף מאד כבליעת רותח. וע' במ"א סתמ"ז סוס"ק ד' במ"ש הע"ש דבחמץ לא מצינו איסור חריף לא דק כו' ולא הזכיר מ"ש בעצמו סתמ"ז ס"ק כ"ה וסתנ"א ס"ק מ' דיי"ש הוה דבר חריף וכן בט"ז סתמ"ב ס"ק ד':

סימן קלח

ב' אמור תרמ"ב להנ"ל,

הגיעני היום מכתבו מיום ד' פ' צו מהנהוג בעירו שנותנים הרשאה לב"ד למכור החמץ לא"י ומצד מסירת המפתח שהחמירו בב"ח וט"ז סמך על הבגדי ישע חא"ח סי' ב' דכשזקף דמי המכירה במלוה אין זה הערמה שתופס למשכון עד שישלם. ועתה ראה בשו"מ תנינא ח"ב סע"ז ד"ה והנה בועש"ק שמחמיר במכירה ע"י שליח שהנהיג הגר"א

תאומים בהיותו בזאבאריב לחתום בשט"מ אגב קרקע של המשלחים וערער הרב דשם שגם הח"י שמקיל בסי' קי"ד (צ"ל תמ"ח ס"ק י"ד) כל שאין המפתח בעת המכירה ביד הא"י לא מועיל. גם שאין פורטין המינים כסר"ט ס"ב. וחפצו להודיעו דעתי בזה:

א **ידע** כי גם בשו"ת נפש חיה חיו"ד סו"ס ס"א נשאל על הנהוג בכל גאליציא ורוסיא ליתן רשות לב"ד למכור כל החמץ עד למדידה וע"פ שומת בקיאים וגם אף שלא ניתן להם הרשאה מוכרים בכח ב"ד יפה. ולדעתו קשה לסמוך על זה בלא מסירת מפתח ומצד דבר שאינו מסויים שמוכרים סתם כל חמץ. ואם כי לענין מסירת המפתח הנהוג מקודם בכמה קהלות להביא המפתחות קודם זמן המכירה לא"י למוסרם בשעת הקניה והיה ראוי לכתחלה לצאת ידי כולם ועשו"ת אגודת אזוב מדברי חא"ח סי' י"ג אות ג' משש"ב. ומ"מ במקומות דלא נהיגי הכי אין מעכב בדיעבד כפר"ח סתמ"ח ס"ק ג' סוד"ה ומ"ש ובא"ר ס"ק ז' ופמ"ג במש"ז ס"ק ד'. ובנוב"י קמא חא"ח סח"י דמה בכך שזה נתכוון להערמה דמ"מ אם יבא הא"י לדין יוכל לשבור הדלת כיון שקנה בכסף ובשטר. גם בתשובה מאהבה ח"ג סט"ז בט"ז סתמ"ח תשובה רנ"ז שדבריו צ"ע. ובשו"מ קמא ח"ג סי' ק"כ דחה קושית השואל ומסיק דברור דמסירת המפתח לא מעכב וע"ש ברביעאה ח"ב סל"ז ובצ"צ החדש חא"ח סמ"ה דאף דהו"ל כתופס למשכון וחייב באחריות כש"ש מ"מ כיון שזקף המעות במלוה לא דמי ליש לו מלוה על החמץ ועוד דהוה כמוכר שדהו מפני רעתה ואין מסירת המפתח מעכב מצד חלות הקנין המספיק מצד עצמו. וע"ש סמ"ד דגם לב"ח וסייעתו כיון שבעת ההיא לא היה סגור ליכא הערמה. ובחמד משה ס"ק ו' דאם הקונה הניח מעצמו המפתח אצל הישראל אין איסור. וכיון שבשעת המכירה החדרים פתוחים וליכא גילוי דעת שאין רצונו שיכנס. ובשבילי דוד סשכ"א קונטרס הקנינים חקירה ד' אות ד' וע"ש באות ו' דבאם יש לו חפצים שגם לעצמו הוא צריך אין זה הוכחה ממה שלא מסר לו המפתח. ובשו"ת בשמים ראש החדש סי' יו"ד דבזמנינו אין המפתח מנהג הסוחרים לקנין רק כב"ק נ"ב דהוה כאומר לך חזק וקנה ושיכול לעשות קנין גם שלא בפני המוכר וגילוי דעת שרוצה בקנינו:

ולענין דבר שאינו מסויים הגם דבמק"ח סתמ"ח ס"ק י"א ד"ה גם יש תקנה דכשאומר כל חמצי לא הוה כמינו ידוע. ובשם אריה חא"ח סו"ס יו"ד כתב מסברת עצמו דכיון שכתב בסרמ"א ס"ד דעה ראשונה בסתם נראה שפוסק כן. ואולם ע"ש בט"ז שפוסק כהי"ח ובעה"ג סי' קי"ד דכיון שכתב גם דעה ראשונה בשם י"א נראה שאין דעתו מסכמת עם הדעה הראשונה וע"ש עוד לחלק. וכן בנוסח שט"מ חמץ מהנוב"י בצירוף ב"ד מו"ש בשיבת ציון סי' יו"ד שמוכר כל מיני חמץ. גם בחת"ס חא"ח סי' ק"ט במכר

כל חמצו ולא הזכיר תערובות חמץ דכשם שתערובות בכלל הפקר וביטול הכ"נ בכולל המכירה בשטר. ואם שבבית שלמה ח"ב מאו"ח סי' ע' מפקפק מסתימת הרמב"ם וש"ע ומ"מ העלה שכיון שכתב בלשון אודיתא בשטר ואף ששניהם מודים שלא פרטו בעת המכירה אמרינן שבודאי פרטום כרמ"א סי' ס"ו וע"ש בנחה"מ ס"ק ט'. וכתו' ב"ב מ"ד ב' דאף דידעינן בודאי שהיה איסור משקר קנאה וע"ש בבית שלמה סו"ס ע"ו ובהג"ה מבן המחבר. ובשבילי דוד קונטרס הקנינים חקירה ג' אות ט"ו מחידושי לחה"פ בכתב בשט"מ שמוכר כל מיני חמץ שימצא בסך הקצוב דעדיף יותר משיכתוב כפי שישומו אח"כ. ובשו"ת רע"א תנינא סו"ס ז' גם בשו"מ תנינא ח"ד סי' יוד ד"ה והנה בכ"ב למב"י באומר כל חמצי מכור לך דהוה כמינו ידוע כיון שעכ"פ מוכר לו כל מין חמץ. ובצ"צ החדש חא"ח סו"ס מ"ה דבכותב כל מה שבבית זה אני מוכר לך כפי המקח השוה בעיר דסמכה דעתו דאם הוא זהב ישלם כשל זהב ואם של תבן כתבן וכש"כ שבאמת נקרא מינו ידוע היינו מיני חמץ. ובבגד ללבוש סמ"ה בדה"ס כ"ו ע"ד ד"ה מוכר לו החדר רק משכירו לא יעשה כן בע"פ דהוה כמשכיר ביתו לנכרי ליתן בו חמץ דאסור בע"פ רק לשכור יום אחד קידם ע"פ עכ"ל ובכנף רננה סל"ח דצריך למכור גם כל הכלים שהחמץ בהם ולא להשאיל דהוה רוצה בקיומו ע"י דבר אחר יע"ש ושו"ת מנחת עני סי' י' וי"ד ושו"ת ני אריה סי' ע' וסע"ב מש"ש אמנם תמהני על השו"מ שבמהד"ק ח"ג סי' ק"כ ורביעאה ח"ב סי' ל"ז תמה בעצמו עהמק"ח דבשכירות קרקע לא מועיל אחריות כיון שביטל החמץ והפקירו רק אם יאבד לא יהיה לו הפסד וע"כ לא כתבו אחריות אלם רק במפקיד לו חמץ וכ"כ הפ"י פסחים ל"א וגם לא שייך רוצה בקיומו דהרי ביטל בפירוש וגם מכר וכן השיגו בסי' פ"ד וגם הפר"ח מפקפק דל"ש רוצה בקיומו רק בע"ג ובשו"מ ח"ב סל"ט דשאני במשכיר כלי דרוצה בקיומו שלא יבקע הכלי יעש"ב ובמטה יהונתן יו"ד סצ"ד ס"ג. וכן השיג על המק"ח בשו"מ תליתאה ח"ב סל"ז ואף שבשמים ראש החדש סי' ט' דחה סברתו למ"ש בק"נ עהרא"ש פסחים ל"א בחמצו של א"י במשכון אצל ישראל מ"מ בלא התנה בפירוש שאפילו יאבד המשכון מ"מ יחזיר הא"י הלואתו הוה כמקבל הישראל אחריות. מ"מ עי' במגן האלף סת"מ ס"ק ג' בד"ה מיהו קשה על הרמב"ם כו' וא"כ י"ל דגם הרמב"ם מודה שאם התנה שלא יתחייב באחריות דאין כאן גורם לממון [אלא] עלילות דברים בעלמא וכו' וכיון שמכר סתמו כפירושו שאין עליו שום אחריות ועוד דבשלמא בפקדון רשותו גורם לו האחריות כו' אבל כאן אפילו יחזיר החמץ לנכרי ג"כ לא ישלם לו כיון שאינו בטוח לו וכן העלה להלכה בספרו ברכת השיר בדינים השייכים להלכות פסח אות ג' גם בכרם לשלמה מהרש"ז מקאדני סי' ז'

אות ט' האריך בדחיית דהמק"ח באיזה חילוקים ועי' בדברי נחמיה חלק חא"ח סל"ה ד"ה ואגב בענין שכירות החדרים וכן בשיבת ציון סי' יוד בסדר מכירת חמץ מהנוב"י בהסכמת ב"ד מו"ש דא"צ למכור החדר רק להשכירו וקנין המטלטלין נקנין אגב השכרת החדר כי בשכירות ודאי קונה הא"י בכסף לחוד משא"כ בתורת מכירה אינו קונה אלא בכסף ובשטר ומי שאין לו בית אינו יכול למכור החדר בלי רשות בעה"ב ולפעמים הבית של א"י ולכן החליט תקנה השוה לכל להשכיר החדר מע"פ עד כלות ימי הפסח ולפי שמי שיושב בשכירות מיהודי אינו יכול להשכיר לא"י לבית דירה בלי רשות בעה"ב לכן ישכירנו בפירוש רק להחזיק כליו ומטלטליו אבל לא ישכירנו בפירוש להחזיק בו חמץ ומ"מ מי שיש לו בית בשכירות מישראל אם המשכיר עמו בעיר יקח ממנו רשות להשכירו להא"י ואם כי במהרי"ט חח"מ ספ"ג דאגב בשכירות לא מהני באם ביד המקנה בעצמו בשכירות וזה נסתר ממעש"ש פ"ה ומובא בקידושין כ"ז ומקומו מושכר לו. ובשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סי' י"ב דחה ראי' זו דיוכל ליתן לו קנין הגוף בקרקע וממילא יכול שיתן אותו זכות השכירות גם לאחר. גם בקצור שו"ע נמשך אחר השיבת ציון וכן אבא מארי ז"ל הנהיג אחריו כזה מטעם פשוט דטפי עדיף שכירות אגב קרקע דלא מיחזי הערמה דמוכח כ"כ כשנותן רק בשכירות להחזיק מטלטליו שמוכרח לעשות כן בכל אופן להפקיע איסור חמץ משא"כ כשמוכר לא"י עני את כל הבתים שבעיר ולאחה"פ יוחזרו לבעלים דמיחזי כחוכא וטלולא אבל בשכירות המקום על ימי הפסח ואף דבמכירת חמץ מוכרח למכור לחלוטין שלא יאסר החמץ שלו לגמרי מ"מ לא מיחזי הערמה כ"כ כשהא"י מחזיר לו אח"כ בזמן היתר שוב נדפס ס' בגדי ישע שנדפס איזה שנים לאחר פטירתו של א"א ז"ל וראיתי בסי' ב' אות ט' שכתב קרוב לסברתו ושבמקומו שנוהגין למכור כל החמץ שלהם ע"פ ב"ד לא"י טוב להשכיר החדרים עד לאחה"פ שאם ימכור בזול את החמץ שהוא מטלטלין יכול למכור את כל החמץ לא"י עשיר בפעם אחת ולא הוה הערמה אבל במכירת כל המקומות גם הא"י אינו גומר בכל לבו לקנותם. ובבית שלמה א"ח ח"א סי' ס"א וח"ב סצ"א שבמכירת הבית הוה הערמה דמוכח שכל המכירה רק הערמה בעלמא ועי' בשבות יעקב ח"ב סו"ס ט"ו והר הכרמל חא"ח סי' י"ג ד"ה ומשום משתכר באיסה"נ וחסל"א חא"ח סמ"ב ויהודה יעלה חא"ח קכ"ד וכנף רננה סי' ט' ואגודת אזוב המדברי חא"ח סי' י"ג בתשובת הרב מלעסלא אות א' ותשובת המחבר בשאלה א' וע"ש סו"ס י"ד. ובב"ח סתמ"ח למכור החדר ובאורי וישעי סי' קכ"א דף ע"ב ע"ד דבפסחים ו' דאף דשכירות לא קניא מ"מ בחמץ דאפיק בלשון לא ימצא שמצוי בידך מהני שכירות ג"כ. וכבר השיגו בפר"ח סתמ"ח ס"ק ג'. וע"ש עוד מב"ק

קי"ד א' וח"מ סי' קע"ה ס"מ וע"ש בסמ"ע ובתוס' שם וע"ג כ' ע"ב ד"ה ור"מ וע"ש בדף ע"ג ע"ג ובבגדי ישע חא"ח סי' ד' תמה על המק"ח והא חת"י המוכר בעצמו על השטר לתו' גיטין י' מועיל והלא השליח במקומו ואין המשלח מכחישו וכח"מ ר"ס קפ"ב וסי"א במכר השליח בשתי שטרות והחתים השליח והרי קאי גם על הסעיף א' דעשאו שליח בלא עדים ועי' בקצה"ח סמ"ה ס"ק ב' בטעם ההג"א (פ"ב דגיטין כ') ובתפארת יוסף חיו"ד סי' ל' סוף הג"ה א' ד"ה ובזה שהסברתי כו' משא"כ במכירת חמץ דהמוכר צריך לחתום בעצמו מהני שליחות כמו בכל התורה (וע"ל סרנ"ד). ועי' במק"ח סתמ"ח ס"ק ט' ד"ה ואם עשה שליח כו' ובמעין גנים ח"ב מעצ"ל ס"ג ד"ה עוד יש תקנה ביש לו חמץ ואין לו קרקע לעשות שליח שימכור אג"ק שלו כמק"ח דדוקא אג"ק של המשלח בלא ח"י המוכר אינו מוכח מתוכו הראיה וקרקע אינו קונה רק בשטר אבל אג"ק של השליח מהני חתימתו. ובמשיב כהלכה חא"ח סי' ב' במכר חמצו ע"פ שטר ובמס"ק ולא היו עדי חתימה דלא מהני כיון דלא מוכח מתוכו והאריך אי מהני בדיעבד קנין כסף בא"י ובשו"מ קמא ח"א סר"ז במצוה לאחר לחתום במס"ק שתמה עהקצה"ח סמ"ה והביא משו"ת בר ליואי שמועיל כשציוהו לחתום בעבורו ורק מה שיש לדון שהרבה שולחים לב"ד ע"י שלוחם דאין שליח עושה שליח במילי ועי' ב"ש סל"ו ס"ק מ"ז ולשו"ת ברית אברהם חא"ח סכ"ח לסמוך על הפוסקים בח"מ סרמ"ד באומר אמרי גבי מתנה ועי' נוב"י תנינא חיו"ד סי' קמ"ז ד"ה ומה שהביא דמלבד דבאמר אמרו לפלוני מהני שליחות ואפילו גבי גט באמר בפירוש עי' במ"מ פ"ג מגירושין וב"ש סי' ק"כ ס"ק ז' וח"מ והשיג עמהרי"ט סי' קכ"ז ועי' בשיבת ציון סי' צ"ח וצ"ה ושו"מ תליתאה ח"ב סי' קס"ט ובנודע בשערים הלכות גיטין סי' ק"כ ס"ד ד"ה והנראה ובדף ע"ח ע"ג דלרמב"ן משום דאינו עומד במקום הבעל לכתוב לשמה אלא כששמע מפיו ולא מחמת שליחות ומהר"נ דאי מילי מימסרי לשליח הוה כשומע מפי הבעל וחשיב לשמה וע' בנוב"י תנינא חאה"ע סקנ"ט אי ב"ד מצי משוי שליח לקנא לאשתו משום שאינו אלא מילי דבמחלוקת שנויה יעש"ב ועשו"ת עדות ביהוסף חיו"ד סל"ד ענף יוד בנתן לה מעות שתתן להשליח רשות לקבל וכבר האריכו האחרונים דצריך שיהיה האויף גאב שמקבלים הב"ד מחמץ של כל בני העיר שמוכרים לא"י שיהיה פרוטה לכ"א מהמוכרים שיהא קרוי קנין כסף ולא דמי לאיבעיא דשתי בנותיך לשני בני בפרוטה בקידושין ז' ב' וכמ"ש התו' ד"ה שתי כו' דאי בגדולות ואב מקבל קידושין בתורת שליחות פשיטא דבעי פרוטה לכל אחת דשליח לא עדיף ממשלחו כו'. וכבר ראיתי בתשובה כ"י מהרב ר' זלמן טורעצער בפרטי דיני מכירה כוללת מהחמץ שהאריך בזה ג"כ. וממילא דהכסף ששולחים להב"ד בעבור

טרחתם במכירה היינו ג"כ שיתנו מזה האויף גאב להא"י בעבור כל אחד מהמשלחים ובלא"ה כשגילה לב"ד ע"י שלוחו דזכין שלא בפניו (ע"ל סי' ק"מ) ובראש"ש קידושין פ"ב סל"ה וקצה"ח ששפ"ב ס"ק ב' וסרמ"ג ס"ק ט' וח"ס אה"ע ח"א סי' י"א ובעמ"י סכ"א ד"ה אין להקשות ושו"מ תנינא ח"ד סי' יוד ד"ה והנה ביום א' במדבר דכל שצוה למוכרו מועיל אף בלא שליחות וזיכוי וכב"י סכ"ח ד"ה עי"ל וע"ש ח"ב סע"ז ואם שעיקר סברתו אין לו באור כיון שלא הוזכר שם מי שזיכה לו אף דהודאת בע"ד כעדי מסירה בח"י או בכ"י וע' בתומים סו"ס ס"ח בתוס' גיטין י' ד"ה חספא דהודאתו כעדי מסירה ולא בכ"י אחר שלא נודע ג"כ בחתימתו ומי שזיכהו ועשו"ת צ"צ החדש חא"ח סו"ס מ"ו מהג"א פ"ק דגיטין סי' י"ג כיון דגילתה דעתה מהני שליחות שלא בפניה מצד זכיה:

וידע כי גם בראשית בכורים מהרר"ב מ"צ דווילנא סי' ה' דף י"א ע"ב הזכיר דהמק"ח [סת"מ ס"ק ג' וסתמ"ח] דאם השליח לבד חותם עצמו בשטר שמוכר הקרקע והמוכר אינו חותם כיון דקרקע נקנית רק בשטר וכת"י של השליח לאו שטר ראיה נגד המשלח וא"כ ע"י שחותמים המערערים להרשות למכור כל המקומות שהחמץ מונח והיינו השייך להם לחלוטין ומהני אף למק"ח וא"כ היה לנו לדקדק לכאורה שהמוכר בעצמו יחתום עכ"פ על שטר הרשאה וצ"ע עכ"ל. הרגיש בעצמו שלפי נוסח שט"מ שלו שנמשך אחר המק"ח לא מהני בלא חתימת המוכר ושהוא מהנמנע להנהיג כן בהרבה מהם שמוכרים ע"י שלוחם לב"ד ואמנם כבר העליתי שאין דהמק"ח מוסכמים לדינא ושמהראוי לכתוב גם על הבתים שהם שלו בלשון שכירות ושגם בנכתב לשון מכירה מהני כשחתם השליח וכמ"ש הבגדי ישע וכנ"ל:

סימן קלט

להנ"ל.

מ"ש עמ"ש דגם למי שיש לו בית עדיף להשכיר המקומות ממכירה ואלו בנוסח שט"מ ששלחתי לו ע"פ בקשתו מבואר למכור החדרים שהם שלו נפלאתי איך לא ראה בשט"מ שלי שנכתב מפורש בלשון שכירות על כל הבתים ורק שצויתי להעתיק לו גם הנוסח השט"מ מחותני שנמצא אצל בני בהעתקתו משט"מ שנמצא אצלו שנשלח לגיסי הרב ששם כתוב באריכות הרבה כרגיל במחוזות אלו אולי יוכשר בעיניו לבחור מה משם (ע"ל סי' קל"ח ב') ורבותא למיחשב גברי דלא נחתי או לא ידעו מרוב דעות החולקים על המק"ח מלתא בטעמא וע' בבנין עולם חא"ח סכ"ב סוד"ה ומה שכתבת ובבאי"צ חא"ח סו"ס ה' וכנראה ממכתב מעלתו דעביד לאחזוקי דבורי' ולשתף עמו אחרים במה

שהורגל לכתוב על הבתים בלשון מכירה גם מה שדקדק ממשמעות לשוני בשם א"א דבמכירת הבתים הוה הערמה טפי משא"כ בשכירות להחזיק החמץ שהבין כמשמעות הירו' דלא אסרו להשכיר להניח חמץ אלא לאחר זמן איסורו וכבגדי ישע חא"ח סי' ד' אות ו' לא אדע איך היסב בדברי לכתוב כן בהשט"מ במה שכתבתי מפורש מהדברי פקודיך דלא יעשה כן בע"פ דהוה כמשכיר ביתו ליתן בו חמץ והבאתי גם מהשיבת ציון שאינו משכירו רק להחזיק כליו ומטלטליו ואף שממילא הרשות להחזיק החמץ עד שישיג למכרו ולכן ישמיט בהעתקתו תיבות אלו להחזיק חמץ שלא לטעות בדברי כמו שהבין מעלתו דלא אסרו אלא לאחר זמן איסורו [על זה השיב שלא עלתה בידו לקלקל הכתיבה בהעתקה והוסיף עוד לכתוב בטעות בשמי שצויתי להעתיק בעבורו נוסח השט"מ מחותני כי לא היה באפשרי לחפש אחר הנוסח משט"מ שלי וכתבתי אליו כי הוספת דברים אלו לא בא במכתבי ואדרבה שלחתי אליו הנוסח משט"מ שלי שהיה מוכן בידי ושימצא ג"כ אצלו ועל זה התנצל שע"י מכתבי זה נזכר ששלחתי לו ג"כ השט"מ שלי ושהי' זה בטעות בכתיבתו] וע' בבאור הגר"א סת"נ ס"ק ו' מפשטות לשון הירו' וכן בבה"ט ס"ק ד' במוסגר או בע"פ מו' שעות ולמעלה ובבית שלמה בא"ח ח"א סי' ס"א דאף שמשכיר החדר ומוכר החמץ שבתוכו אפשר שהנכרי יוציא משם החמץ תיכף ויחזיק בו דברים אחרים וכמש"ש בח"י ס"ק ד' דמשכיר בית בסתמא לדור בו הוא וע"ש בהג"ה והכ"נ במשכיר לו בית בע"פ קודם זמן איסורו שגם אם לא היה מחזיק בו החמץ צריך לשלם לו שכרו וכמש"ש ס"ק ז' ח' ורק כשמשכירו בפירוש תוך הפסח כיון שנקרא על שם המשכירו ומה שמפקפק מעלתו דיודע דא"צ כל החדרים לדור והרי מ"מ אפשר להרשותו להשכיר ג"כ הבתים לאחר לדור ובחמד משה ס"ק י' עמ"ש הב"י מהאגור וצ"ע דמנ"ל הכל לפי החדר שמשכיר לו ולפי דרך שימוש של אותו החדר ושל אותו הנכרי. וכמ"א ס"ק ו' מהאגור דוקא תוך הפסח או בע"פ וכ"כ הט"ז ס"ק ה' בשם ב"י וע"ש בפמ"ג במש"ז ולמעיין באגור דיני חומ"צ מהירו' דוקא להשכירו בתוך הפסח או בע"פ דלא מסתבר לאסור שלשים יום קוה"פ אפילו יודע שישים בו חמץ ובפסח נמי אינו אלא כשמפרש לשום בתוכו חמץ דומיא דשכירת בהמה אבל לדור בה אע"פ שבודאי יכניס חמץ אין לאסור ובצ"צ החדש סמ"ט אות ג' ד"ה ומ"ש הב"י בשם האגור דקוה"פ שרי להשכיר ולב"ח ופר"ח אין היתר אלא שלשים יום לפני הפסח ואין מוכרח מהאגור להתיר רק בשכרו לשום חמץ ומלבד דפר"ח בעצמו הביא אח"כ דמ"א בשם האגור והרי באגור מפורש דבפסח אין לאסור אלא כשמפרש לשום בו חמץ והשוכרו קוה"פ ממילא דמותר בכה"ג ובהר הכרמל סי' ט' דה"ה משום דמשתכר באיסה"נ שנוטל

שכירות החדר שהחמץ בתוכו יעש"ב. ומ"ש מהשע"ת (תמ"ח ס"ק ג') בשם הר הכרמל שהחדר שהוא שלו ימכור לנכרי ושבשכירות ישכור לא נמצא כן ע"ש ד"ה ומה שבא בשאלה ורק לאח"ז ד"ה ומה שמוכר או משכיר לא"י חדר בתוך ביתו לית לן בה אפילו אם הוא חדר התיכון שאי אפשר לבוא אם לא דרך חדרי הישראל מ"מ כיון דמיחד הוה כשלו אבל לא נחית שהחדרים שלו יכתוב דוקא בלשון מכירה:

אמנם מה שהזכיר דמי שחושש להחמיר בשכירות בקנין אגב מצד משתכר באיסה"נ יותר נכון להשאיל החדר ולהקנות החמץ אגבו וכמ"ש במחהש"ק וכו' וע' בשו"מ קמא ח"א בכה"ג שנשאל ג"כ בקנין אגב ע"י שאל' גם באורין תליתאי סי' ק"ב דמ"מ הוה חמצו של נכרי בבית ישראל דלא קיי"ל כר"ת ביחד לו בית ע' מ"א ר"ס ת"מ וב"ח סתמ"ח ומק"ח ובהשאלת מקום אינו מועיל להפקיע מידי בל יראה ועשו"ת מנחת עני סי' י"ד בכוונת הש"ך שהובא במ"א ר"ס ת"מ שתמה הח"י ס"ק ו' ועכ"פ גם בשאלה נחתינן במחלוקת ולש"כ בעצמו איכא מאן דפליג וע' בהגהות רע"א ח"מ סר"ב במש"כ הש"כ סי' ב' וכן מוכח אין זה הוכחה גמורה די"ל כקושית הר"ש ורא"ש כו' וכ"כ הר"ש דמאי פ"ז והביא משמ"ק ב"ב מ"ד ד"ה ש"מ דהקנה בשם עליות דר"י ואף דבל"ה אתאן למחלוקת שבר"נ פרק השולח בד"ה מ"מ אי שייך לא תחנם כשעושה לטובת עצמו וע' בט"א לחגיגה והקדימו בקושיתו במג"א סי' צ' ס"ק ל' וכן הב"י ביו"ד סרס"ז וע' בפרישה ואולם להמ"א סתס"ו וססק"ח וא"ר תרמ"ד ס"ק ה' בשכח למכור חמצו שבחדר מיוחד יתן בשבת לא"י עם מסירת מפתח ואם אי אפשר במתנה ימכור שאינו עושה רק להנצל מהאיסור וע"ש בפמ"ג ותשובה מאהבה ח"ב תרמ"ח תשובה רנ"ג בגליון מ"א סתמ"ד ס"ק י"א וע' בח"י סתמ"ח ס"ק י"ב ותו' פסחים כ"ב א' ד"ה ור"ש ועירובין ס"ד ב' ד"ה ולמדנו ותוספתא פ"ג דע"ג שאם היה מכירו מותר דהוה כמוכר לו:

אמנם מה שדחה כבודו קושית הבגדי ישע מב"ב מ"ד ב' שהיכי שהמוכר יש לו קרקע מהני שאלה באגב. וזה צריך הכרע דהא בשכירות ודאי דאין חילוק וכקדושין וכ"מ ומה עדיפות שהחפץ שלו שנותן בשאלה דלא בעי רק שהקניה שמקנה יהיה בידו וגם חילוק השמ"ק לטרוף ממשעבדי דלא מהני אלא ע"מ להחזיר לאלתר אבל לענין שאלה אי מהני לענין קניית נכסים שאין להם אחריות מה סברא לחלק בזה לענין לטרוף ממשעבדי:

ואולם אף שהבגדי ישע כתב שדוחק גדול שאין לו מקום קבוע ללון והרי המציאות שרוב העניים אין נותנים להם דירת קבע על משך זמן ואין בזה שום דוחק מלאוקמי בערטילאי שאין לו שום מקום בשכירות וכב"מ מ"ו א' ואיכפל תנא לאשמעי' בגברא ערטילאי ובנדה ל"ג א' מוקי מתוך הדחק בכותי ערום ואף דיש לדחות דהיינו עובדא דהזהב ברב

פפא דאקני לרב שמואל בר אחא אגב אסיפא דביתא ינפיק לאפיה עד תווך ולזה מרמי ליה מתני' ומוכרח לאוקמי מתני' דעומד בגורן בערטילאי ומטבע נקנה בחליפין ואין להאריך בדברים הנאמרים לפלפולא דכה"ג בשבת ה' א' כתובות ס"א קידושין כ"ו ב' וזבחים ט' א' ומנחות י"ב ע"ב וס"ב א' וע' בר"פ המביא ל' ע"א ואי לא אפשר לשנויי וברש"י שאין לו סודר לכסותו והארכתי בסוגיא דפרה וטלית ובמה שנשאל בנוב"י תנינא חאה"ע ספ"ד עהא"ו דלא הו"ל ארעא ובקושית השו"מ קמא ח"ג סי' קצ"א ור"ס ק"נ ועכ"פ כיון דמוקי בערטילאי שאין לו מקום בשכירות ומהכ"ת נוקמי שנותנים לו בשאלה על משך זמן ולא צריך לאוקמי הברייתא רק באופן שיהיה במציאות שאין לו קרקע:

ומ"ש בשו"מ קמא ח"א ספ"ד עהמ"ב (סנ"ט במכר לא"י בכסף בלא משיכה ובלא קניית מקום דבדיעבד קונה בכסף לחוד דרוה"פ הסכימו כרש"י) דמ"מ רוצה בקיומו שאם יפסיד החמץ לא ישלם לו הא"י (ועל קושית המ"ב מבכורות ע' במק"ח ס"ק ד' ד"ה לענין ומגן האלף סתמ"ח ד"ה ואם קנה) ומ"ש השו"מ שכעין זה במק"ח סת"מ לענין שכירות חמץ דלא מועיל מטעם רוצה בקיומו וכתב מעלתו שבמק"ח זה לא מצא וגם אין באור לדבריו דא"כ מאי מהני כשמכר החדר והא אם יאבד החמץ לא ישלם לו הא"י שהוא עני וכן מי שהחדר לו בשכירות דמודה המק"ח דמהני השכרתו לא"י וע"ש עוד ברביעאה ח"ב סל"ז. ידע שהוא ט"ס בשו"מ וצ"ל סת"נ ס"ק ז' אסור להשכיר כלי כו' ובחי"ע דה"ה להשאיל דרוצה בקיומו יעש"ב ובפר"ח ומגן האלף ס"ק ט' וכ"כ בשו"ת רדב"ז ח"א ספ"ו וסת"מ דלא אמרו רוצה בקיומו אלא בי"נ (ואולי נתחלף לו במ"ש המק"ח סו"ס ת"מ סוד"ה וא"ש ואינו ענין לכאן). וכבר הארכתי בעיקר הקושיא דהא כל זמן שלא נמסר ליד הא"י אף דאינו מעכב להקנין דקיי"ל פסק ומשך ולא מדד קנה אבל מ"מ רוצה בקיומו אף שמחזיקו לשל נכרי וכהסכמת הפוסקים בסת"נ שהוא אחריות הישראל דאי מיגנב או מיתבר לא איכפת להא"י וגם בלא קבל הישראל אחריות הוה כאיני יודע אם נתחייבתי זולתי אם יתן לו נאמנות בדבור מ"מ לא בעי למיקם בדינא ודיינא וזה יחשב להפסד גמור כפח"ה דעביד דזבין דינא וגם דמוכרין חמץ הרבה לעני שאין לו לשלם אחת מאלף וע' בשו"מ רביעאה ח"ב סד"ה בדה"ס נ"ז סוף ע"ג וח"ג סו"ס צ"ב ד"ה והנה את"כ ומה שהשיג על המק"ח סת"נ ס"ק ז' ובדברי שאול בדרוש לשה"ג בסופו דף ל"א ע"א ובח"ס חלק ו' בחידושיו לע"ג ל"ב א' דלכאורה לא אמרו אלא באיסה"נ שמצוה לבער מן העולם וע"ש בחיו"ד סו"ס ק"ג. וכבר קדמהו הפר"ח ועוד הרבה וע' בעונג יו"ט חא"ח סל"ז בהג"ה ב' ובחא"ח סי' קי"ו וקי"ט דלא מצינו רוצה בקיומו אלא להרויח והשיגוהו בשער

יהודה בשו"ת דף י"ג ע"א וראשי בשמים חא"ח סי' כ' וקושיתו ממקבל אחריות כבר מיושב במגן האלף הנ"ל ובנש"א הלכות מכירת חמץ שאלה ו' ועשו"ת חמדת שלמה חא"ח סו"ס ב' והר הכרמל חא"ח סו"ס י"ג וע"ש דף י' ע"ג ד"ה ולפי מנהגינו ושו"ת רח"כ דף מ"ז ע"ב בסוף התשובה ויהודה יעלה חא"ח סצ"ט וח"ב סל"ז ובית שלמה קמא סו"ס קמ"ג בהשמטה להג"ה רל"ה ובגדי ישע חא"ח סי' ב' אות י"ב ושו"ת מהרי"מ מפאדווה סי' י"ד וכנף רננה חא"ח סל"ח ועונג יו"ט חא"ח סל"ז דף נ"ו ע"ג בהג"ה ואורי וישעי סמ"ד וע' במנח"י כלל פ"ה ס"ק ט"ו ודחה דבריו בבית מאיר א"ח תס"ז ס"י וגם הח"י דטעם דתערובות משהו דרוצה בקיומו וע"ש בסת"נ ס"ה ובצ"צ החדש חא"ח סמ"ט אות ה' ואין רצוני להאריך בפלפולים במה שדשו בו רבים:

סימן קמ

ער"ח אייר תרמ"ה להנ"ל.

מכתבו הגיעני בחוהמ"פ בשאלתו אם יכולין הב"ד לזכות שלא בפניו במכירת חמץ של מי שאינו בעירו וכפמ"א ח"ב סו"ס נ"ב שהובא בפת"ש יו"ד סש"כ ס"ק ה' בבכור:

בט"ז א"ח סו"ס ת"מ וסתמ"ג ס"ק ד' דאלו היה בעל החמץ עליו לבער חמצו אבל אם איננו כאן חייב הנפקד למוכרו בב"ד ובב"מ ל"ח א' וח"מ סרצ"ב ס"ז עושה תקנה לבעל הפקדון אם אינו בעיר ולא גרע מנהר שוטף ויורד לתוך שדהו שמצוה להציל ומכש"כ שלא יעבור בב"י שכ"א מחויב להצילו מהאיסור ובשו"ת נאות דשא סו"ס ל"ט מצדד דגם כשהנפקד בעיר ואפילו באחר שאינו נפקד יש כאן משום השבת אבידה ומהני מכירתו בב"ד כיו"ד סשכ"ח בהג"ה מתה"ד סי' קפ"ח בעיסה שמתקלקלת ליטול חלה בלי רשות בעה"ב וע"ש בט"ז וכשמתחלה עשאו שליח פעם א' שרי שלא מדעתו ובתה"ד סרכ"ז באשת מומד מסיק להחמיר משום חומר א"א לחוש להתו' בשם הירושלמי דזכות נמי לא מהני ואם מצוי בביתו סמוך לגמר זמל מכירת חמץ עדיף שישאלו מה שלא מכר חמצו וכשאינו בעיר ובמקום שלא יוכל למכור בב"ד או שנעשה לו עיכוב לבוא לביתו זכין שלא בפניו אבל אם הוא במקום שהב"ד מוכרים החמץ לא"י אין רשאין במקומו למכור כמו לגבי ביטול כשלא עשאו שליח וכפמ"ג בפתיחה לא"ח הלכות פסח פ"ב אות ג' ובתשובה מאהבה ח"ב תשובה רמ"ט סתל"ד ס"ד תמה עהמ"א דביטול אשה לא מהני שאין החמץ שלה והא לא מהני כלל ביטול בלא מינהו לשליח ובבנין עולם חא"ח סכ"ג העיר משע"ת א"ח סתמ"ח ס"ק ד' בשם דודו שיכול למכור חמץ של אחרים דזכין שלא בפניו וע' במ"א סתל"ו סוס"ק י"א שהוא כמשיב אבידה כו' דמבואר דכל אחד

יוכל למכור שלא בידיעתו (וע"ל סי' קכ"ח במש"ש מדהמק"ח סתמ"ח יעש"ב), ובמ"א סתמ"ג ס"ק ד' דאם הוא במקום דיכול למכרו לא"י שיודע שיחזיר לו לאחה"פ אסור למכרו רק במכירה חלוטה ועשו"ת ברית אברהם חא"ח סכ"ח אות ג' בהג"ה דאפשר דאם הוא באחריותו צריך מכירה חלוטה יעש"ב ובשו"מ קמא ח"ג סר"כ ד"ה והנה במ"א דלפ"ז במוכר חמצו של חבירו דאם לא ביטלו הוה הערמה בדאורייתא וצריך למכרו במכירה גמורה כיון דהנפקד אינו יכול לבטלו ושוב אין מועיל המכירה ואולם הבכ"ש לפסחים כ"א מצדד במסקנת דבריו דלא שייך הערמה בחמץ שאם לא ימצא למכרו ע"כ יבערנו וגמר בלבו למכור בלב שלם ורק לענין בהמות שעיקר כוונתו כדי להאכילם חמץ בפסח לא מהני ובישועות יעקב סתמ"ח ס"ק ט' ד"ה נחזור דכן לענין בכור שלא יצטרך להטפל בגידולו ומהני גם בדאורייתא ובחסד לאברהם חיו"ד סי' קי"א דאין לבטל מטעם אומדנא דמוכח דאנן סהדי שמוכר בלב שלם שלא יעבור על בל יראה וכתו' ע"ג ע"א ד"ה רב אשי [ובשד"ח חלק דברי חכמים סי' ק"ט הועתק קצת מתשובתי ומה שכתב שהלא גם דהשו"מ הובא לעיל וכפי מכתבו המונח עדיין אצלי לא הזכיר רק מהפמ"א שהובא בפת"ש ויותר לא העיר כלום וכדרכו על הרוב לקצר בשאלותיו בכתב ואולי שנתעורר עליו אחר שילוח מכתבו ושגגה פלטה קולמסו מה שכתב גם בהתחלת מכתבו ששלח אלי ככל הכתוב למעלה. כי זולת הפמ"א לא העיר כלום וכנ"ל]. ובעמ"י סכ"א האריך בתה"ד שהובא ברמ"א יו"ד והקשה עליו ושאח"כ חפש באחרונים ומצא במרכה"מ דלא אמרו רק זכין לאדם שיקנה ולא שיוציאנו מרשותו והשיג ג"כ על התה"ד מרשב"א נדרים ל"ו ומתו' נזיר י"ב, וכבר נתבאר כל זה בקצה"ח סרמ"ג ס"ק ח'. ומה שהאריך עוד בעמ"י ד"ה ואין להקשות מאה"ע סל"ה וסל"ו. ע' בקצה"ח סשפ"ב ס"ק ב' ואבני מלואים סל"ו ס"ק מ' שהעיר ג"כ מזה ומדרשב"א דשליחות בעי לדעתו וע"ש בסל"ה ס"ק י"ג וסל"ז סוס"ק י"ב ובשו"ת מהר"ם מינץ החדש סי' י"ז האריך ג"כ בסתירת התה"ד, מהרשב"א גם בנודע בשערים ח"ב סי' י"א אות ז' וע' בראשי בשמים חיו"ד סו"ס ל"ז וסי' ס"ט אות ד' ובבכו"י סכ"ח ד"ה עי"ל כו' עהר"נ נדרים ל"ו וע' בבאי"צ סי' א' ענף ג' ד"ה אך באמת כו' והקדימו בשבילי דוד סשכ"ח ס"ק ב' דמתו' נזיר י"א אין ראיה וכתו' קידושין כ"ג ב' דבציוה בתורת שליחות גרע ובמל"מ פ"ט מאישות נדחק בדהת"ו דנזיר שנדחה טעם זה וע' באהל יוסף מנחות ל"ו ב'. אבל להח"ס אה"ע ח"א סו"ס י"א ד"ה ואמרתי לעיין א"ש במורווח וע"ש ד"ה נחזור שכתב עמרכה"מ ודבריו ברורים דהרי זכיה ילפינן מנשיא אחד למטה והתם לחוב ע"מ לזכות וכן הלכה רווחת למכור חמצו של חבירו בשעה חמישית מטעם זכיה אף דהוה ממנו לאחר עכ"ל. ובשושנת העמקים סוף כלל כ"ג דאין

לחלק בין שדה להא דקמח דמצוי בשוק דכל שלא בא לרשותו הוה דשבל"ע וזה שלא כדהח"ס. ובשו"ת תפארת צבי חאה"ע סמ"ב ד"ה אולם דחה דהמרכה"מ דאינו מועיל לזכות הימנו יעש"ב:

ובדשו"א סי' י"ח במכר חמץ של חבירו בע"פ בלא ידיעת בעל החמץ וכל דבריו בלי יסוד ועיקר חידושו להמק"ח סת"מ ס"ק א' בחמץ א"י שקבל הישראל אחריות דסמוך לזמן איסור יכול למוכרן דמהני יאוש שלא מדעת כב"מ כ"ב דאבוד ממנו ומכל אדם ואין ענין לזה דהתם ברשות הישראל שקע"א וקני ליה ביאוש קודם זמן איסורו ולא בשל ישראל שאינו ברשותו וע"ש במק"ח סתמ"ג סוס"ק ה'. ומה שהעיר על מרכה"מ מהא דמעמידין אפוטרופוס לחלק בנכסי יתומים ומגיטין נ"ב למכור ברחוק ולגאול בקרוב וכז"מ בבאי"צ חא"ח סי' א' ענף ג' שהזכירו בעצמו בסוף הסי' שהאריך בזה וכבר נתבאר סתירה זה בתפארת צבי הנ"ל סמ"ג ד"ה ובגוף הדין לדחות השגת השואל על זה. ובלאו הכי לש"כ ח"מ סשנ"ט ס"ק ד' דבעומד להמכר נחשב זכות שבא הממון לידו ובמחא"פ הלכות גזילה סי' ה' אות א' דאף לרא"ש דמיירי בעומד להמכר לא התיר אלא כשזיכה לו ע"י אחר וכמובא שם בש"ע סעיף ב' י"ל דאיירי באינו רוצה לשלם אלא סחורה אחרת דאין דעתו של מוכר לזכות כ"א בדמים אם לא דאיכא זכיה עדיפא ובהעמק שאלה על השאלתות פרשה ח"ש סי' י"ז סוס"ק ב' הביא מתשובת הגרמ"ס הנדפסת בחר"י מיגאש לשבועות דאי הוה בדעתו מהני משום זכות בלא שליחות ומיירי במיחד לקדש אשה פלונית ומפקפק מאי שייך גלוי דעת ודלמא מצא אחרת כו' וליתא דאין לחוש אחר גלוי דעתו שמתרצה בזו ולא ניתן לשיעורין שיהיה המעשה תיכף דמוקמינן אחזקתו שלא נשתנה דעתו ורק באמר סתם קדש לי אשה דלא מהני גלוי דעת דמעיקרא וכן מחלק בשו"ת מנחת יהודה חיו"ד סצ"ב להיכי דלא הוה שליח רק מטעם ניחותא דבגוף הדבר אינו זכות זולת הגילוי דעת דמעיקרא משא"כ בגילה דעתו שחפץ בפלונית דזכות הוא לו בשעת שליחות אין לחוש דלמא חזר בו וע"ש בסי' צ' וסי' ק"ב ומלאת אבן אה"ע סכ"ח סי"ז. וע' בשו"ת שער יהודה דף י"ג ע"ב שהאריך ג"כ מתשובת הרשב"א וע"ש בדף ט"ז ע"א וע"ש בעירובין פ"א ע"ב בד"א בעירובי תחומין וש"נ וע"ש פ' ע"ב וירו' פ"ז ה"י ובשיורי קרבן ובט"ז א"ח סשמ"ז סוס"ק א' ובעוי"צ סי' י"ח דעירובין אינה מצוה חיובית וז"א דהא בכוס של ברכה דשוה עשרה זהובים ואף דברכת הנהנין ג"כ הכי ובק"נ סופ"ז אות נ"ד מהמ"א סשס"ט ס"ק ח' ומחלק בין עירובי חצירות כתו' שבת ל"ד ב' ד"ה ל"ק ובירו' פרק אלו עוברין הלכה ה' כאן שנה ר' דמעשה קודם לתלמוד דקרי לשבות שביתת הרשות והובא ברא"ש אות ד' וע"ש בק"נ אות מ"ז לענין שביתת מצוה ויש לדון

עוד להמ"ב המובא במ"א סתמ"א ס"ק ד' וי"ל דלענין גילוי דעת שיצא מרשותו להקנות להא"י סמכינן על הביטול וכפמ"א ח"ב סי' קס"ג דאף על מה שמכר מהני הביטול ובמק"ח הקשה עהמ"ב דב"י לא איירי רק מד"ת דאיסור ב"י אבל להטור אף מהביעור שתיקנו מ"מ הא"י אדעתא דמכירה נחית והקונה אינו מתכוון לקנות מכח הפקר ואולם לנוב"י תנינא חא"ח סי' ס"ב בשכח למכור חמצו עד לאחר שש דבדיעבד כשמכרו לא"י שעשה משיכה זכה משום הפקר ולא עבר הישראל עב"י ובדברי חיים דיני חמץ סו"ס ג' העיר מרשב"א נדרים מ"ז במסלק חובו באיסה"נ דאינו מסולק החוב דבע"ח זכה מהפקר ואף להחולקים עהנוב"י משא"כ בנידון המ"ב דמכר בשעת היתר והוא גלוי דעת להקנות להא"י הוה כמפקיר וקונה הא"י עכ"ד ובח"מ סי' קצ"ד ס"ב בישראל שקנה קרקע מא"י בכסף ובחזקה דלרמב"ם קנה הישראל הלוקח מכח הפקר וע' כ"מ פ"א מזכיה הי"ד ורמ"א מסיק דלא קנה הלוקח הראשון עד דקבל שטר כיון דכשעשה החזקה לא כוון לזכות דאינו סומך רק בשטר וע' מל"מ פ"ב מזכיה דאם היה כוונתו שיזכה ע"י קנין שאינו מועיל מהני הזכיה מכח קנין המועיל ולהכי בראה המציאה ונפל עליה דזוכה מטעם ד' אמות אף דבנפילה לא ניחא ליה ובשמ"ק ב"מ י' דלהכי סברי דאי המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דזכה המגביה אף שלא נתכוון לקנות לעצמו אבל בעודר בנכסי הגר דסובר שהוא שלו דאינו מתעסק בזכיה כלל:

ומ"ש בבאי"צ ענף ד' מסוטה כ"ה א' דב"ד מקנין למי שהיה חבוש בבית האסורין ואי בעל מצי מחיל מי עבדינן מלתא דאיכא זילותא דב"ד והא אף אי מצי מחיל איכא זילותא דיוכל למחול בזכות זה שמיחו שלא מדעתו שהוא משום זכות וכבר הקדימו במחא"פ הלכות זכיה ומתנה סי' ו' וכן בשאר ראיותיו ובנוב"י תנינא חאה"ע סי' קנ"ט דהא דב"ד מקנין לה היינו מן הסתם אבל אם אומר שלמפרע לא היה ניחא ליה בקינוי לא נאסרה עליו יע"ש וע"כ דלא שייך בהא זילותא כמו בגר קטן שמטבילין ע"ד ב"ד והגדילו וכקידושין מ"ב א' ביתומים שבאו לחלוק אלא היכי שתלוי רק בדעת הבעל כיון דמצי מחיל הוה זילותא בהקינוי כיון שאין תלוי בדעתם גם מה שעושין בשליחות הבעל ולזה משני סתמא דמלתא מסכים ע"ד הב"ד ומ"מ אם יאמר אח"כ שבשעת מעשה לא היה ניחא ליה הקנוי אפשר דמהימן ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם ומה שנסתייע הבאי"צ משם דב"ד מקנין לאשת חש"ו ופרש"י משום שליחות וזכיה וע"כ דאף להוציא חפץ מרשותו דייניגן ליה לזכות היכי דאנן סהדי דניחא ליה. ע' בנוב"י שם שגם על הבעל מסופק אם יכול לעשות שליח שהוא חוב לה כו' והא דב"ד שמקנין להם והם שלוחי הבעל דרחמנא רבי להו יעש"ב:

ומ"ש בבאי"צ מעירובין פ"א וחולין פ"ג א' בד' פרקים משחיטין הטבח בע"כ ולפיכך אם מת מת ללוקח ומוקי במשיכה ע"י אחר ובד' פרקים דהוה זכות ללוקח וע"כ דבזכות גמור מצי למחות והקדימו ג"כ במחא"פ ודחה דש"ה דהלוקח גילה דעתו מתחלה שהיה רוצה במקחו ובראשי בשמים סי' י"ז סוף אות ד' דלא שייך הוכיח סופו על מה שצווח אחר שנעשה ההפסד וכמהרי"ק שורש קנ"ה ומה שהשיגו באות ה' מריטב"א קידושין כ"ג ב' ד"ה מהו שיעשה שליח דאף דהעבד גילה דעתו מתחלה שרוצה בשחרור מדעשה שליח לקבל גט שחרורו וזה נדחה ממ"ש הבאי"צ בעצמו מתני' כתובות י"א דגר קטן אף דמשוי שליח מ"מ בזכות גמור שאני ומ"מ בהגדילו יכולין למחות וכתב דמ"מ קצת חובה הוה דניחא לי' בהפקירא וכס"ד דהתם וכבר נכלל זה בדהמחא"פ הנ"ל בד"ה איברא גם מ"ש מר"נ פרק האיש מקדש ומיהו טעמא דנתרצה האב כששמע הא לא נתרצה לא הוה זכות גמור וכבר העיר מזה במחא"פ הנ"ל וע' באבני מלואים סל"ז ס"ק י"ב שאין כוונתו שאם היה זכות גמור לא מהני מחאה של אב אלא דלא בעינן שיתרצה בפירוש:

ומ"ש מרשב"א קידושין כ"ג ב' בזכיה לעבד בשטר ע"י אחרים דאינו יכול למחות דזכות גמור הוא לו מצד עצמו אלמא דבזכות גמור אינו יכול לבטל להזכיה כששמע וצווח והא מדבריו מבואר להיפך דאי לא מסתפינא אמינא דהכא אפילו על כרחו ואע"פ שבמציאה ונכסי הגר ובלקט שו"פ דזכות גמור הוא בגר קטן שהטבילוהו ע"ד ב"ד שאין זכין בעל כרחו ככתובות הגדילו יכולין למחות הכא שאני דאלו איתיה לעבד כייפינן לקבולי בעל כרחו כי ליתיה נמי מזבין ליה בע"כ משא"כ באשה אף דמיגרשה בע"כ ע"י אחרים לא דחוב הוא לה אבל הכא דזכות הוא לו ועוד דיוצא בע"כ זכין לו בע"כ ומפורש דיכול למחות אף בזכות גמור מה שאין העבד יכול למחות משום דיוצא בע"כ ואי לא הוה בידו למחות בזכות גמור היינו אומרים אף דצווח לפנינו בעת הזיכוי לא היה מועיל ודרשב"א דאשה לא מתגרשת בע"כ ע"י אחרים היה בהעלם מנוב"י קמא חאה"ע סי' ב' שכתב שהמציא דין חדש שלא קדמהו אדם דאף לדינא דגמרא מ"מ ע"י שלוחו אי אפשר לגרש בע"כ דלא לשויה שליח לחוב לאחרים וכבר השיגוהו מגיטין י' ע"א בשליחות בע"כ דבקדושין איתא ובגירושין ליתא ושם כ"א ע"א והא שליחות לקבלה דמשמע דשליח להולכה איתא בע"כ ובמה"ת חאה"ע סי' ק"י טרח הרבה לדחות זה ובשו"ת מנחת יהודה שהעיר ג"כ מגיטין י' ולא ראה שכבר נשאל ע"ז במה"ת וכן בכמה אחרונים שהאריכו לפלפולא ועשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים סי' קכ"ט די"ל דמיירי בהשליח דמשלם לו שכר פעולתו דכיד בעה"ב דמי כש"כ סי' ק"ה ס"ק א' ומ"ש עוד מהרשב"א גיטין ע"ד דמדמה גט לפרעון חוב מה"ט י"ל דיכול לגרשה בע"כ גם ע"י שליח ורק לתו' ר"פ השולח

ושם ע"ד מדמה גט למתנה אבל עהרשב"א אין שום סתירה דמיירי גם לענין לקבולי בע"כ דאינו נעשה שלוחה בעל כרחה וכגיטין כ"א ומ"ש הבאי"צ במה שנהגו שהב"ד מוכרים להא"י בתורת שליחות ומקבלים כסף מהא"י בשביל המשלחים והא להסוברים דזכיה מטעם שליחות אין הב"ד יכולים לזכות בשביל המקבל מתורת זכיה לחוד אי לאו דנעשה שלוחו של המזכה ואין שליחות לנכרי וכתו' ב"מ ע"א ב' ד"ה בשלמא ואתאן עלה מתורת ערב כקידושין ו' תן מנה לפלוני ואקדש אני לך ובראשי בשמים חא"ח סט"ז אות ח' שהקשו עליו מתו' ורא"ש קידושין י"ט [ור"נ ורשב"א] אומר לבתו הקטנה קבלי קדושיך מדר' יוסי בר"י דלא דמי לתן מנה לפלוני ואקדש אני לך כיון שלא דבר אלא לבת יעש"ב וע' ריב"ש סו"ס ת"א וחסד לאברהם סכ"ב:

ואולם בשער משפט סי' קכ"ט ס"ק כ' שמצדד רשד"ם בכתב כל מי שילוה לפלוני כך וכך אני נכנס עבורו ע"ק דדמי לאומר כל הזן אינו מפסיד וביו"ד סרל"ה בש"ך דמ"מ חייב לשלם אלא דלאו שלוחו הוא וכהפרישה ותמה מר"נ קידושין הנ"ל ואף דהסמ"ג בעשין מ"ח והגמ"י פ"ג מה"א בשם ר"י דאף רבנן מודים בהא דלא גרע מתן מנה לפלוני ואקדש אני לך והא דנקט ר' יוסי בר"י דמדבריו מוכח כן ולפ"ז אין שיטתם מוכרחת אבל ברש"א בתו' קידושין י"ט א' ד"ה אומר למה לא תתקדש מדין ערב דמעיקרא משמע להו הא דמהני צאי וקבלי קדושיך שדבר למקדש בעצמו שיתן לה פרוטה ותתקדש לו ועי' במחא"פ הלכות ערב סי' ג' בדר"נ ורשד"ם ובהל' מכירה קנין מעות, ורק בפ"י דאין זה במשמעות לשון התו' אך לפי האמת כיון שהאב אומר לבתו בפני עדים שמודיעים כן לבעל קודם קידושין ומה לי לאם אמר האב בעצמו למקדש ועז"כ התו' וכ"ת דאכתי אי לאו דר' יוסי בר"י הו"א כיון שלא דבר למקדש לשון ערבות תן רק לבתו קבלי מפלוני ועל זה הקשו דאכתי מאי מייתי מדר' יוסי בר"י דהתם ע"כ היינו כאלו אמר למקדש בעצמו כי היכי דאמרינן נעשה כאלו אמר לבתו. ועי' באבני מלואים סל"ז ס"ק בד"ה ושיטת הראב"ד וע"ש בס"ק ה' ו' י"ב ובשו"ת יוסיף דעת מהשו"מ סע"ט שהאריך בדר"נ ורשד"ם ורש"א וביד שאול סרל"ה ס"ק ה' ועי' בתומים וא"כ במכירת חמץ שחותמים המשלחים שעשאו לשליח למכור למי שירצה ולא גרע מהתם:

סימן קמא

להנ"ל.

בדבר שאלתו שתיכף לאחר הפסח קונים יי"ש מהקראים אם לחוש לחמץ שעעה"פ דלט"ז סתמ"ח במכר היי"ש למומר וקרוב היה שלא יציית הישראל להפסיד היי"ש

והתיר ע"י חליפין עם א"י אחר ובמקום שמואל סי' י"ז דאף דלגבי דידן אסור להכשילו מ"מ אם כבר מכרו קודם זמן איסורו להמומר פשיטא דלגבי נפשיה חשיב כנכרי לכל דבריו ולא שייך קנסא לאסור חמצו בהנאה לאחה"פ ובשו"מ תנינא ח"ד סי' יו"ד ד"ה והנה ביום א' במדבר כו' אף שבתשובה דחה דבריו אבל מ"מ המומר לא ישמע לנו וימכרנו לנכרי ולא יגיע לו הפסד כל כך ולמה נקנוס חנם לישראל עבורו. והכ"נ לענין הקראים שיהיה עיקר הקנס לישראלים שיצטרכו להשתדל להשיג לקנות יי"ש מעיר אחרת בהוצאות יתירות:

א **בעיקר** דהמק"ש אם שאיזה מהאחרונים הזכירו זה לקצת סניף (על סכ"א אות ד' בדף מ"א ע"ג) וע' בשו"מ ח"ג סצ"א ובתליתאה ח"ב סי' ס' שדחה ג"כ דבריו ובמשנת חכמים עהרמב"ם ל"ח ל"ט ביבין שמועה דף ע"ח ע"ג שאין לסמוך עליו בזה אף בשעה"ד והארכתי בתשובה בחאה"ע סי' קמ"ח בחליצת מומר ואולם גם דהשו"מ בזה תמוהים דאטו נימא לצדד שלא לאסור חמץ שעעה"פ מצד שיגיע ההפסד מהקנס גם לאחרים הלוקחים כשאין מצוי במקומם לקנות מאחרים ושהוא מוכר בזול ואם מצד שאין בידינו לקנסו להפסיד חמצו לגמרי שלא ישמע לנו מ"מ יהיה לו קצת הפסד לטרוח להשתדל רק אחר קונים נכרים ולהשהות עד שיזדמנו לו שלולא כן היה מוכר סחורתו פעמיים וראוי לקנסו מה שהוא בידינו כדי שימנע להבא לעשות כן פעם אחרת להשהות חמצו כיון שקונים ישראלים לא יקנו ממנו ובפרט שלקנות חמצן של עוברי עבירה הוא כמסייע בידם ולא דמי למידי שהוא רק משום חששא בעלמא שלא תקנו לחוש במקום שאלד"ס כפסחים ט' א' ובכ"מ וכתו' ריש יומא ד"ה וחכ"א שלא נעשה תקנת חכמים על זה היכי שלא יתעביד תקנתם לגמרי ורק בעובדא דהשו"מ שלדברי המערערים היה השליח חשוד למומר ושאכל חמץ בפסח ואינו בר שליחות שהשיב מפורש שאין לחוש לערעור שלהם ואין לו דין מומר כל שלא נגבה עדות בפניו מקודם שעשה כן בפרהסיא בפני עשרה מישראל ועכ"פ אף לפ"ד המערערים שלא מכר השליח את החמץ כדינו מ"מ המשלח עשה כהוגן לסמוך על שלוחו שלא היה ידוע לו החשד מקודם הערעור דבכה"ג אף אם יתברר כדברי המערערים בגב"ע לא היה לחוש כיון שהאונס ניכר לכל העולם שסמך על חזקת השליח שמכר חמצו ואנן סהדי באונסו וליכא למיגזר בכה"ג אטו מזיד (וע"ל סי' קמ"ד משש"ב) ואם שהשו"מ בעצמו בכמה תשובות בענין אונס לא נחית לחילוק זה מצד שהאונס גלוי לכל שנודע לאחה"פ מהערעור על המכירה שנעשה ע"י שליח ומ"מ הדברים נכונים לדינא ואף למדקיי"ל ביו"ד סצ"ט דכל היכי דקנסינן לדידיה שלא יועילו מעשיו ה"ה למי שנעשה בשבילו ולחד תירוצא בב"י דאף

דאין אדם חוטא ולא לו מ"מ אי שרינן למי שנעשה בשבילו אתי לומר לנכרי או לעבד שיעשה כן מ"מ זה לא שייך לכאן דאדרבה אנו דנין רק מצד שעשה המכירה שלא כהוגן דהוה כאלו לא מכר כלל מ"מ לא שייך קנסא באונס כה"ג ועכ"פ גם למאי דלא אסיק אדעתי' דהשו"מ לחלק באונס הגלוי לכל דלא קנסו מ"מ מאחר שבלא"ה לא היה חושש לגב"ע מהמערערים ולזה צירף לסניף דלא שייך לקנוס אחרים עבורו ושהמומר בלאו הכי לא ישמע לנו וימכור לנכרים שאין לכוון במשמעות לשונו עמ"ש הט"ז ומק"ש בחמץ של מומר שכתב מקודם שדחה דבריו ומלבד שעדיין למה לא נאסור להישראל מה שיש בידינו לתקן לקונסו וע"כ דקאי על עובדא דידיה דהשו"מ שאף להמערערים שהשליח חשוד למומר והוא לא יחוש ג"כ לתקנת חכמים שקנסו לבהעה"ב שנעשה האיסור בשבילו ויחוש לטובת משלחו למונעו מהפסד במה שעיות בשליחותו ויביא דמיו לבעה"ב ואיסה"נ אינו תופס דמיו גם למי שהוא בעליו למ"א וכמה רבוותא ועשו"ת יד אליהו סי' י"ז ובבנין עולם חא"ח סו"ס כ"ג שעכ"פ היכי שהאיסור מדרבנן לקצת פוסקים ודאי יש להקל בדיעבד וכיון שהשליח יעבור ולא בעל החמץ שלא עשה איסור כלל גם במכירת השליח שלא ישמע לתקנת חכמים ואין לקנוס המשלח על חליפי המעות וממילא לא יתעביד תקנת חכמים לגמרי בשביל מי שנעשה האיסור בשבילו ואם שעיקר סברתו לא מחוור להתיר לישראל באכילה מצד שבלא"ה ימכור השליח לנכרים והרי להעיטור דבביטל גם חמץ שעעה"פ מותר בהנאה ואטו נימא כיון דלא יתעביד לגמרי תקנת חכמים בחמץ שעעה"פ להתירו ג"כ באכילה ועכ"פ גם להשו"מ איננו שייך לכאן שהקנס לגבי קראים בעצמם ולא משום גזירה על מי שנעשה האיסור בשבילו דבכה"ג לא קנסו להשו"מ על מי שלא עשה האיסור ואף שהקראים לא ישמעו לנו וימכרו לנכרים מ"מ סגי לתקן שלא יקחו הישראלים מהאיסור ויפסידו הרבה מה שהיו יכולין להרויח מקניית הרבה לוקחים ישראלים ולשהות זמן ארוך עד שישיגו למכור לנכרים ואין לעקור תקנת חכמים בחמץ שעעה"פ אף אם באותו פעם יש לו סחורה מועטת ויש קופצים מרובים נכרים ואפילו לא יהיה הפסד כלל להמוכרים לא פליג בתקנתם שהשוו מדותיהן ולא ניתנו לשיעורין ולא חילקו במאן דלא ניית לגזירתם ואטו בכל גזירות והרחקות דרבנן יש חילוק למי שלא ישמע לגזירתם ואף שהאיסור רק משום קנסא ומכ"ש שאין לחוש לתקנת הלוקחים שיצטרכו לילך למקום אחר לקנות ואין להאריך ביותר בדבר פשוט ומבורר לולא שמעלתו נטה בדמיונו לדהשו"מ ואם היות עיקר סברתו שטרח לחלק קלושה מאד אבל איננו נוגע כלל לנידון שאלתו [ובשד"ח

בחלק דברי חכמים סי' ק"ז נדפס תשובתי ומפקפק באיזה דחיות שכותב שאיננו מבין דברי ולכן באו הדברים כאן בהסברת הדברים וקצת באור יותר]:

ומה שמפקפק במה שכתבתי בסברת השו"מ דבעל החמץ אין לקונסו שהוא לא עשה איסור דמשמע דאם היא אינו עושה איסור אין אוסרין לו את חמצו וכנוב"י בגזל חמץ ועעה"פ דאומר הש"ל ולהגזלן בעצמו אי אפשר לקנוס כיון דאינו עובר בב"י לא מיקרי ברשותו שהרי אין יכול להקדישו שהרבה מהאחרונים חלקו עליו דהנגזל ג"כ אסור:

ומלבד דלא ירד לכוונת דברי שהוא רק לענין חליפי החמץ שמכר השליח המומר וכנ"ל גם להחולקים על הנוב"י משום דהגזלן בעצמו עובר בב"י שהיה באחריותו אפילו לענין אונסין ולא גרע מחמץ של א"י שקבל הישראל בפקדון דעובר בב"י בשביל האחריות ואסור בהנאה לאחה"פ אף שהחמץ של נכרי וכמ"א סת"מ וע' ביד המלך ובשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ג' אות כ"ב וסו"ס כרם שלמה בתשובה משא"כ בישראל שעשה שליח למומר שהישראל אינו מכוון לעשות איסור וכב"ק צ"ח בגזל חמץ וכו' ונדחה הוכחת התוה"ש דאפילו אנוס בודאי אסור לאחה"פ אם לא ביטלו דהיכי דהיו עדים על האונס אין מקום לקנוס וכר"נ שהביא הכ"מ ועי' מהרי"ט אלגזי בחי' לבכורות לרמב"ן דע"א שהעיר מהשמ"ק ב"ק צ"ו דעכ"פ הנגזל אינו עובר ובח"ס חא"ח סי' קי"ג שהשיג בראייתו דלא הנגזל קנסו אלא הגזלן. ועכ"פ אף להתוה"ש דבעי אונס וביטול דלא פלוג בגזירת אונס ואפילו בעדים ובכתב סופר חא"ח ספ"ד דגזלן גרע דמיחשב כשלו ואסור גם לאחרים ולא זכר כלל מהנוב"י. וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סל"א וח"ב סי' קפ"ד ועי' בפר"ח סתמ"ח ס"ג ותשובה מאהבה ח"ב סרנ"ה ועולת שמואל סמ"ב דף ל"ג ע"ב ד"ה אך לכאורה ובית אפרים חא"ח סו"ס נ"ו ול"ז ומ"ח ובית שלמה קמא חא"ח סי' ס"ב דל"ט ע"ג וח"ב סע"ח וסי' פ' ויריעות האהל סי' ו' ומים חיים חא"ח סי' ו' ושו"ת גבר"י סל"ח ומק"ח סתמ"ח ס"ק ט' ד"ה אכן וד"ה עוד המציא וראשי בשמים חא"ח סי' י"א וי"ב וסט"ו אות ו' מ"ש עהמל"מ פ"ג מגזילה ה"ד ובאות י"ב ועי' בזכר יהודה סי' ג' ובאורים והערות מערכה ב' ועוד כמה אחרונים שהאריכו:

ומ"ש מהפמ"ג יו"ד סצ"ט בש"כ ס"ק י"ז מהיי"ש שקנה מכבר ויש לו חבית אחת שאינה של חמץ והיה ספק חמץ שעעה"פ שמותר להוסיף וא"כ י"ל שמכוון שיקנו הרבה ויכינו קוה"פ שיוכלו לתלות אח"כ שזהו יין חדש:

אבל מה ענינו לכאן לעשות ספק לכתחלה מה שיקנו ממנו הישראלים לאחה"פ וכמ"א סי' יוד ס"ק י"א וט"ז סע"א ס"ק ג' ואפילו לענין ס"ס דהוה כמבטל איסור וכש"כ יו"ד סו"ס נ"ז ופר"ח בכללי ס"ס כלל מ"ח ואפילו בספק דחסר דהוה ספק איסור וכמהרי"ט

ומכש"כ דגם כשיקנה אח"כ ליכא רוב היתר והפמ"ג מיירי לענין היי"ש שקנה כבר וכיון דהוה ספק חמץ שעעה"פ ובעל החמץ איננו ראוי לקונסו וכמ"א ולכן מותר להוסיף ולר"נ פסחים ל' דקנס חמץ לאחה"פ דומה לחלה בחו"ל דמבטלין ברוב ואף דמסיק דוקא שנתערב בדיעבד פחות מרוב לאחה"פ אז מותר להוסיף עשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים מחודש רכ"א דהיינו לשיטתו דגם חלה להתירה לזרים אסור לכתחלה משא"כ לרמב"ן ודעמיה ועי' בטויו"ד סשכ"ג וע"ש מה שצירף עוד היתר בכה"ג:

ב **ויפלא** בעיני על הרב המוזכר במכתבו מה ראה על ככה לבטל המנהג לחתום על ההרשאה לפי שסותר ההיתר שלו לדמותם לעכום"ז גמורים כמו כותים אשר לא מצאתי שום יסוד בדבריו ועי' רדב"ז סתשמ"א שהרי הצדוקי ישראל הוא לענין שאסור בהנאה והשומרונים דאינם כישראל שהרי הם כעכום"ז לכל דבריהם כו' ועשו"ת יד אלי' סי' י"ב וגם לפי דרכו מה חשש בזה האם במה שמוכר חמצו לא"י קודם הפסח ע"י הב"ד שלא יאסר אח"כ לישראל לקנות ממנו מצד זה נעשה כישראל ואף שמזלזל בשאר מצוות החמורות ועכ"פ טוב שיחתמו על ההרשאה והשט"מ שגם להת"ש לא שייך הערמה בחמץ שמוכר בלב שלם שלא יפסיד ורק במכירת בהמות שאינו עשוי למכור לחלוטין בשביל הפסד מועט מחלבה על זמן מועט ומה נפ"מ מה שמחזיק בלבו ושאינו עושה מצד איסור בל יראה להפקיע החמץ מרשותו והרי מ"מ הא"י זוכה בדין בהקני' זו שהמוכר חתום בה וניחא ליה בהמכירה בזול כמו שאר ישראל שכדאי לפניו למכור גם לחלוטין ממה שיצטרך להשהות זמן רב ולא ימכור רק לנכרים ובשע"ת סתמ"ח ס"ק ג' בשם דודו בתשובה כת"י בפקיד מומר ממונה על אוראנדא שלו יהודי לנאמן שמכר בע"פ החמץ לא"י שהיה ג"כ נאמן של הפקיד דכיון שהי' מוטל עליו למכור שלא יהא נאסר למכרו לאחה"פ לישראל ואיכא אומדנא דמוכח דברשות עביד וכו' דכשמוכר זוכה בה הא"י ואף לשו"מ קמא ח"ג סר"כ דלמ"א סתמ"ג ס"ק ד' בנפקד אם יוכל למכרו לא"י שיודע שיחזיר לו אחה"פ אסור למכרו רק במכירה חלוטה דבכה"ג שנפקד אינו יכול לבטלו הוה הערמה בדאורייתא (וע"ל ר"ס ק"מ) וכל זה בנפקד שמכר בלי ידיעת חבירו אף שעושה להפקיע האיסור אבל במכר חמצו של חבירו ברשותו ואף בלא ביטלו שהוא להפקיע איסור דאורייתא מ"מ זכה הנכרי (וע"ל סי' קנ"ט):

ובעיקר דבריו לדמות הקראים לכותים והרי שם גזרו עליהם מצד שעבדו להר גריזים וגם מתחלה היו רק גרים גרורים אבל הקראים המה ישראים מוטעים ולבם אנסם ואין בכחינו לגזור עליהם ואף שבתשובת רב"צ החמיר על הקראים שבזמנו נחלקו ג"כ עליו ואם כי בשאילת יעבץ ח"ב סי' קנ"ב החמיר עליהם ג"כ בדברי הפלגה כדרכו ובלי יסוד

וסמך כל דהוא וגם בכותים לרוה"פ דרק להחמיר ועכ"פ על עצמו בודאי איכא איסורא וכמ"ש בעל שער משפט בשערי דעה על הלכות רבית סי' קנ"ט ס"ב דעיקר כהמחבר דלא גריעי מישראל מומר ואף בגר שהמיר אח"כ כסרס"ח סי"ב ואף שגזרו עליהם היינו דבר שנוגע לדידן אבל מ"מ מצווים הם ונענשים על כל העבירות כישראל וכדפריך בריש ע"ג א"כ מצינו חוטא נשכר וכש"כ על תקנות חז"ל וכו' ובבית הלל סי' קנ"ט דהיינו לחומרא ולא לקולא ובב"י וד"מ אה"ע סי' ד' ולכן פוסק שם סמ"ד דכותי שקידש חוששין לקידושין וכן בבית הלל לאה"ע סי' ד' סל"ו תמה ממ"ש הטור בסמ"ד וב"י בשם העיטור דהיינו שלא נסמוך עליהם באו"ה ולא להפקיע קידושין ונפ"מ לענין הקראים בזמן הזה דיש להם דין ככותים קודם שגזרו עליהם ויש לחוש לקדושיהן, וכן בתפארת למשה יו"ד סי' קנ"ט בש"ך ס"ק ה' השיג עליו ודחאו וע"ש בנקה"כ והגהות רלנ"ח וע"ש במ"ש הש"ך ס"ק ו' ד"ה הקראים שעיין בדהרמב"ם ולא מצא אמת שבפהמ"ש לא כתב כגירסתנו אבל הוא בהלכות ממרים פ"ג ד"ג יע"ש שקראים כאנוסים וכתינוק שנשבה שצריך ללמדם ולהמשיכם לדת ישראל ועי' בתפארת צבי חיו"ד סי' ס"ג אות ו' ובש"ע הרש"ז לענין רבית ובמל"מ פ"ה ממלוה הלכה ט' ומ"ש הש"ך בשם רש"ל צ"ע מט"ז יו"ד סי' קכ"ד ס"ק ד' וע' במש"ז סי' קנ"ד ס"ק ט' ובמ"א וביו"ד סי' ב' ס"ט. ואף דלמ"ש בסי' קי"ט ס"ז הוה כאינו בר זביחה דלא מהני עומד על גביו כסי' ב' ס"ה וכן בא"ח סשפ"ה ס"א ועי' בט"ז ומ"א ר"ס שפ"ה ומבי"ט ח"א סל"ו וע"כ כשמ"ח דהוה כתינוק שנשבה וע' יו"ד סי' קכ"ד בנקה"כ בשם המבי"ט ובנין ציון החדשות סכ"ג וברית יעקב סמ"ז משש"ב וע' בישועות יעקב א"ח סשפ"ה ס"ק ב' אי גם להקל דין הכותי כעו"ג במלתא דרבנן דיש בידם להקל ובתוספת שבת סרע"ו ס"ק א'. ולא זכר מהר"נ פ"ק דקידושין נתן הוא ואמרה היא ספיקא וחיישינן מדרבנן כו' ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין דאפשר דהעמד אשה על חזקתה כו':

ואם כי דלרי"ף סופ"ק דקידושין מדאורייתא מ"מ לר"נ ה"ה בכותי שקידש כיון דספק הוא אין איסור דאורייתא ולכן בהדליק הנר לצורך הכותי היה נראה להחמיר ועי' בזכרון יצחק סי' י"ט שהעיר ג"כ מהר"נ ובשו"ת רע"א סימן ל"ז ד"ה ובזה נראה ועי' בשו"ת רמ"ע סו"ס ק"ט וכ"ת דלחומרא גזרו עליהם ולא לקולא ודאי דלעולם לא פלוג רבנן וכו':

ג **ובפמ"ג** סתמ"ח במש"ז ס"ק ד' ד"ה והוי יודע כו' ואף דבישראל אנוס אסור זה עדיף טפי ודיעבד אם קנה ממנו בהפ"מ יש להתיר אך י"ל דבני קראים עדיף טפי מבן של מומר דהוה אונס הניכר וידוע כל ולא דמי לבן ישראל שמכיר במנהגם ויודע שיצא מכלל ישראל משא"כ בכת מיוחדת שמחזיקים עצמם לישראלים גמורים אין אונס גלוי לכל

מזה דלא שייך קנסא אטו מזיד (ע"ל סי' קמ"ה) וע' במנח"י שהשיג עהט"ז יו"ד סצ"ט ס"ק ה' שה"ר מתו' בכורות ר"ד כ"ג וע"ש בפר"ח ובפליתי ס"ק ו' (וע"ל סי' י"ב אות ד') וע' במשיבת נפש תנינא חא"ח סי' י"א בתערובות מיי"ש שנתערב בפסח בפחות מס' ועעה"פ ומ"מ באונס גלוי כה"ג י"ל דמהני בלא ביטול וכנ"ל:

אמנם לכאורה דעיקר סברת הרמב"ם דאונס אסור בחמץ יצא לו מתוספתא פסחים ר"פ ב' חמץ של כותים מאימתי מותר לאחה"פ של בעה"ב אחר שלש שבתות. די"ל דהרמב"ם בשיטתו דקראים הוה כתינוק שנשבה והכ"נ בכותים וע"כ דגם באונס אסור ואף שזה אונס הניכר ונודע לכל דלא קנסו אטו מזיד ורק דע"כ דר"ש דמיירי מיניה בתוספתא ע"כ דס"ל נמי בהא כר"מ חבירו שגזר עליהם ואף שאינהו גזור ולא קבלו מינייהו וכפרש"י שבדורו של ר"מ לא רצו לקבל עליהם לפרוש מן הכותים לפי שהיו רגילים בהם ובדורו של ר"מ היה אפשר להם לפרוש והיינו שהיה קשה להם לפרוש בפעם אחת ולא נתפשטה עדיין גזירתם ואפשר שאח"כ נתברר יותר לכל כמו שעוד בימינו לפני ממשלת אברם פחה נמצא להשומרונים בבית חפלתם דמות יונה של זהב כאשר העידו רבים ושלמים וכמובא במכתבי הדר' לעווי ע"ד השומרונים בשכם ועוד דהא מייתי נמי רשב"א כשאמרו של בעה"ב כו' והוא סיפר לפני ר"מ ובירושלמי ע"ג פ"ה הלכה ד' מייתי נמי דרשב"א אזיל לחדא קריא דשמריין כו' וע"כ דהא דשל כותים אסור לאחה"פ היה שלאחר שגזרו עליהם ותו דלגבייהו לא שייך משום אונס הניכר לכל דהוה כתינוק שנשבה דאדרבא כולהו לא עבדו להר גריזים והיתה עבודתם בצנעא וחזרו לסורן ור"מ חייש למיעוטא משא"כ בקראים שכולם כת מיוחדת ובפרהסיא ודמי לתינוק שנשבה דהאונס ידוע לכל ורק דמ"מ י"ל דדוקא בישראל שעיות השליח שנעשה לו האונס במקרה במה דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה וגם דליכא למיחש על להבא שיעשה כן במזיד וכשנודע לאחה"פ היה אונס ידוע:

אבל מצד שהמה כתינוק שנשבה לא בטל הקנסא דלאחה"פ לאסור למכור החמץ לישראלים שממילא ימנעו להבא לעשות כן להשהות עד לאחה"פ שלא יוכלו למכור רק לנכרים ופשוט דכאן לא שייך לדמות לחמצן של עוברי עבירה שמחליפין והמ"א סתמ"ט מיקל בחמץ הנמצא לאחה"פ ואינו ידוע אם היה משל ישראל דמותר בהנאה [וע' במשכנות יעקב חא"ח סי' קי"ט בשמרי חמץ שעעה"פ אי דמי לחמץ ע"י תערובות דשרי לאחה"פ דכיון שלא החזיקו מימיהם בדת ישראל אינם כעוברים לתיאבון רק כתינוק שנשבה ולא שייך שמחליפין ובפרט למ"א סתמ"ח ס"ג דעכשיו כולם עוברים להכעיס ומכש"כ הקראים שגדלו בדתם המה ואבותיהם מכמה דורות ועשו"ת זכר

יהודה ממהרי"ל זלקינר סי' ג' שהאריך לענין חמצן של קראים שעשה"פ כיון דלית להו איסור דרבנן לא קנסו בדידהו כעירובין ס"א ב' צדוקי כנכרי לענין עירוב כיון שאינו מודה כלל בעירוב וע"ש לענין אם הנגזל עובר וכפסחים כ"ט א' בדאחריני לא קנסו כש"כ הכא דאנוס הוא ואפשר דדמי לנפלה עליו מפולת:

ד) **ועכ"פ** בי"ש דלכמה פוסקים הוא זיעה ודרבנן ובשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ג' דלרש"י אפילו בכזית בכדי אכ"פ איננו עובר למדס"ל טכ"ע לאו דאורייתא ורשב"א ור"נ קיימי בשיטתו ויש לעשותן סניף בדרבנן ובשעה"ד לסמוך על היחיד במקום רבים (וע"ל סי' קל"ז). ולהמג"ש בשו"ת פ"י חא"ח סי' ח' וסו"ס י"ג וי"ד וסוף ח"ב שהועתק בשו"ת בית אפרים חא"ח סמ"ח וע"ש בסל"ט וכן בשו"ת מהריט"צ סי' ס"ד וכמה אחרונים שצירפו לסניף די"ש הוה זיעה דרבנן ולא אמרינן משקה היוצא מהן כמותן וגרע מע"י תערובות ובנוב"י תנינא חא"ח סו"ס ס"ג שאין רצונו לתקוע עצמו בזה והרוצה לסמוך על המיקל מי ימחה בידו וכעין זה בסי' ס"ד ונ"ח וקמא חא"ח סי' י"ט ד"ה אלא ובפמ"ג א"ח סדר שני ס"ק ל"ח הניח בצ"ע לדינא יע"ש סתמ"ב בא"ח ס"ק ט' שמחמיר מספק ובשע"ת סתמ"ה שאם נפסל החמץ לגמרי מאכילת אדם מודה הח"צ דעפרא בעלמא הוא ועכ"פ הוה זוז"ג אף דלא מהני רק בדיעבד מ"מ לשתותו בפסח הוה שעה"ד ושרי גם לכתחלה ובשו"ת כתר כהונה סו"ס ח' דאף להסוברים טעכד"א מסקי התו' דאיננו רק איסור עשה וממילא לא עבר עב"י ומהני הביטול וע"ש בסי' כ' דלכ"ע בנשתהה לאחה"פ מותר וסו"ס כ"ה מצדד לרש"י בע"ג ס"ו דבטעמו וממשו רק איסד"ר כיון שנמחה גוף האיסור ואינו מכירו ורק מחמת שהח"צ מחמיר לכן אינו מקיל רק ע"י תערובות ובית שלמה א"ח ח"ב סי' ס"ח סוף אות א' דבי"ש שלנו שעיקרו מתפוחי אדמה רק שיש שיש בו תערובות מאלץ ושמרים דיש לצרף לסניף לחמץ שעשה"פ שמותר בהנאה:

ובעיקר דהח"צ סי' כ' מחולין ק"כ דמשקין היוצא כמותן וערלה שאני דגלי קרא וכן בתרומה ונדחק בהתו' פכ"ש כ"ד ב' ד"ה אלא הכא משום דזיעה דלא קשיא להו אדר"ז דקדים דודאי לא שמיעא ליה כל הני ברייתות דחולין אלא דתמיהא להו דגם אביי לא שמיעא ליה ומתוך זה נכנסו בדוחק גדול דאצטריך לאסור בזיתים וענבים ולא עלתה בידם ממה דקיי"ל טכעד"א ויותר היה לו לדחות דניחא להו להקשות לאביי לשיטתיה בחולין ק"ח א' דטעכד"א דלדידיה נשאר הקושיא מטכ"ע אך י"ל דאביי סובר כתו' ע"ג וחולין דיליף טכ"ע מגעולי מדין דלא הוה רק בעשה דתעבירו ולכן צריך גז"ש וע' בתפארת ישראל תרומות פי"א מ"ג אות כ"ב דהיינו רק לאסור אבל לא לחייבו מלקות וע' בבית האוצר עיו"ד סי' ע' ד"ה ובאותו ענין מש"ב ובנופת צופים סו"פ אמור ושו"ת

תפארת צבי חא"ח סי' י"ז בדחיית עיקר תמיהתו דלא קשיא להו בדר"ז יעש"ב בדחיית כל ראיותיו ובארבעה שיטות למהרי"ש על פסחים בשו"ת סט"ז ובמשכנות יעקב חיו"ד סנ"ט שכל דבריו אינם נראים עיקר ומהך דירו' דכל הפירות אין משנין אותן מברייתן הוה תיובתיה כו' ובבית מאיר א"ח סתמ"ז ס"ה דאינו דומה לפירות עפוצין שאינן ראויין לאכילה כשהן חיים אף דנשתנה טעמן לאחר בישולן במלתיהו קיימי דהכל מיירי בדבר שכבר נאסר משא"כ כשעושה קוה"פ ואין טעם חמץ נרגש בו וכחמץ נוקשה דמותר לאחה"פ בהנאה הואיל דאינו ראוי לעבור בב"י כו' וע' בח"י סו"ס תמ"ז יעש"ב ובפרט דפירות עפוצין קיימי להכי מעיקרא לאכילה רק ע"י בישול בדבש משא"כ בדגן שבסתמא עומד לאכילה וכשנעשה מאלץ נפסל לאכילה והוה כעפרא ומערבין כמה מינים שנעשה ליי"ש. וע' במ"א סרי"ו ע"ד רבינו יונה אי אזלינן בתר מעיקרא ובכסא דהרסנא סי' ח' שצ"ע ביי"ש של חמץ שנשתנה לדבר אחר ואף דלענין איסורא דחמץ הא טכ"ע דאורייתא ודוקא לענין ברכה מהני הא דזיעה בעלמא כשו"ת שא"פ סי' יוד עי' בשו"ת גבעת שאול סי' ק"ד לצרף בזה לענין חמץ שעעה"פ דה"רר יוסף בע"ג ס"ז ב' דגבי טעם כעיקר אינו כ"א עשה וגבי חמץ בפסח דאינו עובר רק מ"ע דתשביתו וקנסא דחמץ לר"ש דעבר בבל יראה כמתני' פסחים כ"ח א' וכ"ט א' יע"ש וגם לרש"י בפגה"נ צ"ח ב' ד"ה טכ"ע דפסק כר"י דכל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו וילפותא ממשרת לאמוראי בתראי אינו אלא אסמכתא ע"ש ובב"י יו"ד סצ"ח ד"ה ומש"ש עוד:

ה **ומה** שתמה עהעט"ז סו"ס תל"ד וי"א שאין השליח יכול לבטל ועכ"פ האשה אינה יכולה לעשות שליח כי אצלה גבי הפרה מיעטה התורה שאין שלוחה כמותה דכתיב אישה יקימנו והא מיעוטא דקרא בנדרים ע"ב דלר' יאשיה אין הבעל יכול לעשות שליח להפר ולא באשה וגם הבעל יכול להפר שלא בפניה כיו"ד סרל"ד סכ"ח וכבר העיר כזה בזכר ישעיה סו"ס ט' אות ב' והניח בצע"ג וחסר לפני מתשובת הח"ס בסי' יו"ד שבדפין שלאחר זה. גם בחמד משה הביא ההיא דאשה אינה יכולה לעשות שליח לבטל ולא הזכיר מקור הדין אבל סיום דהעט"ז מהפרה הנכון בעיני שנחלף בסידור הדברים מתחתון לעליון ממגיהים בלתי מלומדים שנתחכמו להפך הלשון לנתינת טעם למה ששלוחו יכול לבטל וכצ"ל כי גבי הפרה מיעטה התורה שאין שלוחו כמותו מדכתיב אישה יקימנו (ועתו' ב"מ צ"ו א') וי"א שאין השליח יכול לבטל ובכן אין להקל ועכ"פ האשה אינה יכולה לעשות שליח לבטל החמץ (והיינו כט"ז ס"ק ו' שאינה יכולה להפקיר שלא מדעת ואפשר עוד לכוון בדבריו למ"ש רבו הב"ח סו"ס תל"ד דהפקר מטעם נדר אבל ביטול אינו ענין לנדר מהני שליחות ולא אבין דלמה לא נאמר דביטול יש לו דין

הפקר ובדין נדר מבטלו כשאר הפקר ולמעשה אין להקל ולבטל ע"י שליח עכ"ל ולפ"ז יובן בפשוטו דקאי על הי"א שאין הא השליח יכול לבטל דגבי הפרה מיעטה התורה שאין שלוחו כמותו והיינו דביטול יש לו דין נדר דאינו יכול לעשות שליח ורק שהפסיקו באמצע כמאמר המוסגר שעכ"פ האשה אינה יכולה לעשות שליח לבטלו לכ"ע ומשום שאין החמץ שלה:

ולפ"ז אין להגיה רק שאין שלוחו כמותו במקום שאין שלוחה כמותה שנשתבשו מחמת הלשון כי אצלה גבי הפרה כו': ומ"מ אם נרצה לפרש בלי שום הגהה יש לכוון ג"כ דאולי אי הוה מטעם נדר מכש"כ דאינה יכולה לעשות שליח אחר לבטל דקיום וביטול נדרים על דעת הבעל וק"ו מנדר שהבעל אינו יכול לעשות שליח ואפשר דנקט בשיגרא דלישנא שאינה יכולה לעשות שליח לביטול ולדמות לנדר ממש ועי' בתשובה מאהבה ח"ב תשובה רמ"ט בסתל"ד ס"ד וע"ש דלהאומרים דהפקר כדין נדר וכתשובת מהרי"ט ח"א סי' קכ"ז ד"ה ותו דלהקדש אין בו דין שליחות דמילי לא ממסרי לשליח כו' ובנודע בשערים הלכות גיטין סי' ק"כ ס"ד ד"ה והנה באמת כו' מש"ש ע"ד הבית מאיר ועשו"ת הר הכרמל חא"ח סי' י"ז בדה"ס י"ד ע"ג ד"ה ובא"ח סתל"ו ס"ב דאיך מצית אשה להיות שליח לבטל חמץ בעלה כיון דביטול מטעם ב"י דאין נוהג בה כ"א בנתן לה אחר חמץ ע"מ שאין לבעלה רשות יעש"ב (שוב נדפס ספרו שד"ח חלק דברי חכמים סי' קל"ה שהביא תשובתי וטרח לדחות שמשמעות דברי דאשה לא תעשה שליח מורה דבין א"א בין בפנויה ואין בזה ממש דהא קאי על הדין דמיירי בסו"ס תל"ד שאם אינו עושה כן טוב שתבטל אשתו ומסתמא מיירי באשה שיש לה בעל דעבדה שליחותו וכן בסתל"ו ס"ב דאשתו תבדוק בביתה דשמא ישכח לבטל במקום שהוא וע"ש במ"א ומשום דבסתמא ניחא ליה להפקיר שלא יעבור בב"י ועליה מוטל החיוב במקום בעלה ומ"מ כיון דהחמץ אינו שלה אינה יכולה לעשות שליח אחר במקומה וכמו דבעל אינו יכול להפר ע"י שליח והכ"נ בהפקר אף דבסתמא כאלו זיכה ע"מ להפקיר כשאינו בביתו ומלבד שאפשר לפרש בדבריו ג"כ במקום לעשות שאשה אינה יכולה להעשות שליח לבטל יהיינו שעכ"פ איננה יכולה להפקיר שלא מדעתו לסברא זו ומ"ש על התירוץ הב' שלא יכול להולמו וסתם דבריו אף שמבואר לכל בפשיטות]:

סימן קמב

י' ניסן הרל"ג

להרב דאוזווענט ר' יעקב היילפערין

מה שכתב שנתוכח עם הרב מקראז שכותב בשט"מ שיש לכ"א מהמוכרים רשות ליתן חמץ לשיינקארעס כשיצטרכו כעושה בשלו והא כיון שנמסר החמץ לא"י הוה כפורע חובו בחמץ בפסח לא אוכל ליתן אומן לדברים כאלה עליו דהדין פשוט בסת"נ ס"ו בהג"ה דאפילו במעות של א"י אסור וע"ש במ"א ס"ק י' ובאורי וישעי סי' קכ"א הביא מבעל תועפות ראם שמפקפק מגרם מכירה הכוללת שהמוכרים העמידו לא"י למכור חמצן בפסח ולא מכרו להא"י אלא החמץ שנתנו להם למכור בפסח וסמכו מה שמכרו לישראל כל החמץ שבעיר כו' אבל צריך להתנות שמסלק להמוכרים מכל עסק בחמץ ורשות להקונה לעשות כבשלו כן כותבין בשט"מ שהרשות ביד הקונה להחליף השינקארעס כרצונו וכל זמן שלא סילקם עומדים ברשותו של הא"י הקונה במכירת חמצו:

ובמה שכותב בשט"מ שהא"י פוטרו גם מפשיעה שבא"ח סת"מ שאפילו אין עליו אלא שמירת פשיעה חייב לבער ומ"מ כשמוכר החמץ אגב שכירת המקומות הוה חמצו של נכרי בביתו של נכרי וכמ"ש המ"א דהא מ"מ קיים הישראל מצות ביעור כיון שנסתלק זכותו ואף כשיפשע הישראל בשמירת החמץ ולא יוכל לגבות חובו מן הנכרי לאחה"פ בזמן התשלומין:

ומה שנתוכח אתו לצדד בזכות השו"ב שעבר שבועתו מחקירת האחרונים בשבועה בכחב. אינו ענין לזה שנשבע בפ"מ בביטוי שפתים במעמד כולם ששמעו מפיו והשגחתי שיאמר בפיו ממש מה שקבל על עצמו כמו שהודה בעצמו בכחבו שנעשה רק לזכרון דברים על שבועתו בפועל:

סימן קמג

כ"ה א"ש תרל"ד להרב דלידוויאן ר' יוסף אלי' לוריא

בדבר שאלתו במכר חמצו בע"פ לא"י ומשכיר לו החדר דלח"ס חא"ח סי' קל"א דלית דיינא להצריך בדיקה בחדר זה בליל י"ד ולא דמי למשכיר ביתו לישראל ומסר לו המפתח משחל י"ד שסופו שיהיה ביד ישראל ול"ד ליוצא בשיירא בתוך ל' לאבי עזרי כטא"ח סתל"ו והכ"נ בעיקר זמן הבדיקה. דהכא מקיים מצות הבדיקה בשאר החדרים. אבל במק"ח סתל"ז סוס"ק ג' פשיטא ליה דדוקא ביוצא מבית א"י כט"ז סוס"ק ז' דאין לו בית כלל אבל במשכיר בית דשכירות לא קניא וחמירא דידיה וע"ל ס"ק א' וב'. וכ"כ בפשיטות בחי"א כלל קי"ח אות ח' בהג"ה. יעיין בשו"ת דברי נחמיה חא"ח סל"ה ול"ו ובצ"צ החדש חא"ח סמ"ז שפקפקו ע"ד המק"ח. ובהגהות רלנ"ח מיישב קושית הב"י

על הטור דא"צ לבדוק אפילו לא יכנס לבית אחר כיון שהא"י נכנס וכל שבטל מעצמו בודאי מתיאש ולא הצריכו לבערו עכ"ל. וע' במ"א וח"י סחל"ו וט"ז ר"ס ובעטרת צבי מאמר מטבע הברכות סי' ז' בהג"ה עמ"ש הט"ז סתל"ז דהשוכר יכול לבטל דמסתמא הפקירו המשכיר כשיצא מביתו. ועכ"פ במשכיר לא"י דליכא חשש שיבא לאכלו וליכא נמי משום בל יראה כיון דמתיאש ובפרט לר"נ ריש פסחים דמה שהצריכו בדיקה בחמץ יותר משאר איסורין משום דלא בדילי ואפשר שמטעם זה החמירה התורה בבל יראה (וע"ל סי' ס"ד ד"ה ובעיקר). ולא דמי למשכירו לישראל קודם זמן איסורו ולא מסר לו מפתח וכר"י בתוס' פסחים ד' א' דאיכא חשש שמא יאכל ממנו וכמו באיבעיא דמשכיר ביתו בי"ד אף דאין המשכיר באותו בית נכלל בתקנתם שמא יבא השוכר לאכול. ובזה נדחה קושית השו"מ רביעאה ח"א סי' ח' מה דאבע"ל על השוכר או על המשכיר דלתו' דהבדיקה שמא יאכל ממנו והרי המשכיר אינו באותו בית ונדחק והניח בצ"ע וע"ש ח"ג סי' קכ"ד. ובעיקר תו קדמהו הפ"י תו' ד"ה על המשכיר ובארבעה שיטות מהרי"ש מיישב בשלשה אופנים. ולמש"ל דעיקר האיבעיא כיון דהמשכיר חמירא דידיה ואף שביטלו מוטל לבער שלא יבא השוכר לאכלו. ונדחה ג"כ קושית הצל"ח ד"ה מזוזה והא בדיקת חמץ נמי הכי שעל השוכר החשש דאתי למיכל משא"כ המשכיר שאינו אצל החמץ. ובברכת אברהם לפסחים בקושיא ה' כוון ג"כ לקוהפ"י והצל"ח והאריך וע"ש בסוף דבריו:

ובפ"י ד"ה בעו מיניה כו' או דאיסורא ברשותיה במ"ש התו"ח דהיכא דהבית שלו אע"פ שאין החמץ שלו עובר בב"י מדכתיב גבולך (ודריש מי שמצוי בידך לענין שכירות) וכן במצוי בידו ולא ממעט מלך אלא של אחרים ושל גבוה וכתב דמלשון הפוסקים משמע להיפך. וע"ש עהתו' ד"ה לאו דחזקתו בדוק דהתו' לא נחתי להא וע' בצל"ת ושו"מ רביעאה ח"ב סי' ס"ב. וע"ל מ"ו ב' במשנה לא זהו חמץ שמוזהרין בב"י כיון דאינו שלו ע"ש ברש"י ורע"ב ואו"ח. גם להגאונים בנפקד שלא קעא"ח השמירה א"צ לבער. ורק דהתם בחמץ ידוע דליכא החשש שיאכל ושייך הפסק מחיצה כסת"מ ס"ב ובפסחים ו' ע"ב דכופה] כלי:

ואולם לפ"י ריש פסחים במתני' דמחשש שיאכל לא מצריכין לבדוק חמץ שאינו ידוע ואי דסופו להמצא בתוך הפסח שמא לא יאכלנו ומ"מ לקמן בסוגיין כתב דהחשש לענין ב"י גופא שמא ימצא גלוסקא. ואף שביטלו או שבטל ממילא דנתייאש ואפשר דה"ה אם השכירו לישראל וע' במ"א. וע"ש עוד ד"ה בעו כו' או דילמא איסורא ברשותו דגם לרש"י שהבדיקה משום ב"י היינו למסקנא דתליא במסירת מפתח ובמי שהבית שלו

אבל לבעל האיבעיא הא גופא מספק"ל או שמא יאכל או דחמירא דידיה. ובמק"ח סו"ס תל"ו בנותנים ביתם בע"פ לא"י למזוג חמץ דצריכין לבדוק בליל י"ד:
ובבנין עולם סי' כ' דחה דבריו וכן במ"ש דאולי לא ימצא א"י למכור דלמנהגינו שמזמינים מי"ג לקנות שודאי לא יחזור להנאתו שירויח מזה. ומלבד דמ"מ שכיח שיזדמן לו איזה עיכוב בזמנו גם מצד שלבם נוקפם שלא להשגיח על השכר שאיזה כומרים מזהירים שלא לקבל מכירה כזו ואיזה פעמים נזדמן לי גם בעת המכירה בהיותי קורא לפניו התנאים מהמכירה נתחרט ובהשתדלות יתירה השגתי מי שנתרצה לזה. וע' בתו' יומא ב' א' ד"ה וחכ"א וחכ"צ סי' ק"נ סוד"ה ויש דלתירוץ קמא מיירי ההיא דיבמות לזמן מרובה ובתירוץ בתרא מיירי נמי לזמן מועט. ואף דהוה עכ"פ מחשש ביטול מצות יבמין וע' בתה"ד סל"ה ותשובה מאהבה ח"ב סתרע"ה ושו"ת מהר"ם שיק חאה"ע סי' א' וע"ש בח"צ ע"ד רדב"ז סי' י"ג ושאילת יעבץ ח"א סי' י"ח ובהגהותי לתו' יבמות כ"ו ב'. ויותר היה לדחות דמ"מ הוה בידו ליתן במחנה לא"י וכתוספתא שהובא ברא"ש פכ"ש ה"ד בהיו בספינה שמוכר או נותנו במתנה כו' וכן בטור סתמ"ח ועי' בתו' פסחים כ"ב א' ד"ה ור"ש שאם היה מכירו כו' (ע"ל סי' קל"ט). ובח"י סתמ"ח ס"ק י"ב דכיון שיאסר בהנאה ליכא משום לא תחנם:

סימן קמד

י"ח למב"י תרנ"ד
להמו"צ דשארינראד בפאדאלסק ר' חנוך ור' עקיבא
הגיעני היום מכתבם בשאלתם מצומ"ר שסידר שט"מ חמץ לא"י שכן היה דרכו תמיד גם לפני הרבנים שהיו שם מכבר ושעתה נודע להם מנוסח השט"מ ע"י סיבה ופקפקו על נוסח כתיבתו. ואם כי נגד רצוני להשיב במרחקים מבלי שאלת שני הצדדים ואולי דברים בגו ושגם הוא אחד מהמו"צ. אך באשר הכריזו איסור על הנמכר כל שלא יבוא מכתב להיתר מצאתי חובה להשיבם בפאצט ראשון שגם לפי דעתם לא היה מקום להחמיר בדיעבד ואף משום מגדר מלתא שלא יקפץ כ"א לעסוק במכירת חמץ היה לפרסם זאת בשעת מעשה בהסכמת טוה"ע ובצירוף כל לומדי למד וע' בסמ"ע סי' ב'. ואין רצוני להשיב בפרטות במה שיש לדון בכל הפקפוקים שלהם אחרי שלפי מכתבם הכותב מאן דהוא שאין לו להתערב במכירת חמץ ובהיות האי פיסקא במחלוקת שנויה אשר אין תועלת להשיב בארוכה על טענותיהם מאחר שבכל אופן אין חשש חמץ שעעה"פ. ומלבד דלהמק"ח במכר חמצו לא"י בקנין כסף לחוד דפלוגתא דרבוותא אי כסף קונה

ולאחה"פ ספד"ר לקולא ע' סתמ"ח ס"ק ה' בח"י ובאחרונים והרי האויף גאב תחילת פרעון גם לסמ"ע סי' ק"צ ולט"ז לא בעי כסף שיווי ועשו"ת פרי תבואה סמ"ב מ"ג מ"ד ובשו"ת חמדת שלמה חא"ח סי' א' וב' ובקו' דבר הלכה. ואם כי בעיקר הסברא מב"ק ס"ו ב' דזה מתיאש וזה אינו רוצה לקנותו. הרי כאן בנכרי לא שייך זה ועשו"ת גור אריה יהודה חא"ח סי' ס"א משש"ב. (וע"ל סי' קמ"ז) ובשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סי' י"א דבמוכר שדהו מפני רעתה מהני גם בעייל ונפיק אזוזי. ולכמה פוסקים דאף במקום שכותבים שטר קונה בכסף במוכר שדהו מפני רעתה ע' בדברי חיים דיני חמץ סי' ב' ושו"מ רביעאה ח"ב סכ"ו. ובמשיב כהלכה חא"ח סו"ס א' שבקצת מקומות אין עושין שטר רק קנין בע"פ. ועכ"פ בקנין כל דהוא קודם זמן איסורו יצא מרשותו:

אבל אין אנו צריכים לזה שגם אם היה ערעור ברור על המכירה כיון שנודע שעשה השליח שליחותו ומכר לא"י וכל ימי הפסח סבור המשלח שמכירתו כהוגן לא שייך קנסא לאחה"פ גם כשעיות השליח במכירתו שהאונס ידוע לכל שגם בזמן איסורו סבור שנפקע מרשותו וכח"י סתל"ג ס"ק כ' וסתמ"ח ס"ק כ' ובתוה"ש שאלה ו' דהוה כחמץ שנפלה מפולת ומהימן שביטל מקודם ובפרט לדידן נוהגין לבטל בזמנו באמירת כל חמירא. ואם שבנש"א שאלה ג' משיג עליו עי' בגבעת פנחס סמ"ז וכמה תשובות שהסכימו להח"י ובתשב"ץ ח"ב סי' ק"ט וחמץ שעשה"פ אינו אסור אלא מדרבנן משום קנסא דעבר אבל יראה וזה אין לנו לקנסו דמה היה לו לעשות אנוס הוא וכבר ביטל דמהני אפילו בחמץ ידוע עכ"ל. ותלוי בגירסת הספרים ברמב"ם שהביא הכ"מ רפ"ב מחומ"צ ועשו"ת אגודת אוזב מדברי חא"ח סי' י"א אות י"ז. ומ"ש בקונטרס טוב עין והובא בשע"ת שדברים קשים המה לחלוק עהרמב"ם וטור סתמ"ח. וגם בשו"מ תנינא ח"ב סע"ז ותליתאה ח"ג סל"א שמכל הפוסקים לא נראה כן ומ"מ בשעה"ד יש לצרף דעתו יע"ש ח"א סי' ס"ג. ולא זכרו מר"נ פכ"ש כ"ח שהובא בכ"מ דאם לא עבר לא מדאורייתא ולא מדרבנן כגון ששכחו ואחה"פ מצאו מותר. ובשו"מ תליתאה ח"א סכ"ג משכ יו"ד סל"ט באומר שנבדק שלא כהוגן כיון שעכ"פ בדק מותר וכתב שאפשר שבכה"ג מיירי התשב"ץ. וע"ש בח"ב סי' ס' ובפמ"א ח"ב סי' כ"ז דבביטול דהביעור דרבנן לא שייך קנסא דאטו מזיד. ובח"ס חא"ח סכ"ט אות א' עהפמ"ג דכשלא עבר בב"י לא קנסינן בדרבנן אטו מזיד. וע' במכות ז' ב' ותוס' סנהדרין ס"ב וט"ז יו"ד סצ"ט ס"ק ו' (וע"ל סי' י"ב אות ד'). ולכמה גדולי אחרונים באונס הניכר לכל גם הרמב"ם מודה דמותר לאחה"פ ואפילו בלא ביטל ובח"ס חא"ח סי' קי"ט ד"ה מיהו דכיון דגברא עסיק ובא במצותו הו"ל טעה בעסק מצוה כגיטין נ"ד א' גברא לכפורי מכוון ונקנסיה. ולא

עדיפא מדאורייתא דעובר על זדונו כרת לא מתחייב חטאת בעסק בדבר מצוה ולמ"ד במנחות מ"ט דהשא"נ לא קנסו באומר מותר. והרמב"ם שאוסר אפילו באונס ובכ"מ מנכרי שהלוה לישראל על חמצו ולא אמר מעכשיו ואף שלא היה בידו לפרוע דבזה שייך קנסא אטו מזיד שאפשר שבידו לפרוע. אבל באונס כהאי שהיה המכירה ע"פ הוראה לא שייך שיאמר כל אחד שוכח אני ורק הרמב"ם סתם שאין דרכו להזכיר רק מה שמפורש להדיא. ובאורין תליתאי סו"ס ס"ו בסבור כל ימי הפסח שמכירתו מכירה ושאף להסוברים דאמירת כל חמירא אינו בכלל הביטול רק בחמץ שלא מכר מ"מ באומר מותר לא קנסו כח"ס הנ"ל וגם כמ"ש הראשונים דעל חמץ שאינו ידוע דברשותו אינו עובר דלא דמי לאוכל חלב בשוגג דנפק"ל מלא ימצא ואין זה מצוי אצלו. ובשו"ת כתר כהונה סי' ח' וסי' כ' וכ"ה בהיה רחוק ממנו בשעת הביעור וכר"נ דבאונס מותר והאריך לצדד להתיר באכילה גם בלא ביטלו והאריך בהירו' דמוקי בנפלה מפולת וכן הקשה בנוב"י קמא סו"ס י"ט (ועשו"ת אגודת אזוב סי' ד' אות ו'). ובשו"ת שו"מ קמא ח"א ספ"ד וצ"ה ותנינא ח"ב סע"ו וע"ז וח"ד סי' ק"ב בשכח לחתום שמו כיון שמכר בבירור ועשה שטר דראינו שאינו רוצה לקיים חמצו ולא שייך הערמה. והתם עכ"פ היה הסיבה מצד המוכר ששכח מצד בהלה דיש לחוש במציאות שכוון מתחילה להערמה. וביד אלי' סו"ס י"ז דלא שייך לקנוס כשרוצה להציל עצמו מן האיסור ולא שאל מקודם לחכם ולא ידע שאין למכרו לאחר חצות. ושם היה עוד צד היתר שהיה החמץ בשעת הביעור בבית א"י וכיון שביטל זכה מן ההפקר ואף דבשאר חמץ לא סמכינן אהא ועש"ב וזכרון כהונה סי' ב' דף ג' ע"ד וזית רענן חא"ח סי' ח' אות א' ד"ה איברא בלקח נוסח שט"מ משנה שעברה וכתב מיני חמץ שהיו לו עתה דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה לקרוא השט"מ בע"פ שזמנו בהול ובגיטין נ"ד א' חזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת ופרש"י כיון דלא שכיח לא קנסו. ורדב"ז ח"א סו"ס צ"ה דבדבר הרגיל קנסו חכמים אבל טעות לא שכיח כו' ובשאילת יעבץ, ח"א סנ"ג מהר"ש הלוי התיר למפקיד חמצו שברשותו לחזור ולזכות דבמקום דל"ש כלל כאותו שבא בספינה ואף שהיה חושש לעשות מעשה כדבריו אפ"ה ב"ד עדיף טפי דלאו ברשות דישראל לגמרי הוה קאי החמץ דאין כאן חשש הערמה. ובלאו הכי נ"ל דבמכירה בב"ד ליכא למיחש לטעות בשאר מילי שיאמרו שהיה אנוס וכסוטה מ"ג ב' חורגתא הגדילה בין האחים כו' ולא היא קלא אית ליה למלתא. ובגיטין ר"ד י"ח בגיטין הבאים ממדה"י הנהו קלא אית ליה וע"ש בתו' כשרואין זמן הכתיבה קודם המכירה:

ובתשובה מאהבה ח"ב סרנ"ה מחמיר בחמץ שעעה"פ בעה"א שלא ידע שאסור למכור לאחר חצות עד שהודיעו לו לאחה"פ. דהתם לא חשיב אונס הידוע לכל אם הוא כדבריו שלא ידע ובאומר מותר כהאי. משא"כ בנודע לאחה"פ מהערעור בהמכירה קודם זמן האיסור. ועכ"פ מהני הביטול בגילוי דעת דלא ניחא ליה לקיימו באיסור ואין חצרו קונה שלא מדעתו דאיסורא לא ניחא ליה דליקני כנדרים ל"ה וב"מ צ"ו ב' וע"ש ק"ב א' וחולין קמ"א ב' ועשו"ת רשב"א ח"ד סי' ב' ומוצל מאש סכ"ז ומהרי"ט ח"ב ספ"ה דף נ"ח ע"ג ושבות יעקב ח"א סי' כ' ובתוה"ש ס"ס ו' ד"ה וא"ל וע' בנוב"י קמא סי' י"ח וי"ט ואגודת אזוב חא"ח סי' ה' מ"ש עהמ"ב ושו"ת רמ"ץ חא"ח סכ"ד סוף אות ג' וזכרון כהונה דף ה' סע"ב ד"ה אך בגוף הדין. ומ"ש בתשמ"א במכר חמצו באונס מב"ק צ"ו ב' וצ"ח ב' שאפילו היה ביד הגזלן לא פלוג בתקנתו. כבר הקדימו בתוה"ש באותו ענין ואף שהובא ג"כ בתשובתו (וע"ל סי' קמ"א מש"ש בדהנוב"י). וע' באגודת אזוב חא"ח סי' ג' אות כ"א דמ"מ הגזלן בעצמו עבר בב"י שהיה באחריותו אפילו לענין אונסין ובשו"ת כתר כהונה סו"ס י"א שנשאל גם כן בזה וטרח לדחות קושיתו. ובכנסי"ח סו"ס י"ד דמהגוזל חמץ י"ל דהבעלים פשעו שלא למכרו לא"י אגב חצרו או לבטל כט"ז ומ"א סתמ"ג במפקיד כו' ומ"מ מצדד בתשמ"א גם בעובדא דידיה לסמוך על המאור שאינו עובר בב"י עד הלילה ובצירוף העיטור שמתיר בהנאה. ואם שסותר למ"ש בעצמו בח"א סי' קפ"א לצרף דעת העיטור ומאור וראב"ד וח"ב סרנ"ו על השואל אם לסמוך לאחה"פ עהר"נ בשכח ולא מצא ובצירוף העיטור. וכעין זה בשו"ת פרי תבואה סמ"ג גם בבנין עולם חיו"ד סו"ס נ' בהג"ה הגע בעצמך וכי נסמוך בהפ"מ בחמץ שעעה"פ עריה"ג וכו'. ועיקר דהתשמ"א שלא בדקדוק מה ענין קולי דמר ודמר כיון דלא מצינו שהר"נ והעיטור חולקים בהדדי ורק לדון מצד ס"ס דלר"נ מותר לגמרי בכל אונס ולהעיטור מותר בהנאה. ולתשו' מהרי"ק סמ"ח וש"כ יו"ד סרמ"ב וח"מ סכ"ה ס"ק י"ט ובכנה"ג בהג"ה ב' אות כ' ובג"פ ועכ"פ באיסד"ר לכ"ע מצטרפין כשמסכימין להיתר מטעם אחר ובפרט לשו"ת אגודת אזוב סי' ג' אות כ"ג שמיישב קוהנוב"י על העיטור שדעתו כר"נ שהובא בכ"מ פ"א מחומ"צ ה"ד אבל בעבר אדרבנן ליכא מאן דשרי (וע"ל סי' קנ"ח). ובשו"ת ב"ש אחרון חא"ח סכ"ו מתרץ קושית הטור על העיטור שהביא הטור סתמ"ח שמתיר בחמץ הנמצא אחה"פ בהנאה בביטל קודם ז"א] ואף שבשו"ת כתר כהונה סי' כ' שראה תשובתו בכת"י ודחה דבריו. עשו"ת גבעת שאול סל"ה וישועות יעקב סמ"ח ס"ק ח' שבפסקי רא"ש פסחים כ"ח ופסקי תו' פ"ק דביצה ה"ח מבואר כהעיטור. ואם שבפמ"ג ולב"ש שדעה שלא הוזכרה בש"ע אין לצרף לס"ס לאו כללא הוא (וע"ל סי' ז'). ובשו"ת פ"י

חא"ח סי' מ"ג נתוכח עם בן המ"ב בפלוגתא דירו' פכ"ש אי חייש להערמה קודם תקנת רב יהודה דהבודק צריך שיבטל מתו' ריש פסחים שהקשו לרש"י דבודקין שלא יעבור בב"י דמשמע דאמתני' מקשה וכו'. ומ"ש עוד מהגמ"י פ"א מחמץ הביאו הב"י סתמ"ז ע' בסו"ס כרם שלמה בתשובה אות ד' שדחה ראיה א' ומ"ש עוד וכן בח"ב סי' ה' ד"ה וראיתי שדבריו סותרים למ"ש בסי' י"ד דלא מהני ביטול כשמצניע בחדרו דלירו' אסור מה"ת. ואף שסובב לשיטתו בהתחלת תשובה הקודמת לדחות דהכ"מ בגירסת הרמב"ם דלחמץ ידוע לא מהני ביטול וכמ"ש לחזק הגירסא הישנה אף כי [לא] אבנה היסוד ע"ז. ועכ"פ לדעתו כיון דעבר אדרבנן כשמגיע זמן איסורו וממילא אסור לאחה"פ. דלא מהני הפקר כה"ג רק בשביתת בהמתו בטא"ח סרמ"ו ולא באיסור ב"י ובתשובת רשב"א ופר"ח סתמ"ו סוס"ק ה' ד"ה מי שבא:

ומה שהשיג בפ"י סי' י"ג מר"נ פ"ק דפסחים ו' ע"א בפסקא גרסינן א"י הנכנס ובפכ"ש כ"ח דקניס הואיל ועבר בב"י אפילו מדרבנן. ואולם בשאג"א סע"ט העלה דלא כר"נ. ובפרי תבואה סמ"ג דהא פסקינן כריב"ש וב"י סתמ"ז דנוקשה שעעה"פ אינו אסור בהנאה. ואם נרצה להשוות הדעות י"ל לט"ז יו"ד סרי"ט וסר"ח ס"ק מ"ג דכל שגזרו משום סייג דינו כדאורייתא משא"כ בנוקשה דמדרבנן שרי לאחה"פ. וע' בכתר כהונה סי' כ' דף י"ג ע"ב ד"ה אך דהר"נ צ"ע וע"ש סוס"י ח' וכ"ה ומ"ש הפ"י לפרש משום הערמה שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתי ע' באגודת אזוב חא"ח סי' ג' אות א' ב' בכמה קושיות עהפ"י ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' י"ג דף י"ג ע"ב ד"ה ומה שפלפל. ומה שדחה הפ"י דהא כתב ומצא וכן בטור חמץ הנמצא בבית ישראל וע"כ שבדק ולא מצא וביטל ומנ"ל לפרש אפילו במזיד. וז"א דהירו' אינו חולק רק בביטל ואונס ביחד דלא שייך למיקנסיה. ומ"ש הפ"י ח"ב סי' ה' בתשובתו להרמ"ח ד"ה אח"כ האריך דע"כ הר"נ פליג ארמב"ם באונס דאסור דהא לר"נ הוה דרבנן כדאו' וא"כ בלא טעם הירו' אסור וע"כ [לא]ס"ל כרמב"ם. והשיג דהירו' דהפקיר חמצו מייריי ג"כ בהכי שבדק והפקיר אח"כ. ולא עיין בכ"מ שהר"נ חולק דאי אף אונס אסור אמאי צריך לטעם בנכרי שהלוה על חמצו בלא מעכשיו כיון שעבר אדרבנן. וכנראה לא היה אז לפניו הכ"מ וכפ"י ח"א סי' י"ג שאז לא ראה הכ"מ ולא היה במחיצתו. ובשו"ת רח"כ סי' י"א ובפסקי רקאנטי סי' י"ב מביא הגירסא הפקיד חמצו ביד נכרי ולא אסר ר"י כלל בהפקיר דמסתמא מפקיע לאיסור ב"י כדאמר בגמ' לגבי איסור שבח:

ובשו"ת שער אפרים סי' ד' בהג"ה מבן המחבר דהירו' אייריי בזמנו שהיו מבטלין בלב וחייש להערמה אבל בזמן הזה שתקנו לומר כל חמירא שאינו עובר בב"י ליכא

למיקנסיה. אך מאחר שיצא מפי אביו אינו מדרך המוסר לחלוק נגדו וכו'. וע' בי"ד סרמ"ב ס"ד בהג"ה ובש"ך ובשאילת יעבץ ח"א תשובה ה' דהרי ר' נחלק עם רשב"ג אביו כו' יע"ש ותשובת רדב"ז ח"א סתצ"ה ותשובה מאהבה ה"ג סרמ"ב ותשובה שע"ד ובי"ד סל"ט בטור מהרמב"ם פי"א משחיטה ה"י שאביו מן האוסרים והוא מן המתירים. ובסי' ד' מהש"ג שזר בעיניו שהטור יחלוק על אביו. ובחו"מ סמ"ה מרש"ל על הטח"מ סכ"ז שנשא פנים לאביו וכו' ורא"ש פכ"ש סוף אות ז' בשם אבי העזרי הוגד לי בשם א"מ אחר פטירתו ולא זכיתי לדון לפניו. ובעטרת צבי חלק תפארת למשה פ"ג דף ח' ע"א בהערה שהעיר ג"כ מרמב"ם פי"א משחיטה שלא כט"ז יו"ד סר"מ ס"ק ג'. ועכ"פ לא שייך היכי שמוכרח להתוכח בהראיות שהביא אביו וכנ"ד שהמהר"א בן המ"ב חולק עליו בהוראה זו כמובא בפ"י ח"א סי' יוד [והוא הרב דבריסק שנזכר גם בח"ב אה"ע סנ"ה וס"ג וס"ו]. ובכני"ח סי' י"ד כתב בזה על זקינו המ"ב שתשובה זו כד ניים ושכיב כתבה. ועשו"ת רדב"ז סי' תצ"ה שאף שבתלמיד רשאי לחלוק על רבו והבן על אביו אבל לא לקבוע עצמו לדרוש ברבים כו' יעש"ב. שוב הגיע אלי מכתב מהדיינים שהודו בעצמם שבדו מלבבם שכותב השט"מ מאן דהוא כדי שלא אמנע מלהשיב להם ושכותבו היה הרב דמתא שנתקבל מחדש בהיותו בשליחות מלאמזא לגבות נדבות והליטו גם מכתב הר"מ שנכתב לאחד מהדינים בתוארי הפלגה הנהוג בדורינו וקראהו בשם אב"ד ושלחו אלי ע"מ להחזירו להם. והזכרתי זה להראות עד כמה צריך להיות מתון שלא להשיב ממרחק מהנוגע בדברי ריבות כפי הודאת עצמם שכתבו להטעות. וכנראה המה גם מחוסרי ספרים שתפסו על תשובתי מסידור מכירת חמץ בש"ע הרב מלאדייא דחמץ הנמכר שדעתו עליו איננו בכלל הביטול. וכבר הביא כזה בשו"ת רע"א סו"ס כ"ג ד"ה זה שהביא דהפמ"א שמפקפק ג"כ עליו בזה ואם שהאריכו בזה הרבה מהאחרונים וע' בעטרת חכמים חא"ח סי' ה' וארץ צבי חא"ח סו"ס ל"ב. וע' בתוה"ש המוזכר במכתבי בסי' ו' ד"ה ואין מקום לבע"ד לחלוק דהירו' לא קאמר אלא בהפקר גמור כו' ובתשובת רשב"א סי' ע' כו' וזה אינו כו' כמבואר בש"ס ופוסקים דאמירת כל חמירא לענין פסח הוה כהפקר גמור אבל היכי שאין דעתו לזכות בו שסבור כל ימי הפסח שמכור כדינו ודאי אמירת כל חמירא הפקר גמור הוא כמבואר בש"ס וכו'. והלשון בש"ס שלא בדקדוק כר"נ שהוא מקובל מהגאונים והוא בשאלתות פרשה צו ובבה"ג וכמו שהעיר בתשמ"א ח"ב סנ"ה שנזכר קרוב לנוסח זה בלה"ק בירו' בפכ"ש רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בביתי כו' וע' בב"י סתל"ד וגם בטור סתל"ו שלא מצינו שתקנו חכמים נוסחא כל חמירא. וע' בנוב"י סי' י"ח וי"ט שדחה דהמ"ב סנ"ח וע' בתשואת חן סי' נ' ושו"ת

אגודת אזוב סי' ה' וע' בפר"ח סתנ"ח סוס"ק ד"ה מי שבא וע' באורי וישעי סי' א' ובסי' קכ"א ד"ה ומ"ש דדעת כמה פוסקים. ובשו"ת טור האבן סו"ס ז' דמבואר בכל הפוסקים דאף דמחזר למכרו מהני הביטול ולת"ש אף שהמכירה היה בהערמה מותר שהרי מה"ת בביטול סגי. וע"כ אף שמכר חמצו שדעתו עליו מהני הביטול בפרט בחמץ דאוקמי ברשותיה לכל מילי וגם אם ביטלו עדיין ממון הוא למכור. והיינו דהביטול שכשימצא קונה נכרי ימכרנו ובשלא ימצא יבערנו. ובשאילת שלום תנינא סר"ל ורס"ז שאומרים בביטול דביערתיה ודלא ביערתיה לכלול גם מה שמכר לנכרי אם לא עשה המכירה כדין שנכלל ג"כ בכלל הביטול יעש"ב ובהגהות הר"פ בסמ"ק צ"ח אות ב' שאין זהירין כ"כ במה שמשייר אחר הבדיקה צריך ביטול שני בשעת שריפה. וע' בס' המקנה קנין אגב כלל א' סוף פרט ט' בשם סו"ס אגרת רמ"ה ופלס חיים ואכמ"ל. ואם שכתבו עתה גם בשינוי הספור שכבר נודע להם בחוה"מ ולמה לא הקדימו אז לבוא בענין נחוץ כזה לדעתם מחשש השהי' בחוה"מ. ומ"מ גם בזה לא הועילו כלום הגם דלחו"י סמ"ח דאומר מותר כשהוא מסופק לא הוה אנוס. מ"מ כיון שתלו בהוראת הרב שמתיר בהחלט לא חשיב מסופק בהוראה ורק בתלמיד שהורה לא הוה כתולה בב"ד כריש הוריות. ואמנם לבד זה אף שלא הכנסתי עצמי להשיב במכתב הקודם על פרטי הענינים לפי מכתבם שהכותב היה מאן דהוא שאין לו להתערב במכירת חמץ מכלל העיר וכתבתי רק ברמז שיש לדון על כל הפקפוקים שלהם ולא ראיתי תועלת להשיב בביטול טענותיהם כיון שבכל אופן אין שום חשש לאחה"פ. והנה במכתב הרב שהגיע אלי עתה וברוב דבריו לא נמצא תשובה מספקת ונמהר לבוא בדברי תלונה על מה שהשבתי להם לתומי. וכפי שכתבו אלי בא הערעור על חמשה פקפוקים ואשר רשמתי לעצמי על סדר מכתבם אם כי רוב דבריהם באו רק לאהבת הנצחון ואין בהם כדי תפיסה להוציא ערעור:

סימן קמה

א **מ"ש** בהשט"מ וקבלתי מחצה בתורת קנין כסף ומחצה בתורת זאדאטיק ועל המותר עשיתי ע"ק בעבור הא"י ואני מחוייב לשלם בעדו לכל שולחי ומורשי והא"י מחוייב לשלם לי עד משך זמן פלוני והוא ע"פ דעת הרב מלאדייא דזקיפה במלוה אינו מועיל ולכן צריך ע"ק עבור א"י הקונה וא"כ אין לו על הישראל שום חוב כ"א על הערב וחש לתה"ד דמשמע דלא מהני זקיפת המעות במלוה. ואם שאין זה עיכוב בגוף המכירה במה שנשאר ביד הערב בעצמו מ"מ היה לו להניח שטר הערבות שלו ביד שליש אחר. וכבר הארכתי שיש הרבה לדון דמה לי אם זקוף במלוה על הא"י הקונה או על הערב

דמ"מ לא גמר להקנותו ולא סמכה דעתו. כיון דלא קבל כל המעות וסובר דלא הוה כאלו קבלם והלום לו בחזרה. וגם דאף להמחמירים בזקיפת מלוה דלא גמר להקנותו אבל במכירת חמץ אנן סהדי שגמר להקנותו להנצל מהאיסור. ולגבי הערב ודאי לא גמר דעתו להתחייב אם לא ישלם הא"י. ובפרט דפסקינן דזקיפת מלוה מהני אפילו בדעייל ונפיק אזוזי דהוה כאלו קבלם וחזר והלוום כסמ"ע סי' ק"צ. ולריטב"א אף אם זקף כל המעות במלוה מהני כאלו קבל מעות וכמחא"פ הלכות קנין מעות סי' ה' שכ"נ דרש"י ור"נ וכך העלה בשאילת שלום תנינא סרס"ו שבמדינתנו אין המנהג כדעת הרב בש"ע שלו וגם במדינת פולין לא קבלו חומרא זו ואין לה מקום. ואף שבשו"ת ברכת יוסף חא"ח סט"ז אות ה' טרח להעמיד הנוסח מע"ק ועשו"ת צ"צ החדש חא"ח סמ"ה אות ה' ובאורי וישעי סי' קכ"א דף ע"א ע"ד. גם בשו"מ תנינא ח"ד סי' יוד שלדעתו אסור להיות היהודי ע"ק דרוצה בקיומו שאם יאבד החמץ לא יוכל להשתלם מהא"י יגבה מהישראל ואם החמץ בעין יוכל להחזיר החמץ או למכרו ולשלם. ואמנם מה שנעשה ע"ק על חמץ שלו ואיך יוכל המלוה להיות ע"ק על חמץ של עצמו שהלוה ישלם להמלוה. ואולם אף שכבר נגמר הקנין מזאדאטיק הראשון בחתימתו על השטר ולפי הנוסח שלו מע"ק לא שייך בכאן. מ"מ מצד קנין המעות הרי חמצו נכלל ג"כ בהזאדאטיק שהיה בעבור כל המוכרים שנרשם בהשט"מ כשמכרו לא"י ולמה שהעתיק שכתב שהיה קנוי בעבור כל המוכרים בכל הקנינים הנ"ל נשמע ממילא ע"י קנין אגב קרקע שנעשה גם במכירת חמץ שלו כמו בכל המוכרים. ואם שרבוי האמתלאות בצירוף שמתנצל הרב במכתבו למותר במ"ש שדרכו למכור חמצו לא"י ולקבל הכסף בשלימות בעד כל חמצו למסור לא"י החמץ שימשוך לביתו או לכל מקום שירצה הקונה וגם שנזהר שלא ישאר חמץ גמור לאחה"פ עכ"ל. ולמה הוצרך לכל הטורח שאין בזה כדי הצטדקות ויותר משובח מודים דרבנן שנכתב שלא בהשגחה במרוצת הקולמוס שנעשה ע"ק בעבור החמץ שלו:

ב **עוד** טענו במה שכתוב בהשט"מ שנעשה ע"ק בעד המעות שמגיע מהא"י. דכיון שמבואר בהרשאה שנתנו לו רשות להקיף א"כ לא האמינו על פיו ולא הוה כשעת מתן מעות. ואם שבזה היה מקום לטענתם דבכה"ג לא שייך בהנאה דמהימן ליה ולא הוי שלוחו דערב כר"י סו"פ ג"פ. והרי לב"י סר"ז סכ"ד לחד תירוצא דאף בנתן הערב משכון לא משתעבד. וברשמי שאלה סו"ס נ"א רצה לחדש דכיון דנתן לו בהקפה קודם שבא השטר ליד לוקח שייך בערב בההיא הנאה דמהימן ליה כיון דיכול לחזור ע' בסק"צ ס"ז וי"ז וב"ש סי' נ' ס"ק ט"ו וש"כ ח"מ סל"ט ס"ק מ' ד"ה עוד נחלקו. ולא גרע מהחזיר משכון על פיו והא דבעי ערבות בשעת מתן מעות בהלואת מעות דסגי בעדים או במשכון. וכן

דהרמב"ם דאפילו בערב היוצא קודם חיתום שטרות צריך קנין היינו בהלואת מעות דאין דרך להקפיד על כתיבת שט"ח. ואם שהעליתי בתשובה (ע"ל סי' קמ"ז) דלענין חמץ יש לחלק בזה. וכאן שנתן להא"י רשות להקיף לא שייך בהנאה דמהימן ליה. גם לא היה כאן ערבות בב"ד של שלשה. ואף דלכאורה מב"ק ע"ד סוע"ב שאני ר"ג דלא בפני ב"ד הודה והא ר"י אב"ד הוה. היינו דא"כ מסתמא היה עוד שנים עמו במושב ב"ד ודחי שלא במקום ישיבת ב"ד הודה וכן במ"ב ר"ס ק"נ הביא מזה דכל שלא במושב ב"ד אין בזה משום חוזר ומגיד ועוד שהחכם היה לבדו דלא מקרי ב"ד אלא ג' מומחין כנמ"י שהובא בב"י ח"מ סכ"א ועשו"ת פני ארי' סכ"ח בביטול קידושי אשה. ובשער משפט סכ"ח ס"ק ו' שהוכיח ג"כ מהא דשלא במקום ישיבת ב"ד הוה כחוץ לב"ד כרמב"ם פ"ג מגנבה ה"ח וטור ר"ס שמ"ת וכ"כ מהרי"ט חאה"ע סמ"ג. ובמאיר נתיבים סע"א בהשבעת כתובת אלמנה מתו' פסחים י"ג א' ד"ה מאי לאו לענין אם האב"ד בעצמו יכול להשביעה ודחה דר' לא נתן רשות רק למכור עם הב"ד ואפ"ה צריך ב"ד לשומו בשעת המכירה והביא ג"כ ההיא דהמרובה:

ובלאו הכי מלשון הש"ע כגון שהיו רוצים ב"ד לגבות ב"ד מהמלוה ואמר הניחוהו ואני ערב ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' תשי"א דמפרשב"ם כגון ב"ד של יתומים אבל ערב לחבירו אפילו לפני ב"ד שחייבוהו לא:

ומש"כ דאף שכתוב הערבות בשטר קודם חתימת העדים לרמב"ם לא מהני ג"כ בלא קנין ולראב"ד בלא ערב כסי' קכ"ט ס"ד. ועל זה השיב דלהפוסקים דערב בהודאה משתעבד והרי התחלת השטר בלשון מודה אני. ואינו מספיק דאף אי חייב אני מהני בלא קנין וכן באודיתא אף אי הוה קנין דאורייתא אבל בערבות בעי קנין לסלק האסמכתא או שיהיה בשעת מתן מעות. ובפרט דבערבות י"ל דהחיוב רק על תנאי אם לא יפרע הלוה ולכ"ע לא משתעבד כ"א בקנין והארכתי בתשובה לחח"מ מהא דר"פ הנושא ומהתומים בסי' קכ"ט ס"ק ה' דהקנין לא מהני לסלק האסמכתא רק במקום דלא צריך קנין לגוף החיוב יע"ש ובס"ק ז' ואכמ"ל:

ומה שפקפקו דאף שכתוב בשט"מ שנעשה ע"ק והא בשטר צריך שיגיע ליד זוכה וכיון דנמסר למי שאין לו שליחות ולא נשתעבד בערב. ועל זה השיב דזכין שלא בפניו ובדעת אחרת מקנה לא בעי כוונת קנין עכ"ד. וע' בשו"ת רע"א סי' ל"ז וכתר כהונה סנ"א בדהרשב"א גיטין כ' ע"ב אי דעת אחרת מקנה מה"ת. וע' במ"מ פי"ט ממכירה הלכה י"א וכ"מ מלשון רש"י גיטין ל"ט ב' וס"ד ב' ואכמ"ל. גם מה שהשיב דכיון שכתוב הערבות בשטר משעבד עצמו אף שלא יגיע ליד המלוה דלא הוה פטומי מילי. ואינו מספיק דמ"מ

לא מתחייב עד דמטי שטרא ליד לוקח כמו בכל שט"מ עי' ב"ב נ"ד ב' וכח"מ ר"ס קצ"ד דאינו קונה בחזקה אלא בשטר עם נתינת הכסף וע' בשו"מ תנינא ח"א סי' נ"ט משש"ב בדהמחא"פ בקנין מעות סי' י'. ויותר היה לו לומר כתשובת ר"ח כהן סי' י"ב דה"מ היכא דהוה ברשותו דמוכר אבל החמץ דאינו ברשותו בגילוי דעת סגי כר"נ ריש פסחים. ובמ"ב סי' נ"ט דבחמץ מיד שהגיע זמן איסורו לאו דידיה ובקנין כל דהוא נפיק לרשות הא"י. ובסי' ד"ר דאף בדברים בלא מעות הוה ממחוסרי אמנה ובפרט שכתב שט"מ וגם אנן סהדי דגמר ומקני דליקו בהימנותיה. ובש"ך סי' קצ"א ס"ק ד' במוכר שדהו מפני רעתה אם קונה בכסף לחוד אף במקום שכותבין שטר וע' בדברי חיים דיני חמץ סו"ס ב' שאין דעתו לחזור שלא יעבור בבל יראה. ובשו"מ תנינא ח"ד סי' י' בדה"ס ד' ע"ג ד"ה והנה ביום כו' שמ"ש בסי' ק"צ ס"ז במקום שדרכם לכתוב שטר לא מהני עד שיכתוב שטר דאם טעה שנתן לו כתב אחר קונה בשטר לבד יעש"ב. ועכ"פ כיון דחייב א"ע בקנין על כל מה שכתב בשטר ממילא מועיל הערבות וגם דמי האו"ג שקבל בעת המכירה הוא בתורת פרעון ולט"ז סי' ק"צ דכסף ג"כ קונה. ובפרט שכתוב בשטר דלא כאסמכתא. ואף דבסי' ר"ז סי"ח דאין זה מוציאו מידי אסמכתא וע"ש בט"ז אם לא שכתוב באופן שאין בו אסמכתא דהוה כאלו כתוב שנעשה בב"ד חשוב שמבטל האסמכתא יע"ש בסט"ו בהג"ה בצוה שיכתבו בשטר שקנו ממנו ובבד"ח אף דלא קנו מיניה יע"ש בסי' מ"ב ס"י. מ"מ לפמ"ש שהשטר נעשה בתוקף כל שט"מ כתקנת חז"ל וכו'. ובשו"ת מהר"מ מינץ סי' ל"ג והובא בכנה"ג אפילו להסובר דקבלן בעי קנין שטר שכתוב בו קבלנו עלינו בתוקף ועוז כל שט"מ כתקנת חז"ל ושאר לישני יפוי כח לא בעי קנין. ולב"ש סי' נ"ב ס"ק נ"ג דבס"ס מוציאין ממון. וע' בתומים סי' ע"ז ס"ק ד' וכיון דלראב"ד בשטר מהני כמו קנין ועכ"פ קודם חיתום שטרות ולהי"ח מהני דלא כאסמכתא. ולמל"מ פכ"ה ממלוה ולוה הלכה ב' בשם מהר"ש יונה פלוגתא בזה אי בע"ק בעי קנין ואי תפס הממע"ה וכן הביא הד"מ במקומו. ואף א קים לי א"ל כדעה שלא הביאו הב"י ורמ"א להתומים בכללי תפיסה ס"ק מ' ולפמ"ג ולב"ש שדעה שלא הוזכרה בש"ע אין להצטרף לס"ס. כבר הארכתי בתשובה (ע' לעיל סי' ז' אות ג' ובסי' קס"ד):

ג

ונידון הפאטענט מהיי"ש שלא הקנה להא"י. בזה הצדק אתו דהאחריות על א"י המוכר שלא ע"פ הנימוס. ורק שצריך להעלות על המקח מהיי"ש של אוראנדא ששילם שלא יהא בדין אונאה והישראל לא היה בידו למכרו וגם שצריך לו למכור יי"ש של פסח. וע' בנוב"י תנינא חיו"ד סי' נ"ט בשכר חזקת היי"ש שלא יוכל שום אדם להביא מחוץ לעיר

יי"ש כ"א זה השוכר והעובר יוקנס בקנס ממון וגוף היי"ש שייך לזה ששכר החזקה יעש"ב בפלפולו בענין דשלב"ל שאינו נוגע לעובדא דידיה:

ד **ומה** שכתב בשטר שהקנין הוה בשעה העשירית. וזה עפ"ד הר"נ בסוגיא דג' גיטין וע' בכתובות צ"ד א' בשני שטרות היוצאים ביום אחד. ובאגודת אוזב המדברי חא"ח סו"ס י"ד מנוסח שט"מ מהח"ס שנכתב בי"ד בניסן בשעה תשיעית בבקר שקודם חצות היום כדי שיתחיל לחול בתחילת השעה החמישית. דכשכותב סתם בי"ד בניסן אין השטר חל עד רגע האחרונה של כלות היום כסמ"ע סי' ק"ד ס"ק כ"ד ואז כבר נאסר החמץ בהנאה ולא חשיב מוכח מתוכו מצד איסור הנאת חמץ דבעינן גם הקנאת קרקע ולא נקנה לו גם החמץ אגב קרקע. והיכי שהחדר שהחמץ בתוכו שלו ממש שמצריך המק"ח למכרו מאחריות אלם גם על מכירת קרקע דלא חל עד כלות היום. ואם שכבר העלו האחרונים דעדיף שיהיה גם החדר בשכירות (ע"ל סי' קל"ט). ועכ"פ הוה יותר נכון לפרש בבקר שקודם זמן איסורו וכהח"ס ובפרט כפי שכתב שהרשות להעתיקו ללשונם ואם יכתבו למספרם המורגל אפשר לפרשו על שעה העשירית בערב. אבל מה שפקפקו דאף דבשטרות הולכין אחר לשון ב"א מ"מ אין נהוג לומר על הזייגער אבל סתם שעה עשירית מבואר יותר על הזייגער ובלשון המשנה והתלמוד הוא על שעה הרביעית אחר חצות היום ורמזו למ"ש בח"מ סי' מ"ב ס"ט בהג"ה דהיכא שי"ל שהכותב טעה בלשון נתבטל מכח לשון שאינו מועיל. ושם לא נמצא רק דבדבר שאפשר שטעה בו הנותן כגון בלשון דלא מהני במתנה נתבטל השטר וכש"כ ס"ק כ"א דמהרי"ק לא קאמר כו' אבל בלשון אתננו דליכא למ"ד דמהני א"ל שהנותן טעה בכך הלכך היכא דאפשר בלשון המועיל לא אמרינן בכה"ג יד בעהש"ט על התחתונה. וע"ש בפת"ש ס"ק ט' מתשובת ר"מ רוטנבורג סי' ח' דאף למהרי"ק באיכא למיתלי בטעות אמרינן יד בעהש"ט על התחתונה אף בנתבטל השטר מ"מ הכל לפי הסופרים והעדים והביא מכני"ח סצ"א דכתב השואל מפני שהמסדר בשטר הוה ת"ח ובודאי לא טעה וכ"מ בתשובת מיימוני סי' ס"ט. וא"כ בליכא למיתלי בטעות כזה לא גרע משטר שכתוב זמנו בשבת או בעשרה בתשרי דמכשירין בטעות דמוכח ממילא ובפרט בע"פ שמוכר לו החמץ בשער שבאותו זמן:

ובעיקר ראייתם מר"נ נדרים נ"ה בנודר מן התירוש דהיכא דנדר בלה"ק אזלינן בתר לה"ק. ואם שבתשובת הרב לא נמצא שום תשובה מספקת ודחה אותם בקש. ואמנם מלבד דגם הר"נ לא מיירי רק בנדר בלה"ק שבשטר כתוב כולו בלה"ק וממילא משמעותו בלב"א כמו שמתרגמין לפני הקונה. ובשאילת שלום על השאלתות פרשה נשא אות קכ"ב ולא נתברר בלה"ק איך הוא ולכך אזלינן בתר לשון תורה. והכ"נ כשמדברים בלב"א

לא נתברר הלשון בסתם לומר כמה שעות על היום שהמורגל בלשונם על מהלך הזייגער שאין החשבון על ערך היום ולכן אזלינן בתר לשון תורה. ובש"ך סרי"ז ס"ק א' בשם ר' ירוחם דאם באותו מקום אין מדברים בלה"ק הלך אחר לשון תורה. ובטור סרט"ז דכנודר בלה"ק פשיטא דאזלינן בתר לשון תורה וע' ביד שאול סרי"ז ס"ק ט' משש"ב. ובתוספת שבת סי' קמ"ד ס"ק ז' ובתו' ע"ג כ"ז א' ד"ה אלימא אע"ג כו' דהא בנדרים הלך אחר לב"א משמע דלא ס"ל כר"נ:

אלא דעיקר דהר"נ אינו ענין לכאן כמש"ש בט"ז סרי"ז ס"ק כ"א וש"כ ס"ק כ"ד בשם הר"נ דלדידן דמשתעינן בלשון לעז אם נדר בלעז אינו אסור אלא ביין שאין אנו קורין תירוש אלא בלשון תורה. ויומא ע"ו ב' תירוש בלשון תורה הוא יין. ובזמנם כשהיו מדברים בלה"ק היו מכנין בלעז בשם תירוש למיני מתיקה ולא ליין וממילא כדמשתעי בלעז ונודר בלה"ק בשם תירוש מותר ביין דאזלינן בתר לב"א שהיו קורין לתירוש בשם מיני מתיקה וכל היכא שמשתמש בלה"ק היפך תורה בלב"א אזלינן בתריה. והכ"נ כשכותב השט"מ בלה"ק המובן במשמעותו כשיבואו לתרגמו להקונה בלעז שאורחא לאשתעויי על הילוך כלי השעות. וערש"י מגילה ה' א' ד"ה מונין כו' קונם כו' ובאומר השכחה סנ"ח ד"ה שעות כגון האומר הרי זה גיטך דלא נקט לענין קונם וכדלעיל אף דשכיח יותר וע' בסו"ס זכרון שארית יוסף בהשמטות למגילה. ופשוט דבנדרים מדאינשי קורין ר"ח בנדרים ס' ע"ב יע"ש בחומרי מתניתא ובתו' פסחים ב' סע"א ויבמות ע"א ב' ד"ה והוי:

ה **ובמה** שבאו לערער במה שכתוב בהתחלת השט"מ מודה אני שמכרתי. דאף דשטרי דידן שטרי קנין כסי' קצ"א ס"ג וב"י בשם ר"נ מ"מ כשמודה שכבר מכר אינו רק לראיה כמו שיכתוב לאשה מודה אני שקדשתיך בשטר. ואיך לא ראו גם בנ"ש בתיקון שטרות סל"א בנוסח שט"מ הננו מודים שמכרנו. וכן נהוג בכמה מקומות בנוסח שט"מ חמץ שנחשכו אח"ז גם בנוסח שנדפס בראשית בכורים דף י"ב ע"ב מודים אנחנו הח"מ כו' כהיום השכרנו כו'. ובתשובת ר' משולם איגרא חא"ח סל"ט בחקור דין סוף אות ג' שהיה יותר טוב לכתוב

בלשון הודאה וכאילו הודה שמכר לו בקנין גמור יעש"ב. ובקצה"ח סי' קצ"ד ונחה"מ ומק"ח סתמ"ח ס"ק ד' סוד"ה ולענין ומגן האלף ס"ק ה' דבחמץ מהני אודיתא כיון שחבירו יכול לבטלו ע"פ הודאתו ונפיק מרשותו וע' בט"ז יו"ד סי' קס"ח ויריעות האהל סי' ל"ח ושו"מ קמא ח"א סדי"ר ובית שלמה א"ח ח"ב סי' ס"ה ובהג"ה מבן המחבר סע"ב וע"ג בשו"ת ס' יהושע חא"ח סו"ס שמחלק לרבית דבהודאה גופא מתנה יהיב ואסרה כו'. ורק להח"ס סשי"ד לא מהני על הקרקע אודיתא לקנות המטלטלין אגב

קרקע. ובאורין תליתאי ססי' ק"ב שאם כותבין בסוף השטר ולהיות לראיה גרע בקנינו דעיקרו אינו אלא בשטר במכירת החדר וכרשד"ם חח"מ סו"ס ר"ה דאם נראה מלשון השטר שנכתב לראיה הוה רק כשטר ראיה. ובאגודת אזוב מדברי חא"ח סי' י"ג אות א' דאף שכתוב בלשון מכרתי מ"מ בנ"ד שמתחיל חת"י תעיד עלי ומסיים להיות לראיה הרי מפורש שהם שטר ראיה וע"ש באות ד'. ואולם בזית רענן ח"ב חא"ח סי' ח' אות ב' דבתיקון שטרי דידן שכתוב בו לעדות ולזכות ולראיה דלישנא דזכות משמע תורת קנין וכשכותבים בהודאה לחוד כמו שנוהגין בכל שט"מ חמץ ואין כותבים לעדות ולזכות זהו לראיה בעלמא ועשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ד' ודברי חיים דיני חמץ סי' ב' משש"ב:

סימן קמו

שוב הגיע אלי עוד מכתבים מהדיינים בדברי ערעור בגיטין ושאלות הריאה ואו"ה וכאן לא העתקתי רק בענין קטן הנוגע להלכות פסח כההוא צייידא כו' בב"ק מ"ב: אם מותר להגעיל המודניצא שמשתמשין כל השנה ושופכין ללוש עיסה למצות ש"פ כמובא ביד אפרים (יו"ד סי' קכ"ו ס"ב מהשאילת יעבץ) להצריך ליבון ובפרט למצת מצוה דנוהגין ליקח כ"ח חדשים כסתנ"ה בהג"ה. הנה שם מובא מהכל בו ומפורש גם בכלי זכוכית משום שפעמים שורין בהם פת. ולא כמו שחשבו משום הידור מצוה. ובב"י יו"ד סו"ס קכ"א בדה"ב בשם או"ח שכשם שמכשירים מבליעת איסור כן מחמת דבר מיאוס כמו מ"ר כו'. וגם הוא לא מיירי רק במ"ר ורעי ולא כפי השאלה על שופכין מכלים שמדיחין בהם ובב"י שמנהג זה אין לו אלא עיקר אלא משפשפו ודיו. ובפר"ח יו"ד סו"ס קכ"א שדבריו ברורים ונכונים דאין כאן שום איסור אלא משום מיאוס וכל שמשפשפין יפה ש"ד ונפש היפה תאכל בהם. וע"ל ספ"ד ג' וע' רדב"ז ח"ב סו"ס תשל"ט ולענין מ"ר כו'. וע' רמב"ם מא"ס פי"ז הכ"ט ובעקרי דינים חיו"ד סי' י"ח אות י"ג הביאו ג"כ וע"ש בחא"ח סי' ט' אות י"ז על השאילת יעבץ ח"ב סי' קע"א שבכלי המיוחד שנשתמש בקבע אפילו בכלי שטף דטעמו משום רוח רעה וחמירא סכנתא ובליעתן קשה שמעבירין הכתם מרוב חריפותא כו' שמדד בזה במדה גדושה כיון שאפילו לאו"ח בהגעלה מיהא שרי וגם מסתימת לשון הב"י שאין חילוק בשנתנו מ"ר באקראי או בקביעות דמהני שפשוף. ועוד מי הכריחו לפרש דהא"ח הגעלה לכלי מתכות וליבון לכלי חרס. ואטו כלי מתכות אם תשמישן ע"י האור לא בעי ליבון וע"כ דאלו בשאר איסורים היה נכשר בהגעלה בלבד ואם היה דינו בשאר איסורים אף כאן אינו נכשר אלא בליבון. ואדרבא דכל שהוא משום ר"ר בדיעבד אין קפידא כשבות יעקב ח"ב סי' ק"ה וב"י, יו"ד סי' ו' ועש"ב ובאחרונים.

וגם לפי דרכו להוציא ריח פטום הקשה מהני עכ"פ לבשל קודם הגעלה במי אפר הרבה וחזקים מאד שמפיגים הטעם גם בדבר חריף וכט"ז סתנ"א סוס"ק כ"ז וע' בצ"צ החדש חא"ח סנ"ג (וע"ל סי' קל"ז). גם משום מאיס ע' בט"ז א"ח סי' קל"ב והשיגו הבא"ש בכריתות ה' מזבחים צ"ה ב' וכירו' סו"פ טרף בקלפי וע' פר"ח יו"ד ספ"א ס"ק ג' ויד שאול סרי"ז ס"ק י"ח (וע"ל סמ"ט). ועשו"ת פמ"א ח"א ספ"ז לעשות דירה מבית המרחץ ולקבוע מזוזה ולכל תשמישי קדושה. וע' מ"א סי' קנ"ד ס"ק י"ז בשם רא"מ ח"א סע"ט דאפילו נעבד בקבע (וע"ל סמ"ו) וע"ש במ"א ס"ק י"ט ובשמים ראש סש"כ (ע"ל סמ"ד):

והנה מנעתי מלהשיב לכ"א מהצדדים על מכתביהם הרבים בעניני ריבות אשר ראיתי כי שני הצדדים מבקשים אשר דעתם תהיה האמת ולא שתהיה האמת דעתם. ורק אחרי רבוי המכתבים מהרב בתלונות על מניעת מכתבי השבתי לו בקצרה ביום א' תצוה תרנ"ד ויעצתיו לטובת כולם שלא יתחלקו לאגורות ולהביא מרפא השלום בכנפיהם. ובהמשך הזמן הגיע אלי מכתב מהרב והדיינים כי הפיקו רצוני ואשר השלמו יחד ומלאתי ג"כ את בקשתם לכתוב לאלוה"ק דעירם לטובתם ולעורר שישימו על לבבם מאמר רב יהודה בב"מ נ"ט א' אין מריבה מצויה אלא וכו' וכר"פ שני דייני ק"ה א' וכמבואר בחת"ס חח"מ סו"ס ה' וסו"ס קס"ד וקס"ו יע"ש:

סימן קמז

להרב דחוודאן

בדבר השאלה מאחד מבני הכפרים שמכר חמצו עם החדר וקבל כסף על המקח והמותר זקף במלוה ושכח לחתום שמו שנודע לאחה"פ ע"י אחר שראה השט"מ. כבר האריכו הרבה מתשובות האחרונים בנידון כזה ששכח לחתום שמו בדברי חיים דיני חמץ סי' ב' ואגודת אזוב מדברי חא"ח סי' י"ג ואמרי בינה סט"ו ובית שלמה א"ח ח"ב סו"ס ק"ב ובגד ללבוש סמ"ה דף כ"ו ע"ב בכמה צדדי היתר. וכה"ג בתשובת הר"ח כהן סי' י"ב. ובשו"מ קמא ח"א ספ"ד וסו"ס צ"ג וצ"ה וסדי"ר וח"ג סי' ק"כ ותנינא ח"ב סע"ז וח"ד סי' ו' ופ' וק"ב ותליתאה ח"א סי' ס"ג ורביעאה ח"ב סו"ס ל"ז דהוה אונס גמור שחשב שחתם שמו וכיון שהתחיל לעשות המכירה ועשה שטר ל"ש לחוש להערמה וכמ"א סתרכ"ו דבסתמא שכחה הוה אונס וע"ש סי' ק"ח וט"ז ס"ק י"א ולש"ב יו"ד סל"ט סק"ח ומ"ב דכיון דחזינן דבדק רק שיש ספק תלינן לקולא עכ"ד. ובשבועות כ"ו א' לבך אנסך. וב"י ח"מ סע"ג בשבועה שיתן לו מעות ביום פלוני והלך לעסקיו ושכח הוה כאונס וע' ביו"ד סי' רל"ב סעיף י"ב בהג"ה ובט"ז ס"ק י"ט (וע"ל סי' קמ"ד) והכא שהיה דעתו למכור

עדיה מלא בדק באונס ול"ד לבדיקת הריאה קודם שבדק השאר דתלינן שהיה סירכא דשכיח בה וכפרי תבואה סל"ט סי"ד. וכן בתשובה שבסו"ס כרם שלמה אות ד' דבשכח למכור מה שאינו ברשותו ליכא למיחש להערמה. ובשו"ת מים חיים חאו"ח סו"ס ה' בשכא למכור קצת מחמצו ואמר שביטלו אפשר דגם הרמב"ם מודה דמותר לאחה"פ. ובזכרון צבי סי' ט' ויוד דאף לש"ב דספד"ר ע"י גלגול דאורייתא לחומרא ובתוך הפסח הוה דאורייתא מ"מ בכה"ג דבתוך הפסח ספיקו לחומרא לא קנסו לאחה"פ יעש"ב ויוצר סי' ס"ו בהג"ה לענין דם בספק במקום האוסרו ונתערב לצרף דעת האומרים דם ביצים דרבנן והוה ספד"ר. ולהגאונים דחמצו של ישראל ברשות א"י אינו עובר רק מדרבנן חייב לבער. ובשאג"א ספ"ו דבחמץ שכירות לא קניא רק לקולא שלא לעבור בחמצו של א"י וקע"א וא"כ בתוך הפסח רק ספד"ר. וגם דלשאג"א ספ"ט ופ"י חא"ח סי' י"ג דגם ר"ש לא קניס בעעה"פ אלא בעבר בב"י דאורייתא. ואם דלר"נ גם בעבר בב"י דרבנן אסור לאחה"פ (וע"ל סי' קמ"ד). וגם דלמק"ח סתמ"ח לסמוך בקנין כסף לבד בא"י שהוא פלוגתא דרבוותא ובחמץ שעעה"פ דרבנן ספיקו לקולא (וע"ל סי' קמ"ד). ואף דבספק אזלינן בתר חזקת מרא קמא מ"מ בפלוגתא דרבוותא ל"ש חזקת מ"ק וכמ"ש האחרונים דבשביל החזקה לא ישתנה הדין. ובפרט דבהפקר ליכא חמ"ק. ואף למ"ש ברשמי שאלה סנ"א בדבר שנותן בהקפה שדרך לכתוב בשטר ובפרט במכירת סחורה דקפיד המוכר להעמידו על סך מסויים לענין טעות אונאה במקח (ע"ל סו"ס קמ"ה). ולא שייך במכירת חמץ שנכתב כדשיימי בי תלתא. גם דהוה כמוכר שדהו מפני רעתה ואינו מקפיד גם בהקפה (וע"ל סי' קל"ד). ובשו"מ תנינא ח"ב סע"ו וע"ז שאף אם נסמוך על הפוסקים דכסף קונה בא"י ע' בח"מ סרס"ד דיש ב' דעות בגילה דעתו דרוצה לקנות בדבר אחד. וע' בשו"מ קמא ח"א סצ"א וצ"ג ובשב יעקב חיו"ד סי' ס"ב ועה"ג סי' ק"ב מב"מ י' ע"ב ובשו"ת נפש חיה חיו"ד ספ"ו דף ק"ה ע"ג יעש"ב. וכה"ג בשו"ת מהר"י הכהן תנינא א"ח סי' י"ב בשכח לחתום שמו דל"ד להא דבנפילה ניחא ליה דשם לא חשיב כלל שיקנה בד"א אבל הכא שעשה בפירוש שני הקנינים קונה באיזה שירגיל לקנות וכה"ג בתשובת הרא"ש כלל ט"ו. וע' בשאילת שמואל חיו"ד ספ"ו דף ס' ע"ד מהשמ"ק ב"מ י' דהיינו רק בקנין דרבנן אבל בקנין דאורייתא אף שגילוי דעת להיפוך מהני הקנין ולא דמי לעודר בנכסי הגר דשם לא נתכוון לקנות כלל יעש"ב. ואולם בשו"ת רע"א סל"ז דבדעת אחרת מקנה מהני אף בלי כוונה וכיון דאנן סהדי דמחמת איסור דב"י או דבכור אין רוצה לבטל המקח מהני קנין המשיכה אף דהמזכה והזוכה חשבו שכבר קנה בכסף. והכ"נ בקנין כסף בלא שטר ואף שבתחלה לא מעייל לספיקא ודעתו שבאיזה שהוא המועיל יקנה:

סימן קמח

ולענין מכירת חמץ בעש"ק לאחר חצות כשחל ע"פ בשבת שמחמיר בסתמ"ד ס"ד בהג"ה לבער בע"ש קודם חצות מחשש שלא לטעות כשחל ע"פ בחול. ובזכור לאברהם ח"ג אות פ' דה"ה אם יש לו איזה חמץ שטוב למכור קודם שעה ו' שלא יטעה בשאר השנים: **נראה** שכל זה ביחיד המוכר חמצו לא"י אבל בעשיית שט"מ הכולל מב"ד דזריזין הן וכפסחים י"ב עדות מסורה לזריזין וחמץ לכל מסור (וע"ל כי' א' אות א'). וגם ביחיד לא חששו כ"כ לענין הרחקה רק בביעור אחר זמנו שיעבור ממילא עב"י וע' במל"מ היו"ט פ"א הי"ז. וגם דכשיעמוד בחנותו שרבים מצוים ואתא לאדכורי (ע"ל סי' ק"כ אות ב') ואין לנו לגזור גזירות מעצמינו (ע"ל סי' קל"ה):

שוב ראיתי בשו"ת אורין תליתאי סי' ס"ד לענין החמץ שמוכרים לא"י קוה"פ דגם זה בכלל הביעור ובמשנה ריש פרק כל שעה שמותר לאכול מאכיל ומוכרו לנכרי והגזרה רק על שריפת החמץ אבל במכירה אין מזדקק רק מי שבקי בדיני המכירה. והתיר ג"כ מו"מ מהחמץ בע"ש כל היום וכא"ח סשט"ז ס"ח בשבות דאמירה לנכרי במקום פסידא. ובש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ז מהה"מ בדבר שאיסורו מדבריהם לעשות סחורה. ולא גזרו רק על הביעור:

סימן קמט

להרב דאופינא ר' שלום אלחנן יפה

בדבר שאלתו שנתלחלחו שקים הרבה ממוכרי קמח בדלף טורד בלי הפסק שנדבק בצק על כל שטחיות השקים בהרבה מקומות והפכו נגד השמש לייבש עד שנפרך והיה בצק מדובק שכבר נתייבש ונאפה כמו עשרה פוד מצות ואסר הקמח והמצות לפסח בט"ז ומ"א וח"י כיון דהיה בהרבה מקומות דאי אפשר לאחוז במקום המלוחלת ובנתייבש לא מהני ריקוד. וכנראה ממכתבו שרב א' הורה היתר בזה ואולי נשאל אליו בסגנון אחר. יעיין בחמד משה סתס"ו ס"ק ג' שאם לא ראה בשעת נפילת המים עד היכן היו מגיעים אין לסמוך על כדי אחיזה. וברמזי או"ח בנתלחלח מקצת מן השק מלמטה שמא ירד עד תחתיתו:

ובעיקר דברי המחבר דבנתיבש הלחלוחית דמיפרך ע' בעמק הלכה חא"ח סי' קל"ה שהאחרונים הניחו לו מקום להתגדר ושלדעתו המחמירים אחר הריקוד היינו בפסח גופא דחיישי לפירור בעין דאי אפשר לאפותו ולעשותו יבש ביבש. וכבר קדמהו הפר"ח דכל שנתבטל בס' ואופהו קוה"פ אינו חוזר וניעור שמותר ג"כ לחמם לעשות מהן

תבשיל כדין תרנגולת שנמצא חטה והתירוה קוה"פ. ואף כשאופה בפסח דוקא בדאיכא חמץ בעין דנו"ט מחדש בלישה ואפיה ולכן כל שיש ס' נגד האיסור ירקדנו ויאכלנו קוה"פ. יאפשר שהמחבר נמשך אחר לשון המרדכי ולפיכך לא נתן תקנה זו לאפות קוה"פ שבזמנו היו רגילין לאפות יום ביומו יעש"ב. וכמ"ש הסמ"ק בדגן שצמח. ועכ"פ לשון המחבר אינו מורה כן וכמ"ש הפר"ח מדאמר בסיפא דין דיבש ביבש בפסח מכלל דרישא מקמי פסח איירינן ובשו"ת אמרי שפר חא"ח סי' ג' בנתלחלח הפשתן שבו הקמח בתיבה מעבר לעבר ובצדדים נמצא עיסה שמצרף דעת הלבוש ופר"ח דפירורין שנפרכו עד שהנפה אינה קולטתו בקמח גמור ומבטלין בס' יעש"ב בצדדי היתר. ובמגן האלף סתס"ו ס"ק ה' שעיקר הסברא דפירור דומה ליבש לא ברירא לי ובסתמ"ז ס"ק ט' וכ"א שדיתי נרגא בהכרעת גדולי אחרונים בין לח ליבש. וע"ש ס"ק ו' שמפרש ג"כ בדברי המרדכי דנקט אורחא דמלתא דבנתיבש קוה"פ נזהרין לרקדו קוה"פ יעש"ב. ובשו"ת פ"י סי' ט' בקמח שנפל למים ונתיבש שמותר לאפותו קוה"פ אחר הניהול יפה דקיי"ל דאינו חוזר וניעור. וכן בגו"ר כלל ד' סי' י'. ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ח אות נ"ז שק של קמח שנמצא בו דבק מעט בצק שדרך הוא להתפרד מהבצק היבש ונכנס בדרך הקמח שלבית דוד סי' קצ"ח שראה בסולינייקי שהנוהגים לברר חטים פוסלים קמח כזה ושאינם נוהגים אינם פוסלים אותו יע"ש מלתא בטעמא ובשו"ת חוט המשולש ח"ג סנ"ב בדין דנתיבש אנו מורין להתירא ע"י ריקוד בנפה דקה ובלי הכבדה וכסתמ"ז ס"ד וע"ש במ"א ס"ק י"ג וח"י ס"ק י"ז ובפרט שאחר שילושו במים עם הקמח קוה"פ ודאי שלא יהיה ניכר הבירור בפ"ע ודמי לצמר גמלים בצ"ר כיון דטרפן יחד דדין דחו"נ נובע מהתם. והך דתשובת מהרמ"ל המובא במ"א ס"ק ט' לענין כזית מצה של מצוה לא החמיר אלא בנשיכת עכבר שלא ראו הנשיכה ומטעם שבאו עליו מים לא עשו שמירה. ובמקום שמואל ס"נ דבדבר ברור שהיה חמץ בהקמח כזית בכדי אכ"פ אינו מועיל ס' לבטל קוה"פ דיהיב טעמא בפסח כתשובת מהרמ"ל סב"ד דאפילו ח בלח כשכר ויין אפילו למ"ד אינו חוזר וניעור יהיב טעמא בפסח ולכן צריך שתהיה האפי' קוה"פ. יע"ש בסנ"ח שדמהרי"ל נתעלם מהמ"א סתמ"ז ס"ק ז' בשכר שנתערב בדבש כו' משום חו"נ וכן בסתנ"ג ס"ק ב' שהבין דמהר"ם מווינא משום שחו"נ בפסח:

סימן קנ

ה' ער"ה ניסן תרל"ב,

בדבר השאלה מהמ"ץ דליבאווא ר' יוסף ב"ר אלי' אם לתקן יי"ש של פסח עם קליפת פאמעראנצען שמהנהוג לערב זמן הרבה קוה"פ ולהשימו בתוך היי"ש וללוקחו מהיי"ש לאחר תיקונו:

הנה אף להנש"א בהלכות פירות יבשים שאלה ל"א במרקחת צנון בדבש של פסח שעירבו עם קליפת פאמעראנצען יבשה מצד פירות יבשים ובמ"א סתס"ז ס"ק ח' אפילו נתיבשו ודאי בדרך היתר ולא בתנור אגב דוחקיה דסכין משוי לשבח ואפילו ע"י תערובות אסור לאכלו בפסח מחשש משהו בעין כיון שלא הדיחו ומותר להשהותו. ועכ"פ אין להחמיר כ"א בתערובות בעין ובמ"א סתמ"ז ס"ק כ"ו בנתערב משהו תוך המאכל שאין להחמיר לאסור התערובות. וטוב להשגיח להדיח הקליפות קודם שנתנו בהמשקה לקלוט הריח וכמ"א ס"ק ל"ז דכיון דקיי"ל סתם סבין אינו נקי אבל חמץ אין דבוק בו. ושמ"מ צ"ע למעשה אם שלא הדיחו תחלה קודם שנתערב. וברמזי א"ח מהג"ר גדלי' ליפשיץ סו"ס תמ"ז דאף דקליפת פאמעראנצען אסור לפסח וכפירות יבשים סתס"ז ס"ח ואף דבעלמא תלינן בסכין מיוחד ובזנגביל יו"ד סצ"ו ס"ב חמץ שאני דחמיר. מ"מ מותר לכרכם בסיב ליתנם במשקה לקלוט ריחו קוה"פ דבליעת חמץ בטל בס' קוה"פ דפירות לאו לטעמא עביד כיו"ד סצ"ח עכ"ל. ובנוב"י תנינא חא"ח סע"א שלקנות מבעלי הגנות מאותן פירות שבודאי בתנור שבגינה וגם שאין הממונה למכור קונה ג"כ מן הכפרים לקבץ יחד למכור מ"מ כיון שנהגו איסור במדינת הגר קשה להתיר ומ"מ יש מקום להתיר לעשות מהם יי"ש קודם פסח ושיקנה מאותן שבגינה יע"ש ובשע"ת ס"ק ה' שהניח בצ"ע:

וע"ד המנהג שלא לאכול שומים בפסח שבס' א' טרח למצוא מקום לזה. אין שום מקום לחוש רק שלא לחתוך בסכין של חמץ ונמשך מנהגם בטעות ממ"ש במ"א סתמ"ז ס"ק כ' אבל אם יש שום בטבחות אוסר בדיעבד במשהו כחמץ עצמו דהרי נחתך בסכין של חמץ. ובשב יעקב חא"ח סי' י"ט בכרכשאות שממלאין אותם ושחותכים שום בסכין של חמץ ועושין השום לתוך המולייתא שהמנהג להקל להשהותן בפסח דלענין בליעת חמץ הוה רק משהו והוה נמי נ"ט בנ"ט דשייך גם בדבר חריף כד"מ וט"ז סת"מ סוס"ק י' ודלא כמ"א ס"ק כ"ח ובפרט דלכמה פוסקים לא מיקרי דבר חריף רק בקורט של חלתית ובפרט שחותכין שומין הרבה בסכין אחד ונתבטל בראשונים. ובשו"ת חוט השני סנ"ה בבשר יבש שחתכו תוך המלח שומים ואף שיאמר שנזהר לקנוח הסכין דאידכר לפסח בעת המליחה אלא שלא שם על לבו לפליטת הסכין דצונן הוא ולהיות השומים דבר חריף ומפליט מחמת דוחקא דסכינא אלא דצריך ס' רק נגד טעם החמץ לחוד הנפלט

מהסכין ונתבטל קוה"פ ומותר ע"י הדחה. וע' במק"ח סתמ"ז ס"ק י"א ושע"ת סקט"ו וע' במ"א סתנ"א ס"ק ל"א מדוכה שהיו רגילין לדוך בתוכו שומין ודברים חריפים עם פירורי לחם ולכן יש מצריכין ליבון. ואפשר ג"כ שנמשך טעות ההמון משומין שנמצאו בחטים שנחלקו אם לאכול הקמת בפסח וגם אם יש יותר מששים מעט כי להרבה פוסקים גם בכה"ג תו"נ ורק ע"י ברירה ובדיקה היטב וע' בח"ס חא"ח סי' קכ"ד וקכ"ט ושו"ת מוהר"ם מינץ החדשות סי' ו' וישועות יעקב סתס"ב ס"ק א' ושו"ת רמ"ץ סל"ה באות ה'. ובית שלמה ח"ב סצ"ד ובית אפרים חא"ח סי' מ' ושאילת שמואל סל"ה מששב"ב. ועכ"פ אין לחוש לאכול הכרכשתות בפסח אם נעשו לשם פסח ובסכין מיוחד לפסח. וברמזי א"ח סתמ"ח ומה"ט שרי שימים לפסח דאף את"ל דנשרו קודם זריעה בשכר ובשומים אין זרעם כלה בפ"ט דתרומות עכ"פ השכר כלה ונשתנה יעש"ב:

סימן קנא

יום ש עו שנת שמרבין בשמחה' לפ"ק להרב דמאד באונגרין ר' פנחס זעליג הכהן **בדבר** שאלתו שהנהוג היה בהגעלה של י"נ ליתן אבנים מלובנים בתוך החבית ולשפוך רותחין כרמ"א סי' קל"ה סט"ו. ועתה נתחדש אפארט שהקיטור עולה ע"י קנה לתוך החבית ועי"ז נרתחו המים בהחבית. וגם יש בכח הקיטור לפעול שיפלוט מן החבית כל הריח וכל לכלוך ולכן מהני לפלוט גם הבליעה שמחבית. אי סגי להכניס בתוך החבית גרידא. ואי נימא דבהא לחוד לא סגי עכ"פ אם אח"כ יתנו מים לתוך החבית להרתיח המים שבחבית ע"י קנה הקיטור אי מהני בכה"ג. שראה בשד"ח על דינים מערכת ה' אות כ"ד ומערכת חומ"צ ח"א סי' ד' ואות י"ב שכתב לאיסורא עכ"ד:

ועיין במק"ח סתנ"א ס"ב בסכינין דכ"ר נקרא אפילו אינו עתה על האש ואף דבשאר כלים לא מהני הגעלה עד שיעלה רתיחות כמ"א סתנ"ב ס"ק ג' ויו"ד סצ"ד מ"מ בסכינין בעץ פרור מהני מטעם הר"נ בפכ"ש דרוב תשמישן אינו בכ"ר שמעלה רתיחות וע"ש ס"ק ה' דצריך ליבון מה"ט. וע"ש סתנ"א ס"ק י"ז בחידושים והמשימים בכ"ר ומגעילין אם יש בכל זה כמו כ"ר והיא דעה המוזכרת בט"ז סו"ס צ"ב והובא במ"א סתנ"ב ס"ק ה'. ובשו"ת יד מאיר סי' א' בדין הגעלה ביורה של עץ שמעלה רתיחות מכח הדאמפף מהיוצא מכלי נחושת לתוכו אי דמי לכ"ר ממש. וע' מ"א סתנ"א ס"ק י"ח בשם ב"ח דאבן מלובן לא היה ככ"ר ממש ולא מהני רק בכוסות וקנקנים הרי דמעלה רתיחות לא מהני כו'. ובירו' סוכה פ"ה איזה תבשיל ברור כל שהאור מהלך אחריו וע"ש בשיורי קרבן ובתשואת חן סי' ב' וג' משש"ב. ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' קכ"ה במ"ש באו"ח סתנ"א ס"ב

דכ"ר נקרא שהרתיחו מים אף שאיני על האש ולרמב"ן סוף ע"ג וטויו"ד סי' קכ"א דלענין הגעלה בעי על האש ממש ובר"נ שבת מ"א החילוק בין מוליאר ואנטוכי דלא מיקרי ככ"ר כשאינו עומד על הגחלים. ובשיורי קרבן פרק כירה סוף הלכה ג' תמה שלפ"ז קדירות העומדות אצל האש לא יהיה להם דין כ"ר. ולתו' שבת מ' ע"ב ד"ה וש"מ דכ"ר מתוך שעומד על האור דופנותיו חמים. ובשיו"ק שלא ראו הירו' משום שעשו הרחקה לכ"ר. אך לרש"ל דיד שולטת היינו שאינה סולדת כו'. אבל הר"נ פי' לש"ס דילן שכתבו התו' בין דפנות מתקררות כו'. וגם י"ל דכל שהזיעה מחמם מיקרי אש ממש ומ"מ יש להחמיר דמספק לא נפקא עכ"ל. ובמאורי אור בחלק קן טהור מה"ב לשבת מ"א בדה"ס רי"ח ע"א תו' ד"ה מוליאר וכן משמע בירו' בהדיא ואין משמעות כלל לכך נראה דשייך לעיל ד"ה וש"מ כ"ר דפנותיו חמין שמחמם בכותליה ור' יונה אין היד שולטת פי' תרוייהו ביד סולדת ומ"מ כלי שרי וכה"ג ברכות דיסתנא פרש"י תמוה ושייך לעיל מ"ב עכ"ל. ובשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קנ"ב דאין להגעיל באמבטי או חפירה שהחמו ע"י הבל וזיעה כמו שמצוי עכשיו לסברת תו' דכ"ש שאין דופנותיו חמין הולך ומתקרר. ובשם אריה חיו"ד סכ"ב אף דמעושן לא חשיב תולדת האור אבל ההבל היוצא לא גרע ממיחם שקבל תולדת האור מכש"כ ההבל בעצמו אשר חומו בא ע"י האור מבשל יותר ממיחם שפינוהו ומה לי נתבשל ע"י מים או ע"י הבל יע"ש. ובאו"ה לר"י דין בשולי נכרים אות ט"ז בדגים מעושנים שנאכלין כך חיים דבכלל גדול חשיב מעושן בכלל אופה מ"מ לגבי בישול א"י לא גזרו דהא אפילו אפיה לא הוה בכלל בישול מדאצטריך לגזור על הפת:

ובירו' פרק כירה ה"ד מיחם שפינהו אבל נותן הוא לתוכו ולתוך הכוס כדי להפשירן וקאמר ר' יוחנן דלתוכו אסור אף להפשיר וכהא כו' טובל בצונן ומחמם נגד המדורה דר"מ וחכמים אוסרין דאסור להפשיר במקום שאין היד שולטת אפילו במקום שאין הי"ש עד איכן עד שהוא נותן ידו לתוכה והיא נכוית. ובק"ע גורס וכאילו במקום שהי"ש עד איכן וכתב עליו בתשואת חן סי' ו' שמפירושו דאהיתירא קאי ולא כוון יפה דהלשון משמע דאפילו רותח שאין הי"ש דווקא אם היד נכוה בו אבל אין היד נכוה לא גזרו וז"ב דאל"כ לא הוללי"מ רק היד שולטת עד איכן כו' עכ"ד. והנה הק"ע העתיק זה מהר"נ שגורס כן להדיא. ופירושו מוכרח בלשון הירו' שהיד שולטת עד השיעור שנכוית ידו. וכן מפורש בירו' ריש פרקין על גבה עד איכן עד שיהיה רחוק מן קרקעית הכירה שלשה טפחים מפני שהיד שולטת כי דמר דמותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור במקום שאין הי"ש. ובק"ע שאם הוא רחוק כ"כ מקרקעית הכירה שאין היד יכול להניח ולא יכוה ובפ"מ ה"א מפני שהוא שליט כלו' עדיין שולט ידו שם והוא במקום שאין היד שולטת

ואינה נכוית. ומזה דלא כהרא"פ דמעשרות שדחה מסוגיא דהכא דשאין היד שולטת היינו שנכוית ידו. אבל לגירסת הספרים שלפנינו אפילו במקום שאין היד שולטת עד שהוא נותן ידו ואינה נכוית. דהרי זה בעצמו השיעור שתכוה ידו ולכן אין היד שולטת ול"ש למיתני עד אורן דמשמע דשואל עד מתי לא שייך השיעור שנתן מקודם ופו"ב שגירסת הר"נ מוכרחת היפך דבריו שנכתבו ברהיטא:

עוד האריך בסי' א' להשיג על הפר"ח יו"ד סי' ס"ד ס"ק י"ח שהעתיק הירו' דמעשרות וכירה האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין כו' אבל נותן לתוך הקערה כדי להפשירן ר' יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר ואמרינן הכל מודים בכ"ש שהוא מותר. וכתב שהעתיק הירו' שלא כהוגן על פלוגתא דר"י ורבנן ושגג שגיאה גדולה שזה נאמר על המתני' הקודם דהמיחם שפינה ואפלוגתא דר"מ ורבנן דברייתא ואח"ז הוא מתני' דאילפס וקדירה אבל במתני' דאלפס ל"ש הכל מודים בכ"ש שמותר דהא בהדיא קתני אבל נותן לתוך הקערה וא"ל דר' יהודה מודה בסיפא דמותר דכ"ש אף במקום שיש חומץ וציר ולהירו' דאסיפא נמי פליג ר"י לחומרא א"כ מאי קאמר אח"ז מה בין כ"ר לשני הא ת"ק נמי מחלק בין כ"ר שני והוללה"ק על המתני' עכ"ל. וסוף דבריו אין בהם ממש דאי קתני אפלוגתא דר"י ורבנן וע"כ דלא פליג ר"י אסיפא דמודה ג"כ שאינו מבשל כיון דר"ש הוא ולא קאי רק ארישא ולקולא דפליג שאפי' בכ"ר נותן את התבלין ולזה קאמר הכל מודים דאפילו ר"י לא פליג אסיפא דכ"ש הוא. וכן הבין הפ"מ על הגמ' דשבת דארישא דפליג ולקולא כדפרישית במתני'. וכנראה מהפ"מ שהיה לפניו כן הגי' בירו' דמייתי במתני' פלוגתא דר"י וחכמים ואח"כ מפרש בירו' בשם ר' יוחנן לא שנו אלא לתוך הכוס כו':

ואולם מה שהאריך בתשואת חן בפי' הירו' דקאי אפלוגתא דר"מ ורבנן דס"ל מותר להפשיר במקום שהיש"ב דלא תימא דס"ל לרבנן דאף בכ"ש אסור להפשיר ומתני' דשרי להפשיר אתי כר"מ דמתיר להפשיר אף במקום שאין היש"ב ואשמעינן דהכל מודים בכ"ש ולר' יונה עשו הרחקה לכ"ר דמתני' שרי אף בכ"ר כיון שאין מתכוון רק להפשיר ורק משום הרחקה דלהחם ובכ"ש דאף לחמם רק מדרבנן אסור והוה גזירה לגזירה. תמהני שכבר קדמהו בפי' זה מהרא"פ בירו' פ"ב דמעשרות ד"ה הכל מודים ר"מ ורבנן דפליגי באם מותר להפשיר בכ"ר שאין היד שולטת מודים דבכ"ש מותר. ולהלן בסי' ו' הביא פי' מהרא"פ דמעשרות באותו ענין עד היכן אסור משום בישול עד כדי שיתן לתוכו והיא נכוית ואין זה דומה לאין הי"ש דבסמוך דהתם אינה נשית אלא שאינו יכול לשלוט בו ולשפשף בתוכו דכל הסוגיא הזאת ל"ש בפרק כירה אפלוגתא דר"מ ורבנן

אלא משום דמסיק התם הא דמייתי נמי בסמוך הפלוגתא דר"מ ורבנן דהכא מייתי כל הסוגיא כדרך הש"ס בזה הכל מודים ר"מ ורבנן דפליגי התם אי מותר להפשיר כ"ר שאין הי"ב ומודים בכ"ש דמותר. ומה שהאריך בסי' ו' במש"כ הש"כ סי' ק"ה ס"ק ה' שהשיג על רש"ל דבאינו עומד אצל האש אין להחמיר דהירו' לא קאמר אלא דעשו הרחקה לכ"ר שאין הי"ב והיינו סולדת. ובית יעקב סי' ר' נתוכח עם הש"ך והודה לדבריו דא"כ מה הרחקה היא הא מדינא אסור וכן בערוך ערך סלד דשולטת דירו' היינו סולדת והובא ג"כ בגליון רש"א שירד לדעתו של רש"ל ובתוספת שבת שמצא בסמ"ג כדהש"כ וצ"ל דעשו הרחקה היינו דמדינא אין איסור רק כשעומד אצל האש או כל זמן שעושה רתיחה. ושוב האריך בכוונת הירו' שאין לפרשו רק כפי' הש"ך. ובמ"א סי' שי"ח ס"ק כ"ח מיהו בירו' דעשו הרחקה לכ"ר אפילו אין היד סו"ב ומפרש אין היד שולטת כמו אין היד סולדת ומ"מ אסור כ"ר אך מרישא דירו' מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור במקום שאהי"ש וע"כ דאין הי"ש הוה במקום שהיד סולדת וממילא הא דאר"י כאן וכאן במקום שאין הי"ש היינו שהי"ס ובזה עשו הרחקה בכ"ר ואסור להפשיר ובכ"ש מותר במקום שהיד סולדת וכדהש"כ. ובכנפי יונה עיו"ד סי' ע' הביא ג"כ מ"ש הבית יעקב דמ"ש בירו' אין היד שולטת הוא מ"ש בש"ס דילן היד סולדת וא"כ ר"י שאמר אידי ואידי באין היס"ב מיירי היאך יאמרו דמלח בכ"ש נמי מתבשל ועוד שהעבירו מרותחים קאמר וע"ש עוד להגי' בדברי הערוך ומ"ש שהש"כ הודה לדבריו דלא חש להשיבו וע"ש עוד שהאריך בהירו'. והנה בערוך שלפני דפוס לובלין פ"א בירו' היד סולדת היא חולטת ומסתמא ט"ס וצ"ל שולטת. ואף שיש לקיים הגי' חולטת כתרגום משלי י"ד ט"ז מתעבר מתחלט. לא מתערב תרגום לא תחלוט. והוא אחד ג"כ במכוון שחוזר לאחוריו. וע' באור הגר"א א"ח משי"ח ס"ט ויו"ד סי' ק"ה ס"ק י"ג. וע' בשו"ת יוסף דעת מהשו"מ סי' י"א משש"ב להחזיק בדהש"כ בכוונת הירו':

סימן קנב

להרב דמאקמאק ר' אלימלך

בדבר מה שהורה להגעיל על פסח כלי שאופין כל השנה לעקיך ולאפות בהם בחוהמ"פ ואף שתשמישו ע"י האור דבעי ליבון כיון דנילוש עם ביצים הוה מי פירות וגם דתולדה דאור כיון שאופין באור. וכפי מכתב משכנגדו שתפסו עליו שהרי הלעקיך נאפה מסולת שהחטים מרוחנים ומלותתים ואם באו עליהם מי פירות יותר מחמיצים וכן ל"ש לכנות

תולדה דאור בתנור שלנו שמסיקין בהם ונאפה ואפילו בגרפה אי אפשר שלא ישאר אש וגחלים:

הנה בתיבת גומא מהפמ"ג פרשה בהעלותך אות א' העיר ג"כ דאסור ע"י הגעלה דל"ש כבכ"פ כו' ומיהו אם החזירו לתנור גרוף כך י"ל כבכ"פ וע' מ"א תנ"א אות כ"א הראה לסט"ו וכו' יעש"ב. ובפמ"ג א"ח סי' תמ"ז ס"ק ד' במש"ז ד"ה ואם נתערב כלי כו' ובשו"ת בית שלמה ח"ב מא"ח סע"ה אות ד' הצריך ליבון ממש ולא סגי בצפוי בדיל דזה הוה ליבון קל רק כדינא שניצוצות נתזין ממנו או שיסיר קליפתו החיצונה ואין עושין כזה בצפוי בדיל ואף בכלים דשרי בהגעלה פר"ח מחמיר להצריך הגעלה קודם הצפוי כמו בכלי שיש בו טלאי. ובשאילת שלום תנינא סי' קפ"ב בהאגנות של נחושת שאופין בהם חלות בכל השנה דצריכין ליבון גמור כמ"א סתנ"א ס"ק כ"א ואף אי טחו במעט שמן שלא ישרפו החלות מ"מ נקרא בליעתן ע"י האור וכמש"ש פר"ח ופמ"ג בא"א ס"ק ב' מתה"א לענין שפודין ואסכלאות דסיכה כ"ש היא. ומ"ש הט"ז ס"ק כ' מהרא"מ לענין מחבת שמטגנין ש"ה דמתחלה היה שומן מרובה ונבלע בכלי שהלחלוחית מקושר עם הבליעה שבמחבת ומיחשב כבליעתו ע"י משקה:

ואולם להבית מאיר א"ח סתנ"א סי"א דאפ"ל דלהכי דייק המ"א מלת בעין דדוקא שאופין בלי יציקת שמן תחתיו אבל אפיית הטארטען הוה דין מחבת שמטגנין שמכשירין בהגעלה. ואולם בפר"ח מבואר דאף לרא"ש ומחבר צריכין ליבון שאינו נותן אלא מעט בטופסין שלא תשרף הפשטידא. אבל קערות אלו אין מיוחדים רק לאפות הטארטין ואף דבס"ו בראב"ד דאין הולכין אחר רוב תשמישן מ"מ בידוע שאינם ב"י אף פר"ח שמחמיר מעתיק מסקנת תשובת רמ"ע סצ"ו שאם הכלי שרוב תשמישו בחמין ב"י מאותן המיעוט שנשתמש ע"י האור צריך ליבון ואם אינו ב"י הואיל נוטלפ"ג הולכין אחר רוב תשמישו גם ברשב"א שבב"י מבואר ההיתר מטעם זה. ומדהעתיק הפר"ח על מנהג המחמירים נראה שרק בסתם אבל בידוע מה נשתמש בתוכו מעל"ע הולכין אחר הידוע ובפרט שאף בשפודין ואסכלאות י"א דחמץ היתירא בלע מיקרי וביותר בכל בדיל שאא"פ בליבון:

סימן קנג

א' ד' ניסן תרמ"א להרב דגרויזר ר' משה שפירא

ע"ד שעשו הרבה אנשים בקהלתו מעד לפסח מדבש שמביאין בחביות קטנים בלי הכשר לפסח והרבה שלקחו זה מזה מדבש שיש הכשר שמרים ויורות לבשל המעד ומבקש פני לגלות דעתי גם על המתוקן בשמרים של מעד כזה וחפץ לדעת מה שנתחדש הידיעה

בשנה זו מדבש כזה על החשש חימוץ. הנה מאז בואי לפה בהיותי נשאל ממי שאין לו הכשר לפסח הייתי אוסר הדבש כנהוג בשאר קהלות ממורים מובהקים כנודע מדבש רייסשע שמערבין קמח הרבה. גם בשבוע העבר היו איזה אנשים ממקומות שמביאים הדבש והעידו שמערבין שם הרבה קמח מחמץ ויש לחוש שאין בו ששים. ובשנה זו נתפרסם ביותר ע"י מקרה שהרבה מהמוכרים מקילים למכיר בלא הכשר שהדין פשוט במ"א סתס"ז ס"ק ז' וח"י ס"ק י"ז מהשיורי יע"ש בפמ"ג בא"א ובמ"ז ס"ק ו' וחמד משה אות ח'. ובפר"ח ס"ק ח' דבידוע שאחד מהמוכרים מערב קמח או מים אסור לילך למקום קביעתם לקנות יתמה על תשובת הרא"ש (כלל כ"ד דין ו') דנתבטל קוה"פ אכתי אולי עירבו בו סולת או קמח ונותנין מהדבש לתבשיל שיש בי מים והו"ל מי פירות עם מים. ובמאירי אור בחלק עוד למועד סתס"ז בדה"ס ל"א ע"א במי דבש שידוע שבמקומותנו מערבין הרבה ומ"ש הב"י דהוה מי פירות התינח באוכלו בעין אבל הרוב נותנו בתבשיל ולשין הטור סתם בשו"ע אבל בזמנינו ידוע חשש גדול שהרבה מערבין ובימיהם ידעו דלא עירבו כלשון הב"י דאין לחוש שיערבו קמח וגם מים ואולי במדינתינו קנס גדול על הזייפנים ובירו' סו"פ כל שעה שהיה

לו דבש מזויף בסולת והורה שצריך לבער עכ"ל:

ובחלק בן נון א"ח סתס"ז סי"ג בדה"ס קס"ג א"א אבל דבש יש להקל להשהות מספק שעירב קמח וגם מ"פ הוא וששים וכן מי דבש או מי נומלין מבישול פירות עם צוקר שכנגד הקמח שבצויקר עם הפירות ומים ודאי ששים. וע' בתשב"ץ ח"ג סי' יוד מענין אחזוקי איסורא לא מחזקינן. ובעיקר תשובת הרא"ש שהובא בב"י סתס"ז מדעת הרבינו יונה דבתר השתא אזלינן. וזה לא כתבו רק לסניף בדלא ידעינן דאיכא תערובות קמח בדבש שלא להחזיק איסור דהא בפרק כצד מברכין הביא הרא"ש דאפילו ראייתו צריכה ראיה. ובדברי המגיה בבשמים ראש סי' ח' דמדהרא"ש שהביא בטא"ח סרי"ג לענין מור דבא לומר דאפילו רוב בשר נבילה אבל כאן י"ל דעיקרו דבש וטעם אין כאן וכיון שנתהפך בתוך הדבש ונעשה כמותו הרי זה מותר. ומ"מ לדינא לא קיי"ל כר"י וכמש"ש בכסא דהרסנא שגם הסמ"ג וטוש"ע ספ"א ס"ג לית להו ההוא דר"י וע' במ"א סתרי"ו ס"ק ג' יע"ש בח"י ס"ק ט"ז וח"ס חא"ח סי' קל"ה. ומק"ח סתס"ז ס"ק ד' ה"ב לר"י מכריתות ה' א' לחם וקלי לא אתיא שנשתנה מברייתו. ובמגן האלף ס"ק ז' דחה דבריו. ובח"ס חיו"ד סי' קמ"ז דהתם לחם אשתני שנצטרף מים עמו והו"א דלא לחייב אכזית דניזיל בתר קמח וע"ש סו"ס ק"ז. וכן בנחלת יעקב ח"ב בשו"ת סי' ב' נתוכח אתו ודחה דבריו וע"ש בהג"ה מנכד המחבר ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ז האריך. גם בשערי שמחה

שער ה' בענין אחע"א סי' ד' בדבש הבא ממדינה שאין לותתין החיטים והסולת דלכל הפוסקים יש להקל לעשות דבש או יי"ש ומכש"כ אם נוכל לבשל תחלה הדבש בלי מים וגם במי דבש עם מים מסתמא יש ס' ואפ"ל דאם לא היה הסולת מוחזק לחמץ גמור איכא ס"ס דלמא לא עירב סולת כלל ודלמא כבר נתהפך לדבש כיון דהדבש יש לו חזקת היתר ושיבשו הדבש תחלה בלא מים ואז אפילו מעורב סולת ועדיין לא נתהפך לדבש כיון דנתבשל במי פירות אינו מחמיץ. וכל זה במקום דאין לותתין כלל החטים דאין לחוש רק שיתנו בתבשיל כי בכל הרחיים שבמדינתנו לא היו יכולין לטחון חטים שהיו לותחין אותם דכולם נעשים ע"ד שהמציאו הרחיים באמעריקא ואין להחמיר לעשות ממנו דבש או יי"ש אבל במדינתנו שלותתין החטים ועוד לא הוכן מכונה שלא יוכלו לטחון רק תבואה יבשה (וע"ל סו"ס א'):

ובמגן האלף סתס"ז סס"ק ז' דלכאורה כיון דאין בדבש רק חשש בעלמא יכולין לסמוך על טעימת ישראל וע' ש"ך יו"ד סצ"ו סוס"ק ה' וסצ"ח ס"ק ה' דאטעימת ישראל סמכינן וע"ש במגן האלף סתמ"ז ס"ק י"ב. ומלבד שקשה לסמוך בהוחזק שמערבין בו חמץ לסמוך בכל מקום על הטעימה ואמנם בישועות יעקב סתס"ז ס"ק ד' במ"ש הב"י דהחשש שמא עירבו מים והא לתו' ורא"ש דמ"פ עם מים אין חייבין על חימוצו כרת ובטל בס' כמו חמץ משש שעות וכיון דאין בו כ"כ סולת ליתן טעם בתערובות ולמה לא יתבטל בס' וצ"ל מטעם האחד שבב"י דהסולת עצמו יש חשש חימוץ דלותתין אותו ואף דאומר לא לתתו כדרך שנתחמצו מ"מ כיון שבעת שאנו באים לדין על הענין כבר נתחמץ הסולת משום שעירבו במ"פ עם מים ועיקר הספק אם יתבטל אמרינן שמא כבר נתחמץ ואינו בטל בס' יע"ש עוד בבאור תשובת הר"נ:

ולענין השמרים דהוה דבר המעמיד וכמ"א סתמ"ז ס"ק ה' דכאלו בעיניה וכתשובת מהרמ"ל סי' קכ"א בשם מרדכי דע"ג. ובש"ך יו"ד סי' קכ"ג ס"ק כ"ח דלטעמי' עביד. ובעט"ז דשמרים לאו מעמיד הוא דאין נותנין לתוכן רק שיהיה תוסס כתו' ע"ג ל"ד. והשיגו במק"ח סתמ"ב ס"ק ו' בבאורים דשם ליתא רק בדף ל"ב ד"ה האי חלא בשכר דבש שקורין מעד יש לבדוק אם מטילין בו שמרי יין להעמיד מהר לאר' ודאי אסור. ויותר היו להקשות דבתו' ע"ג ל"ד א' ד"ה דורדייא קאמר להיפוך דעיסה שנילושה בשמרי יי"נ אסור כיון דלטעמא עביד וזה רק בשמרים דיי"נ אוסר במשהו אבל בחומץ בשמרי שכר שעעה"פ ע"י תערובות דלא קנסו ולאחה"פ בטל ברוב ע' מ"א ס"ק מ"ג דלא גרע מתרומה דאין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון. ועשו"ת שער יהודה דף י' ע"ג והעלה ג"כ כהמק"ח סו"ס תמ"ז דבשמרים פחות מס' מותר ע"י הולכת הנאה לים המלח וכש"כ להמ"א דא"צ

ס'. ובישועות יעקב בסתמ"ב ס"ק ט' העתיק מהעט"ז בשם התו' ע"ג ל"ב דשמרים לא מיקרי מעמיד. ועיקר נראה דלא דמי לגבינות שבתחלה היה חלב וע"י המעמיד נעשה גבינות אבל בזה דהדבש כמו שהיה ואף שע"י השמרים נשתנה קצת כיון שיש ששים אין שם חמץ עליו וכיון שגם ר"ש א קניס ע"י תערובות אין לאסרו ועיקר הטעם דאמרינן בזה דבר המעמיד דעור הקיבה נעשה נבילה והוה כאיסורו מחמת עצמו ואוסר החלב ול"ש בחמץ דמיקרי היתירא לענין דלא נע"נ כסתמ"ז. ויש מקומות שמסננין המי הדבש אחר שהעמידו בשמרים ונשארו המי דבש צלולים דברור להתיר לאחה"פ דאין השמרים בעין מעורבים ובחמץ עצמו שנתערב בפסח למ"א סתמ"ז ס"ק י"ב מהש"ך דמהני סינון. וע' בפר"ח סו"ס תמ"ז מב"י יו"ד סו"ס קט"ו ובמ"א סתמ"ב ס"ק ט' ובפמ"ג וע' בבגד ללבוש א"ח סתמ"ז בדה"ס כ"ה ע"א שהאריך אי דבר המעמיד דרבנן ובדהמק"ח בבאורים סו"ס תמ"ז ושו"ת השיב משה חאו"ח סט"ו דבהפ"מ מתירין ברוב בעלמא כמ"א סתמ"ז ס"ק מ"ד וח"י ס"ק מ"ט דמותר אף בפחות מס' וגם באין הפ"מ לא חמיר המעמיד מטכ"ע דאורייתא. ובבנין עולם חא"ח סו"ס כ"ב תמה עהמ"א שלהטור אסור מדאורייתא כבעין ממש מחולין י' א' ובכני"ח סו"ס י"ד ובר מכל דין שמע שדבש מעמיד בלי שום שמרים ואין קורא דבר המעמיד וע' בבאי"צ חא"ח סי' י"א ד"ה שוב ראיתי. וע' בפמ"א ח"א סי' ק"ז ובלח"י בשו"ת לסרצ"ג ושו"ת מוהרי"ש סי' י"ז ויריעות האוהל סי' י' וי"א ושע"ת סתמ"ח ס"ק ה' ואמרי שפר סי' א' ושו"מ תנינא ח"ב סי' ס"ו ואמרי נועם סט"ו וחסד לאברהם סל"ח וארץ צבי חיו"ד סנ"ה ואין רצוני להאריך במה שדשו בהם רבים:

סימן קנד

להנ"ל

ובדבר ההויט צויקער וסיראפ. להבית מאיר א"ח סתס"ז ס"ח שהויט יותר כשר ממה שכבר נוהגין לאכול הפאק צוקר שבא בחבית ממרחק שיש עכ"פ חשש שהפועלים פתם בפיהם אולי נפל פירור תוכו כו' יעש"ב. כנראה במקומו היו עוסקים בבישולו רק פועלים ישראלים והיו משגיחים בשעת מלאכת בישולם. וע' בדברי אגרת סי' ב' מש"ש לפי דרכו. ולהתשובה מאהבה ח"א סי' קכ"ט שיש לחוש זה גם בהויט צורר כשעוסקין בבישולו שטובלין פתם בבישולו בעודנו רותח ויש לחוש לפירורין וחו"נ בפסח וכ"כ בברכ"י. ולכך נוהגין בפראג שמשימים אותו במקום מיוחד ואין מוכרים אף לא"י כל ימי החג ובמקום שנהגו איסור אין להתיר בפניהם. וע"ש עוד לענין הסיראפ גם בח"ב תשובה רנ"ט סוף אות י"ח שהוא חמץ גמור ע"י תערובות מין בשא"מ ולפעמים יותר

מכזית בכדי אכ"פ. ובמאורי אור חלק באר שבע הלכות שבת סשי"ח עשיית המשקה סיראפ מן תרדין אדומים והכל יודעים שמערבים חמאה ודם רק חמאה מעט הוא ובטל בששים. ובשו"ת חוט המשולש סנ"א בסיראפ הנעשה בפאבריק של א"י ואין שם יהודי להשגיח דגרע טפי מהצוקר לחוש לפירורין וש"ד יעש"ב. ובענין הצוקר ע' במאורי אור חלק עוד למועד סתס"ז ס"ק ו' בדה"ס כ"ח ע"ב ובדף ל"ה ע"א סתס"ז בט"ז ס"ק ח' ובחלק בן נון מהד"ב א"ח ר"ד קס"ג ור"ד קע"ט ליבמות פ"ב מהד"ב ובשאילת יעבץ ח"ב סי' ס"ה וקכ"ו ועקרי דינים חא"ח סי' י"ח אות ל"ב ושו"ת תפארת צבי חא"ח סי' י"ח וישועות יעקב סי' תס"ז ס"ק י' וברמזי א"ח וח"ס חא"ח סי' קל"ה ולקוטי ח"ס חלק ששי סי' כ"ב ושו"ת יד אלעזר סכ"ב וע"ד וברכת יוסף חא"ח סי' י"ז ודברי אגרת סי' ב' יעש"ב:

סימן קנה

להרב דיערזליק ר' שמעון ב"ר צבי קאליר

(א) **בנידון** הפעקיל טאבאק בפסח שהחמיר המ"א סתס"ז ס"ק י' גם בחי"א כלל קכ"ז אות ג' כתב בפשיטות שלא להשתמש בלא שום הכשר. והשו"ב התריז כנגדו מצד שראה לרב א' שהקיל בזה ואמר שגם המתיר ידע מחי"א. ראוי להשו"ב להבא להתרחק מביטוי דברי חידוד כאלה אם כי גם מעלתו לא נזהר בדבורו להסתייע מהחי"א מה שמפורש במ"א. אבל לדינא יעיין במאורי אור חלק עוד למועד במאורים לאחר חידושי פסחים א"ח סתס"ז ס"ק יו"ד בדפי הס' כ"ה ע"ב שהמ"א העתיק בלא הודע מי הכותב שהחמיר בטאבאק ובמדינתנו אין שורין בשכר כלל. וגם לענין אכילה קליטת הריח כחוש חומרא בעלמא ואינו שייכות הנאה כלל ויפה נוהגין להקל אף שהריח בשכר היא חזק אינו אלא מן הכישות ושאר דברים אבל ריח חמץ לעולם כחוש רק שבודאי שכר ממש אסור להריח לכתחלה. אף דלב"י יו"ד סי' ק"ח דוקא בשמים של איסה"נ שעושין להריח אולי חמץ מודה כיון דלא בדילי מיניה גם בשבת קיי"ל בסשל"ו אסור להריח במחובר הראוי לאכילה עכ"ל:

ובשו"ת חיים שאל ח"ב סל"ח אות פ"ג יש מי שכתב דהאטאבאקן דרך לשרותו בשכר וכו' וכתב התרצן בכ"מ שבמדינות אלו אין לחוש לזה כלל וגם אין דרך לשרותו בשום משקה וכו'. ובבית מאיר תס"ז ס"ח ד"ה תו כתב מ"א וטובאק דרך לשרותו בשכר לו יהא כן לא גרע מדין דתמ"ב סט"ו דמותר בהנאה דחרכו קודם זמנו. אך לקנותו בתוך הפסח אפשר דיש לחוש שמא נשרה תוך הפסח. וברויך טאבאק ע' בהיי"נ מדין בת תיוהא. ואף רבים אומרים דכל החשש אינו אמת. אולי דמקומות מקומות יש אבל

שנויף טאבאק לקנות קוה"פ אין שום חשש עכ"ל. כתב כמסתפק ובזמנו אין להחזיק ריעותא במה שלא נודע בשום מקום מחשש הזה ועכ"פ בטאבאק פשוט אין במציאות כל החשש זילוף שלא היה מעולם ובארחות חיים ברמזי א"ח סו"ס תס"ז וטאבאק שנתקן במשקה חמץ להחזיק ריחו מותר דאף את"ל שלא נפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו כיון דעיקר לריחא אחשביה עכ"פ מדשרי להריח בת תיוהא כע"ג ס"ו ואף דגם הוא במשהו והרי הכ"נ לא איכוון ליהנות מפיתו מד"א דיש משקה חמץ ודאי וע' יו"ד סי' ק"ח. ובעק"ד חא"ח סי' י"ח אות ע"א בשם מור וקציעה סתמ"א שאיסור הטאבאק שכתב המ"א אינו אלא מן המתמיהים בין לשאוף עשוי או בדרך נחיריו שרי וגם הח"צ היה שוחק על המתחסדים המחזרים אחר שלא שרוהו בשכר ורמז עוד כמה תשובות. ובסל"א אות כ"ג מהפוסקים ותשובות לענין שנויף טאבאק מחשש סת"י דשלכדה"נ מ"מ מדרבנן אסור ומ"מ הכא אין דרך לשתותו מנחיריו ועוד דאין דרך הנאת גרונו. ובשו"ת גבר"י סכ"ו בעושין הטאבאק שלוקחים חומץ מסת"י ומזלפין דלפר"ח סי' ק"ח דבדבר שעיקר האיסור לאכילה מותר להריח ומש"כ שהאיסור אינו בעין והריח נמי הוה זוז"ג ולהמ"א ששורין בשכר ואיך שרינן. להשהותו לכתחילה עד אחה"פ ולסגרו בחדר ואף שהוא ע"י תערובות וע"כ כיון דהשכר אינו רק ריח אבל מ"מ לשאוף אסור בפסח ואפשר דזה שלכדה"נ. וע' סי' קנ"ה בהג"ה וש"ך סי' ק"ח ס"ק כ"ה וע"ש בפר"ח ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סל"ז ובאורי וישעי סמ"ג בסתירת פה"מ לרמב"ם דבחרכו קודם זמנו מותר רק לאחה"פ. ועשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ג' וט"ז בהשמטה. ובשעה"מ פי"א ממאכל הי"ג דודאי יש ס' נגד היין. ועשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ק"נ. ובטוטו"ד תליתאה סו"ס קל"א דאף אם היינו רואים שנתן יי"ש קוה"פ הרי נפסל כו' ומותר עכ"פ בהנאה אחר זמנו ובפרט דהוה שלכדה"נ כו':

ב **ובנידון** הגעלת כלי זכוכית חדשים שהורה לאיסור כסתנ"א סכ"ו בהג"ה. ובחי"א כלל קכ"ה דבוטלעס וכל כלי שאי אפשר להכניס ידו לתוכו לנקותו אין לו תקנה. ומ"מ לעיקר הדין מ"ש המ"א סתנ"א ס"ק מ"ט דאם עמד בו חמץ מעל"ע ע"י כבישה דינו כתשמישו בחמין ולכאורה נראה דהכשר מהני דהא גם בחבית של חרס מותר בהגעלה ועירוי כסכ"א. ובטור מתיר בשל שכר ע"י עירוי ובירו' הני גרבי דכותחא וראבי"ה חולק רק אהגעלה. אבל בב"י ד"ה ומ"ש המרדכי בשם הגמ"י דאיסור כלי זכוכית בכבושה דהוה ככלי חרס. ובשו"ת לשון הזהב סי' ד' דלט"ז ס"ק כ"ב דכל כבישה נוטלפ"ג וכיון דאין משתמשין בחבית כ"א בצונן ולא נאסר היין עד שנכבש כ"ד שעות דהוה נוטל"פ ולכן מותר ע"י עירוי וע' בש"ך יו"ד סי' קל"ה ס"ק ל"ג. ולכן בכלי זכוכית יש לחוש שנשתמש

בחמין וגם באינו בן יומו גזרינן אטו ב"י ואסורים אפילו ע"י עירוי והגעלה משא"כ בחבית דל"ש תשמיש חמין דתמיד הוה נוטל"פ ולכן מותר ע"י עירוי עכ"ד. ומה שתמה עהפר"ח ע' בחמד משה ס"ק ט"ז שהרגיש בזה וע' בפמ"ג בפתיחה ס"ק ל"א ד"ה כלי חרס כו' מ"ש מהחמד משה. ולפ"ז גם בצלוחית וכה"ג שאין דרכו להשתמש בחמין גם בכלי זכוכית לא היה לאסור מדינא רק משום רוב כ"ז שתשמישן בחמין ובפרט דמשתמשין בהם יי"ש דהוא דבר חריף. ועכ"פ כיון דעיקרו משום גזירה שישתמש בחמין ואטו בן יומו וממילא אין להחמיר במקום צורך קצת ובכלים יקרים שמצניעין רק לפסח ובפרט אם לא נודע בבירור ששהה מעל"ע ונכבש וכן מי שיש לו כוסות וכלים הרבה שדחוק לקנות כלים חדשים דהוה בדיעבד ומכש"כ מי שאין ידו משגת לקנות כאילו בכל ימות השנה גם לאחה"פ. והרי גם להוציא הוצאות להגעיל לא הוה דישל"מ. ופשיטא שאין להחמיר בעירוי בנתערב קוה"פ כלי זכוכית לפ"י וצל"ח דבשיל"מ ל"ש בלול דליכא משתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ואף שאי אפשר להפריד הכלי מהאוכל כסוף חגיגה ולא שייך היכי שהחשש רק על הכלי לבד:

ובשאילת שלום תנינא סו"ס נ"א בדבר הכלים של יי"ש בכ"ז ודאי אין להחמיר דלא בלעו גם בכלי עץ מותרים בלי הכשר כיון דבתערובתן לא גזרו ולמ"א ורוה"פ אף בפחות מס'. ובפרט ביי"ש דיש דעה דהוה זיעה בעלמא ול"ש בשימושן דמבטל איסור לכתחלה דאין כוונתו לבטל (ע"ל סי' קל"ג אות ג') ואם ירצה יחמיר להגעילם ובאפר עם מים מקודם עכ"ד (וע"ל סי' קל"ז) וע' במאורי אור חלק בן נון מה"ב א"ח סתס"ז בדה"ס קס"ג ע"א. ובחמד משה סוס"ק ט"ו הניח בצ"ע מ"ש דבדיעבד מותר הגעלה ובד"מ ע"ד התה"ד דבדיעבד אין להחמיר ומשמע דיש לסמוך ולומר דלא בלעו וא"כ אף בלא הגעלה מותר. וכ"מ קצת מפט"ז דכתב בסתם שלא להחמיר בדיעבד ובח"י ס"ק ל"ב דכאן לענין פסח השמיט הרב בכ"ח ישנים שנשתמשו בצונן דלא אפשר בהגעלה מיקרי דיעבד וסגי במריקה ושטיפה דכאן לא מיקרי דיעבד דאפשר לקיימם לאחה"פ משא"כ התם לענין הכשר כלים האסורין. ובמנהגי מהרי"ל הלכות פסח מאני דקוניא שקורין גלזהיירט כו' כי בסובין מחזיקין אותם ולא מצינו דפליג רק תנור שהסיקו ג' ימים רצופין. ובלאו הכי אין לחוש כ"כ לרא"ש בפ"ק דחולין וט"ז יו"ד סי' ב' ס"ק ד' וסצ"א ס"ק א' דהיכי דבדיעבד כשר אין לחוש משום מגדר מלתא דשמא ישכח ובתו"ח חולין ג' א' ד"ה אבל יוצא ונכנס וע"ב ד"ה רוב מצויין דלתוס' מוכרח דמותר לגמרי בלא בדיקה עש"ב ותו' ד"ה אבל בא ומצא ושם ק"ט רע"ב ד"ה אינו עובר. ושם קי"ב מהו לאנוחי כדא דמלחא פרש"י שמא יפול במלח וימלחו ממנו קדירת בשר. והרי לב"י יו"ד סו"ס ק"ה דמסתמא

יש בקדירה ס' נגד המלח וליכא משום מבטל איסור לכתחילה כיון דמותר בדיעבד דל"ח שמא ישכח. מ"מ לט"ז יו"ד סצ"א ס"ק ז' דבודאי איסור אף שמותר בדיעבד חיישינן. וע' תו' שבת קמ"א ב' ד"ה במועל ומגילה כ' ע"ב ד"ה כל הלילה וכה"ג בחי"ע סתנ"א ס"ק ו' ובא"ר סתנ"א ס"ק ל"ט דלא גזרו שמא יטעו כיון דבדיעבד מותר. וברכות ט' א' ואלו אכילת פסחים לא קתני ולא מייתי מקצירת העומר דבדיעבד כשר שלא כמצותו וגם ביום שלאחריו ע' במנחות ע"ב א' וע' רמב"ם פ"ד מתמידין ולח"מ וש"כ יו"ד סי' רס"ב. (וע' בסזכ"י מה"ת וליכא משום סייג ברכות במתני' רש"י ד"ה כדי להרחיק כו' והקטח"ו כו') וע' בחי' רע"א יו"ד סי' י"ט ס"ק ד' ונימוקי רי"ב סי' ב' ס"ק כ"ב וארבעה שיטות למהרי"ש פסחים ל' ד"ה אמר רב ותפארת ישראל חולין פ"ח אות כ"ח ושו"מ קמא ח"ב סו"ס קצ"א ותנינא ח"ד סי' קכ"ח בדה"ס ס"ח ע"ג ד"ה והנה הרב ורביעאה ח"א סי' ד"ה והנה במה שהארכתי ואורין תליתאי סו"ס צ"א. ועשו"ת עה"ג סי' וטוטו"ד תליתאה סי' קט"ו ובשמן למאור סי' קכ"ט ס"ק י"ט ד"ה ודע עהט"ז א"ח סי' קל"ט בשתוקי ושה"ג סו"פ התקבל קע"ה ב' כיון שאמר בדיעבד כשר יפסלו תתימת הסופר כו' ובשם אריה חאה"ע סי' ד' ד"ה ועוד נ"ל דכיון דשרי דיעבד לא גזרינן לכתחלה משום לא פלוג כו':

ג **ובדבר** השאלה בקדירה שנבלע בב"ח ע"י בישול אם מותר למוכרה לא"י כיון שאינו נהנה מצד הבישול בב"ח:

כבר נשאל כזה בח"ס חיו"ד סצ"ח יע"ש לפי דרכו. ובפמ"ג בפתיחה לבב"ח בשם או"ה דאפילו בנו"ט שרי למכור חוץ מדמי איסור שבו. ומבואר בהג"א בשם או"ז והובא ביו"ד סצ"ד בש"ך ס"ק י"א וע' רש"ל פכ"ה סמ"ו ובשו"מ תנינא ח"ד סי' קפ"ט שהאריך. ובלשון הזהב בשו"ת סו"ס י"ג בכלי ישן שנאסר מבב"ח דמותר לתת בתוכו צונן או פירות וג"כ למכרו לנכרי. אבל במ"א סת"נ ס"ק י"ב מהאו"ה דמותר ובשם ת"ח כלל פ"ה בקדירה הבלועה מבב"ח דמותר לעשות חמין לחוף הראש ומ"מ אסור למכרו לנכרי ושם לא נמצא רק הכלי מותר בהנאה שאינו נהנה מגוף האיסור. ואין בזה יותר ממ"ש בסצ"ד ס"ג דמפרשינן לענין תשמישן מדבר היתר לח. וכן ממ"ש אבל המאכל אסור בהנאה ומשמע דהקערה מותר. ובפר"ח א"ח סת"מ מתיר למכור כלי חמץ לנכרי בחומה"פ ואף דלא פסקינן כוותיה וכמש"ש במ"א ומשום דחומרא דחמץ במשהו:

ד **ומה** שנשאל בא"ח סשס"ו שלא יערב בדבר שמתוקן לצורך השבת. מברכות ל"ט ב' ושבת קי"ז ב' בריפתא דעירובא דמברכין הואיל ואיתעביד מצוה חדא. וכ"מ בסשצ"ד בהג"ה. וזה רק באין לו פת אחר לשבת דהוה דבר המקפיד על עירובו ולא בסתם לחמין שאופין לצורך השבת וכמפורש במקומו בראש"ש כשאין לו גלוסקא יפה. והיינו שלא

נמצא אחרת כמותה וכפסחים ו' ע"ב שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עלוי'. ומ"ש כי איתרמי להו כשהניחו העירוב בביתם וכפרש"י דשבת:

סימן קנו

י"ג ניסן תרל"ה

להרב דורויזד ר' משה שפירא

בדבר שאלתו נידון הערינג לפי הודעת הרב מספרדים בדענ"ב שמתקנים הציר שזב מהחביות במי שעורים ושמעורב עם קוואס של חמץ להתקיים לזמן מרובה ולפ"ז יהי' אסור להשהותם בפסח ולא מהני הדחה קוה"פ:

בתשובת הרא"ש כלל כ"ד דין ד' שבאשכנז נוהגין איסור בד"מ אף אותם שאינם שרויים במים כו' אבל שראום במים אסורים בכל מקום בפסח כיון דחמץ בפסח במשהו אין לזלזל באיסור ובמאורי אור בחלק בן נון מהד"ב לא"ח סתמ"ז ס"ז בהג"ה אין להחמיר מספק בד"מ אף בלא הדיחו והב"י דחה ראייתו ואינו דחיה אדרבא דהוה לו לפרש כיון שהיה נקי כמו שמפרש כיון שלא נשתמש בחמין וכן בא"ר אף בלא הדיחו עכ"ל. וכל זה לפי החשש בד"מ שהמלח לא נבדק שהתירו ע"י שריה והדחה ומחשש משהו חמץ ולט"ז מותר גם בפסח בשעה"ד ובש"ע הרב מלאדייא סמת"ז סל"ו מתיר בדגים מלוחים אפילו שלא בשעה"ד משום שדרכם לאוכלם אלא בהדחה. ואף שלפעמים דרך לצלות על גבי גחלים ונאכלין שלא בהדחה מ"מ סתם הוא לאכלן בלא צלייה:

גם מה שהזכירו האחרונים שרייה בנהר לצאת מידי ספק אם לשרותם בכלי של פסח או בכלי חמץ שאם ישרה אותם בכלי של פסח יהיה פקפוק על הכלי ולכן סגי ג' פעמים במי פלומפין. וגם על החומרא לשרותם נראה שהוא דוקא בבשר יבש ואם לא ע"י שרייה קצת אפשר שלא תפעול ההדחה להעביר הפירור הדבוק מפני שכבר נתייבש ונדבק אבל בהערינג הכבושים ושרויים בציר מהני בשרייה קצת במים. והדחה ג"פ ודאי בעינן כדי שיהא נקרא הדחה יפה יפה כמו בהדחה שבמליחת הבשר לקדירה וגם שלהחמיר ולשרותם קודם הפסח הוא דוקא לענין אם שעה"ד על יוט"ר של פסח אבל אם שעה"ד בתוך הפסח הוה כדיעבד דא"צ לשרות הרבה [ד"מ קוה"פ ולהכניסם על כמה ימים שיתקלקל כשיהיה איזה ימים בלא ציר בפרט שכבר הודחו במים וכח"י ס"ק כ"ד בשם מהרי"ל שאם לא הדיח קוה"פ ידיח אף לכתחלה ביו"ט ואם שלדעתו לכתחלה אין לשרותו ומ"מ זה דבר קשה מאד שאם ימצא משהו חמץ יאסר כל מה שבחבית ויבואו אח"כ להקל יותר כשימצא משהו חמץ ובפרט אם ימצא לאחר שנתחלק

להקונים מאותו כלי דמזמן לזמן מחזקינן איסורא לכ"ע ובפרט באתרא דמסרכי שיסמכו תמיד על השריה בפסח. ובפה שהקילו קודם פטירת הרב המנוח רי"צ אייזיק והיה שעה"ד גדול בדגים שלא היו מצויים כלל בשנה זו והתיר ע"פ הדחה ושרייה בשלשה מימות אצל הנהר והחמיר ביותר לזריזות להסיר גם הראשים מהד"מ וגם לפתוח כריסם סמוך לראשם במקום החתך ולהוציא המעיים שלא לאכלם כי קשה להדיח הקמטים המצוי בהם ונמסר הדבר להשמש ב"ד להשגיח שלא ימכר באותה שנה רק הוא בעצמו שישגיח היטב כפי מה שנזהר ולגדור שלא יקילו ביותר ושלא יבואו להקל גם לשנה הבאה ולאחר פטירת הרב המנוח ז"ל בשנה שלאח"ז ולא היה רב בעיר רק איזה מהדיינים ונשאר כמקדם ביד השמש ב"ד שהחזיק איזה שנים בזכותו וגם בהדחה קצת אצל הבאר ונתפשט ההיתר גם בעירות הסמוכות שלמדו להקל ממנהג שנעשה ע"י השמש לפרנסתו גם פותחין החביות ביו"ט וסמכו לכתחלה על השרייה ביו"ט עד שהיה הכרח להחמיר ולהכריז שלא יקנו מהם בשגם מה שהתירו האחרונים בשעה"ד הוא רק במקרה ולא כשהדחק מדגים בכל השנה שיש לחוש לתקנה דעבידא דבטלי לגמרי. ודכירנא בילדותי שהיה דוחק גדול בדגים בעיר שקיבל א"א הרב ז"ל את כל לומדי העיר וחתמו בקבוץ כולם להתיר כד"ת על שנה זו דוקא וא' מלומדי למד הסמוכים התנגד לזה ולא אסתייעא מלתא שנעשה מחלוקת ע"י קצין וי"ש שראה כ"פ בעת עשיית הד"מ שהפועלים אוכלים לחמם ונופל כמה פירורים בתוך הד"מ ויש שהוציאו קול ערעור למיעוט ידיעתם במלאכת עשייתם שמזלפין עליהם שכר. ומ"מ לא עמד א"א ז"ל על דעתו ולא הכריז היתר אף שלא היו דגים כלל לפסח ועד כמה היו מתונים גם בדבר מפורש להתיר בשעה"ד שלא לעשות מעשה בלי הסכמות כולם שלא יבא לידי קצת מחלוקת מהמפקפקים:

ואם ניתן אומן לדברים הבאים במ"ע הלבנון משנה עשירית גליון ל"ו שהיה וועד בעבור ד"מ והעידו שני סוחרים בתו"ע כד"ת אשר היו על חוף הים מקום שמביאים הד"מ באניה ומולחים אותם בחביות שהמי מלח הנעשה משעורים חמוצים שקורין מאלץ כי אם יהיו מי המלח במים טבע הד"מ שיהיו נרקבים והרבה חביות מבוקעים וזב מהם הציר ולוקחים משקה חמוצה הנעשה משעורים שקורין קוואס ונותנים בזה מלת ושופכים לתוך הד"מ והם מתקיימים ימים רבים עכ"ל ואם המציאות שאפשר ג"כ לעשות התיקון ע"י מאלץ ועתה ע"י הפרסום אפשר שיורגלו לעשות יותר בזה והיה לאסור בכל מקום גם בשעה"ד ושלא למכור ד"מ לנכרים בתוך הפסח אם יש היתר מענין הסחורה בחוה"מ ואינו מועיל לענין זה במקומות שנהגו היתר ומלבד שכל המנהג מחדש ע"פ איזה

מהמקילים שלא היו חוששים לחומרות האחרונים ולפי מכתב המ"צ דריגא ר' יעקב אלי' שבא אליו סוחר מבירז וסיפר לו שהוא קונה תמיד ד"מ בריגא ופ"א בקש מהאומנין המתקנים החביות שזב הציר מהם שיתנו לו ציר בפ"ע בחבית להוליך עמו שאולי יזוב ציר מחביות הד"מ שיהיה לו במה למלאות והשיב לו מה לך להוביל הציר אנחנו נלמד אותך לעשות הציר לבשל מי שעורים כדרך שעושין במאלץ וגם אנחנו מתקנים כן הציר וזה הסיחו שני הבע"מ לפי תומם גם אמר לו הנ"ל שפ"א מצא קליפות מאלץ בתוך הציר מהד"מ אבל אח"כ דרשו הסוחרים אצל הבראקער ואמרו שמתקנים הציר רק ממלח ומים לבד אך הגדת הבראקער אח"כ הוה ע"י שאלה. וכנראה שהמ"ץ מריגא לא עמד על הבחינה בזה כראוי טרם שהוציא הקול מהשמועה בזה ואולי לא דקדק להבחין אם היה מסל"ת באמת דשמא היו כמתלוצצים ממנו ולדחות אותו על שאלתו להכין ציר אם יזובו החביות. גם היה ראוי לחקור אצל העדים מדוע לא פרסמו זה מכבר שנעשה ממאלץ כדי למוכרם קוה"פ עם החמץ. גם רובא דרובא א"צ מילוי ותיקון כלל ואולי אין לחוש למיעוט שהציר זב מהם ושמא מקומית מקומות הן ואין כל האומנים מתקנים החביות שזב הציר מהם באופן אחד. וכפי ששמעתי בפה מאיש נאמן שאם יעשו כן לתקן הציר במי שעורים יפסידו הדגים כאשר ניסה פ"א לעשות כן. ולכן לא אוכל להחליט ע"פ העדים אולי יש להם איזה נגיעה ואף כי למיחוש מיבעא מ"מ אין לחדש שום דבר רק להניחם על מנהגם ובמקום שנהגו להקל ע"י שרייה ג"פ בשלשה מימות מחולפין כט"ז וח"י וכן מהפומ"פ אין למחות בידם:

והנה הרב מהאשכנזים בדע"ב ר' שאול זעליג הכהן כתב אלי שבסוף א"ש בא אליו מכתב מהמ"ץ דריגא. ושוב כתב ל"מ יוסף דינעש מאן בק"ב והשיב אליו כזה ע"ד השמועות שקר כי הציר (לאאק) מד"מ יעשה במי מלח עם תערובות מאלץ או מי שעורים. זה עשרים שנה אנכי בעסק הד"מ וכמעט בכל יום רואה אנכי כי המה עושים הלאאק אך ממים קרים ומלח נקי. גם היום דברתי עם סותרי ד"מ אשכנזים אשר היו כ"פ במקום צידת הד"מ כי עצם הלאאק בד"מ לא יעשה שמה כ"א הציר ובא מעצמו כאשר ימלחו הדגים בתחבולות במשך איזה ימים בהילוכם בדרך יפלטו השומן מעצמם והמלח ינמס וזהו עצם הציר ולפעמים אם יחסר גם שמה מהלאאק לד"מ אשר ישארו ויזוב הלאאק מהחביות במקומם. אז יעשו גם המה לאאק במי הים ומלח נקי. וכותב הרב מדע"ב שאם כי בראשונה קודם בואו לדע"ב היה ג"כ מהחקילים בשעה"ד שהיה פ"א על ד"מ והתיר ע"י הדתה בשרייה בנהר או במי פלומפין ג"פ וגם החמיר להסיר הראשים מהד"מ ולפעמים כריסם סמוך לראשם וכנ"ל. ולע"ע אין הדבר מוחלט בדעתו אם לעשות חילוק

בין ד"מ הבאים מריגא להבא מק"ב שיעיד בבירור שאין מערבין. או אפשר להחמיר באלו מפני אלו כי דבר התלוי במנהג מקומית יש לחוש שהשומע נוהג היתר באיזה ד"מ יוציא הקול בשמו שהתיר ויקילו גם בשארי המקומות בכל מיני הד"מ ודעתו נוטה שבמקומות שבלא"ה היו מחזיקים במנהגם שלא לאוכלם כ"א בשעה"ד כמדומה שאין ראוי להתיר אפילו בשעה"ד אבל במקום שנהגו היתר אפילו שלא בשעה"ד שאין למחות במנהגם:

סימן קנז

ט"ז אדר "ברכות" לפ"ק

בדבר השאלה שנשאלתי מכמה רבנים להגיד הכרעת דעתי אם להתיר איזה מיני קטניות בשנה זו שהכל ביוקר אי חשיב בשעה"ד. ובשו"ת זכרון יהודה מהררי"ל זלקינד סי' ה' האריך לענין היתר קטניות בפסח בשעה"ד והשיא כל פלפוליו מהא דשעה"ד בסוכה ל"א וברכות ט' ובגיטין י"ט מה שאיננו נוגע לעיקר השאלה. וכפי מכתב מהרב מקאוונא היה וועד מאיזה רבני הסביבות והתירו בשנה זו מין הירז אחר הברירה היטב ואחר החליטה במים רותחים בכלי ראשון על האור. ושאח"ז אמרו להתיר ג"כ הגריקע שלמים אחר הברירה היטב והחלטת רותחין כנ"ל. זולת מיני גרויפין ורעצקי שלמים וגם רייז לא התירו בשום אופן אף לעני וגם על הטחינה מהירז לא יזכר ולא יפקד עכ"ל. ואם כי בשאר מקומות הרחוקות מעט יעלה יותר המקח מהירז משאר מיני קטניות מצד הוצאות הנסיעה ממקום למקום ועל זה התנצל בדרך כלל שלא התיר רק בעירו ובסביבותיו. ואמנם גם בשנים שעברו שהיה היוקר שנה אחר שנה מ"מ גם במקומות שהירז מצוי לא רפרף שום מורה לצדד להתירו ובפרט בשנה זו שגם הקמח אינו ביוקר לפי מה שהיה בשנים שעברו. וכפי שכתב אלי הרב דקידאן רא"ש טרויב שמתאונן מאד על קולא זו במין הירז שנעשה בחפזה שנמצא בו הרבה גרעינים שלבררם הוא מהנמנעות ושנתברר לו שלפעמים מזלפין עליו מים להרבות משקלו והוא תערובות הניכר. ועומד על דעתו בכל עוז לאסור ההירז גם ע"י החלטה ובעירו לא ישהו אותו בפסח. וכתב שהמו"צ בווילנא היו רוצים לבלי להקל כלל גם בשאר מיני קטניותו גם בזה אין דעתי' נוחה. וכפי הנשמע נסע בעצמו לווילנא והביא בעבליך למכור על קרן כפי שיעלה לו וכדי שיהא מצוי בזול יותר מהירז. והנה במ"ע העברים קראו אחריו מלא וכינו אותו הרב המחמיר בקטניות ועד"ש באיכה רבתי בפסוק הייתי זוללה יע"ש. ולפי מכתבו אדרבא אז התנגד להמחמירים ביותר ולא ערער רק על היתר ההירז. ואדרבא השתדל בעצמו לטובת העניים שיהי' מצוי להם בזול וכנ"ל. וכבר הורה זקן בתשובת מהרי"מ מבריסק

סמ"ח בשנת תרב"י על מין בעבליך לבד. ואף שלא פירש טעמו מפני מה ייחד זה המין מ"מ הדין נותן שבנקל לבריר אותם מתערובות וגם שאינם נטחנים כלל במדינתנו ולא היה ג"כ מין זה בימי הראשונים באשכנז כשגזרו על קטניות וע' בשע"ת. וכדין מאכילין הקל תחלה. ועל שאר מיני קטניית כשיבררי אותם היטב קוה"פ תלוי בראות עיני המורה במקומו לפי גידל הייקר. ולא בהירז שאי אפשר לבררם כראוי וגם מחשש אחלופי שעושים מהם קמח וכמי ששאלו הרבה מההמון גם על פעריל גריץ וכדומה אם היה ההיתר כמו על הירז. ובפרט שעיקר החומרא ממיני קטניות נצמח מחמת אורז ודוחן עפ"ד ריב"נ שהם בכרת וכמ"ש המור וקציעה בשם הח"צ והובא במנחת קנאות בהערה אחרונה. והראב"ד מחמיר באורז כריב"נ שהוא בכרת וע' בהגהות הרב ר' נחום מנ"ש עהרמב"ם שהאריך לקיים גרסת הראב"ד. וכן במנהגי מהרי"ל שהוא בכרת יע"ש במ"מ הלכה ב' שהיה לפניו דהראב"ד על הלכה ב'. וידוע מחלוקת הפוסקים איזה מין נקרא אורז ודוחן ע' בט"ז א"ח סר"ח ס"ק י"א ומ"א ס"ק ט' שי"מ איפכא האורז הירז דוחן רייז. ושממילא להי"מ אין מברכין על רייז במ"מ. ובעט"ז אורז הירזא דוחן רייז וכן בערוך אורז הירזא. וב"י בשם רשב"א הובא בט"ז יו"ד סשכ"ד ס"ק ט' קורא המין הירז שנגררין אחר החטים. וע' בפה"מ לרמב"ם דמאי פ"ב משנה א' ובר"ש ושנות אלי'. וע' בתו' ברכות ל"ז א' ורש"י רה"ש י"ג ב' ד"ה האורז דוחן מוליו והכא פרש"י להדיא כהי"מ. וב"מ מ' ע"א לענין כמה יוציא חסרונות באורז דקליף ובפרש"י. ובצל"ח פסחים ל"ה א' רש"י ד"ה חייבת בחלה דרש"י כאן נסתפק בהני תרי פי' וידוע דמיל היינו שקורין הירז והוא עגול ומ"ש כעין דוחן היינו מה שהעולם קורין דוחן יעש"ב. ובקהלת יעקב סוף ח"א הביא ממתני' דמאי [צ"ל פיאה פ"ח מ"ג] נאמנים על השעורה שבאורז וידוע דטבע האורז כאשר גדל בקליפתו הוא כמו שעורים ואם הוא הנקרא הירש ל"ש לומר שעורה עכ"ל. וכ"ד הלבוש והא"ז וע' תויו"ט דמאי פ"ב מ"א וריש כלאים ובמעשה רב סע"א ותוצאות הארץ להר"י שווארץ ואבן ספיר ח"א פט"ו ותה"א מערכה ששית אות ל"ט הערה ל"ג וק"ה וח"ב מערכה ג' אות ס"ג ובהערה ט"ז ל"ג מ"ד וע"ש באות ע"ה מחקירת השמות בערבית ושאר לשונות. וע' בח"ס חא"ח סי' קכ"א ד"ה ומ"מ כו' והרבה מן הראשונים ס"ל דאורז היינו מה שקורין הירש והוא סגלגל טפי. הרי שלא הכריע בהחלט שהוא מה שאנו קורין רייז ודעתו נוטה יותר שהוא הירש דלריב"נ הוה מין דגן. ובמעשה רב מהגר"א מווילנא מפורש שלא להתיר הירש בשום אופן גם בשנת הבצורת. וערש"י נדה ו' בשעה"ד בצורת וע"ש בתו' וב"ח יו"ד בקו"א בהנהגות או"ה אות א' וראש אפרים בפרי תבואה סל"ט אות קס"ד וקס"ז. ועי' במדרש שמואל רבתי פכ"ח רעב שבא בימי אליהו

של בצורת היתה שנה עבדה שנה לא עבדה שבימי אלישע של מהומה היה. ומסתבר דוקא כה"ג שלא עבדה כלל ושאכלה חגב אבל לא במצוי לקנות ורק ביוקר קצת. וע' בכתובות י' ע"ב ושנת בצורת היתה כו':

ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ט אות כ' בשם מכתם לדוד סי' ח' שבכל אופן הדחק מוטב לבחור הרע במיעוטו שלהתירו לאכול מיני קטניות ולא אורז ודוחן דגרע מכולהו. ובפר"ח א"ח סתנ"ג שגם הספרדים שלא קבלו מנה זה מצאו מקום להחמיר עליהם באורז ששנה אחת שנבדק יפה ג' פעמים ונמצא בו גרעין חטה ומאותו יום והלאה לא אכלנוהו בפסח עכ"ל. וכמובא ג"כ בלב דוד מהרחיד"א פרק ל' שרבים מיראי ה' נמנעו מלאכול אורז מפני שקשה בדיקתו יעש"ב ובח"י סתנ"ג ס"ק ה' ועשו"ת דברי דוד מר"ד מילדולה ס' כ"ד דף ע' סע"א. ובברכת השיר בפסקא מה נשתנה ד"ה ועוד נראה כו' איך כולו מצה והרי אוכל בשר ואורז כו'. ונקט דבריו על זמן המשנה ואלו היו בזמנינו היה נזהר בלשונו שלא ליתן מקום לטעות למי שיביט בפי' ההגדה שלו. וכנראה שנמשך אחר סגנון לשון אבודרהם בסדר ההגדה בפי' הא לחמא כל דצריך כו' שנראה שגם בימיו עדיין לא נתפשט חומרא דקטניות וגם לא אורז ודוחן. וע' בתשובת הרא"ש כלל י"ט ס' כ"א ובמאור סוף פסחים לפי שאדם יכול לעמוד בשאר ימים של פסח בלא אכילת מצה ויהא ניזון באורז ובדוחן:

ובתשובת הגאונים הנדפס בברלין שנת תר"ח במ"ש בסי' קפ"א וכמו שהעיר במכתב הר"ר שי"ר בסופו על ר' משלם ב"ר קלונימוס שהיה בימי רגמ"ה שמבורר שלא נהגו עוד בזמנו איסור קטניות בפסח. ובמסעי ישראל פמ"ג ע"ד היהודים היושבים בצפון אפריקא שאוכלים בפסח אורז וקטניות ופול וכו':

ובעיקר הוראת הרב מקאוונא שהוציא רעצקע מכלל נמשך אחר מ"ש הנש"א בהלכות חטים למצה כלל כ' שאין להתיר קטניות אא"כ שאין לו מה שיאכל דהוה חיי נפש וגם אז יותר מסתבר להתיר קטניות דאין עושין קמח במדינתינו ולא אתי למיחלף אבל לא רעצקא כו' ולבסוף הניח בצ"ע גם בקטניות ובסל"ב לענין עשיית יי"ש ממיני קטניות כגון מרעצקא שמחמיר אפילו בדקו היטיב שאין גרעין ואפילו המיעוט רעצקע כיון דאין עיקרו כך ובבאי"צ סי' י"א טרח להקל (וע"ל סי' קל"ג אות א' ד"ה ומ"מ במש"ש שהיה התנאי מתחלת התקנה להקל בשעה"ד). ועשו"ת צ"צ החדש חא"ח סנ"ו השיגו ובמנהג משום סייג בלא התרה לא מהני אפי' בשעה"ד ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ג להתיר בשעה"ד לאפות קוה"פ מקמח קאקרוז ורעטצקי ולהזהר באפיתן מחשש חימוץ כמו שנזהרין באפיית המצות ממיני דגן וכו' יעש"ב. ובשו"מ קמא ח"א סי' קע"ה בדה"ס ס"ג

ע"ב ד"ה והנה מדהרמב"ם מתרעם על מי שהתיר לאפות מיני קטניות דהיינו רעצקא וקאקרוזא. וכן בח"ב סו"ס ק' ד"ה והנה במיני קטניות וכו' ובדף מ"ה ע"ג ד"ה ולענין. וכנראה כוונתו עהר"ש קלוגר וכמו שרמז לזה מילות בטו"ט ודעת מהד"ת תשובה י"ז ד"ה ומה שתמה כו' וכבר נדחה זה בהשו"מ הנ"ל. גם בשו"ת מהריא"ז ענזיל סע"א בדברים חוצבים להבות אש ומחמיר אפילו בקטניות שלמים ושבשנת תרי"ב סמכו על משענת קנה רצוץ איזה מורה שגם לבו בהוראה להקל מפני היוקר בימי חוה"פ מיני קטניות וקמח קאקרוזע כו'. ואולם בשו"מ תנינא ח"ד שאלה קכ"ד אם יש להתיר בשעה"ד בפסח מיני קטניות וכן רעטשקי מלוקט יפה יפה שהרי לא קדשו קדושה שניה כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ומהא דמאכילין את העניים דמאי דחשש איסור בגופי' כגבינות עו"ג וכו' גרע ממיעוט המצוי דלא חיישינן ובתו' חולין י"א ע"א דבפסח דהוא מצוה ל"ש להחמיר כו' ותוספתא פסחים פ"ד פט"ו מתירים גמזיות ואוכלין נשירות בשביעית והיו עניי ישראל נכנסין ואוכלין יעש"ב. אך בעו"ג ס"ו ב' דאיכא איסור שביעית אחר הביעור אם לעניים וכן גרסת הרמב"ם ס"פ דשביעית וע' בפסחים נ"א סע"א וע"ש ע"ב בבאר אברהם ובשו"ת מוהרי"מ סי' מ"ח. ובשו"ת גור אריי' יהודה חא"ח סי' קכ"ח להתיר בשעה"ד לחמים מטאטארקי ומפארטסאלעס שהמה גדולים ויכולים לברר ושדעתו להתיר אם יסכימו בעלי תריסין:

ובמ"ש ע"י היתר החליטה היה לו לעינים דהח"ס חאו"ח סי' קכ"ב שהיה להם להזהיר ליתן הקטניות במים רותחין מיד מכ"ר ע"י האיר כמ"ש ר' פרץ בתחלת דבריו דבכה"ג ליכא איסור גמור אלא דלא בקיאי בחליטה א"כ בקטניות מיהא קליש איסורא וכה"ג רגיל אני ללמוד לאחב"י אנשי הצבא בהכי שיהיו משומרים מלאכול חמץ דאורייתא עכ"ל ובהלכות פסחים באו"ז בפי' הר' שמואל מפלייש בדף נ"ח ע"ג וכן הקטניות מנהג להחמיר שלא לאכלם כ"א כשנתבשלו במים רותחים וכו' יע"ש. ומשמע שמתחלתו לא נהגו איסור רק בלי החליטה ברותחין. וכמ"א סתנ"ד ס"ק ג' דאם סילקוהו מיד מותר בדיעבד כו' ומ"מ נכון להקל מאחר שלא נמצא מפורש בפוסקים. ובנוב"י קמא חא"ח סכ"ה מחלק להא דיו"ד סע"ג בכבד דמותר דדם שבישלו דרבנן וסמכינן להתיר בדיעבד. אבל כאן בחמץ לענין עיסה שנחלטה שהוא איסור תורה ובתערובות משהו שפיר סמכינן להקל בדיעבד יעש"ב. וכן מבואר חילוק זה בא"ר סתנ"ד ס"ק ה'. וע' בשו"מ קמא ח"א סי' קמ"ב ד"ה והנה במה שהארכתי שנתעורר ג"כ בדהמ"א ומתו' חולין ק"ח ב' ד"ה שנפל. שלא הזכיר מהנוב"י הנ"ל ומיהו בלא"ה לש"כ שם ס"ק י' דכיון דלא בקיאין בחליטה מחזקינן כאלו לא נחלטה כלל וממילא מחמצת. ועשו"ת רשמי שאלה סי' ז' שטרח

בהבנת המ"א אם לא סלקוהו מיד שהבין דאף לש"ך סע"ג דאפילו נתבשלה הכבד אחר החליטה אין יוצא ממנה היינו בשיעור נו"ט לאסור מ"מ אפשר שנשאר בעיסה משהו שלא נחלט כדינו ולאחר שנח קצת מרתיחה יחזור ויאסר לעיסה או לתבשיל המונח במים רותחין. או כיון שהוא רק מצד ספק מפני שאין אנו בקיאין א"כ י"ל דעל שעת החליטה ברותחין אינו מניחו להחמיץ אבל אח"כ אפשר דמחמיץ. אבל דמחהש"ק יותר מבוררין דלב"ח יו"ד סע"ג משום דאין אנו בקיאין כמה זמן ישהה בתוך רותחין ושמא אנו צריכים לשהותו זמן הרבה יותר ממה שהניחו שם ואפילו אי בקיאין בשיעור המים וגם בשיעור הרתיחה ולז"כ או סלקוהו מיד וידעינן דלא נח מרתיחתו ועש"ב. ובח"י סתס"א ס"ק ז' וע"ל סי' תס"ה ס"ק ב' משו"ת אמונת שמואל סכ"ז וכ"מ בטור סתס"א לחולה שהוקשה חליו או לחיה שרוי מי שעורים בחליטה והעיר עליו גם בא"ר סתנ"ד ס"ק ב'. ועכ"פ הכריע הח"י שם ס"ק ד' בתערובות משהו להתיר בהנאה או לקיימו עד לאחה"פ וכן הסכימו בא"ר ופמ"ג ועשו"ת צ"צ החדש חא"ח סו"ס נ"ו. ולבד זה תמהני למה שהתירו בהירז ע"י חליטה הנה להח"ס חא"ח סי' קכ"א בטערקשע ווייץ דבלא"ה צריך מצות של קמח חיטים שצריך לאכול בכל יום פת שמברכין עליו המוציא ובהמ"ז משום שמחת יו"ט וטוב לעשות גדר מחדש שלא יבואו לטעות לעשות מהם מצות של מצוה ולצאת בהן י"ח ושלא לעשותן רקיקין כלל כ"א עבים שלא יתחלפו לעולם במצות של מצוה. ושילושו במים קרים ויאפו מצות בכל דקדוקי מצות ולא בחמין משום גזירת קטניות דלא ליתי לאחלופי ללוש קמח מדגן גמור בחמין. הרי שדעתו להתיר לאפות קוה"פ בשנת הבצורת מטערקשע ווייץ שהוא מין קטניות (וע"ל סי' קכ"א). והיה להזהיר שלא להפריש חלה מהמצות ושלא לברך על הפרשתו וכמתני' דחלה פ"א מ"ד האורז והדוחן פטורים מן החלה. וכן לענין שלא לעשות עירוב על מצות של דוחן וכערובין פ"א ע"א דבפת דוחן אין מערבין. ואולם מה שלמד בח"ס זכות מדה"ש על הקונסטאריץ דוועסטפאלין שאולי חשבו במקומם למגדר מלתא להתיר לעניי ישראל מינים הללו כדי שימעטו באפיית המצות ויהיו משומרים מכל חימוץ וכו'. ומ"מ הפליג להחמיר דאינהו דעבדי לגרמייהו. והסכים גם לתשובת ר"י הלוי סל"ח דאיסור אכילת אורז אין לו התרה יעש"ב. ועיקר דבריו מבואר באריכות במור וקציעה סתנ"ג שהיא חומרא דאתיא לידי קולא ומכשול שצריכין לאפות לחם ממצה הרבה ובפרטות העניים ואין נזהרים בעיסה כראוי ועושים אותה גדולה ושוהים עליה מאד כו' והאידנא לא שייך משום פריצותא ואחלופי לגבן דכולהי בני תורה נינהו וכל דבריהם ע"פ חכמים עושים. ורמז עמ"ש בלח"ש עהתויו"ט רפ"ה ממעש"ש דאם רואים לעקור משום מגדר מלתא

מורשים מהתורה לבטל אף אם אינם גדולים בחכמה ובמנין וע' בטוב עין סי' ט' אות ו' מ"ש עהבש"ר ושמ"מ אותם שקבלו עליהם אין להקל ושגם הח"צ לא אמר רק אי איישר חילי והובא בעקרי דינים חא"ח סי' י"ח אות ל"ד יע"ש. וגם לפי דרכו הא איכא עוד משום תערובות מיני דגן דשכיח טובא וככל סייגי מצה שאין להתיר וכמו שהאריך בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ג. גם במ"ש דהאידנא אנן בני תורה שלדהפר"ח א"ח סתנ"ז וכן מבואר בבאור השו"ע להגר"א מווילנא סתנ"ג ס"ק ד' וס"ק ה' שכתבו בהיפך ושנמצא להם סמך בפכ"ש מ' ע"ב שהעלו בתו' כפי' הערוך כו' וכתו' ביצה ו' א' דבני בשכר אינם בני תורה ואתם בני תורה ולכן האידנא שאין הדורות מתוקנים יש לאסור כל מידי דמיחלף בדגן וכמ"ש בסמ"ק בל"ת רכ"ב בהגהות הר"פ ודוקא בימיהם שהיו כולם בקיאים בהלכות או"ה וכו' ואפילו ליתנם במים רותחים מתחלה אסור דלמא אתי לאחלופי ליתן במים קרים עכ"ל. והביאו ג"כ המרדכי פ"ב דפסחים ל"ה אות תקפ"ח. וכן האריך להפליג בחומר המנהג במהרי"ל הלכות פסח:

ובשו"ת פרשת מרדכי חיו"ד סו"ס כ"א ותשובה מאהבה ח"ב תשובה רנ"ט הפליגו להחמיר ומתרעמים על הב"ד שריא. ובמאורי אור בחלק עוד למועד בהגהותיו א"ח סתנ"ג ס"א בדה"ס כ"ז ע"א בהג"ה ובמדינה אחת באשכנז פרצו גדר וכל המעיין יבחין שאינו דממ"נ בשעה"ד א"צ ראיות שאין גדר בפני הרעב ובלא דחק לא מהני ראיות שהמנהג משום גדר ואפילו בחד מקום אל תטוש תוא"מ וכפסחים נ"א ודברי קבלה כדאורייתא עכ"ל. ומכש"כ בדורינו דשכיחי הבלתי מאמינים בדחז"ל אשר ימצאו רק תואנה בשנת היוקר ולפקוח עיני ההמון לראות חולשת המנהגים אשר המה פורחים באויר והמשא לעיפה אשר העמיסו עליהם ובהנתן להם חוט השערה ימשכו אחריהם את הראש ואת הזקן וממילא ידונו בגז"ש להקל מעצמם גם בשאר השנים. ובריש ביצה יו"ט דקיל ואתי לזלזולי ביה סתם לן כר"י דמחמיר ובגיטין באתרי' דר"י קילא להו שביעית ובחולין ק"י ע"א ורב בקעה מצא וכו' וכמו שהאריך בסוה"ס מנחת קנאות בסוה"פ כ' ע"א בהערה אחרונה ואף שהפריז מעט על המדה שלפי מצב הדור אין להתיר קטניות אף לצורך שעה שלא יחליטו המון העם כי התורה מסורה ביד החכמים להטות כרצונם ויתבטלו לגמרי ממילא בכל השנים. ואם שאין למהר לעשות בלי הסכמת רוב חכמי ישראל הידועים לכה"פ במקום שנתפשט היוקר ולראות כמה ובמה ההכרח להתיר ולעשות במתון וישוב הדעת וקבוץ חבירים אבל אין לנעול הדלת לגמרי וכמש"ל שאפשר שקבלת האיסור מתחלה לא היה על שעה"ד ועשו"ת מים רבים חיו"ד סי' י"ז בדה"ס י"א ע"ב בדברים שנהגו איסור מצד חומרא. וע' בספרי זכ"י שבת ה' א' אם

תקניטני גוזרני אף על המסיקה דשם הלל קאמר לשמאי לטעמיה ואיהו ס"ל בתוספתא דטבו"י דשמן חבור לטומאה וע"פ התוי"ש שם מפני מה אין מוסקין כלומר היה לך לגזור משום דאי לא הא לא מקיימי האי וכה"ג בתו' נזיר ט"ו ונ' סע"א וברכות נ"ג א'. ולפ"ז יובן דקושיתך לשיטתו דלדידי דשמן לא הוה משקה כלל ואם תקניטני ולומר דלדידי ע"כ שוים הם ואי לא הא לא קיימי הא מוכרחני לגזור על המסיקה לקיים גזירת בצירה. ואחר כמה שנים נדפס השו"מ רביעאה ח"ג סי' נ' שכיוון קצת לזה ואמנם בפשוטו דכל שהדור פרוץ ביותר החיוב לגדור בבקעה שנפרץ נגד הסכנה המרחפת ולזה אם תרבה לחלוק יהיה ההכרח לגדור יותר שלא להניח בקעה פרוצה:

וראוי להעתיק מכתב הר"ר שי"ר שנדפס בהצופה לשנת ט"ו בגליון מ"ד ולתועלת בפני אוהבי חדשות המוקירים גם המה את שמו למען יוכחו לדעת לבלי להבהל ברוחם לבקש תקנות כאלה אשר מי החכם כמוהו אשר עמד כחומה מבלי לעלות בפרצות במנהגי הדת מאהבת החדשות וז"ל. הן אמנם רבים כיום המתפרצים בארצות אשכנז ומה גם הקוראים עצמם רבנים ובאמת אוי לה לרבנות זו שמקברת את עצמה. ואני הראיתי גלוי לכל העדה, כי כרחוק מזרח ממערב כן רחקו מחשבותי ממחשבותיהם בכל עניני הדת ולאות הנה זה שנתיים הוציא מתחכם א' פה חבור קטן להראות היתר הקטניות בפסח ונתנו לשרי העיר ומהם עם כמה קציניים מאחינו הכבידו עלי בחזקת היד להתיר להם מה שאיסורו משום מנהג כפי דבריהם. ולא נתרציתי להם בשום אופן וערכתי מכתב ארוך להמגיסטראט והראיתי כי אין כח כלל ביד ב"ד להתיר מה שנהגו לאסור. ועתה לפני חה"פ הזה נתעורר מחדש ע"י קצין אחד שרצה לתת לעניים כמה ככרות אורז. והשנה אצלנו עתה כמו שנת בצורת ונתרצה שאתיר עכ"פ לשנה זו. ועמדתי על משמרתי חזק וקיים ולא התרתי ולא אתיר וכו' יעש"ב. ואם כי בסוף מכתבו נטה גם הוא מדרך הסלולה מבלי כל תועלת מוצאת מאהבת החדשות ולא שם אל לבו הפרצה בענין הנזכר שם בעת שהותרו השושבינות לבוא לבהכ"נ בעת החופה ואשר כל כוונתם רק להתחקות אחרי זולתנו אשר קדושת הנשואין רק בהיותו בבית תפלתם המקודש להם ואשר יבושו לעשות ברחוב וחצר בהכ"נ כמשפטי ישראל. אמנם ראוי להשגיח בפרטות ולשום עין אשר לפעמים המקום אינו נקי לפני חצר בהכ"נ ואז טוב שיעשו בחצר נקי ואכמ"ל בזה הבלתי נוגע לענייננו ואשר הזכרתי ממכתבו אשר ראוי שיקחו מוסר גם רבני הדור מהרב רש"י ראפפורט אשר גם בהכבידו ידיהם עליו לא פעלו מאתו מאומה ובפרט שלא להפריז על המדה ביותר בקולא זו:

ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ג נשאל ג"כ באפיית המצות מקטניות בשנה זו שאין הערדעפיל כנמצא לאכילה והיוקר גדול מאד וגם שע"י אפיית המצות לרוב לכל ימי הפסח אין יכולים להזהר בעשייתו מחשש חימוץ ובזה היה לו לעינים דברי המור וקציעה הנ"ל והביא בעצמו דהר"י יעבץ הואיל ועכשיו בטל הטעם שאינם בני תורה ואין בקיאין במינים הבאים לידי חימוץ ויבואו להקל גם במיני דגן. וגם משום דאין יכול לברור ממיני דגן המעורב בהם ובזמנינו הכל בקיאים לברר בטוב. וכמה רפויין יסודותיו מצד שאין בקיאין על הברירה. שהסייג רק משום שקשה לבוררן והחמירו על עצמן מחשש משהו ומצד שהרגיש בעצמו שעכ"פ אין בדבריו תשובה על הברירה שקשה לבוררן העמיס בדבריו לחלק שבזמן הזה הכל בקיאין לברור. והאריך לפלפל מדהר"נ פמש"נ דבדבר שאין לו עיקר מה"ת עשו חיזוק דלא לזלזולי ביה וא"כ להטעם משום תערובות דגן דמד"ת אף בתוך הפסח בטל בעי חיזוק יותר משל תורה. וע"ש בסל"ט שהעיר מדהר"נ. והעלה להתיר בשעה"ד לאפות כעין מצות קוה"פ היינו מבלי מלח ולא יהיה עבים טפח ולא ישהו שיעור חמץ בעשייתן במיני דגן שיהי' באזהרה מחימוץ כו'. וכן בחי"א כתב בפשטות דשרי לטחון ולאפותן כעין מצות. וע"כ קוה"פ דאל"כ לא יצאנו מחשש מיני דגן שאין יכולים לברור:

ובשו"ת בשמים ראש סשמ"ח שקרוב הדבר שמן הגירושין והבלבולים נשתקע ענין הזה שהגירוש הראשון הנעשה למונטסין הי' ג"כ עדה קטנה של קראים ונבנו בתוכנו בלכתם עמנו בגירוש והם לא ידעו חילוק בין לחם ללחם כל שאפשר להעשות ממנו קמח אבל אנו חלילה לאסור דברים המותרים חנם ומעברין דלא ליקלעו תרי שבי בהדי הדדי (ר"ה כ') וכן אין מעברין השנה במוצאי שביעית (סנהדרין י"ב) ק"ו לאסור רוב מיני מאכל לאביונים עכ"ל. ובבית מאיר א"ח סתנ"ג ס"א שחלילה לא מפי הרא"ש יצאו דברים הללו שתולדות המנהג בשבוש הקראים יע"ש. ומלבד שידענו ממהרי"ל וסמ"ק שהחמירו משום סייג ולא להפך השיטה דאדרבא שלהקראים אין להחמיר כלל בשארי הזרעונים כגון פולין עדשים אפונים דוחן ואורז שאינם מחמיצים אלא מסריחים כמובא להקראי אדרת אלי' פרק ה' סייג המצות קצת מתחכמים בזמנינו אין אוכלים פולים ואורז ולא שום דבר מהזרעונים להעדר ידיעתם בדברי החכמים שאין לאסור מה"ת אלא החמץ מחמשת מיני דגן. והדוחן לפי דעתו שיוצא מכח דברי חכמים שאם ישאר עם מים מחמיץ עכ"ל:

ובקונטרס תשובת קרן שמואל מהרר"ש פריינד דומ"ש דפראג נגד החוברת אשרו חמוץ הביא ג"כ מהדברי אגרת סי' א' שקרא ערעור על דבריו והאריך לצרף לאסור מיני קטניות

בזמנינו מתשעה צדדי איסור ושאין לזוז מהמנהג ומ"ש בדברי אגרת דהרמב"ם פ"ב מהלכות ממרים וע"ש בכ"מ ותו' ע"ג ל"ה ב' ד"ה והתנן. שהרי עדיין הספרדים ובני מערב לא קבלו עליהם מנהג אכילת קטניות בפסח. וגם לפי דרכו הרי על אורז הנהיגו אח"כ גם הספרדים מצד מכשול שאירע בבדיקת ג"פ והחשש זה גם על דוחן שקשה לברור כמו על אורז ועכ"פ המה נתפשטו ברוב ישראל. וגם לענין אקדמות בשבועות כוונת השו"ת שער אפרים שהאשכנזים ג"כ אין כולם אומרים אותו בכל המקומות ורק שהספרדים וב"מ אין אומרים אותו כלל אבל אין להכחיש המציאות שעליהם לבד לא נוכל לומר שנתפשט ברוב ישראל. ועכ"פ אין כח ביד יחידים לבטל התקנה אפילו בשעה"ד. ועמ"ש בשם המו"ק דבשעה"ד יש להתיר כל הקטניות באכילה יעש"ב וע"ז כתב לא יכולתי להשיב עליו בכתב מכמה טעמים הכמוסים ולא ניתנו לכתוב עכ"ל:

ולא אדע אם שנזהר מלנגוע בכבודו שהוא דעת יחידאה ומלפרט עוד איזה ענינים שהביא בספרו למעשה וגם בעניני בקורת אשר הדעת סולדת בהן. ואם מצד שעכשיו בלתי אפשר להתיר לצורך השעה אשר כל מגמת החדשים להראות להמון חולשת המנהגים ושיתבטל ממילא לגמרי בכל השנים ושאח"כ לא יאמרו הון ויבקשו לבטל ולהאביד את כל הסייגים גם בשארי ענינים:

ואמנם נתעוררתי לעמוד על כוונתו בטעם הכמוס על מה שהעיר את רוחו לגדוש את המדה. אחרי אשר ראיתי בספרו שאילת יעבץ ח"ב שאלה קמ"ז אות ד' שמעתיק דברי השואל שמחזיק דבריו במו"ק שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו ולא עוד אלא שהיו מוסיפין כמה מינים מפני שדומין לקטניות כמו חרדל כו' יע"ש באריכות. ואמנם לא שם עיניו בט"ז סי' תס"ד הביא מהרוקח שאוכלין חרדל בפסח רק שלא יהא טחון בקערה של חמץ. ובסי' ק"נ משיב לו מחומרי אשכנזים שנזהרים בזה יותר מגופי תורה כו' האידנא דשכיחי טפוחאי גשושאי מגששים כעורים קיר פלסתר מקיימי אשירות מתנהגים אחר מורה שקר ככסיל בחושך הולך עושה טפל עיקר ועיקר לטפל וכו' יעש"ב. והמתבונן בספריו יראה על מי דבריו ירזמון שהחמיר במנהגים בחומרות יתירות אשר בעבורו החרי הגדול הזה לבטלם לגמרי. וע"ש בח"ב סו"ס ס"ה בדברי השואל וע"ש סי' קכ"ו וביחוד שעל זה צריך כתב הכשר מהתועב הזקן אשמאי ושלא להחזיק ידי עוברי עבירה פן יאמרו שאנחנו נסמוך על הוראתו והכשירו כו' וא"כ אפשר שדעתו מסכמת להתיר כל הוט צוקער מלהתיר הצוקער הבא משם עם כתב עדותו כו'. העתקתי דברי השואל להראות עד כמה גברה כח התרמית וחלקלקות הלשון מדברי חונף מהשואלים למצא חן בעיניו להשיבם כאשר מצא מקום להעתיקם בספרו. וע"ש בתשובתו מאכילת הקישטען

צוקער בפסח עמ"ש בס' שבירת לוחות האון בס"ס וכו' יעש"ב יותר. הדברים האלו אין צריכים עוד שום באור על מי ירמוז בכל התנגדותו ולהתיר לגמרי כדי שלא יבואו לסמוך על הכשירו וכברכות ס"ג ב' הוא אוסר והם מתירים כי היכי דלא ליגררי אבתריה. וע' בשו"מ קמא ח"א סי' קי"א בדה"ס ל"ד ע"ב ועיקר סברתו בחשש אחלופי כיון דמסור לכל דאם עושים תקנה בשביל כל אדם יש לתקן גם המיעוט. מבואר בישועות יעקב חא"ח סתצ"ה סק"ו ותצ"ח ס"ה סוס"ק ז' ושמ"ב ס"ק א' וחאה"ע סי' ק"כ סוס"ק ז' וכן העלה בשו"מ תליתאה ח"א סי' קי"ז ורביעאה ח"ב סו"ס רכ"א דבתקנה כוללת חיישינן גם להמיעוט (וע"ל סי' ר' אות ב'):

סימן קנח

ו' עש"ק י"א ניסן תרנ"ב להרב דפאניוועז ר' אלי' דוד ראבינאוויץ

ע"ד מה שהעירו רב א' מסביבותיו במה שהנהיג זה איזה שנים להאכיל סובין מקמח קטניות לבהמות בפסח ואמר שדעתו נוטה לאסור בדור הזה אשר המחדשים חותרים להתיר לגמרי קטניות בפסח וכדומה ואתי לאחלופי להתירם גם סובין וקמת מה' המינים:

ולא נ"ל לגזור גזירות מעצמינו (ע"ל סי' קל"ה) ויש יותר חששות שיבואו להקל לגמרי במכירות בהמות במקום שנהגו תמיד כהתב"ש. גם מזלזלים לגמרי שהישראל בעצמו נותן החמץ לבהמתו בביתו של ישראל ובזה מראים ביטול להמכירת חמץ שמכרו קוה"פ וגם לסמוך על היתרים רפוים באכילת חלב שלהם בפסח. וגם במקומי שהייתי מתאמץ שלא לבטל מנהג העיר מעולם שלא למכור בהמות להאכילם חמץ בפסח ולא קבלתי למכור חמצו של מי שבא למכור בהמתו לפסח (וע"ל סי' קנ"ט) ומ"מ נודע לי כי הקילו להאכילם חמץ גם בלי מכירה כלל ולכן חשבתי כי טוב להעמיד על עיקר הדין להתיר ליתן לבהמה מיני קטניות ושלא להוסיף ולעבור על בל תגרע. ואין לחוש במה שנמנעו מזה עד כה שאין הכרח שעשו כן מצד חומרא וסייג. יען כי בכל ימות השנה אין הנהוג להאכילם מיני קטניות ושממילא נמנעו ג"כ בפסח. ובפרט כשנודע לי שבכמה מקומות הקילו ג"כ בנתינת מיני קטניות לבהמה:

ומ"ש כבודו דלא עשו הרחקה רק באיסורי אכילה לאדם שהוא בכרת ועפ"ד המל"מ פ"א מהיו"ט הי"ז. ונראה כוונתו למאי דמסיק דלא אמרינן מה לי איסור כרת מ"ל איסור לאו אלא בלאוין שיש בהם מלקות. וא"כ לרמב"ם פ"ח ממא"ס הט"ז דכל מאכל שאסור בהנאה אם נהנה אינו לוקה. וא"כ לענין הנאה לא שייך הרחקה גם מדרבנן. ומלבד

דלתו' שייך מלקות באיסורי הנאה ובפ"י פסחים כ"א ע"ב ד"ה אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שהוכיח בשיטת התו' דס"ל כהרמב"ם. ובמל"מ פ"ה מיס"ת ה"ח דלרמב"ם דאין לוקין על הנאה משום דאפשר לעבור בלא מעשה והארכתי ע"ד רש"י יבמות קי"ט סוף ע"א שמחלק בין מידי דספיקא להרחקה וע' בבאי"צ חא"ח סי' י"א ד"ה ולפמ"ש כו' דבמה שהתירו ליהנות מהם מוכרחים אנו לחלק כסברת התה"ד. ולכן יש מקום לדברי מעלתו שלא מצא מפורש לאסור קטניות בפסח בהנאה ורק שכתבו שמותר להשהותם בבית וא"כ אין להוסיף עלה. והא דלא אשמעינן טפי דמותר בהנאה כיון שאינו נהוג במציאות ולאו אורחייהו להאכיל לבהמה קמח חיטים בכל השנה. אמנם הרי הרב כתב להדיא שמותר להדליק בשמנים הנעשים מהם. הרי מבואר ההיתר גם לענין הנאה. ונראה כונתו כיון שלא הזכיר רק מהדלקת השמנים וע"כ דהמנהג להקל רק לענין הנאה של כילוי לבד מדלא סתם כל מיני הנאות ולר"ש סוף תרומות דהנאה של כילוי בתרומה רק איסור דרבנן וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סקל"ד. וגם דגזירת אחלופי שייך רק במאכל לעשות התבשיל ממין קטניות שהמראה כמו מעשה דגן ואתי לאחלופי להתיר גם באכילה לאדם. ובפרט בקטניות דקשה לבוררם שלא ימצא גרעין אחד ממיני דגן ואף שנברר ונטחן קוה"פ כשיתנם לתבשיל בפסח הרי ביבש חוזר וניעור ויאכל משהו חמץ בפסח וכמ"ש בבאי"צ סי' י"א דחיישינן להאי שיטה דקמח בקמח הוה יבש ביבש. ודוקא האפיה והלישה מערבת אותם כט"ז סתנ"ג ס"ק ב':

ואולם במקור הדין בשו"ת תה"ד סי' קי"ג בתבואה של מיני קטניות שנפל על המים וקרוב לודאי שנתחמצה כיון דרבינו יחיאל וחביריו מתירין אפילו באכילה אינהו מיכל אכלי ואנן לא משהינן [עי' חולין ד' נ' ולדידן מיסתם נמי לא ועשו"ת חיים שאל ח"א סל"ב משש"ב על המהרי"ק שורש ק"ב. ואף דלא נקיט שמדינא מותרין אפילו באכילה. וע"כ שבזמנו היו עוד מקילין בקצת מקומות בקטניות בפסח. וא"כ אין היתר ברור גם להשהות ומשום דנקט תבואה של מיני קטניות שנפל עליו מים שבזה היה מקום לחוש גם לדידן] וכו' ולא חיישינן למראית עין פן יטעו מדגן זה לדגן ה' מינים. דכל הני חששות לא חיישינן אלא לאסור באכילה אבל לא לשהות. ונראה ג"כ דמותר ליהנות באותה תבואה בפסח כגון ע"י הדלקה משמן של זרע ושומשמין וזרע קנבוס אע"פ שרגילים שלותחים אותם זרעונים במים קודם שעושה מהם שמנים דהאיסור נמי אינו אלא בלאו כמו השהיה כדמוכח מהתו' פכ"ש ומהא דפא"ע דשאור דר"מ ישרף לר' יהודה נותנו לפני כלבו ובתו' פירשו דמ"מ אסור באכילה. אלמא דכל מילי דאינו אלא דומה לחמץ לא אסרינן אלא באכילה אע"ג דטובא מחמרינן באיסה"נ דהא קיי"ל דגזירה דמשהו בפסח

אוסר אפילו בהנאה ואלו חמץ לפני זמנו לר"י דאסור בלאו ואפ"ה אינו אוסר במשהו אפילו באכילה כו' ובנ"ד דאסרינן להו דאתי לאחלופי די לנו דאסורים באכילה כו' אך כמדומה שהעולם נהגו איסור להדליק בשמנים שנעשו ממיני קטניות בפסח אפס נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטניות בקדירה או בתבשיל לא מחמרינן כלל אפילו באכילה דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא בתבואה דה' מינים עכ"ל. הרי מפורש דלכתחלה לא כתב לצדד רק משום דלא ידע מנהג מבורר בזה דממילא הבו דלא להוסיף עלה רק מה שקבלו עליהם לאסור. אלא שמ"מ י"ל החשש רק לענין השמנים שרגילים שלותתים אותם זרעונים במים וקרוב לודאי שנתחמצו ורק דהאיסור אינו אלא בלאו משא"כ במיני קטניות שלא היה מעולם חשש חימוץ ואפילו נמצא בהם גרעיני חמץ נתבטלו בל"ס בששים בזמן היתר ודי לנו להחמיר לענין אכילה מגזירה שמא יבא לבשלם בתוך הפסח ומשום אחלופי אבל לענין איסור הנאה אין מקום להחמיר במה שלא מצינו מפורש שגזרו. ובשו"ת חיים שאל ת"ב סמ"ז לענין טערקשי ווייץ ותו דהרי עושים מעשה מדור דורים בארץ הצבי ובשאר עירות להאכיל ממנו לתרנגולים בתוך הפסח וכו'. אך מזה אין ראיה שהספרדים אוכלים ממיני קטניות גם בפסח וכמו שמסיים שבמערב הפנימי פשיטא להו שהוא קטניות ואופין ממנו בפסח לאכול בלא שום שימור וחשש חימוץ:

ובעיקר חילוקו של התה"ד בין הנאה לאכילה דהוא איסור כרת. הנה בסר"נ דרבנן לא אחמרו אלא באיסור כרת (ובהג"ה ע"ל סל"ו מהשוכר אה"פ דמחלק נמי בין איסור סקילה ללאו. וצ"ל סי' קי"ג) ומ"מ י"ל דאין לדמות גזירות חכמים והניח בצ"ע עפרש"י יבמות קי"ט בהרחקה גם לרבא שיש חילוק בין איסור כרת ללאו. ויבמות פ"ב א' דלרבא אין חילוק בין ספיקא לגזירה. והחילוק לגזירה שכתב רש"י מבואר ביבמות קי"ד א' שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן וע' במ"א סתמ"ז ס"ק ה'. ובתה"ד סרנ"ג דחה ג"כ החילוק שבאו"ז בין יבמה לשוק דהוא איסור לאו מסוף יבמות מכדי הא דאורייתא כו'. וזה סותר למ"ש בסר"נ שמחלק בין ספיקא לגזירה וע' בנוב"י קמא חא"ח סכ"א דהגי' הנכונה ביבמות פ"ב והא רבא דאמר דא"ל דבדף קי"ט גרסינן רבה שהרי אדר"נ השיב כו' יעש"ב ובקשות מיושב:

ובד"מ הזכיר דתה"ד וכן מותר להדליק כו'. ונשמט סיום דבריו. וכתב עוד ממהרי"ל על המדליק בשמן זית שנעשה ממיני קטניות צריך ליזהר שלא לתלות במקום שנוטף על השולחן. שאין המנהג כדבריו ואין לחוש שמא ינטוף על האוכל דאף אם נטף אין לאסרו. ונראה עיקר השגתו מצד שבמקומו לא נהגו גם בשמן לאסור בהנאה. ובלקוטי מהרי"ל ועכשיו יש מקומות שמשתמשמין מן שמן אגוזים אז דינו כמו השמן לכל חששות

החימוץ כי דרך שמשתמשין בו אצל מאכלי חמץ עוד לאסור בשמן אפילו נעשה עכשיו שבאותו מכתשת שורין גם שעורים ללתות ונשתהו ונתתמצו. ולהלן אמהר"ש חסידים הראשונים כו' (ע"ל סי' קנ"ז). הרי שגם בימיו לא היה המנהג בכל מקום גם בזמנו ובשו"ת מהרי"ל סכ"ה וזרע קנבוס הר"י מערזבורק התיר כמון אמנם להסמ"ק נ"ל לאסור כל מילי דגן כמו חרדל וקטניות כמפורש שם. אף כי צריך ליזהר רק מן השמן מלהדליק. הרי שמפורש שלא היו נוהגין במקומן להדליק בשמן ושהיו מקומות שהביאו הראשונים היו נוהגים לאסור דמנהגם מנהג היכי שקבלו זה כיון דהוא ג"כ מין קטניות. ובכה"ג הבו דלא להוסיף לענין איסור הנאה בשמן הנדלק. ולכן לא הוצרך הרב להזהיר רק על הדלקה שאין מנהג בזה וממילא בשאר מיני הנאה שאינו של כילוי לא נתבאר החילוק להדיא בדבריו. ומ"מ אין לנו לגזור מעצמינו לענין הנאה כיון שכבר נתבטל קוה"פ וגם לענין לעשות סובין קמח לבהמות שהתבשיל נראה במראה כמעשה דגן ליכא למיחש לאחלופי שיבואו להתיר ליהנות בכה"ג וכסמ"ק משום שאינן בני תורה. דכיון דלא נמנו על גזירה זו לאסור בכה"ג אין בידינו לחדש חומרות ובפרט לענין הנאה שהוא רק בלאו וליכא למיחש שיתיר גם בשל ה' המינים כיון דידעי דאין ההיתר רק על הנאה לחוד. ובשיורי לקט סתמ"ז ס"ק י"ב מ"ש הח"י בשם התה"ד דכל מה שמותר להשהות מותר ליהנות ממנו בפסח. מיהו בתה"ד לא החליט זה. גם דהא דעת הטור סתמ"ב דחמץ דרבנן מותר להשהות וע"כ דמ"מ אסור בפסח אפילו בהנאה כאה"ע סכ"ת המקדש בחמץ דרבנן אין חוששין לקידושין ובסתמ"ז בח"י ס"ק י"ח אסור בפסח מתשובת הרשב"א סי' קע"ד דהיינו לשהותו אבל מותר בהנאה מכש"כ דמותר לקיימו. ובתה"ד כתב ג"כ דכל מה שמותר להשהותו מותר ליהנות. וצ"ל ובתה"ד כו' מותר ג"כ ליהנות. ולא כמו שהעתיק באש"א מהרשב"א משמע לשהותו שרי וכש"כ למכרו וה"ה בהנאה. ובתו' פסחים כ"א ע"ב ד"ה ר"א כותח כו' וברש"א דאע"ג דאינו עובר בבל יראה מ"מ אסור למכור לא"י דבהנאה אסור. וע' ברשמי שאלה סו"ס ג' משש"ב. ובח"צ ספ"ו דשם שהיה באיסור משהו אלא משום תקלה. וסתמ"ז ס"ק מ"ב בח"י ובס"ס מותר להשהות ומכש"כ למכרו לא"י ולא באכילה. ולמעיין בסתס"ז ס"י דמותר למכור התרנגולת לא"י שאינה נמכרת ביוקר בשביל החטה ולכן סמכינן אס"ס ע' ב"ח. ולהכי הוה המכירה מכש"כ דלא הוה הנאה כלל. ובמל"מ פ"ה מיס"ת דאין לוקין על הנאה דאפשר לעבור בלא מעשה. ורש"י פסחים כ"א ע"ב ד"ה לא יאכל דסתם הנאות ע"י מכירה הם באות שלוקח דבר מאכל. וממילא דחמיר מהנאה היכי דאיכא חשש שמא יאכל ממנו וגבי פת שנפל ליין ונטלו משם א"כ פשוט להקל לענין שהיה מהנאה ולא חיישינן שמא יאכל:

סימן קנט

ה' יתרו הרמ"ד להרב דנאוויזיבקאוו ר' מאיר הלוי מאלקין

בדבר שאלתו בחלב מבהמות של נכרי שמאכיל אותם חמץ והאריך לפלפל בדברי הבית אפרים חא"ח סו"ס ל"ה דכיון דהנכרי האכיל לבהמתו בהיתר גמור וכשישראל חולב הבהמה אינו נהנה מהחמץ בעין ורק שבעת החליבה לא יאכלו החמץ. ומעלתו האריך דלא דמי לערלה וכלאי הכרם דחשיב נתפטמה באיה"נ אף שהבהמה היתה של נכרי כשהאכילה מהם. דשאני חמץ דהאיסור מצד הזמן דהא קיי"ל כר"ש דחמץ שעע"פ אסור רק משום קנסא דרבנן:

וכמו שאין לאסור באכילת יו"כ לבהמתו מצד שאסור להאכיל לבהמתו דברים האסורים באכילה. וכיון דיומא קא גרים האיסור והוה כמו אכילת גבינה אחר בשר קודם ששה שעות דאין האיסור אלא על האדם:

ועם כל אריכות דבריו, אין שום מקום לחלק בזה ואם שזה פשוט בכ"מ דאיסור מצד הזמן קיל יותר לענין כמה דברים (ע"ל סי' ב' אות ו' משש"ב) מ"מ אין לו דמיון לאכילה ביו"כ כיון דבשעה שהיה אסור באכילה לא היה עליו איסור הנאה שלא יהא רשאי להאכיל לבהמתו כמו בפסח אבל לגבי החלב כשהאכילה הנכרי חמץ אי נימא דלא מהני משום זוז"ג ממילא חשיב נתפטמה באיסורי הנאה שנהנה גם עכשיו ממה שהאכילה הנכרי חמץ בזמנו שהחמץ אסור עליו וכן בערלה וכלאי הכרם שהוא נהנה מגוף האיסור שאסור לגבי הישראל לאכול כיון דהחמץ גורם להחלב שיהנה ממנו ואף אי נימא דאסור להאכילה דברים האסורים לו באכילה כשיכולה לעמוד מעל"ע בלא אכילה אחרת היינו רק כשבא לשוחטה ולאוכלה דחשיב כאלו היה עיקר גידולה מאכילת האיסור ולכן כיון שאחר יוה"כ הוא בעצמו מותר באכילה אין נפ"מ מה שהיה גידולה מאכילת איסור שביו"כ כיון דעכשיו כשיבא לשוחטה הוא היתר גמור לגביה ומה חילוק דאם היה מאכילה שאר דברים שאינם של חמץ ג"כ היה חלב ואטו נימא בזה הואיל ובידו להאכילה דבר המותר וגם שאפשר שע"י אכילת חמץ נתרבה יותר החלב מאכילת שאר דברים ואין דמיון מלהשתמש בבהמה לרכוב ואף שאכילת חמץ גורם שתתקיים מ"מ לא נתהוה שום דבר נוסף מה שלא היה קודם אכילת האיסור משא"כ בחמץ וערלה וכה"ג שאכילת האיסור מהחמץ גרמה הויות האיסור מהחלב ועשו"ת בית אפרים חיו"ד סל"ט שדחה דהנוב"י תנינא חיו"ד סי' ס"ד דלרא"ש דנפ"מ באיבעא דאברי בשר נחירה שהכניסו לארץ בנודר על עצמו אחד מן המינים לזמן ידוע דלפ"ז אם בהגיע הזמן יש לו ממין הזה יש להסתפק אם נאסר דא"ב איך יצאנו באיסור חמץ בפסח דפשוט דכל

חמץ בפסח חייב כרת אף במה שהיה אוכל ממנו עד הפסח ובשיבת ציון סנ"א תמה דגבי פסח הימים עצמם גורמים האיסור וכמו יו"כ שעצמותו של יום גורם איסור אכיל' ושתיה אף מדבריהם שהיה נאכל מהם בעיו"כ. משא"כ בנודר שלא לאכול בשר מזמן ידוע פועל האיסור על הזמן ידוע שיתחיל האיסור אבל לא מה שיש לו מקודם עכ"ד וע' בברכ"י א"ח סתקנ"א במה שיש מקילין לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת וע"ש בשע"ת ס"ק י"א (וע"ל סי' קי"ב):

ובלאו הכי יש לדחות ג"כ קושיתו מיו"כ שאין לדמותו לחמץ בפסח שתלוי ג"כ במעשה וכמ"ש במי נפתוח בקדם לעין כי' ס"ב במ"ש דלנ"ח סי' י"ו והובא במל"מ פ"א מחמץ דאיסור חמץ לא דמי לחלב דמשם למדו דח"ש אסור דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת היתר ותמה מר"פ יו"כ ל"נ אלא להה"ש למ"ד דאסור מה"ת ואכתי לא א"ש מה דתנן יו"כ אסור באכילה בה"ש דהא למאכל הזה היה היתר קודם יו"כ ומחלק דאיסור חמץ תלוי בזמן גם במעשה שהרי כל שלא נתחמץ אינו אסור בפסח וכיון שקוה"פ ואחריו מותר נחשב להיה לו שעת הכושר שעיקר האיסור שבו הוא החימוץ שיש לו שעת היתר אבל איסור יו"כ שכל המאכלים נאסרו בו ועיקר האיסור שבו הוא היום ומקודם שהיו האוכלין אסורין לא היה עדיין האיסור שהוא היום:

ובעיקר דהבא"פ שאפילו תימא שהחמץ גורם לחלב שיבא מ"מ הו"ל כחרכו קודם זמנו וכמ"ש על קוה"פ בתוס' פסחים כ"ט דאם הגזבר שורפם שרי להדיוט לקנותו דהו"ל כחרכו קודם זמנו וכ"כ באו"ח דאפ"ל דדומה קצת לחרכו קודם זמנו ובשו"ת רמ"ץ חא"ח סכ"ח אות א' דבחרכו קודם זמנו בשעת איסור חמץ הוה גחלים ואפר וכאן החלב נתהוה מחמץ של נכרי שאסור בהנאה בשעת איסורו וכתשובת ריב"ש. והעיר מתה"ד סי' קכ"ט בדיו שנעשה משכר דאף אי נעשה משל נכרי אסור בפסח וכטוש"ע או"ח סתמ"ב ולא הוה כחרכו קודם זמנו והשיג עליו דחרכו אינו דומה לשרפו דאפרו מותר לר"י ובחרכו לאחר זמנו אסור בהנאה ושאני בדיו דלא נעשה אפר רק שנתקלקל והוה כחרכו לאחר זמנו משא"כ בהנאה מחלב שנתהוה מחמץ לאחר העיכול שנעשה כמו אפר. ואם שהבא"פ לא נחית לזה. וע' ב"י א"ח סתמ"ב ושו"ת פרי תבואה סו"ס ח'. ובשו"ת ס' יהושע סו"ס ג' צירף ג"כ להקל מצד זה כיון שבא החלב לאחר שנתעכל ונעשה החמץ אפר דאינו אוסר במשהו. ובהשמטה אחר תשובה ט"ז ד"ה אך באמת לא החלטתי זה ממ"ש מתו' כ"א ע"ב חרכו קודם זמנו וכגון שנפסל מלאכול לכלב. משמע דוקא בכה"ג בחרכו קודם זמנו מותר בהנאתו לאחר זמנו אבל בחרכו תוך זמנו בכה"ג אסור אף לאחר זמנו ועי' בשו"מ תליתאה ח"ג סי' נ'. ובבית מאיר לאו"ח סו"ס תמ"ז

במ"ש הב"י סתמ"ב בשם הר"נ בחרכו קודם זמנו בדין הוא דאפילו באכילה נמי כו' יע"ש בדף ס"ז סי' ע"א. וע' שו"ת גור אריה יהודה חא"ח סמ"ט בחטים הנמצאים בפסח בבאר ברחוב העיר דנתבטל בס' קודם שיבוא ליד הישראל דאינו חוזר וניעור בפסח דליכא קנס דבל יראה וא"כ בנתערב בפסח אצל נכרי בשאר מינים בס' דמותר אח"כ לישראל לאכלו דהוה כנתערב קוה"פ אצל ישראל (וע' לקמן סי' קע"ה) הרי דסובר דכיון דנתבטל ברשות הנכר דליכא משום ב"י דמותר כשבא אח"כ ליד הישראל. ועי' בתו' זבחים צ"ו א' סוד"ה ואם יש ובנקה"כ סו"ס צ"ב וט"ז ס"ק ב' במ"ש התו' בחולין קי"א ד"ה והלכתא דחשיב היתירא בלע לגבי נשים כיון דבישל הכהן לעצמו. ומה שהאריך מעלתו לדמות לשרפו קודם זמנו ונעשה אפר דהחלב נתהוה לאחר שנעשה המאכל פירשא בעלמא. ע' בפרי תואר סי' ס' שדעתו להקל בדברים האסורים בהנאה דנעשה פרש ופנים חדשות באי לכאן וכאפרוח הבא מביצת טריפה דשרי אפי' למ"ד זוז"ג אסור. ועשו"ת בית אברהם במשפט שלום חלק ז' דף פ"ב ע"ג אות ט"ו שהשיג עליו במ"ש מסברת עצמו וע"ש ט"ז במ"ש הש"ך דהתו' כתבו כן לר"ח בן אנטיגנוס ומש"ש בסי' י"ז ובתפארת למשה סי' ס' שהשיג עהש"כ בס"ק ה'. וע' בחולין קי"ז ב' דחלב המכונס בקיבה פירשא בעלמא ובתו' דרק הנקרש אחר העיכול [היינו כחלב שבא לקיבה וכפסחים י"ח א' דהוה משקה סרוח] אבל הצלול הוא חלב גמור וע' רמב"ם פט"ו ממא"ס הט"ו וכ"מ ופרי תואר ספ"א ס"ק ח' ד"ה תו יש להוכיח וד"ה שבתי וראיתי כו' משש"ב. ובתשובה מאהבה ח"ג ליו"ד סי' ס' תשובה שכ"ה הביא מהגרדא"פ שהכריז בכל בהכ"נ לאסור החלב בפסח. וע"ש שדחה דהכו"פ סי' ס' מצד שלא כדה"נ דמ"מ איכא איסד"ר ולא התירו כ"א לחולה שאב"ס וכרמב"ם פ"ה מיס"ת ה"ח. והעלה דאותן בהמות דאוראנדא שדרכם להתפטם כל ימיהם בפסולת התבואה ואין מאכילין אותם דברים אחרים וכו' אינו ראוי לשתות מחלב כזה עד שיודע לכה"פ ששהתה מעל"ע ואכלה דברים המותרים בפסח כיון דלרמב"ם בחד גורם לעולם אסור ולרש"י ותו' אם כל גדילתה מאיסור אף שאכלה בינתים גם דברים המותרים אפ"ה אסור ובפמ"ג דאין להתיר לכתחלה אם אינה אוכלת רק חמץ לבד וכן הסכים בתועפת ראם חא"ח תשובה י"ב וכמובא בשו"ת רא"ש החדשות סי' י"ב. ובישועות יעקב א"ח סתמ"ח בתשובתו סוס"ק ט' שמאין למד הכנה"ג להתיר אחר מעל"ע אם נתפטמה כל ימיה מדברים האסורים והרמב"ם בפהמ"ש [והרע"ב פרק כל האסורין דכל אותו מעל"ע פסול להקרבה אבל אחר שנתעכל במעיה מודה הכא דכשירה דהיינו לאחר מעל"ע] איירי שאכלה בפעם א' דברים האסורים ובזה אסור לאחר מעל"ע ולכן מורה ובא להתיר החלב רק שתאכל שחרית וערבית דברים המותרים ואם אפשר להמתין

מעל"ע מה טוב יעש"ב ובבית האוצר עיו"ד סי' ס' ובדרך חיים עיו"ד דחה לגמרי דהכו"פ ומ"מ העלה כיון דבהמה עצמה שריא משום זוז"ג גם החלב אין לאסור ע"ל סי' י"ד ס"ה ובשו"ת פרשת מרדכי חא"ח סכ"ב בדהמ"א סתמ"ה ס"ק ה' דבחמץ דאסור במשהו לא מהני זוז"ג דכל היתירא משום ביטול ברוב כר"נ בע"ז מ"ט כו' ומסיק דיחידאה היא ורק דלא דמי לבהמה שנתפטמה מכח המאכלים שאכלה כבר כרש"י ע"ז מ"ט אבל בחלב שנתהוה מהמאכל שבכל יום ודמי לנתפטמה כל ימיה באיסור. גם לש"כ דהוה כמעוכל ושרוף הרי הרמב"ם בפה"מ בתמורה סו"פ כל האסורין בנתפטמה בכרשינין של ע"ג והרי גם בע"ג גחלן ואפרן אסור וע"כ דעדיף משריפה בעלמא דנשארים הגחלים ואפרן שממשן קיים ומסיק דבע"נ יחוש לעצמו אבל אין למחות ביד הנוהגים היתר וברמזי א"ח סתמ"ח דמ"ש מ"א סתמ"ה דזוז"ג אסור בפסח דמשהו איכא היינו בממשות ולא בנשתנה דהא גם ע"ג במשהו ואפ"ה מותר לזרוע תחת אשירה משום זוז"ג כיו"ד סי' קמ"ב וכבר הקדימו הפר"ח יו"ד סי' ס' היפך פסק האגודה שהרי לרמב"ם סופ"ג דאיסור מזבח בהמה שנתפטמה בכרשיני ע"ג מותרת למזבח שהרי נשתנו ומסתמא קאמר אף שנתפטמה כל ימיה וליתא דהא בע"ז מ"ו ב' לא מבע"ל בדבר הנשתנה שהוא מותר אלא באינו נאסר רק לגבוה אבל בנאסר אף להדיוט לא מהני וכמש"ש ברש"י ד"ה המשתחוה ותו' ד"ה אבל נרבעו דגם לר"א במלתא דלא אפשר אלא לגבוה שרי בזוז"ג ואפשר דרמב"ם מיירי בשלא נאסר להדיוט כגון נעבד במחובר ולא כתב הטעם דנשתנה אלא להתירו לגבוה כא"ח סי' י"א אלא דרש"י ע"ז מ"ט א' בכרשיני ע"ג של תקרובות או שעבדום וע' פסחים כ"ו ורש"י ד"ה אימור דלא אמר דהוה זוז"ג ע"י האפר עצמו וע"ש ד"ה ואת"ל דבאיסה"נ לא הוה זוז"ג ע"י הפת עצמו כיון דיש שבח עצים בפת ונהנה מאיסור, וכ"מ ברא"ש פ"ק דחולין בשוחט בסכין של עו"ג דל"ד לתנור חדש ואפה הפת וארג הבגד דכולו נעשה באיסור וע' תו' סופ"ו דתמורה ורפ"י דתרומות וכתו' פסחים ל"ד:

והעיקר כהסכמת איזה אחרונים דכל שניכר שבח ופיטום הדברים שהשביחה אין בין נתפטמה כל ימיה אם נראה שבח הניכר שהוא ממשות האיסור ואינו דומה לזוז"ג דשרי בע"ג שאין בהם מגוף האיסור אלא הנאתו ולכך כל דאיכא נמי גורם א' מדבר המותר שרי אבל בזה שנתהפך גוף האיסור וחזר להיות בשר בהמה ואף שהשבח בו גם מהבהמה מ"מ דמי טפי לתערובות איסור והיתר והא דמותר בע"ג מ"ט למ"ד זוז"ג היינו פיטום שאין מתגדלת בו ואין ניכר שבח מחמתה וע' בכנפי יונה אלא שמ"מ למ"ד זוז"ג אסור צריכה שתרזה נגד אותו החלק שהעמיד לה המאכל הזה ובלא"ה בנתפטמה כל ימיר

כיון שכל גידולה מן האיסור לא יהיה אלא אפרן שנאסר וע' ר"נ פ"ג דע"ז סוגיא דזורעין תחתיה ירקות ובהגהות הרצה"ח חולין ס"ט א' ד"ה השתא:

וביסוד המחמירים דהכא נתרבה שומן הבהמה מאכילת חמץ זה וכמו שאסור בע"ג בזוז"ג דהנאה כל שהוא הוה דהא לרמ"א דאפילו לא נתפטמה רק בהאסורין באכילה אסורה הבהמה וע"כ דהפיטום חשיב בעין שיש בו ממש והעיכול עצמו אינו עושה כשרוף וכתו' פסחים כ"ו ב' ד"ה חדש יותץ דהיכא דבישל בעצי מוקצה דהמאכל מותר משום דאינו אסור בהנאה ומדאסר באכילה בדברים אסורים שאינו אסור בהנאה וע"כ דהעיכול הוה בעין ממש ואינו בטל והא דבהמה שאכלה כרשיני ע"ג דמותרת מטעם זוז"ג אף דאסור במשהו משום דהוה מבשא"מ דבס' כיו"ד סי' קל"ד דכרשיני ע"ג כיי"נ משא"כ בחמץ בפסח דאסור אפילו באינו מינו יש להחמיר דפשוט דכשנתערב קצת בעי מאיסור האוסר במשהו בזוז"ג מ"מ נאסר ממשהו זה כתבשיל שנמצא בו חטה שאסור כל התבשיל ומ"ש המ"א סתמ"ב ס"ק ט' במי דבש בשמרי שכר דמשמע דשרי בזוז"ג ומשום דקוה"פ הוא והיכא דאינו מעמיד מעצמו הרי אין שום מעמיד יו לבטל בס' ואפילו זוז"ג לא מהני דהוא דשיל"מ שהרי חמץ של נכרי שעעה"פ קיל דשרי לאחה"פ וכביצה ל"ז דחשש לאיסור תחומין דשרי הבהמה אף דזוז"ג דהוה דשיל"מ. ועשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' י"ג דאי נימא דאין זה מב"מ דלא דמי למים ומלח ושבח עצים בפת דלעולם אי אפשר בלא זה לעשות פת משא"כ באכילת הבהמה דאפשר לה להתקיים ע"י דברים אחרים וביותר לר"נ פרק הנודר מן המבושל דאף מים ומלח מיקרי מבשא"מ אלא דאסור משום דעתה יש לה היתר וכ"ד הרי"ף וא"כ אף החלב מותר דזוז"ג ומחמת שאפילו בשא"מ אסור לא גזרו אלא בחמץ דבכרת ולא בדילי ועיקר הטעם דלא בדילי על הלחם יחיה האדם כיו"ד ספ"ט או דכוותיה אין לאסור מחומרא דמשהו כיון דבא לאחר שנתעכל ונעשה אפר וע"ש עוד סו"ס ט"ז בהשמטה לסי' ג':

ונראה דאפילו באיסורי משהו דאמרינן זוז"ג מ"מ אפי' למ"ד דאסור בכל האיסורין היכא שגורם דאיסורא שוה להיתירא משא"כ בעיקר הגורם דהיתירא כחולין ס"ט דמשמע דלמ"ד אין חוששין לזרע האב לא נאסר הולד משום גרמא דידיה אע"ג דגרמא דהיתירא חשבינן ליה גם למ"ד אין חוששין לזרע האב וכחולין נ"א שיחלא קמא כו' וכ"כ רש"א דאפילו למ"ד אין חוששין הוה גרמא דהיתירא. ומיושב קוהתו' ע"ז כ"ד ד"ה ישראל וכ"כ בזית רענן ח"א סי' ד' בדין זוז"ג אות ד' והובא גם בח"ב אה"ע סו"ס כ"ט אות ג' ובעיקר החילוק שהנאת החלב נעשה אחר שנתעכל והוה כמו אפר צ"ע מבכורות ו' ע"ב דחלב חידוש הוא דדם נעכר ונעשה חלב וע' מ"א סרי"ו ס"ק ג' דמשמע דבתר מעיקרא אזלינן

וכמ"ש ברמזי א"ח סתמ"ח דא"ל דנילף מחלב הא מחידוש לא ילפינן ורק י"ל דהיינו רק למילף מיני' לענין אחר דאזלינן בתר השתא כיון דנשתנה משא"כ לחלב עצמו דהא לעיל קאמר סד"א כיון דבהמה טהורה נמי חידוש דדם נעכר ונעשה חלב ובטמאה נמי לישתרי קמ"ל לאסור חלבו מאת הגמל:

ואם שזה יש לדחות דהתם לר"ש לשיטתיה דדריש טעמא דקרא אף שהדין נשתנה מחמת זה וכה"ג באחרונים בספק עשה אי דוחה לספק ל"ת בקום ועשה בפלוגתא דר"א ור"י עירובין ק' ע"א דאף דילפינן עשה דוחה ל"ת משום דהקרא היפך סברא החיצונה דל"ת חמור כיבמות ז' א' ולהכי דחיית עשה לל"ת חידוש ולא ילפינן רק באותו ענין ממש שהתירה התורה הדחיה בודאי ועכ"פ במקומות שאין מנהג להחמיר במכירת הבהמות קוה"פ כהת"ש ומכש"כ אם מוכר החמץ והבהמה לאדם אחד שבזה לא נמצא מי שמתיר גם במקום שאין מנהג להחמיר וזה גורם חשש ביטול גם במכירת חמץ (ע"ל סי' ק"ס) וע' בנש"א הלכות פסח סי' ט' וקצור ש"ע סי' קי"ד בדינים מלוקטים לפסח בהערה אות י' אשר נתפשט ע"י ספריהם המצויים ביד כל להחמיר לענין החלב:

סימן קס

ועש"ק אמור ב"ך למב"י תרל"ח להרב דטאקמאק בפלך קרים ר' אלימלך

א) **מה** שנשאל ביום ב' של פסח שהורק יין צמוקים מן פלאש גדולה וכשהורק היין הנשאר לתוך הצלוחית נמצא חטה בבויטעל הגדולה. והורה לאסור היין כח"צ סי' ק"מ שאין דינו כמ"פ שאין מחמיצין וע' שע"ת סתס"ב ס"ק ב' וגם לחי"א כלל קכ"ו אות ח' דלאחר ג' ימים שהיין תוסס יש להקל מ"מ כיון שדרך מוכרי היין להרויח לעשותו מתחלה שמן ומתוק ואחר התסיסה שופכין מעט מים להחלישו ובלתי אפשר שלא יהיה עוד מים בהיין לאחר התסיסה גם הכלי שלוקחים היין מדיחין היטיב במים שיהיה נקי. ואם שהגיע אלי מכתב מכשנגדו שמשנה כל ענין השאלה שמסתמא טעה השואל בדבריו או שנחלף הספור מאיש לאיש שנמצא בצלוחית דאין לחשוד בזה לשום מורה דמכלי לכלי לא מחזקינן איסורא וגם לא היה כבוש מעל"ע. אבל גם כפי הצעת דבריו היא חומרא יתירה בחמץ במשהו להחשיב המשקה ליין כמ"א סר"ב ס"ק כ"ז. ובש"ך יו"ד סי' קכ"ג ס"ק כ"ג מרא"ש וטור לברך על שתיית מי צמוקים לאחר סחיטתן בפה"ג (וע"ל סנ"ג) ובכתב סופר חא"ח סצ"ד דכל שנשתנה ע"י תסיסה דין מ"פ יש למים (וע"ל סי' קס"ג) ובעיקר דהח"צ השיגו בפמ"ג תס"ב ס"ק ו' באש"א ואף שאינו אומר היתר לענין שתיה רק לשהות או למכור לא"י. וע' ריב"ש סי' ט' ומ"מ הרבה אחרונים הסכימו

להמבי"ט להקל גם לענין שתיה. ובבכ"ש ב"ב צ"ז ב' דלא הוה יין אלא כשאין ו' חלקים מים נגד הענבים וכסר"ר ס"ה דשיעור זה כשמתנפחין לאחר שליקה או שנתמדו במים מתגדלין בכופל או יותר (ע"ל סצ"ז). ולבית מאיר סתס"ז סי"ג מצדד דחטה ביין הוה נוטל"פ ובפרט אם נזדמן השאלה בא' ש"פ דלט"ז סתס"ז ס"ק י"ח דבתוך כד"ש מכניסת ליל פסח שרי דשיעור כבישה לאחר זמן איסורו (ע"ל סי' קע"ב וקע"ג):

(ב) ובמה שהורה להתיר להאכיל לבהמה סובין יבשים של קמח המכור לא"י קונה החמץ כיון שהוא יבש ומחטים שאינם מצומחים דהוה כשעורים יבשים ואף דלחי"א הנ"ל סי"ח דאסור ליתן סובין אפילו יבשים ואין איסורו רק שנתחמץ מריר הבהמה. דאין לחוש כיון שמכר הבהמות לא"י. ולפי מכתבו לא היה לו להחמיר דוקא בסובין של פסת ואפשר שמ"מ היה חושש שלא ישהה חמץ בביתו ולא לחוש מה שנתחמץ ע"י הבהמה. ואם שגם הנוהגין היתר במכירת הבהמות לא"י אין להישראל להאכיל לבהמתו ולא יעמוד אצלה בשעה שמאכילה הא"י. וכפי מכתב משכנגדו שכן התיר לקצבים לבהמתם ששחטו בחה"מ ביום א' שמסתמא לא נמכרו. ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סט"ז בענין לאסור בהמות שאכלו חמץ שלא לשוחטם בפסח דמ"מ משהו איכא והשיג עהפמ"ג יו"ד סי' ס' סוס"ק ה'. ובארחות חיים ברמזי א"ח סתס"ז ובמטיל שעורים לעופות יבטל קודם נתינה דשמא תחמץ מריר ויעבור עב"י וא"ל הרי גם חמץ של נכרי אסור לבהמתו של ישראל כסתמ"ח וה"ה של הפקר להשליך לעופות שרי דשמא יגמור לאכול קודם שישתהא ברוק שיעור מיל לא מחזקינן איסורא. גם יהא נזהר להשליך במקום נקי ונגוב וירחיק שתייתן ממקום המאכל כדי שינגבו התרנגולים פיהם וחרטומן כספ"ג דטהרות. ובשו"מ תנינא ח"ד סי' י' דף ד' ע"ב ד"ה אמנם וז"ל ומ"ש שהגיד לו א' שנותן להפרה סובין בעת החליבה וכיון דכל שלותתין החטים הוהזחמק והמ"א נסתפק בסתנ"ד אם סובין מחמיץ ואסור לבלול אף קוה"פ דחוזר וניעור.. ואף דבמשנה פסחים ל"ט אין שורין את המורסן לתרנגולים כו' דבזמנם לא היו רגילין ללתות דהרי היה מותר לקנות קמח מהשוק וכמ"א סתנ"ג ס"ק ח'. אמנם כיון שאינו שורה כעת גם בלא הלתיתה היה מאכיל לבהמתו ואף דגם יבש אסור לשפשף היינו שמא תתלחלח אח"כ ומזה מבואר קצת כהמ"א דסובין אינו מחמיץ רק ע"י ששורה המורסן דיש קצת קמח מדובק והבהמה איננה אוכלת כ"א בשריה ודלא כח"י וע' מ"א ר"ס תמ"ב דמב"מ בטל ברוב לענין ב"י ורק משום הנאה אסור לשרות דוקא עכ"ל בקצרה ובישועות יעקב סתס"ב ס"ק ג' מהא דמנחות חטין שבגללי בקר כפרש"י שנתעכל במעיו ולא אמרינן שרוק הבהמה מחמיץ דמ"מ בעינן שיעור שיגיע לכלל חימוץ. ובקונטרס הלכה למשה הלכה ל"ח שבס' נלי"ש

העיר ג"כ. מהחי"א כלל כ"ד סי' י"ב דאוסר ליתן סובין עם מים וכלל קכ"ו סמ"ח אוסר אפילו סובין לחוד דע"כ הרוק מחמיץ. ובאמת הוא עצמו חמץ וכו':

והנה בבכ"ש לפסחים כ"א מחמיר במכירת הבהמות להאכיל חמץ בפסח דרק לענין החמץ כשביטלו הוה הערמה בדרבנן כשבת קל"ט וכן בתשב"ץ ח"ב סי' קצ"ט דבדאו' לא שרי הערמה.. וזה תלוי ברבוותא אם חמץ הנמכר בכלל הביטול (ע"ל ר"ס קמ"ד). אלא שבזה נראה עיקר דהביטול כדי שיבערו או שימכור לא"י דהוה ג"כ בכלל הביעור. ואולם במק"ח סחמ"ח ס"ק י"א השיג בראייתו מגיטין ס"ה א' דהא דמוקי בדרבנן דשפחה קטנה אינה זוכה לאחרים כ"א מדרבנן אבל בגדולים מערימין אף בדאורייתא כרמב"ם פ"ה דמעש"ש ה"ח ט'. ועשו"ת לחמי תודה סי' ג' שהביא ג"כ מהא דמעש"ש דמותר. אף בדאורייתא וכן האריך בשו"ת בית אפרים חא"ח סל"ג מה שהשיב לבעל משנת חכמים על השגתו מהרמב"ם וע' בצ"צ החדש חא"ח סו"ס ל"א אות ג' וסמ"ח ובאורי וישעי סו"ס קכ"א וע"ש סי' קי"ז ובח"ס חא"ח סי' ס"ב וע"ש בסי' קי"ג מ"ש לאח"ז בד"ה גם אם ירצה. ובנחלת יעקב ח"ב בתשובתו סי' א' להגרא"ד מבוטשאש מחבר דעת קדושים לקיים הוראתו במכירת בהמתו קוה"פ בלי גילוי דעת לבטל המקח וכשהוא ברשות הנכרי ורק במי שמוכר בהמותיו עם חמצו בזה לא התיר וע"ש בהג"ה מנכד המחבר, גם בשו"ת ברכת יוסף חא"ח סי' י"ג דחה דברי הדא"פ ומ"מ טרח ליישב הקושיא ממעש"ש עהת"ש וכן בשו"מ תליתאה, ח"ג סל"ב וקמא ח"ב סי' ס"ט וד שאול סרכ"ב אות ג' ועונג יו"ט חא"ח סכ"ח ואורי וישעי סי' קכ"א דף ע"ד ד'. ועל הסתירה בדהת"ש ממעש"ש כל דבריהם בדרך פלפול אשר בל"ס הת"ש פלטה קולמסו בלי עיון בסוגיא במקומו וראוי לקיים כתוכחת הנביא חגי שלא לשאת פנים בתורה ושלא להכיר פני איש אשר בכלל צדקו דהמק"ח דהא דלא שרינן הערמה בדרבנן רק כשעושה כל האיסור בהערמה ושהעולם לא ידעו מהאיסור אבל הכא כיון דע"כ יצא מרשותו ע"י קנין ודמי למעש"ש דמותר אף בדאורייתא ואף שיודע שיחזור וימכור לו מחמת שאין לו מעות. ומ"מ הדין עמו מעיקר הטעם דהוה הערמה דמוכח במכירת הבהמות ול"ד למכירת חמץ שלא יאסר לגמרי. ועכ"פ לענין עובדא דידיה אם אין מנהג קבוע במקומו להחמיר מ"מ היה ראוי למכור החמץ לא"י אחר ולא למי שקונה החמץ ושלא יתן הישראל בעצמו לבהמתו רק הא"י והסובין ברשותו הנשאר מקמח ש"פ הוא נותנה במתנה לנכרי או מפקירו. ובקצור ש"ע כלל קי"ד אות יוד ובהערה דאם מוכר פרה חולבת לא"י שיאכילנה חמץ דפשוט דאסור לישראל המוכר שיהיה לו ריוח מן החלב דנהנה שיתרבה חלבה וגם דבמה שיש להישראל יד בהחלב מגרע כח המכירה ומיחזי כחוכא וידוע כי מכירת בהמות היא קולא

גדולה והבו דלא להוסיף ועי' בפמ"ג סתמ"ח באש"א ס"ק ט'. ובשו"ת רא"ש החדשות סו"ס ל"א בבהמות של ישראל שהאדון נותן להם מזונות כל השנה בעד תשלומין אם ידוע שמאכילן חמץ בפסח אסור כסת"מ ס"ז ורק שצריך למכור לו הבהמות עכ"ל. ולא הזכיר כלל מהת"ש והאחרונים ובספרו מי באר ספ"ד שמהדין אין בידינו זולת באופן שימכור הבהמות לא"י א' והחמץ לא"י אחר ויותר לומר לא"י הקונה הבהמות להיות לו לסרסר לקנות הברייע של הא"י השני ולהגיד לו שהא"י איש נאמן ליתן לו בהקפה ובאופן זה התיר הישוע"י עכ"ל. וע' בנש"א הלכות פסח ז' ח' ובשו"ת עולת שמואל סו"ס נ"ג בענין מכירת הבהמות עם המספוא צריך להשכיר לא"י גם הרפת דאל"כ החמץ ברשותו כו' ואגב השכירות ימכור לו הבהמות עם החמץ ואחרי שקונה הא"י בשטר וכסף אין לחוש אם הא"י מאכילם חמץ בשלו אך שלא יעמוד הישראל על גביו כשהוא מאכילן וחשקן דלא עדיף ממושיט כוס חמץ לא"י בחנם ומכש"כ שלא יתן להא"י לבשל יי"ש כל ימי הפסח ואפילו יהיה השכר לא"י דלא עדיף ממרחץ בשבת דאסור בקבלנות. ולא נחית כלל לחקירת הת"ש ממכירת בהמתו וע' במגן האלף סתמ"ח ס"ק י' ד"ה ואם יודע ובשו"ח ס' יהושע חיו"ד סו"ס כ"ג ובחא"ח סי' ג' ובפסקים וכתבים מחודש תי"ז שדחה ראיית המק"ח וחתר עוד טעם באיסור מכירתן. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סצ"ט שהעושים למכור הבהמות גם ידי מכירת חמץ לא יצאו דגלי אדעתייהו שרוצים בקיומו לפטם הבהמות נמצא שלא ביטלו החמץ בלב שלם וגם דאסור למכור בהמה גסה וכו'. ועשו"ת רמ"ץ חא"ח סכ"ה אות א' וי"ב וחיו"ד ה' סנ"ב ובשו"ת מים חיים סי' ח' שמחמת הפ"מ והיזק גדול מצא להם תקנה שי"ל שגם הת"ש מודה שמהני המכירה שלא יזכיר שיתן לבהמות חמץ שמתיר הח"י סתמ"ח ס"ק כ"ג דאף דמסיים דלכתחלה אין להקל י"ל דאיסור לכתחלה קיל מאיסד"ר. ובשיבת ציון סי' י"א שיכתוב בשט"מ סתם ולא יזכיר להאכילם חמץ וע' בתשובה מאהבה ח"ב סרנ"ח בתשובת הנוב"י וע"ש בח"א סו"ס מ"ב שמ"מ אין להתיר במקום שנהגו להחמיר וע' בפר"ח א"ח סתס"ח אך שיש שצדד עפ"ד רמ"א ח"מ סכ"ה ס"ב ובש"ך בשם ב"ח ורק שכבר דחה שם באו"ח ס"ק ז'. וכן בשו"ת תפארת צבי חא"ח סי' כ' וביושועות יעקב א"ח סתמ"ח בתשובתו שחלילה לפרוץ גדר לסתור מנהג מקויים במקום שנהגו איסור. ובמעין גנים מעצ"ל א"ח סתמ"ח ס"ג דלכתחלה אין להקל ואף בלא אמר בפירוש להאכילה חמץ וע' בשו"ת ר"ח כהן חא"ח סי' כ"ח מנכד המחבר ובשו"ת מהר"ם שיק חאה"ע סי' י"א ומהר"ם מרוטנבורג האחרונים סי' י"ב. ובשבילי דוד בקונטרס הקנינים חקירה ד' אות א' וה' בדה"ס קכ"ז ע"ב מפקפק עוד בזה. וביגד"ת קונטרס ה' סל"ה אות ב' האריך ג"כ שלא להקל במכירת

בהמתו במקום שלא נהגו ובשו"ת פרי תבואה סי' ח' התיר משום צעב"ח בשנת תקנ"ה שהיה יוקר בכל מספוא למכור הבהמות לנכרי ופסולת היי"ש ברהאגא לנכרי אחר דלא הוה הערמה דמוכח כ"כ שיאכילם הנכרי הקונה הבהמות פסולת היי"ש. וכתב ראיה לאיסור מב"מ צ' ע"ב הערמה איתעבד בהו. ואין הכרח דהתם חשדם שהנכרי גנבם בידיעת ישראל כדי לעשות בהם הסירוס כדמשמע התם. ובבנין עולם חא"ח סכ"א הביא ג"כ מזה דהא אף אם היו אומרים לא"י לסרסם אינו אלא שבות. ועיקר ראייתו קדמהו בפרי תבואה ואם שמורגל והזכירו בכמה מקומות. למה שהוסיף שהיו קושרין דינר בכיסי הבהמה. זה לא נזכר בגמ' רק שהתו' סע"א הביאו כן מהשאלתות ודחו דמלשון גנבין להו לא משמע הכי וממילא נדחה ג"כ מה שרצה להמציא שלא כל מיני הערמות שוות. והפשוט שאינו ענין לשאר הערמות רק שחשדום שעשו הא"י רק בשליחותם ולא התירו הערמה רק כשמוכר בהיתר בזמנו להפקיע שלא יבא כלל האיסור לאח"כ. ובכ"מ השאילו לשון הערמה לחלק שלא יבא לידי איסור כהא דברכות ל"ה ב' דמערימין להוציא דרך טרקסמון לפוטרם ממעשר. והוא בדרך היתר שלא יבא לידי חיוב. ובמגילה י"ב ע"ב כל ערום יעשה בדעת זה דוד כו' וכה"ג. ואין זה ענין להערמה שעושה לבטל האיסור כגון בבכור שיבא לידי מום וכה"ג. ובת"א שמות סט"ו ח' ובמימר פומך חכימו מיא ופי' מלשון ערמה. ובמכילתא הם אמרו הבה נתחכמה ואף אתה נתת חכמה למים וע' בסוטה י"א ע"א וכענין לוכד חכמים בערמתם כו' ובשו"ת חוט המשולש ח"ב סי' ג' טרח לחדש דהא דהערמה מהני דוקא ביהודים זה מזה אבל נכרי אדעתא דנפשיה קא עביד להשתכר ונדחק ליישב התוספתא שהובא בטא"ח סתמ"ח בהלכם בספינה וחמץ ביד ישראל כו' יעש"ב ובסי' ה' בתשובת בעל מה"צ ליישב המנהג במכירת חמץ שלנו יע"ש באריכות. ומ"ש בפרי תבואה מא"ח סי' תקל"ג ס"א אבל לא יערים לעשות שכר למועד יותר ממה שצריך למועד והוא נגד סוגיא דשבת קל"ט ויצא להשו"ע להחמיר מסוגיא דהפועלים דאפילו בדרבנן אסור הערמה. ולא הוצרך כלל לדחוק שאין לו ענין כלל לעשיית שכר בחה"מ מה שאינו לצורך המועד דבשבת קאמר מערים על המשמרת ביו"ט לתלות רמונים ותולה שמרים (וכדאמר התם והוא דתלה רמונים ברישא) ומאי שנא מהא דמערים ושותה מן החדש דהתם לא מוכחא מלתא. והכ"נ בעשיית שכר במועד מה שאינו לצורך המועד דמוכח לכל שעושה לצורך חול ובכה"ג בהערמה דמוכח אסור גם בדרבנן. ובשבת ס"ה ב' תיבעא למ"ד מערימין כו' ובביצה י"א ב' מערים ומלח גרמא גרמא ובשו"ת שמן רוקח ח"ב א"ח סי' ט' בדה"ס י"א סע"ב ד"ה ומעתה כו' משום דהוה עיבוד אוכלין בעלמא ואינו רק דרבנן וגם משום שמחת יו"ט וכתו' י"ז ב' ד"ה

ובלבד שלא יערים וכו' עש"ב ושם י"ח א' כו' א' ל"ז א' ובפרש"י משום צעב"ח לערום ולסקייה. וע' בשבת קנ"ד ב' ובירו' פסחים פ"ג הלכה ג' תמן אר"א אסור להערים כו' כאן שבות וכאן חיוב חטאת ע"ש בק"ע ובפ"מ. ובביצה ט"ז סע"א לאקנויי קמחו ערש"י והתם הוה ג"כ הערמה בדרבנן. ובב"מ מ"ה סע"ב ברש"י ואין בידו מעות כו' ורוצה להערים בפדיונו וע"ש ר"ז מ"ו (וע"ל סו"ס קל"ח). ומ"ש בפרי תבואה במה שרצה בעל משנת חכמים להתיר ע"י מכירת החלב שיחלוב הא"י בימי הפסח במכירה גמורה בלי הערמה דא"י עביד אדעתא דנפשיה להאכיל לבהמה בשביל החלב שלו. ודחה זה דדוקא במלאכת א"י בשבת כא"ח סרמ"ד דהאיסור משום גזירה שיאמר לו שנית לעשות כן או במקום דמיחזי כשלוחו. משא"כ היכא שהוא מטעם איסור הנאה עצמה והוא דאורייתא ומכוון ליהנות מאכילת בהמתו החמץ דאפילו אפשר ולא מכוון אסור כפסחים כ"ה וכ"מ בש"ך יו"ד סו"ס קמ"ב ואפילו בעביד אדעתא דנפשיה כמו בנכרי שהדליק לו הנר בשבת עכ"ד. ואולם בפמ"א ח"א סי' יוד שבעיקר הדין הא אפילו פרה בכרשיני ע"ג דאסור לכתחלה אף בזוז"ג אבל היכא דהא"י קבל מזונותיו עליו ועושה להנאת עצמו ואין הישראל נהנה מזה דאם לא היה לו חמץ היה חיוב על הא"י לזון אותה בדבר מותר ומסיק בבא"י שקבל בהמותיו למחצית שכר ונתחייב במזונות דלא ברירא ליה להישראל שיתן להחמץ דישראל אדעתא דהיתירא נתכוון אבל לומר תן מזונות ואשלם לך אין בידי לחלוק על הש"ע ופסקי הגאונים אלא בראיה ברורה עכ"ל. וא"כ מבואר מצד דלא חשיב הישראל נהנה מזה ואף שממילא יבא הנאה לישראל אחה"פ שלא יוכחשו הבהמות משך איזה שבועות כשיאכילם מאכל שאינו של חמץ מ"מ בשעה שמאכילם הא"י והוא מקבל החלב לא יגיע עכשיו הנאה לישראל והנכרי עושה אדעתא דנפשיה מחמת שהחלב שלו. וע' בשע"ת סתמ"ח ס"ק ז' שהניח דהפמ"א בצ"ע.

ומה שמשיג הפרי תבואה על הפר"ח סת"נ ס"ו דה"ה דמותר לנכרי להאכיל לבהמתו פסולת שעורים כל שאינו מקדים לו דינר שהוא נגד דין מפורש סו"ס תס"ד ושאני באומר לעבדו דאין נפ"מ לרבו אם אוכל דבר שיהיה הרבה כו'. כבר מבואר חילוק זה בפמ"א הנ"ל יעש"ב:

ומ"ש עוד בפ"ת בדין חמץ שנפסל קוה"פ מאכילת אדם ולא מאכילת כלב שדינו כנוקשה ומשיג עהמ"א ר"ס תמ"ב שעיקר ראייתו מש"ע שם ס"ב בפת שעיפשה דבעי שיפסל קודם זמנו מאכילת כלב והקשה מסוף ביצה אפשר לנבילה שתעשה שחוטה כשתפסל מאכילת גר ואף שלא נפסל מאכילת כלב. ואם שמתחלה היה ראוי למאכל אדם. ומפסחים מ"ה ב' בפת שעיפשה דלרי"ף ורמב"ם ורא"ש בפת שהוא חמץ ולא שאור

ומירי שלא נפסל מאכילת כלב ומ"מ אין חייב לבער אלא משום שראוי לחמע עיסות אחרות. ולא כמ"א משום דמתחלה היה ראוי למאכל אדם וכו'. ולדעתי נתחלף להמ"א מוצא הדין שבש"ע ס"ב וסבור שהוא מאידך ברייתא הפת שעיפשה מטמאה טומאת אוכלין עד שיפסל מאכילת כלב. ושם משום דהיה מתחלה ראוי למאכל אדם לא נפיק מניה דין טומאת אוכלין. והיה המ"א סבור דחמץ לענין אוכלין וביעור נמי לטומאת אוכלין מדמינן. וז"א דבחמץ הטעם דראוי לחמע עיסות אחרות וההיא דס"ב בש"ע יצא מסוגיא קמייתא וא"כ היה ראוי להקל קצת בפסולת שעורים בראהי דהוה רק נוקשה עכ"ל. וכל דבריו מעורבין ועיקר קושיתו עהמ"א מהא דאין ראוי לגר מבואר בר"נ פרק אלו עוברין מה דמייתי הרי"ף ברייתא דהפת שעיפשה ונפסלה מאכילת אדם וכו' וכ"ת אמאי צריכה ביעור והא נבילה שא"ר לגר ל"ש נבילה ונוטל"פ שרי אפילו בחמץ הכא שאני שראוי לחמע עיסות אחרות וע"ש בר"נ פכ"ש בדפי הרי"ף קל"ח רע"ב כה"ג. ועכ"פ מבואר אדרבה בהיפך דהא דיכול לחמע עיסות אחרות מפרש הר"נ על ברייתא שניה והרא"ש פא"ע ה"ג קאי על ברייתא שניה בהפת שעיפשה עד שיפסל לאכול לכלב הא אם נפסל נפיק מתורת אוכל והא דלעיל הפת שעיפשה חייב לבער איירי בראויה לכלב. וע' ב"י סתמ"ב ד"ה חמץ שנתעפש והביא דהר"נ הנ"ל דהכא שאני שראוי לחמע כו' וא"כ מפורש שדהש"ע בס"ב יוצא מהך ברייתא וכמו שהאריך בטור וב"י. וע' בפמ"ג סתמ"ב באש"א סס"ק י"ד שהניח דהמ"א בצ"ע דמשמע דמה"ת אסור כל שראוי לכלב ובמק"ח סתמ"ב ס"ק ב' הקשה עהר"נ דתירוצו רק כשראוי לחמץ בו הוה כנבילה הראויה לגר אבל מ"מ כיון דעכשיו אכיל דרך אכילה פטור מקרא דלא יאכל. וע' במגן האלף ס"ק ב' שהאריך בסתירת דבריו ובשו"ת מהר"נ יפה חא"ח סי' י"ד שתמה עליו. וע' ראב"ד רפ"א מחומ"צ וצל"ח ריש ביצה שהאריך בהבנת דבריו ולא עיין בכ"מ ד"ה כתב מ"מ כו' שהגיה דוקא לשיעוריהן ולאכילה אבל לענין ביעור יש הפרש כו' וע' בפרדס דוד מחודש ל"ה ול"ו ובחמד משה סתמ"ב ס"ק ג' מ"ש בדהראב"ד:

סימן קסא

ג' בחקותי תרס"ט להמ"ץ דטומריק במחוז קאטרינאסלאוו ר' אלכסנדר יונה **בנידון** שאלתו קדמהו בבנין ציון החדשות סי' ו' בקמח שנתערב מטחינת טירקשע ווייץ ואפו מזה מצות הרבה שהעיר מהח"ס סי' קכ"א לחוש שמין הקטניות יפסיק בין מעט העיסה לחום התנור. ותמה למה לא נימא שנאפה בשוה וכחלה פ"ג מ"ו וא"ח תנ"ג ס"ב. ובלא"ה מקיל מ"א בדיעבד אפילו נתערבו זרעים [אינם]כחושים בקמחת ובח"י

סתנ"ג ס"ק ז' וא"ר ופמ"ג שגם בקטניות אינו מעכב בדבר קטן כזה. ואם כי לא נתברר בשאלה אם היה בחטים הרוב נגד הטירקשע ווייץ דלמק"ח סתנ"ג דלדידן דמב"מ בטל בעינן שיהי' רוב וכירו' דבמינים אחרים דלא שייך גרירה בעי רוב דגן וע' בקהלת יעקב לפסחים, מ"ב משש"ב. גם מ"ש מהח"ס לדמות להב"י סת"ס ס"ק א' לאסור ללוש העיסה עם זרעים. אדרבא כתב דיש לדון עפ"ד המ"א. והיינו כסברתו בדחיית דבריו לחלק לזרעונים כתושים שלא נאסר בשוה עם העיסה מקמח חטים עד שנעשה קמח ממש. ואמנם בהיות כל היתר אפיית המצות מקטניות רק בשעה"ד והיוקר וכמפורש בשאלה וכתב שלולא שעניים בגלילותיו מצפים לתשובתו והזמן בהול לא היה ממהר לדון בדבר חדש שלא שערו אבותינו שראוי להשגיח שלא יצא מכשול והיה נמלך באחרים. וע"ל סי' קנ"ז משו"ת חסל"א סמ"ג בהיתר אפיית מיני קטניות קוה"פ כעין מצות בשעה"ד גדול. וע"ל סי' א' אות ג' מתה"ד ושלזה היה מתון בזה עד שיסכימו אחרים שלא ילמדו להקל לערב גם שלא בשעה"ד למנהגינו באכילת קטניות. אבל אין היתר קטניות תלוי בהפ"מ ובפרט מה הקונים בזה להפסידו בכה"ג דל"ש סברת האחרונים שלא יתייקר השער אם נחמיר בכל הפ"מ וע' ח"ס חאו"ח סי' ס"ה (וע"ל סי' א' אות ב') ובפרט שאפשר לא יהיה הפסד מהקרן אם ימכור קמח סולת לשבתות. ובברכת יוסף חא"ח סי' י"ח מהגמי' שהובא בב"י סתנ"ג דמשמע דגם פת קטניות ע"י שימור אין אוכלין. ובח"י סתס"ד ס"ק ג' שאף דקטניות אינו אוסר תערובתו ש"ה כיון שמערב לכתחלה. ומ"ש מתה"ד סי' קי"ג דקטניות אינם בטלים רק בס' ואף דלא קיי"ל כן היינו רק בנתערב בשוגג ולא לבטל לכתחלה כדי לאכלם בפסח. ואף דתה"ד נקט אם נמצא גרגיר של מיני קטניות בתבשיל לא גזרו. מ"מ הרי בסתנ"ג ס"א בהג"ה העתיקו ואינן אוסרים אם נפלו בתוך התבשיל. וע"כ דמפרש דבריו דאין חילוק בזה ואפילו בדליכא ס'. ובס"ג בהג"ה העתיק מתה"ד סי' קי"ד בברירת החטים בעיונא בעלמא שאין כ"כ הרבה יותר מא' בששים. ומה שפלפל הח"ס שאין למערער ראיה רק ממה שקורין אותו טירקשע ווייץ. גם במאורי אור חלק עוד למועד דף ל"ה ע"א בהגהותיו לא"ח סתנ"ג משיג על הח"י דמסתבר כשמו כן פעולתו מין חיטה. אבל הברור כתשובת מהרמ"ל סע"ח שהובא במ"א וכן בא"ר ופמ"ג וכמ"ש בשו"ת חיים שאל ח"ב סמ"ז שמסורת בידם שהוא קטניות ואופין ממנו בפסח בלי שימור. ובעק"ד חא"ח סי' כ' אות ה' ציין בחיים שאל ח"א סי' ת"ז וצ"ל ח"ב סמ"ז וע"ש עוד לדחות דהק"ט ח"א סי' קי"ב שחשש לכל מין שלא יתברר:

ומ"ש מעלתו שאמר ששמע שמותר בכה"ג לערב לפסח. ואף שבשו"ת מים חיים חא"ח סי' ד' מקיל באומר שהשכנים אמרו לו שכבר הורה להם חכם בכה"ג. וע"ש סי' ז' וע'

במ"א סשי"ח ס"ק ג' מרד"ך. (וע"ל סי' י"ב). אבל זה לא חשיב כתולה בב"ד וכתשובת מיימוני להלכות אישות סכ"ד ובהלכות קידושין סי"א וע"ש אות א' ב' ובצ"צ סי' מ' דליכא למיחשביה שוגג שלא שאל לבעלי הוראה המפורסמים ובשו"ת ברית אברהם חאה"ע סו"ס צ"ט דכל המוזכר ע"פ הוראת חכם שטעה היינו שראוי לסמוך עליו בהוראה, זו וכ"מ בתשובת מהרי"ק סוף שורש פ"ד דלא שייך מאי הי"ל למיעבד דהו"ל לאמתוני עד שישאו ויתנו הבקיאים בהוראה. וע' בתה"ד סי' רכ"ב והובא באה"ע סי' קנ"ט סוף סעיף א' בהגה. ובחגיגה י"א ע"א התם אבע"ל לעיוני וע' בנוב"י חאה"ע סו"ס כ"ה ובתנינא סי' קמ"ב. וגם בשאל לבעלי הוראה קיי"ל כלישנא דריש הוריות עד שיורו לעשות:

סימן קסב

עובדא הוה בחוהמ"פ תרנ"ג שנודע לשכני אלמנה אחת שמטרדתה בעיו"ט שכחה למכור חמצה מכמה מאות רו"כ ושקרוב לודאי שאם יודיעו לה שמחוייבת לבער לא תציית להפסיד כל רכושה ומה שהשיגה בהלואה מאחרים. ואמרתי להם דלענין לאו דבל יראה בתוך הפסח ננעלו כל שערי ההיתרים וכא"ח סו"ס רנ"ו ויו"ד סי' קנ"ז דצריך ליתן כל ממונו שלא יעבור על ל"ת. ואף בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא רק משום קנסא לא מהני מצד שממילא יגיע ההיזק גם להנושים המגיע להם וכחת"ס חא"ח סי' ק"י ואין זה ענין למ"ש בשו"מ תנינא ח"ד סי' י' (ע"ל סי' קמ"א). ובתבואת שמש פ"א מהיו"ט הלכה י"ב מהא דבלשת בא לעירנו כו' בביצה כ"א ע"א דשמעינן מזה דלעבור בלאו צריך שיתן כל ממונו וע' בשו"מ רביעאה ח"ב סל"ט (וע' בספרי תשובת זכ"י סי' ס"ט סוד"ה ובעיקר משש"ב) וע' בתשובה מאהבה ח"ב תשובה רפ"ב ובפמ"ג א"ח סתרנ"ו ס"ק ח' וכן בסו"ס תיבת גומא חקירה ד' ד"ה יראה נסתפק באנסוהו לעבור בב"י בחמץ שעעה"פ שלא לבער חמצו שנתחמץ בפסח די"ל כיון שהוא בשב ואל תעשה והוא אנוס אינו מחויב לבזבז הון רב וצ"ע ולכאורה מדלא נקיט סתמא בחמץ שלא ביטל קודם הפסח דחיוב ביעורו רק מדרבנן והוא רק בשב ואל תעשה דפשוט לדידיה דלא החמירו להפסיד כל ממונו בתרתי דרבנן לגבי חמץ שעעה"פ כשהוא אנוס על הביעור לאחר הפסח ולמה שנסתפק לקמן בלעבור על ל"ת דרבנן אי מחויב ליתן כל הונו אי דלא תסור ד"ת רק שהתנו להקל בספיקו ושכמדומה שבשו"ת פנים מאירות כתב כן באחר שאנסוהו לשתות סתם יינם עכ"ל. ואין בזה סתירה להספק הראשון שנסתפק גם בחמץ שעעה"פ ואף שאינו עובר רק בשב ואל תעשה. וע"ב דס"ל דאין לדמות שאר לאוין לחמץ

וכמ"ש בשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ג' אי מחויב להפסיד כל ממונו בשביל קנסא דרבנן דלא עדיף מעשה דאורייתא דלא העמידו דבריהם במקום פסידא כא"ח סי' רפ"ו וסי' ש"א סל"ג וסש"ז סי"ט וסש"ח סל"ז וסשל"ד ס"ב וסכ"ו דמסתבר דכולי האי לא קניס ר"ש. הגם שיש לחלק דשאני הכא דעיקר גזירת חכמים היה על הממון בעצם. מ"מ ודאי דיש לסמוך בזה על דברי היחיד יעש"ב. ואמנם מ"ש מהפמ"א ואם שאין לפני רק ח"א מהפמ"א אבל כמדומה שנתחלף לו על החו"י סי' פ"ג שכתב דאדרבא מחויחב להפריז כל ממונו ולא יעבור ונהי דלא מכוון להעבירו גם לא מיקרי להנאתו לכן יש להחמיר יעש"ב. ובס"ס קל"ט כשיש מעכב ומונע לקוברו דאפילו קרוביו כיון דלא עברו על הל"ת בפועל לא הוה רק כמ"ע שאינו מחויב לבזבז כל ממונו. ובפת"ש יו"ד סי' קנ"ז השיג עליו בדשאב"מ. ובתו' סנהדרין ר"ד כ"ו ד"ה משרבו האנסין כו' דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן ובפסחים מ"ו ב' וחולין מ"ט ונ"ז וע"ז איסור דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על מש"י ובש"ך יו"ד סי' רמ"ב בהנהגת הוראת או"ה דבאיסור דאורייתא אין להקל בהפ"מ וע' ריב"ש סי' פ"ז סוף ד"ה ונאמר ואם יאמר בעל הדין שמל"ת שאין בו מעשה הוא כמ"ע כיון שאינו עובר בידים עליו הראיה שאם התירו במ"ע הקלה ובשב וא"ת אין למדין ממצות ל"ת שאין למדין חמור מקל להקל. ורמז עליו הב"ח א"ח סו"ס תרנ"ו. ובשמ"ק ב"ק ט' מהרשב"א כהא דאל יבזבז יותר מחומש ולא אמרו אלא במ"ע בשב וא"ת אבל במל"ת אפילו כל ממונו וכן העיר מזה בשו"ת אורין תליתאי סי' קכ"ח ומהא דר"ה כ"ז ור"פ טרף בקלפי דלענין מ"ע התורה חסה על מש"י והיינו דא"צ לבזבז כל הונו רק בל"ת. וכ"כ רמב"ן פרשה בא ור"נ ר"פ לולב הגזול וע' שו"ת פאת השדה סי' ה' מש"ש ובפסחים י' ע"ב בככר בפי נחש דמבע"ל אי אטרחוהו רבנן בממונו. ולתו' שם האיבעא דוקא הכא שמא יוציאנה או יאכלנה. ולא כמו שהבין בעמ"א סי' י"ז אות ב' דמשמע היכי דיכול לבטלו ומיבעא אי אטריחו רבנן בממונו כדי לבער. וליתא וכמו שהבאתי לעיל דהיכי שהאיסור בעצם על הדבר דמוטל עליו הבדיקה אין חילוק גם בדרבנן. ואי בדרבנן מה מבע"ל הא הוה ספד"ר ולקולא. ואפשר דכאן חשיב אתחזק איסורא או כאיכא לברורי אי אטרחוהו בממונו. ובפרט להמ"מ בהחומ"צ הואיל ועיקר הבדיקה נתקן על הספק רק במקום שמכניסין חמץ החמירו יותר משאר ספיקות ואכמ"ל בדברים הנאמרים לפלפולא בעלמא. ומה שהשיג בעמ"א שם על הפמ"ג הנ"ל מהא דקיי"ל דחייב לבער אף חמץ של אחרים שקבל עליו אחריות ואפילו יצטרך לשלם למפקיד סך רב בעד החמץ. ואב"מ דזה חשוב פושע כשלא מכר חמצו קודם. ובמוסגר דחה זה בקש ואפילו

לא פשע שלא מצא קונים וכה"ג. והמה מילי דכדי לכל מבין שיפטור עצמו המפקיד שלא מכרם בשוק במקח השער בזמנו וגם בזול יותר לפי הכרח הזמן והמקום:

ואחרי שיצאתי ידי חובתי מקודם לנסות להודיע לה שלא לעבור בבל יראה ולבער חמצה וכאשר נוכחו לעיניהם שלא תציית להם להפסיד כל רכושה ושל אחרים ולחזור היא ובניה על הפתחים. ואז ראיתי למצוא תקנה לזה להצילה שלא לעבור להבא על בל יראה ולהצילה ג"כ מאיסור חמץ שעעה"פ. וכאשר חקרתי שנודע להשכנים מקום הנחת המפתח מהחנות של חמץ ואז יעצתי להודיע להאופה א"י העוסק במכירת הלחם ויודע מנהגי ישראל ומסרו לו המפתח מחנות של חמץ בעת שלא היתה בביתה במקום רחוק אצל מכיריה ולקח בלי ידיעתה את כל החמץ לביתו למכור לנכרים. והשכנים לא הודיעו לה בתוך הפסח איפוא נמצא החמץ ומי שנטלו עד שנמכר כולו לנכרים. וממילא שלא עברה להבא משעה שלא היה החמץ ברשותה על בל יראה וכב"ק צ"ח ב' בגזל חמץ ואינו ברשותו לבער. וגדולה מזה להפמ"ג סו"ס תמ"ג באש"א ד"ה והוי יודע דמשמע דאם עבר ומכר לא"י בפסח ממכירה ואילך אין עובר בב"י דממילא נפקא רשות הישראל מן החמץ שקנה הנכרי אע"פ שאיסה"נ נינהו מ"מ כשיש ידים זוכה ומקנה הוה מכירה כו':

ואם כי בצל"ח פסחים ו' ע"ב פשיטא ליה להיפך דכיון שאינו ברשותו הוה כמוכר דבר שאינו שלו יעש"ב. מ"מ אפילו בלא מכירה כשמשכו הא"י והוציא החמץ לרשותו ונתכוון לזכות בו זוכה מן ההפקר שכבר יצא מרשות הישראל לגמרי וכנוב"י תנינא חא"ח סי' ס"ג דאחר זמן איסורו מועיל משיכה לחוד ולא נחלקו אלא בדבר שאין בו כסף ולא זכיה מן ההפקר כו' והא דעשו כאלו הוא ברשותו היינו כל זמן שלא זכה בו האחר ואפילו עובר בב"י ולא זכה בו הא"י רק בתוך הפסח מ"מ כיון שכבר זכה הא"י לא חל עליו קנס חכמים לענין חמץ שעעה"פ. וכן האריך בצל"ח לפסחים ו' ע"ב ד"ה דאר"א דאחר שנכנס לרשות אחר לחלוטין בקנין גמור יצא מרשות הראשון לגמרי ושוב אינו עובר בבל יראה. ורשב"א נדרים מ"ז דחמץ בפסח הוה הפקר ממש וכמו שהעיר בדברי חיים דיני חמץ סי' ג' וסי' י"א דף ח' ע"ב יעש"ב. ובעונג יו"ט חא"ח סל"ב ד"ה מיהו בעיקר הדבר מפקפק על סברת הנוב"י דהא לר"י בירו' פרק כל שעה חייש להערמה בהפקיר חמצו בי"ג הואיל ולא ביערו. כש"כ זה שנעשה הפקר מאליו. וליתא דהתם חיישינן שיאמר הפקרתי והוא לא הפקיר כלל אבל בהפקר מאליו שזה הנכרי החזיק מעצמו מה שייך הערמה. ואף דבשעת מעשה שהודיעו לה ולא ביערה מיד עבדה איסורא

דבל יראה מ"מ כיון שזכה בו הא"י לא שייך קנס חכמים בחמץ שעעה"פ ובפרט שנעשה בלא ידיעתה כלל:

ורק שכאן אין אנו צריכים לדון מצד זה שמכר החמץ לנכרים לענין בל יראה ואין אנו באים לדון רק על חלופי המעות וכמו שמבואר להלן באורך דלכ"ע אין להחמיר לאחה"פ לקבל המעות מחליפי החמץ. ובשאג"א ספ"ג דאפילו כשמוציאו מרשותו בתוך הפסח כיון דעכשיו אינו נמצא לא בביתו ולא בגבולו ש"ד. וע"ש ספ"ה ובמק"ח סת"מ ס"ק ד' בישוב דעת הגאונים שהביא הרא"ש בחמץ המופקד אצל א"י דלא עבר הישראל בב"י דתיכף לאחר שש ממילא נעשה הפקר ואף דעשאו כאלו ברשותו מ"מ כשזכה הא"י יצא מרשותו לגמרי למ"ד בע"פ אינו עובר בב"י כמ"א ר"ס תמ"ג. ובשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ד' דדעת הבעלים שמשמרו בביתו לשם פקדון ולא לשם זכיה ולא עדיף החצר מהבעלים בעצמן דהעודר בנכסי הגר וקסבור שהוא שלו לא קנה יעש"ב ודלא כהמק"ח וע' בדברי חיים דיני חמץ סי' ג' במוסגר סוד"ה לזאת משש"ב מרשב"א נדרים מ"ז במסלק חובו באיסוה"נ החוב אינו מסולק דמהפקר זוכה דהוה כחמץ בפסח:

ובמק"ח מסיק ומ"מ למ"א דמהני בחמץ שקע"א ליתנו לבית הא"י שהא"י מקבל עליו אחריות יכול לעשות כן אפילו בתוך הפסח כדי שלא יעבור להבא בב"י כיון דהחמץ לא נאסר בהנאה כמ"ש הח"י כו' ואף דבל יראה ניתק לעשה דתשביתו מ"מ למ"ש בסתל"א דביטול מהני ג"כ למצות השבתה והכ"נ כשמוציאו באופן שמתקן הלאו מקיים מ"ע דתשביתו וצ"ע עכ"ל. ובעמ"א סי' י"ח אות י' דלא ניתן להאמר דתוך הפסח מצי לזכות בו כיון שהישראל מחויב לבערו ולכמה פוסקים דב"י ניתק לעשה ומתקן הלאו בביעורו איך יוכל הא"י לזכות בו ולבטל מהישראל המ"ע ולחיוב לאו דב"י ועשה עצמו כלא ידע שהמק"ח בעצמו תיקן זה במ"ש דביטול מהני ג"כ למצות השבתה והכ"נ כשיוציאו באופן שמתקן הלאו. ולבסוף הרגיש בעצמו דיש לדחוק קצת ולקיים דהמק"ח לטעמיה דגם בפסח היה השבתה וכו' אבל הפוסקים חולקים דבתר זמן איסורו לא מתקן עשה דהשבתה אלא במבערו מן העולם וכ"כ הש"א. והרי המק"ח בעצמו הביא מהש"א שכתב סי"ב ולמ"ש בסתל"א להשיג מהש"א א"כ מתקיים בזה גם מצות השבתה. ובחס"ח סי' ק"פ במ"ש רשב"א וריטב"א דאיסוה"נ הוה לכם ובמ"א סתרמ"ט ס"ק כ' ונהי דאינו יכול להקנותם לשום אדם לא נפיק מרשות בעליו וכב"ק צ"א ב' בשור העומד להריגה כו' ושה"נ אסור בהנאה מחיים וע' תו' סנהדרין פ' ע"א ומסיק דלכ"ע כל איסה"נ לבד מחמץ מיקרי של בעלים הראשונים דממילא אם מבערו מצוה עביד ושאני חמץ שאינו ברשותו דמצוים להשביתו. ובשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים סתקל"א וכן בשוה"נ וכה"ג אם

יבא הא"י לזכות בו ולבטל מצות סקילה וכתו' ב"ק י"ג ב' ד"ה שני דאחר גמ"ד בעליו קרינן ביה. וע' בקצה"ח סת"ה ובנוב"י חא"ח סי' כ' ובשאילת שמואל סל"ב ודברי חיים דיני חמץ סי' א' וברית אברהם חא"ח סכ"ז אות ה' ובית שלמה א"ח ח"ב סי' צ' בדה"ס נ"ה סוף ע"ד וברית יעקב חא"ח סו"ס ז' ועונג יו"ט חא"ח סל"ב וראשי בשמים חא"ח סי' א' אות ט"ו ד"ה ויש לנו סיוע ואין רצוני להאריך במה שדשו בהם רבים. ובלא"ה גם להש"א דבתר זמן איסורו לא מתקן עשה דתשביתו שביטל. מ"מ ע' בנוב"י תנינא חא"ח סי' ס' וס"א בעשה דתשביתו אי שייך גם בפסח. ולשו"ת שערי אפרים סי' ד' בהג"ה דבעבר רק על מ"ע דתשביחו לא קנסינן ליה בעעה"פ אלא דמ"מ אסור באכילה מדרבנן דלא גרע מחמץ נוקשה שמשהה בביתו. ע' ריב"ש סי' ג' ובח"י סו"ס תמ"ז ס"ק נ"ג דר"ש לא קניס בעעה"פ רק בעבר עב"י דאורייתא וע' בשאג"א, סע"ט ופ"י חא"ח סי' י"ג ופרי תבואה סמ"ג וברית אברהם חא"ח סכ"ט וזכרון יצחק סנ"ו. ובפרט בנ"ד דבאשה ליכא מ"ע דתשביתו להשאג"א ספ"ב דכיון דמ"ע שהזג נשים פטורות א"כ אין מצוות על מ"ע דתשביתו. וכ"כ פמ"ג בפתיחה להלכות פסח ח"א פ"א אות ז' וע' בהר הכרמל חא"ח סי' י"ז וס' יהושע חא"ח סי' ט' וזכרון יצחק סל"ט ונ"א ד"ה ולפ"ז וסנ"ו ד"ה אלא. והארכתי בתשובה לענין אשה שמכרה חמצה לאחר חצות לר"ש דחמץ עד הלילה מותר בהנאה מדאורייתא ורק באכילה אסור מטעם תשביתו ולגבי אשה ליכא מ"ע דתשביתו:

והא דב"מ צ' ע"ב הלין תורי דגנבי ארמאי הערמה איתעביד בהו. ומשום דהוה בידיעת הבעלים שיגנבו ובפרט לפי' השאלתות שהביאו התו' שם (וע"ל סי' ק"ס). ואף דלענין ביטול יו"ד סצ"ט ס"ה דבמקום שאסור לבטל לכתחלה דאסור אפילו בשביל מי שביטלו בעבורו וכב"י לחד תי' דלמא יאמר לנכרי או לעבד לעשות כן וכמובא בש"כ ס"ק י"א וע"ש בט"ז ס"ק י' דהיינו דוקא שידע זה שנתבטל בעבורו וניחא ליה אפילו לא צוה אותו לבטלו אבל אם לא ידע ממנו שרי. וא"כ לא שייך לקנסו בחמץ שעעה"פ בשביל גרמא דאחרים שהסבו בלי ידיעתה שיקח הא"י החמץ לרשותו ולגזור שמא ימכרנו בעצמו לא"י. ובפרט דלפמ"ג דאפילו הוא בעצמו אם עבר ומכר החמץ בפסח לא"י אינו עובר מכאן ואילך בב"י וכנ"ל ואף דבחלות זמן איסור כבר נאסר בהנאה וממילא אסורין דמיו אף למחליף בעצמו ע' בראשי בשמים חא"ח סט"ז אות ה' ומכש"כ הכא שהודיעו לה שמחויבת לבער ולא ביערה מיד. עשו"ת יד אלי' סי' י"ז לצדד דבמוכר בהקפה אף המעות יש לו ליקח גם בע"ג וי"נ שתופס דמיו כו' וגם י"ל דהא"י שהיה בביתו בשעת הביעור זכה מצד הפקר אף דלא סמכינן על זה בשאר חמץ. ובמ"ב סו"ס צ"ז שהחמץ אינו תופס דמיו ובהגוזל עצים גזל חמץ לפני הפסח כו' וחייב לשלם אם שרפו לאחה"פ. ובשו"ת

ברית אברהם חא"ח סכ"ד וכ"ה דאם קיבל הדמים שרי לכ"ע לאחה"פ דהא בדינים דסו"ס רמ"ג שרי לקבל הדמים לכתחלה ואף למחליף בעצמו מכש"כ לאחה"פ וע' בט"ז סתמ"ג ס"ק ה' במעשה דקנתה שפחתו בלי ידיעת ישראל וע' במ"א ס"ק ו' ובשער אפרים סי' ד' עמ"ז בבר"י סתמ"ג דאפשר דר"ת סובר כהי"א שהביא רש"י חולין ד' דלאחה"פ אף לעצמו מותר וכמ"ש התו' דמ"מ כיון דלכתחלה אסור למכור לאו בר דמים הוא ושכ"ד רמב"ן הביאו הר"ן. וע' בתשובה מאהבה ח"ב תשובה רמ"ג בישוב דרש"י. ובח"ס חא"ח סי' קי"ד במכרו לאחר חצות והמעות חליפי החמץ בידו לאחה"פ ובכתב סופר חא"ח ספ"ג בשיטת הפוסקים בחמץ שביטלו אם חלופיו מותרים ובשו"ת גבר"י סי' י"ד מסת"נ ס"ק ט' ובפרט דהסרסור קנה תיכף דבר מה דהוה חליפי חליפין (ע"ל סי' קמ"א) ובעמ"א סכ"ג תמה עהפמ"ג סתמ"ג שנסתפק אם אחה"פ אסור מדרבנן למחליף עצמו דאשתמיט דהחו"י סמ"ו שנוטה להחמיר. ולא ראה המבוכה בזה מגדולי האחרונים ושכבר העירו מהחו"י וגם להעמ"א אשתמיט דהחו"י סמ"ח שתמה עליו בעה"ג שהפריז על המדה להחמיר שהרי לכמה ראשונים דכל חלופי איסה"נ מותרים והא לכ"ע איסה"נ נינהו ויש למיזל לקולא אלא שרבו הב"ח סתמ"ג ות"נ ס"ל כאותן שיטות לאסור ומסקנתו דחמץ שביטלו אין לאסור החליפין ועכ"פ בכה"ג שהא"י בעצמו נוטל החמץ בלי ידיעתה ובשעה"ד והפ"מ אין להחמיר גם לעצמה חליפי החמץ. ובשו"ת אגודת אזוב חא"ח ר"ס ג' דאפילו בלא שום צד היתר לפמ"ש שהעני הזה חייו תלויין בזה ממש אפשר שאינו מחויב להפסיד כל ממונו בשביל קנסא דרבנן כו' מ"מ ודאי יש לסמוך בזה על דעת היחיד כפ"ק דנדה וש"כ יו"ד סרמ"ב בכללי הוראה וכש"כ היכא דלא אתמר הלכתא דלא כוותיה יעש"ב. ואף שהיה לצרף דר"י שהביא הרא"ש בכה"ג לערב לכתחלה בחמץ שעעה"פ. מ"מ גם בזה היה קשה עליו לערב בשאר הרבה יי"ש. ועכ"פ לענין החליפין אין להחמיר בכה"ג שנעשה כל הענין שלא בידיעתה כיון דלכמה דעות נקטינן כהי"מ דגם למחליף בעצמו מותר וכנ"ל:

סימן קסג

צום הרביעי ילשולש"מ תרנ"ח להרב דהארחוב ר' אפרים אויערבאך במחוז לאדמיר **בדבר** שאלתו ביהודי שנסע בחוהמ"פ בפקודת הכותב מהוואליסט ומסר להגראשניא שני קוויטלעך מא"י שנותן להכותב על עשרה שטאפף וליהודי הסרסור על ארבעה והניחו הא"י על העגלה ונשאר היי"ש בבית הכותב הא"י עד אחר עבור ימי הפסח ובהיות היהודי איש פשוט ולא ידע שיש איסור בזה מחמץ שעעה"פ עד שנתודע הענין

והודיעו לו. והאריך לפלפל בצדדי ההיתר ובפרט שהיי"ש אינו מזוקק ויש בו תערובות מים והעלה להקל עכ"פ כשיערב עם יי"ש אחר דהו"ל כמוסיף וגם כי היי"ש נעשה מתפוחי אדמה ורק מעט מאלץ ניתן לתוך הבויטין להחמיצם א"כ כל הזיעה מיי"ש מתפוחי אדמה והי' דבר המעמיד הרי היי"ש נעשה קוה"פ ואז היה היתר ובספ"ז ס"א המעמיד בעור קיבה כשירה שבטל וע"ש בש"ך ס"ק ל"ה. וכבר צידדו בתשובות האחרונים כה"ג ע"י ביטול ברוב בשו"ת פ"י סי' י"ג ולסמוך ע"ד ר"י שהובא בטור סו"ס תמ"ז וכן בשו"ת תפארת צבי סי' י"ז ובתרע"א שבסו"ס דו"ח דף ג' ע"ג ושם היה כמה צדדי היתר דל"ש לכאן. ובשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ג' ושו"מ תנינא ח"ד סי' י' וי"א וכמה אחרונים לצרף דהרי בחמץ שעעה"פ ובח"ס חא"ח סי' קל"ג שגם אם תפוחי אדמה יהיו הרוב מ"מ הזיעה העולה מהתבואה הוא הרוב. וגם שכל זמן שתערובות התבואה ושארי מינים בעינו ובניכר ל"ש ביטול ולא נידון אלא על הזיעה וכיון שתחלת ביאתו ע"י תערובות לא בטל ובמרדכי. אך לנוב"י תנינא חיו"ד סנ"ד דדוקא התלוי ברובא כיבמה שרקקה דם אבל הנבלל בס' י"ל דבטל אף בכה"ג. ואף דמיירי במב"מ דלענין מב"מ אין חילוק דהא דבעינן ס' מרבינן גזירה אטו מינו אבל מה"ת אין חילוק בין רוב לס' רק בתלוי בטעמא ואם אינו בטל ברוב כל שתחלת ביאתו ע"י תערובות גם ס' לא מהני. והכ"נ בנ"ד שנתבטלו קוה"פ בס' ואף בשעת ביאת האיסור מחמץ דבלח אינו חוזר וניעור. ובשו"ת נפש חיה חיו"ד סי' י"ח ד"ה וראיתי משיג עהנוב"י לחלק בהתלוי בס' דבטל אף בתחלתו ע"י תערובות. דהיכא קאמר מותר משום דליכא טעמא כלל וע"כ דלאו מתורת ביטול ברוב דאדרבא כל דאין הטעם נרגש בטל ברוב אך להאומרים אף דאיכא טעמא בטל בס' וע"כ דהוא כנאבד לגמרי יעש"ב וסנ"ו דף ס"ג ע"ב וסי' ע"א ובקונטרס הסוגיות דיני ברירה סי' י"ב. ועשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים סרכ"א העיר דהא יי"ש הוא דבר הנבלל ול"ש ברירה לתו' תמורה י"ח א' וע' בר"ה ט"ז א' דהא לתו' תמורה ל' דהמעורב מתחלתו שייך ג"כ ברירה ויש להחמיר ע"י תערובות כר"נ פסחים ל' דדומה לחלה דמבטלין ברוב ומה דמסיק דוקא בדיעבד שנתערב פחות מרוב מותר להוסיף היינו לשיטתו דגם חלה להתירה לזרים איסורה לכתחלה משא"כ לרמב"ן דגם חלה בחול מותר לכתחלה וע' טויו"ד סשכ"ג וא"כ בייי"ש ש"פ נמי אך גם בזה יש לפקפק דבאיסה"נ לכאורה הביטול אסור כיון דנהנה בביטולו עוד קודם הביטול. וע' בשו"מ תנינא ח"ד סו"ס י"ב דבחמץ לא שייך לחשוב לפי חשבון דשמו עליו וכרשב"א שהובא במ"א סתמ"ז ס"ק כ"ד לענין נ"ט בנ"ט. ואף שבזה"ז רק מעט מאלף נמצא שהבויטען וכל

היי"ש מתפוחי אדמה. מ"מ לח"י סתס"ד ס"ק ג' שיין שהושם בו חרדל כשהיה תירוש מונעו מתסיסתו לעמוד במתיקותו דמעמיד הוה כבעין:

ומ"מ אין לגבב חומרות בחמץ שעשה"פ כיון שמשרת הא"י מהגראשניע הניח על העגלה והישראל לא נגע ולא הגביה כלל והיה אצל הא"י כל ימי הפסח דמסתמא מתחלה לא נתכוון לקנות כיון שלא היה ברשותו כלל ואיסורא לא ניחא ליה דליקני כנדרים ל"ה א' וב"מ צ"ו א' וע' חולין קמ"א ב' ועשו"ת רשב"א ח"ד סי' ב' וב"י ח"מ סקע"ו מחודש וע"ש סי"ב בט"ז ועשו"ת מוצל מאש סכ"ז ובח"י סתמ"ח ס"ד ס"ק ה' בנודע לאחה"פ במה שמכר לו הא"י חטים דמותר לאחה"פ כחמץ של א"י יע"ש ס"ק י"ג. ובפרט כיון שהא"י משכו והוציאו לרשותו זכה מן ההפקר ויצא לגמרי מרשות ישראל אפילו לענין בל יראה וכנוב"י מ"ת חא"ח סי' ס"ב (וע"ל סי' קס"ב). ויש לצרף ג"כ בהפ"מ דיי"ש זיעה בעלמא (וע"ל סי' קמ"א שהארכתי) ואפשר לצרף ג"כ היתר החי"ע ביטל ושגג כל ימי הפסח דמהני בכה"ג בחמץ שעשה"פ כיון שלא ידע שיש איסור במה שהניח הא"י על העגלה והיה ברשות הא"י כל ימי הפסח ול"ד לשאר שוגג שלא ביערו שאלו ידע שיש איסור כשהי' ברשות הנכרי היה בידו לבקש בהיתר שלא יסלק לו כלל עתה היי"ש ושיהיה הפרעון לאחה"פ:

וכבר היה לעיני מעלתו דהש"א ספ"ט ו"צ לענין ברירה בא"י וישראל שותפין דחלקו של א"י ג"כ מותר בהנאה דבדרבנן יש ברירה דזהו חלקו משעה ראשונה וחלקו של ישראל לקולא דאין ברירה ומותר בהנאה לתו' סו"פ השולח מ"ז. ואם שהמק"ח ר"ס תמ"ח השיגו. הביא משו"ת ארי' דבי עילאי ובתשובת מהר"ם מרוטנבורג האחרונים חא"ח ס"ט שיישבו השגות מק"ח. ומש"ש מצד האחריות הרי בנ' היה בביתו של הא"י:

ועיין בשו"ת בית אפרים, חא"ח סו"ס מ"ה ובמגן האלף ר"ס תמ"ח אחר שדחה תמיהת המק"ח מערובין ל"ז ב' דחה ג"כ דהש"א מגיטין כ"ה א' דאין ברירה לגמרי ואפילו לכהונה פוסל ומהכ"מ פ"ג מגרושין והא בדשיל"מ אפילו בדרבנן ספיקו לחומרא ובאה"ע סי' קל"א ע"ש דהרמב"ם פוסק דאפילו לקולא אין ברירה בדאורייתא. ובדברי חיים בדיני חמץ סכ"א השיג ג"כ עהש"א דאין ברירה אף לקולא ובהג"ה מבן המחבר ובעונג יו"ט חא"ח סל"ב האריך להוכיח כהש"א. ובארעא דרבנן מה"ב בהשמטות סל"ה שלא מצא בירור דאין ברירה אי מה"ת או חומרא דרבנן ובספרו קהלת יעקב אות ב' סע"ה שהאריך וע"ש אות ח' סי' קל"ט שהשיג עהח"י סתמ"ח ס"ק ב' דהלא בשותפות עם א"י בודאי אינו עובר כמו בראשית הגז ובכור דממעטינן גם לרבנן דמחייבי בשותפות ישראל דבר חיובא הוא. ומ"ש דבנ"ד דהרוב של א"י י"ל דגם להמק"ח לא עבר בב"י

כל זמן שהי' בתערובות עם הרוב של א"י וכמ"ש בחמד משה סתמ"ח ס"ק ד' דבטל המיעוט משל ישראל כמו בכל תערובות חמץ שעעה"פ דלרוב האחרונים מותר ע"י רוב וכתב ומיהו בעיקר הדין דברירה בדרבנן נראה דבלח בלח ויש בו בנ"ט לא עדיף מחמץ ודאי של ישראל שנתן טעמו בפסח בשל א"י ומוכיח שאפ"ה אסור. ועכ"פ בקנסא דחמץ שעעה"פ יש לסמוך עהרשב"א חולין קי"ב וברי"ן דבלח בלח לא שייך דין כבוש. כיון דאיכא רוב של א"י דאין נפ"מ בפסח לענין אכילה דגם של א"י אסור רק לענין ב"י דגם השו, שנאסר בכך ויש לו משל ישראל מ"מ הרי מ מ"ת בטל ברוב ובמ"א סתמ"ב דבלח בלח מותר לשהותו בנתבטל ברוב וגם לאחה"פ אין נפ"מ אלא לדרבנן. ואן שלהראש יוסף בחולין די"א ב' דלא קיי"ל כהר"ן מ"מ בהא דהלוקח יין מבין הכותים דמיירי בע"ש ביהש"מ (ועתו' עירובין י"ז א' וגיטין כ"ה ד"ה מיחל כדקתני בתוספתא ועדיין לא קידש היום וע"ש ברש"ל) והא עדיין נאסר בכבוש מעל"ע וע"כ דבלח אינו נאסר בכבוש. וע' בחו"י סו"ס קל"ג בהתו' תמורה ל' סע"א דכל שלא הוכר האיסור מעולם בפ"ע והוא בתוך התערובות סמכינן אברירה דבלח ל"ש זה. ואולם בבית אפרים חיו"ד סי' ע' ד"ה ועוד למה שהסביר בהתו' דלפי שעדיין לא נתברר על איזה מהם חל האיסור עד שעה שמברר מועיל הברירה כביצה ל"ח בחבית ותמה עהתו' דמייתי הך דשני לוגין שאני עתיד להפריש והא שם בלא"ה כיון דלכשיפריש חלה התרומה למפרע שהרי הוא שותה מיד מ"מ כיון שלא קרא שם תרומה רק ע"י שיפריש אח"כ ממילא אין כאן תערובות כלל. וכן בירו' דמאי גבי המזמין את חבירו אלא באומר מכבר לכשישתה ואפשר ס"ל להתו' דהתם בלא"ה צ"ל שאני עתיד להפריש כיון דבע"ש בה"ש מיירי כו' ודחה דקצה"ח סי' ס"א דלתו' תמורה סגי באומר שני לוגין בתוכו תרומה וע"ש בסע"ג באריכות ובטיב גיטין לגיטין כ"ה ב' שני לוגין שאני עתיד להפריש לכאורה דאי לא אסור משום מדומע דבכה"ג לא סמכינן אברירה שהוא תערובות איסור ממש והוה מזה סתירה עהתו' יומא (צ"ל תמורה ל') דכל שלא הוכר האיסור סמכינן אברירה אף בתערובות גמור יעש"ב. וכנראה שלא זכר שהרגישו בקושיתו התו' יומא נ"ו א' יע"ש:

ובתשובה מאהבה ח"ב תשובה רנ"ט מפקפק בדהחה"י והניח בצ"ע ועמ"ש השואל שחלק הישראל בטל ברוב. הוא דבר בטל ודברים בטלים עכ"ל. ולא פירש דבריו ולא נתעורר מה שיש לדון בזה וע' בבית שלמה א"ח ח"ב סי' צ' דף נ"ה ע"ג דאם הישראל יש לו חלק שלישית והא"י שני חלקים או רוב משהו דהישראל אינו עובר בב"י ומסופק אם צריך ביעור מה"ת ובשם אריה חא"ח סט"ז אי נימא כיון דהחמץ של א"י אין בו איסור ב"י ולענין זה הוה בהיתר א"כ החמץ של ישראל נתבטל ברוב דמב"מ בטל מה"ת ולא עבר

הישראל ג"כ בב"י בחלקו. והשיב דבממונא ל"ש ביטול כביצה ל"ח וה"ד התם דאיסור תחומין שבו בטל דאינו תלוי במה שהוא שלו וכמ"ש בשב שמעתא ו' פ"ד עהתו' מעילה כ"א דליבטל ברובא דבא איסור תחומין שבו בטל דאפילו השאיל כליו נמי הוה כרגלי הבעלים ביהש"מ אבל בהקדש שמעל בנכסי גבוה מספיקא וממונא לא בטילי וכ"כ בשו"ת ס' יהושע חיו"ד סי' כ' דף כ' ע"א בישוב קוהתו' ב"מ ו' דליבטל ברובו יעש"ב ושו"ת נפש חיה חיו"ד סו"ס נ"ז ד"ה וא"כ ניחא ובחלק הסוגיות בדיני עשה דול"ת סי' ח' ד"ה ועוד ה"ר. אך בשם אריה מחלק דבחמץ ל"ש דממונא לא בטל דרק לענין איסור עשאו הכתוב כשלו לעבור בב"י וי"ל דבחמץ גרע מהפקר כיון דעומד לשריפה והכל מצווין לבערו וא"כ י"ל דבכה"ג אינו עובר בב"י כשהרוב יי"ש של א"י. וע"ש עוד די"ל הואיל ואי בעי חלק ליה וגם כיון דאפשר לברר האיסור ע"י חלוקה ורק דזה תליא בדין ברירה יעש"ב. ובשו"ת ארץ צבי חיו"ד סו"ס נ' דמרש"י חולין צ"ט ד"ה שנתבשלו דאיסור תרומה ומעשר מיקרי שאל"ת שלאביי ורבא במסקנא איסורא בטיל ושכ"כ בארי' דב"ע חא"ח סי' ו' ובשו"ת תפארת יוסף חא"ח סכ"ב דאף דמכח יש ברירה מחזקינן הרוב כלא נתערב וממילא נשאר המיעוט באיסור בכל מקום שהוא רק בנ"ד אין ברירה דהוה להקל בדרבנן והכל בתערובות ובטל המיעוט ברוב אלא כיון דהביטול צריך להיות בפסח שלא יעבור בב"י והא בפסח שניהם איסור. רק יש לצדד דכיון דהשותף ביטל חמצו כנהוג ממילא קנאו הא"י ע"י חצירו המושכר לו ע' בקצה"ח סי' קצ"ב. ובמשנת חכמים עהרמב"ם בהלכות ע"ג וחקותיהם דיני ברירה אות י"א אחר שהשיג עהח"י סתמ"ח ס"ק ב' והעלה דכיון דעבר הישראל בב"י על כל החמץ עכ"פ מספיקא שייך קנסא שנאסר כולו בהנאה מ"מ איכא לספוקי לרוב של א"י כיון דרובא דהיתירא וכמו הככר של חמץ שנתערב בשנים של מצה וכולם של ישראל וכח"א סתמ"ב או שאני הכא דיש כאן איסור אכילה והנאה בכל התערובות דנתערב בשני חלקים של זה ואסור הכל לאחה"פ אף אם חלקו פלפל לענין דלא הוברורו האיסור כלל ול"ש דין ביטול אלא דאף המרדכי פרק הזרוע לא קאמר אלא היכי שהאיסור וההיתר באו יחד בתערובות. וע' מל"מ פ"ז ממטמאי משכב שהביאו לחזק דבריו. משא"כ כאן דההיתר מבורר ונולד תוכו להאיסור:

סימן קסד

הרב דדינאוויי"ץ בפארליען ר' שבח זאב לערגר

מכתבו מום ב' י"ח א"ש הגיעני ע"ד שנשאל בנשפך איזה מדות יי"ש לחבית יי"ג מט"ו הין לתקנו אם מותר לשתותו בפסח ביש רוב מיני קטניות נגד מאלץ של דגן דהוה

מב"מ ובטל ברוב ואם חלוקים בטעמם רק בקצת שינוי שבנוב"י תנינא חיו"ד סי' ס"ו מפקפק בזה:

הגם שבתחלה מפקפק ע"ד השואל כיון דיהיב טעמא טכ"ע ואם שאפשר שלמיעוטו אין בו כח ליתן טעם ושוב מצא כן בפרי תואר סצ"ח ס"ק ד' שמסיק כן דבקצת שינוי מיקרי מב"מ לענין ביטול ברוב ומ"מ מי העיד בשינוי חלב טמא אם הוא רב או מעט. והגם דבזה סמכינן אקפילא. ושם בפר"ת דהגם דיש ס' אם עדיין נרגש טעם האיסור דאסור דלפעמים האיסור מוטעם יותר. ובס"ק ה' האריך דעדיף שינוי השם משינוי טעם זה דבמחולק קצת בטעם טפי מינכר שינוי השם דליכא איסד"א דכיון דשינוי הטעם לא הוה שינוי גמור כל דמפליג בשמא מחמירין לאחשובי מבשא"מ. ובכנפי יונה בענין עבידי לטעמא האריך ומסיים ועכ"ז צ"ע אם מרגישין טעמא ממש ומי יוכל להבחין בכך איזה טעם. וכבר מבואר להט"ז בדף האחרון דלאביי לא איכפית בקצת שינוי כיון דבעיקר הטעם שוים ולרבא אזלינן בתר ההפרש ההוא כיון דהו"ל כאינו מינו מחמת חילוק השם וע"ש בדרמ"א דמב"מ בתר שמא אם שוה ממש בענין אחד וע"ש בקו"א מהש"כ. ובח"ס חא"ח סי' ק"ח דאי מתערב יי"ש ביי"ש יש לדון אם העשוי ממאלץ שוה בשמא ובטעמא כו' אבל אנחנו דנין על שעת בישול לעשות יי"ש. ומ"ש מפמ"ג סתנ"א ס"ק כ"ז במש"ז שנסתייע מח"צ סי' י' דיי"ש עביד לטעמא כמלח ותבלין. וא"כ מהני טעימת ישראל שאין היי"ש מורגש וגם דיי"ש פוגם היי"ג ולא עביד לטעמא. אך בנוב"י תנינא חיו"ד סנ"ח כתב בפשיטות דבטל. ובבית שלמה חאו"ח ח"ב ספ"ז די"ל דס"ל דאינו דומה טעם יי"ש שבכלי ליי"ש ממש דלא כדמשמע מהפמ"ג וי"ל דהנוב"י לא חלק עהכח"צ ועי"ל דכאן הוא מב"מ יי"ש ביי"ש ואף שנעשה ממין אחר ובפמ"ג נסתפק בכה"ג דעביד לטעמא שנתערב במינו וי"ל דעכ"פ לא הוה שינוי טעם גמור ולא הוה ביה חומרא דעביד לטעמא. ובנוב"י תנינא חיו"ד סי' ס"ו אי הבלוע מיי"ש חמץ הוה מב"מ עם יי"ש פסח. וע' בשאילת שלום תנינא סו"ס ט"ו בעביד לטעמא וסו"ס י"ד ע"ד הפמ"ג בשער התערובות דכל למעלה מששים הוא טעם קלוש. ומ"ש מעלתו שהיי"ש הניתן לתוכו איננו להשביח טעם היי"ג אלא שיהיה נשמר שלא יתחמץ. והט"ז סתמ"ד ס"ק ד' ומ"א ס"ק כ"ה לא החמירו רק בנותן טעם דאין ס' במעד נגד כל הכלי וכח"י סתנ"א ס"ק נ"ה דל"מ היתירא בלע לשער נגד הבלוע. וכשיגיע זמן האביב ויתחילו היינות להתקלקל מוכרחים סוחרי היי"ג להחליפם לכלים אחרים ולתקנם ביי"ש כשר. ורק לב"י יו"ד סו"ס קל"ד מרשב"א שכל שעיקרו בכך לא בטל. ובנוב"י תנינא חיו"ד סנ"ו דבעיקרו כך דלא בטל דהוא מדרבנן יש לסמוך עהר"י ורמב"ם ור"נ רפ"ב דע"ג החולקים

על סברת ראב"ד ורשב"א. אבל לשו"מ תנינא ח"ג ספ"ג כאן אסור מה"ת דלא גרע מד' מיני אומנות שנעשה עיקרו לכך וע' מ"א סתמ"ב ואף דשם רק דרבנן דליכא כזית בכדי אכ"פ אבל כאן אסור מה"ת דראוי לחמע ולעשות יי"ש מזה כע"ג ס"ח דהא שמרים ג"כ אינם ראויים לשתיה ולא מיקרי חמץ נוקשה ואין סברא לחלק בזה למה שהוא חשש קלקי ומתקני דמ"מ עיקרו בכך להעשות כן ואפי' בזוז"ג לא שרי רק בדיעבד:

ועכ"פ יש לצרף לסניף דהפ"י ביי"ש דהוא זיעה בעלמא (וע"ל סי' קמ"א משש"ב) ובשו"ת אגודת אזוב חא"ח סי' ג' דלרש"י אפילו יש כזית בכדי אכ"פ אינו עובר למדס"ל טכ"ע לאו דאורייתא ולרש"י אפילו בשכר שלנו נמי אינו עובר בב"י דהוה טעמו ולא ממשו שנימוח ובטל ברובא כמש"נ מפירושו בע"ג ס"ז וחולין צ"ט כפר"ח ר"ס תמ"ב ופ"י ר"פ א"ע וכיון דרמב"ן ורשב"א ור"נ קיימי בשיטתו יש לעשות סניף בשעה"ד (וע"ל סו"ס קל"ז):

ובענין תמיהתו שלא ראה באחד האחרונים שהעיר ממ"ש ביד אפרים הלכות בהמ"ז סי' ק"ט בשם הר"ש דמאי פ"א מ"ד לענין אין מזמנין עליו היינו להוציא אחרים או שאחרים מוציאו אותו אבל לעצמו חייב לברך המוציא ובהמ"ז ודוקא בק"ש ותפילין פטור. וע"ש סע"א ובמשנה ר"פ מ"ש ומכל מצוות האמורות בתורה וע' בשע"ת ס"ק א' ובישועות יעקב ותר"א ואכמ"ל:

סימן קסה

שנת תרנ"ד להרב דראמען ר' אליעזר אבאלזראוו

הגיעני מכתבו מועש"ק אחרי בדבר השאלה מהרב דסאמניצא בקמח פסח שנדבק בתוך השק מזיעת הקמח דאף דהוה מי פירות גם בנתיבש אם באו אח"כ למים ובתפח העיסה שהביא הפמ"ג באש"א סתס"ב מתשובת הר"נ עכ"ד:

ואם שהוא דין פשוט בכל האחרונים ובח"י ס"ק ג' דאם בא אח"כ למים מחמיץ גם במ"פ שנתייבש ורק בדבר מועט מ"פ ע"ש במ"א ס"ק ב' דמשמע ברא"ש דאינו אוסר. אבל למעיין בתשובת הר"נ סנ"ט וז"ל שאפילו נאמר שהחטים מליחותן התחילו לתפוח כשיתערב בהם מים דשעת לישה יחמיצו מיד אע"פ שאפשר לחלק בין נתערבו מים ומ"פ כאחת או שנפלו מ"פ תחלה עד שתפחו המים או העיסה ואח"כ נתערב בהם מים. מ"מ כיון שלא נזכר חילוק זה בשום מקום אין להקל עכ"ל. ואולם מה דמספקא ליה מסברא לחלק פשיטא להו לרמב"ן ורשב"א ואין ספיקו מוציא מידי ודאי שלא ראה את דבריהם שהזכירו חילוק זה ודימה שלא נזכר בשום מקום וכמובא בפר"ח סוס"ק ד' דע שאם

נתבטלו המ"פ שוב אין לחוש אם ילושו אח"כ במים כתשובת רשב"א סתפ"ח ותשובה לרמב"ן סי' ק"ו למאי דס"ל מתחלה דרוק העכבר אינה כרוק המים נראה לרשב"א פשוט דמותר אע"ג דבתר הכי לש העיסה ודלא כהגמ"י בשם סמ"ק ומייתי לה לב"י סתנ"ג מהר"ר פרץ וכו' עכ"ל. ובח"מ סכ"ה ס"ב בהג"ה דאם נמצא תשובת גאון ולא עלה זכרונו על הספר ונמצאו אחרים חולקים עליו א"צ לפסוק כהאחרונים שאפשר דאי הוה שמיעא להו הדרי בהו. ובנוב"י קמא חאה"ע ר"ס מ"ז עמ"ש כיון שב"י וד"מ לא הביאו דעת החולקים על הטור ואני אומר תשובה גנובה היא וכי ע"פ הכרעתם נשים חמורי העולם כלא. ומכש"כ שאין לגבב חומרות יתירות באיסור משהו דלתשובת רמ"א סכ"ח דסמכו לדון בששים בפסח כשיש עוד צד להתיר דסמכינן אשאלתות דר"א וכמרדכי פכ"ש ומ"ב סי' ס"ט והובא במ"א סתמ"ז ס"ק ל"ג וע"ש בח"י ר"ס תמ"ז. ועכ"פ מצרפין לס"ס דהרי"ף ורמב"ם ושמקילים לגמרי דמי פירות עם מים אינו ממהר להחמיץ. וע' בנש"א בהכשר רחיים סכ"ב בעובדא דידיה. וגם להסוברים דאין להתיר בס"ס באכילה מיירי כשאין ס' נגד האיסור ולא באיסור משהו. ולט"ז סתס"ז ס"ק ד' דלדברי הכל אם יש הפסד בשהייתו דמותר בס"ס אפילו באכילה וע"ש במ"א ס"ק כ"ה מהב"ח ועשו"ת מקום שמואל סנ"ח. ובמגן האלף סתס"ז ס"ק ח' דלאכילה לא מהני ס"ס משום דלאיסור נמי איכא ס"ס דשמא ירדו עליהם מי גשמים ושמא נתערבו עד שאין ס' כנגדם וכאן היה ס"ס גמור להיתירא בנתיבש המ"פ קודם דהס"ס מברר ההיתר. וע' ביד אברהם בדיני ס"ס בש"ך אות כ' בסופו שכתב עהל"ש שדעת הפוסקים שלא הובא בש"ע אין לצרף אפילו לס"ס ושרי לי' שרי' וכמ"ש הנוב"י וכנ"ל, (וע"ל סי' ז' אות ג' שהארכתי). ועשו"ת אמרי שפר סי' ג' דהלבוש סובר כהפוסקים דזיעת החומה אינו מחמיץ ולב"ח אפילו מי פירות לא הוה (וע"ל סי' קמ"ט) ובשאילת שלום תנינא סו"ס ט"ז דאף לרוקח האוסר בזיעת החומה אבל מחום האבנים לא הוה תולדות המים כלל ועדיף מצואת תרנגולים שלב"ח וט"ז הוה תולדה בפ"ע. ובעי"צ חא"ח סט"ז בעיסה שנמצא בדופני הליוואנטין דלהחמיר בס"ס באכילה משום דשיל"מ ובספיקא דדינא אזלינן לקולא אף בדשיל"מ כפר"ח א"ח סתצ"ז. וע"ש דבכה"ג איכא ג' ספיקות להיתירא דמהני אף באכילה גם להסוברים דיאפה מיד דאי אפשר לשומרו מחימוץ מ"מ ספיקא הוה כסתס"ז מ"א ס"ק י"ב ובדרבנן לא בעינן ס"ס משם אחד כפמ"ג כללי ס"ס ס"ק ט"ו בדרבנן לא בעי מתהפך וליתא למ"ש בתשובת רמ"ע סי' קכ"ו דהתם הטעם מאי חזית דתתחיל הכי ובדאורייתא ספיקא לחומרא משמע דבדרבנן לא בעי מתהפך וצ"ע עכ"ל הפמ"ג. אבל לגבי ס"ס משם אחד היכי דמצריך ס"ס בדרבנן אין לחלק בזה. ואף שבס"ק י"א מסופק אי ס"ס משם

אחד הוה ג"כ מדרבנן לא הוה ס"ס ורק בס"ס להחמיר בדרבנן יש להקל באינו משם אחד אם יש כאן ס"ס גמור לקולא דכאן לא הוה ספק השקול דנוטה יותר להיתר וכמו שהאריך בבית יצחק בשער הספיקות סי' מ"ח. ובעיקר דרמ"ע ע' ברשמי שאלה סי' י"ג מה שנתוכח עם הגרע"א ד"ה יעל הטענה הב' דהש"ך סי' ק"י ס"ק ט"ו לא ס"ל כרמ"ע וע' במנח"י בקוה"ס ס"ק כ' שהש"כ קיצר בהעתקתו יעש"ב. ואולם מ"ש דדמי לספק על הארי דהספק הא' להתיר נוטה יותר דאין לדון להספק הב' אלא אם היה הריעותא ועיקר חילוקו קדמהו בבינת אדם כללי ס"ס סנ"ג שאין הכוונה כמו שהבינו האחרונים שיהיה הספק מתיר איזה איסור יותר מחבירו אלא שיהיה קרוב יותר להתיר מן הספק השני וכמו שהוציאו מהתו' דשם אונס חד וכן בספק מחט בחלל בגוף דהספק אם בא בחלל כספק על ושמא לא ניקבו אברים הפנימיים. ורשב"ם בסי' קל"ד ב' דשמא יש לו בנים ושמא אחים אין לו דהספק נוטה יותר לפטור מיבום להרחיק הריעותא דזיקה כמו בספק על דנוטה יותר מספק דרס עכ"ד בקצת תוספת באור ובזה יסולק קושית הפליתי בבית הספק מהא דסתם כלים של א"י אינם ב"י ודלמא נשתמשו בדבר הפגם. דמ"מ חשיב ספק הנוטה שמא אין כאן ריעותא שלא היה בן יומו ואף אם נשתמש בתוך מעל"ע שמא בדבר הפוגם וכן בקושיתו מחדש דלהפוסקים השכר מותר דספק משל אשתקד ודלמא השריש קודם לעומר. דהספק בנשרש קודם שלא נאסר מעולם כמו בספק לא נכנס ודלמא אכלתיה כפסחים ט' וכמו שדן הרא"ש פ"ב דכתובות במחבואה ועשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ס"ה משש"ב. וכן בריאה הסמוכה לדופן דמכשיר ר"נ מס"ס שמא הריעותא דלא אינקב הריאה וכן מ"ש רשב"א בארי שנכנס לבין השורים שמא לא דרס ושמא לא כנגד חלל הגוף דמ"מ בלא דרס כלל הוה כלא על וכן יסולק מה שהקשו בתוה"ש בקוה"ס ס"ק ב' וכנפי יונה ושאר אחרונים למעיין עליהם ומה שמפקפק בבית יצחק שער הספיקות סי' י"ז עהבנ"א דברים נדחים מעצמן למתבונן וע"ש בסי' י"ח בהשגתו עהחו"ד דבס"ס התלוי במקרה צריך משני שמות. והא בתו' עירובין ה' ב' ד"ה ספק כיון דההיתר קרוב בהא דפרוץ כעומד והוה ס"ס שמא עומד מרובה ושמא שוו כהדדי מחולין כ"ח ב' דהס"ס שמא נשחט הרוב או מחצה דהוה כרוב וע"ש תו' ד"ה לפי. אלא שנטה במשמעות דבריהם דרובא להיתירא ולא נחית לעיקר המכוון דמכריע יותר להיתר דגם בספק מותר וכן בתשובת רשב"א סרצ"ח אם הספק שמא הכניס א"י את ידו ונתק הסירכות דהצד דלא הכניס ידו נוטה יותר להתיר שלא היה שום סירכא וע' בתשובת שער משפט שהובא בשם אריה חח"מ סי' ג' מתשובת מהרי"ט חיו"ד סי' כ' וע"ש סי' ד' ובשו"ת רשב"א סי' אלף רי"ז בספק הגיעה לכלל שנותיה וספק הביאה

סימנים ונשרו דיש עוד להתיישב. ובשו"ת ר' בצלאל אשכנזי הבין דחד ספיקא הוה ספק גדולה ומשם אחד וכן הבין הב"ש סי' קנ"ה ס"ק כ"ב. ואולם בשער אפרים סי' קי"ב דאף הרשב"א לא החמיר כ"א שנסתפקו במספר שנותיה. ובפר"ח בכללי ס"ס ס"ק מ"ב על פסקי מהרא"י סי' ק"ל דאפילו לא יש שינוי אלא תוספת במציאות כגון ההיא שילדה זו"נ והביא מרשב"א הנ"ל דהוה כשם אחד והכ"נ בנידון דמהרא"י ובתוה"ש נדחק ג"כ וכן העלה בשו"ת תפ"צ חיו"ד סי' ס"ה בכוונת מהרא"י דכל שנוכל לומר בחד צד שלא היה שום ריעותא בזה הולד וע' בתבואת שמש עהרמב"ם פ"ב מאישות הי"ט ובהלכות גרושין פ"א הכ"ה בדה"ס ל"ו ע"ג ונערה בתולה פ"ג ה"ב משש"ב ובאורין תליתאי סו"ס ל"ח דהתו' לא נחתו בכלל דשם אחד רק בסמוך מיעוטא לפלגא ולא בספיקות שקולים דלרשב"א סת"א מצדד דס"ס עדיף מרוב ור"פ האשה דאפילו ר"מ דחייש למיעוטא אזיל בתר ס"ס וע' בספרי זכ"י ריש יבמות ובמה"ת שהארכתי:

ומה שפלפל מעלתו בתמיהת הב"י ומ"א ר"ס תנ"ג מהירו' [פע"א סוף ה"א] דמפקיד לטחנייא דלא למיתן שקין אילן על אילן דלא ירתיחו שזה למ"ד עילאה גבר דהנטחנין קרוב שמרותחין יחממו הנטחנים מכבר והבין הירוש' בדרך רחוקה נגד כל הפוסקים ושאין לכוון בלשונו על הנטחנין מכבר והרי מחמיר לא לאפות משום שנטחן ועכ"פ עד יב"ש שנטחן במים שלנו בעבר לילה ע' ברמזי א"ח. וגם לפי הבנתו בעילאה גבר פלוגתייהו רק בשיעור נתינת טעם לאסור כולו ועכ"פ בעי קליפה או נטילה דאדמוקיר בלע וגם דדבר גוש מחזיק חום טפי כיו"ד סצ"ד דביס"ב דכ"ר מה"ט וע' בסו"ס כנסת ישראל בסוגר איסורים ובפרט להכו"פ סצ"א ס"ק ב' דאף אם לא יורגש הוא טעם קלוש דאסור בשאר איסורין וע"ש בבית יהודה ואכמ"ל:

ומ"ש עוד דהירוש' לשיטתו כרא"ש פכ"ש סי' י"ג מהירו' ה"ז דמ"פ אין מחמיצין ולכן השמיטו וכתבו דהירו' לענין שקים רק לכתחלה. ומלבד דבירו' ר"פ א"ע א"ר מנא כולהון ע"י מוי וע"כ דסובר דמ"פ גם באין מים אין מחמיץ ולספרים שלנו בירו' סו"פ כ"ש בדבש מזוייף בסולת ר' חנינא ברי' דר' בלייא דשאל לר' מנא א"ל צריך לבער וכמש"ש במה"פ. ולרא"ש דמ"פ אפילו בפ"ע מחמיצין למה שהעתיק ר' חנינא ברי' דר' פדא כו' שאל לר' אמי. ומ"ש אם יש בזה חשש ממ"פ לבד בשהה זמן הרבה כפמ"ג סו"ס תס"ב ופיר' כן דבח"י תמהני דהרי בב"י ושו"ע דבלא תערובות מים אפילו שהה כל היום אין מחמיצין. והפמ"ג למד מהמ"א בחטה מלוחלחת במלח כיון דמוסיף חום מחמיץ גם במ"פ בשוהה זמן ארוך כפלי"ח דאפילו בכותל מוסיף הבל [ובמרדכי סו"פ כ"ש דאפילו בהטמנה מוסיף הבל]. ואם שבב"ח דמלח תולדה בפ"ע. ובנוב"י תנינא חא"ח

סנ"ז ותשובה מאהבה ח"ב סי' רס"א דמלח לאו לכל כמי פירות. ובפ"מ ירו' סו"פ כ"ש בדבש מזוייף בסולת דאף במי פירות בנשתהה זמן מרובה בא לידי חימוץ ודחקתו לשון הירו' דר' מנא גופיה סובר רפ"ג דאינו מחמץ רק ע"י מים. אבל במה"פ מסיק דמוטב לומר דהכ"נ בדבש מזוייף בפסולת עם מים וכן בעובדא דר' שמואל. ובשערי שמחה שער ה' באחע"א סי' ד' בהירו' דהספק כיון דהדבש מהפך הסולת בתר השתא אזלינן כהר"י שבתשובת הרא"ש כלל כ"ד וב"י סתס"ז ומ"א סרי"ו. וע' בח"ס חא"ח סי' קכ"ו וזכרון יוסף חא"ח ר"ס ד' וע' במשכנות יעקב סוף חא"ח ד"ה עכ"נ דמ"מ אין מונעין המים מלהחמיץ רק אפשר לשמרו ככל עיסה וע' ברמזי א"ת סתנ"ה:

סימן קסו

יום א' ח' אלול תר"מ להרב דקיחווקא בטאוודיצסק ר' חיים יהודה חאיימאווימיץ **בדבר** שאלתו באשה שנסעה למרחקים על כמה חדשים קוה"פ ושכחה שבביתה נשארו לביבות (פארפיל) ערך חמשה עשר לטרות והיא הפ"מ לפי ערכה ולא מכרה תמצה שבביתה ונעשה במי ביצים ומן המעט מים:

הנה בשו"ת פ"י סט"ו ד"ה ועל השאלה השניה דלרוה"פ מ"פ עם מים אינו אלא נוקשה ובמלאכת הצוקר שמבשלין במים ומתפין הצוקר שצריך קמח לזה. וכבר הארכתי בתשובה (ע"ל סי' קס"ח) בסתירת דהנוב"י קמא חא"ח סכ"ב במ"פ עם מים שלדעתו הוה דאורייתא. וגם אם יש לו דין נוקשה בראוי לאכילה. ובנתלה לישראל סי' י"ת בקונטרס הלכה למשה בנודע בחוהמ"פ ששכח למכור לאקשין חלולים הנקראים מיקראניס שקרוב לודאי שעירבו מים דאינו מצרף לס"ס או לספד"ר ע' ביו"ד ספ"ג בפמ"ג בש"ד ספ"ג ס"ק ח' ובפרט דחטים שלנו לותתין כמ"א סתנ"ג ס"ק ח' וע"ש בח"י והביא ג"כ דהנוב"י הנ"ל. ועשו"ת בית שלמה א"ת ח"ב סע"ט דאפשר להאחרונים דלענין ביעור הוא דרבנן ובנוקשה דרבנן מותר לאחה"פ ולהא"ר סו"ס תנ"ג ס"ד ור"ם תס"ז בלתותין דאינו רק ספק חמץ ובהפ"מ מותר בהנאה לאחה"פ וע"ש סו"ס פ'. ועכ"פ לענין חמץ שעעה"פ יש לסמוך על כמה רבוותא שאין מחלקין בין נוקשה שראוי לאכילה ולהתירו עכ"פ בהנאה:

ובענין אם לסמוך על המקילין שהובא בפר"ח יו"ד סצ"ט לערב לכתחלה ברוב. הנה בתשובת פ"י סי' י"ג התיר לכתחלה לדר"י שכתב הרא"ש דגם ביטלו במזיד שרי בחמץ שעעה"פ ואף דצירף ג"כ דיי"ש נוקשה דרבנן וזיעה בעלמא שאינו ראוי לעבור בב"י כסו"ס תמ"ז וגם לקנוס להשליך מה לאיבוד וכן מורגל בתשובות לצרף זה להעדיף בכחא

דהיתירא ובדו"ח בכתבים דף ג' ע"ד דבזה מתוקן גם החשש שיחזור וימכרנו לישראל כיון דהעיר רובה נכרים ולא מיקרי מבטל בשביל הישראל כעירובין מ' יעש"ב:

ובפרט שהיתה כמה חדשים קוה"פ שלא במקום החמץ ולא חל עליה חובת הבדיקה דביוצא לשיירא רק שלשים יום קודם וערש"י פסחים ו' א' וכנראה שלא היה דעתה לחזור בפסח ולר"נ דבשכח ומצא דלא עבר גם אדרבנן מותר לאחה"פ וכמובא בכ"מ פ"א מחמץ ובשו"ת דברי יוסף סי' י"א שהרמב"ם שאוסר אפילו בשגגה ואונס שאינו מפרש ההערמה כרא"ש שמא לא יפקירנו אלא שמא יניחו ברשותו במזיד ויאמר שוגג הייתי והיינו רק בחמץ הידוע לו או כשנמצא ברשותו ולא ביערו אבל כשבא בלא ידיעתו שרי והכ"נ כשאינו מצוי בידו לבערו ורק מצד שלא מכרו לא"י או במתנה קודם זמנו להפקיע ממנו איסור דבל יראה אפשר דעיקר התקנה מהקנס לא היה רק בהיה בידה לבערו ולא במה שתלוי בדעת אחרים אם ירצה הא"י לקבל וכששכחה שלא עברה עב"י לא שייך בזה קנסא בשוגג אטו מזיד שלא יאמר כ"א שוגג הייתי ואם הבית בשכירות מנכרי יש לצרף ג"כ דהש"א ספ"ו דאפילו בחמץ דידיה אם אינו ברשותו הקנוי לו אע"פ שיחד לו בית ומצוי בידו אינו עובר עליו ולא קרינן גבולו דשכירות לא קניא ויש לצדד בהפ"מ לענין חמץ שעעה"פ דקנסא בעלמא כמ"ש בשו"ת טור האבן סכ"ג מהא דב"ק ק"ט דבע"ח באים ונפרעים מן היורש את חלקו ובשמ"ק דמסלק מירושתו ויורשים זכותו אבל שאר איסה"נ מותר לכתחלה ללוות ונפרעים מדבר האסור עליו בהנאה וכיו"ד סרכ"ג שלא חילק בין יש לו מה שיאכל לפרוע חובו וכש"כ וע"ש סכ"ה אות י' משש"ב ובח"ס חא"ח סכ"ד אות ז' אי בכל איסה"נ דרבנן לא אסרו חליפי הדמים:

אמנם מ"ש מעלתו אם לצרף דעות הסוברים דשכחה הוה אונס ובכמה תשובות בשם התשב"ץ דמתיר באונס בחמץ שעעה"פ הגם שבשו"מ כתב בכמה תשובות שבשעה"ד יש לצרף דעת התשב"ץ הגם שקשה לחלוק על הרמב"ם וטוש"ע סתמ"ח ובתליתאה ח"א סכ"ג וח"ב סי' ס' שאפשר שמיירי כשהיה טעות בהמכירה וכש"כ יו"ד סל"ט ס"ק מ"ב בתרי ותרי ואולם למעיין בתשב"ץ ת"ב סי' קצ"ט באוצר תבואה שתחת הקרקע ובע"פ מצא תיבתו שרויה במים ולא היה שהות למוכרה קוה"פ והניחה לאחה"פ דאם נתבקעה אסור לאכלה ומותר למוכרה לא"י וכאן ליכא למיקנסיה דאנוס הוא וכבר ביטל דמהני אפילו בחמץ ידוע עכ"ל הרי שהיה ביטול ג"כ דמותר לרוה"פ באונס וביטל בשעה"ד ובפרט באונס הניכר לכל שהארכתי לצדד להקל בהפ"מ גם באונס לחוד (וע"ל סו"ס קמ"א וקמ"ד וקמ"ז) גם מ"ש מהנאות דשא סל"ט שמצדד להתיר לאחה"פ בשכחה לחוד שלא לאסור בהנאה בהפ"מ לא מצאתי שם הנוגע לשאלתו דהתם מצד דמהני המכירה

בלי ידיעת הבעלים וגם אם היה ביטול ושזכתה חצירו של א"י דליכא רק עשה דתשביתו דאין לאסור רק באכילה כשמשהה לאחה"פ כסו"ס תמ"ז ואם דכאן בלא"ה ליכא עשה דתשביתו לשאג"א ספ"ב ופמ"ג בפתיחה להלכות פסח ת"א פ"א דבנשים ליכא עשה דתשביתו דהוה מ"ע שהז"ג (ע"ל סי' קס"ב) גם מה שהביא משו"ת מים חיים חא"ח סי' ה' שמצדד דשכחה כאונס ולסמוך בהפ"מ על דעת העיטור שהביא הטור לענין הנאה הנה שם היה אונס וביטול יחד וגם מכר לא"י קוה"פ רק ששכח למכור קצת מחמצו אפשר דגם הרמב"ם מודה דשכחה מיקרי אונס כמ"א סי' ק"ח ס"ק י"א ולכן סומך בכה"ג על העיטור להתירו בהנאה ואין זה נוגע לענין שאלתו רק אי ביטלה קודם זמן איסורו שלא נזכר מזה במכתבו ובשו"מ תנינא ח"ג סו"ס פ"ג כי פשע במה שלא מכר ואף אי שכחה מיקרי אנוס מ"מ גם באונס אסרו כסתמ"ח ובעיקר דבריו דפשיטא ליה מדהמ"א דשכחה ואונס בחדא מחתא ע' תרומות פ"ב מ"ב רי"א אם היה יודע בתחלה דשוכח קרוב למזיד וע"ש בכנסת ישראל ובתפארת ישראל ביצה פ"ב מ"א וע' בשאילת יעב"ץ ח"א ספ"ה דאפי' שוכח קרוב למזיד וכל לא ידענא פשיעותא וצ"ע במ"א סי' ק"ח עכ"ל ועשו"ת עה"ג סי' ב' מתשובת הרשב"א שהובא בב"י סל"ד דשכחה אונס ובפרק כיצד הרגל בהכיר בה ושכחה ויש לחלק לגבי שומר שאמר לא ידענא דהוה פשיעותא לבין שארי שכחות וע' ב"מ ל"ה א' ומ"ב סע"א וח"מ סי' קכ"א סי"א וסי' קפ"ה ס"ט ורצ"א ס"ז וע"ש בסמ"ע ובשו"ת שער אפרים סכ"ח בתובע לשותפו שלא מכר החמץ בע"פ וטוען ששכח מרש"י ב"ק כ"ו ב' ד"ה לענין ד' דברים דאע"ג דהכיר בה הוה שכחה שוגג ויש לחלק דשם לא אסיק אדעתיה שישכח ושבנפילה זו יזיק לחבירו. אך ילה"ר מב"מ דלא ידענא היכן הנחתיו הוה פשיעותא ובשבות יעקב ת"ב בחאה"ע סי' קמ"ח השיג מפרק כלל גדול אמרו בשבת שכח עיקר שבת דחשיב עכ"פ שוגג וכו' יעש"ב ובברכ"י או"ח סי' שי"ח דין א' משש"ב ושכ"כ בתשובת מהר"מ מינץ סכ"ג דשכחה הוה שוגג מסוגיא דב"ק וע"ש בסנן"ת אות ו' וסי' ק"ח אות ו' וע' במ"א סתמ"ו ס"ק ה' וח"ס תא"ח סי' ק"ה ובית מאיר לא"ח סתמ"ג ס"ב ובשע"ת או"ח סתמ"ג ס"ק ב' רמז לשעא"פ סי' ק"ת וצ"ל כ"ח ומש"ש דאפילו אם היו שותפים בחמץ יש לפטרו משום פשיעה בבעלים עשו"ת בית שמואל אחרון חח"מ סע"ו דבשותפים י"ל דהוה כשליח ששינה מדעת משלחו דאדעתא דהכי לא נתן לו שיפשע ולא העיר משו"ת מהרי"ט בראשונות חח"מ סי' קכ"ג יעש"ב:

ועשו"ת עולת שמואל סי' ע' ובקהלת יעקב מאלגזי חלק מדות חכמים אות ד' ספ"ד ובתואר משה הלכות שחיטה סי' י"ט פרק נ"א דף נ"ד ע"ג ד"ה ענ"ל בישוב דהג"א ועשו"ת חו"י סל"ט בתשובת העה"ג וחסד לאברהם חיו"ד סצ"ו ושו"ת מהר"ם שיק

חאה"ע סי' ק"ל וע' בח"ס חח"מ סמ"ב בד"ה נמי דשכחה אונס וע' ב"י טח"מ סו"ס ע"ג שהביאו ג"כ ובשו"ת אמרי בינה סט"ו לא זכר מיו"ד סרל"ב סי"ב בהג"ה וע' בווי עמודים מבן השל"ה בסו"פ יוד שתמה ג"כ על הרמ"א ביו"ד שהביא הי"א באחרונה דלא הוה אונס וע' בדברי יעקב ספ"ב במ"ש הנוב"י תנינא חיו"ד סי' קל"ח דנחשבת שוגגת בכך כיון שסברה שעוד היום גדול ולא לבשה לבנים עד יום המחרת ומותרת לטבול ליל שבת. שזה תלוי בב' דעות שבהג"ה יו"ד סרל"ב שרמז המ"א. ואף דשם נקט שכח או נאנס ומייתי פלוגתא זו גם בנאנס ודאי. ועשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סי' ל'. וע' הרמב"ם פכ"ד מאישות ה"ב שהשגגה צד אונס יש בה. ועשו"ת פרי תבואה סנ"ה בנשכח ממני לבער חמצו וגם לבטלו דגבי נדרי שגגות ושכח אמרינן לבו אנסו [וע' שבועות כ"ו א' ובתו' מנדרים כ"ה ב'] וכן בפרק כירה ל"ט א' שרבו משהין במזיד ואומרים שכחנו. ובפסחים ו' ב' דלמא פשע ולא מבטל ופרש"י שישכח וקרי ליה פשיעה וכן לענין השלמה בתפלה. דהשכחה תתחלף לפי הנושאים ובמלתא דרמיה עליה חיוב הזכירה ושכחו מבלי סיבה לפשיעה תחשב וע"ש סו"ס מ"ג. ולכן ביצא ל' יום קוה"פ בשיירא ושכח לגמרי לבטלו או למוכרו לא"י חשיב אונם. וע' בתשובה מאהבה ח"ב סי' רנ"ו דאשתמיטתיה דהמ"א והפוסקים ובתו' עירובין ל"ב ע"ב ד"ה ולא ליעבד בהדביק פת לתנור סמוך לחשיכה דהו"ל לאסוקי אדעתיה אבל בהך דלא פשע מידי שרי. וערש"י פסחים ק"ז א' ד"ה ומשום פסח וביצה י"ו ב' ד"ה שמא יפשע. ורק בשתי פעמים כעובדא דההוא סמיא חשיב מזיד וכתו' ר"פ תהש"ח ד"ה טעה בשתי תפלות. וערש"י פסחים ע"ג ב' ד"ה אם יש שהות וע' מ"א סי' שי"ח ס"ק ג' וה"ה בשוכח. וע' ברכות כ"ז במאחר תפלתו לאחר שש שעות נקרא פושע וע"ש מ"ג ב' דקרי ליה פושע מתעצל. וב"ב ג' ב' משום פשיעותא פרש"י דלמא מיתרמי אונס פשעי ולא בנו אחריתא והיינו כשיתבטל מצד אונס יבאו אח"כ לידי עצלות שלא לבנות לגמרי ומנחות מ"ט א' במתני' אר"ש אימתי בזמן שהיו אונסים או שוגגים וכו' ורש"י שבת ל"א ב' ד"ה זה דרכם כו' ושמא תאמר שכחו והרי הם שוגגין כו' וע' בבינת אדם שער בית הנשים דין כ"ב אות י"ג דאומרת מותר הוה כשוגג כו' אבל מחמת טרדת מו"מ שכחה ולא מחמת עצלות הוה כאונס. וע' במל"מ פט"ו ממא"ס וע' במל"מ פ"ב מסוטה הלכה ה' ד"ה ומ"מ אני מסתפק כו' דקרוב לפושע הוא שאם הוה מקדים בדבר לא בא לידי שכחה אבל בשגג בעיקר האיסור מאי הו"ל למיעבד וכו' יעוש"ב. ואין רצוני להרחיב בדברים שאין נוגע כ"כ לעיקר השאלה:

סימן קסז

וע"ד השאלה לענין קדירות ברזל מצופה בהיתוך לבן ושוע דק מאד פחות מכ"ק עביו דאולי מחרס נעשה התערובות בהיתוך וגוף ההיתוך קשה כברזל:

וכבר נשאל בזה החת"ס חיו"ד סי' קכ"א אם יש להתירם בהגעלה וע"ש עוד בסי' צ"ה. ועשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תתמ"ד בעובדא דידיה מהנסיון שעשה בכלי הציני. ובעדות ביהוסף שנדפס מחדש חיו"ד סו"ס מ"ג בסתירת הרשב"א שהביא העיטור. וכבר מבואר באריכות בח"ס הנ"ל סי' קי"ג. ועשו"ת יד אלעזר ספ"ד ובראש אפרים בשו"ת סי' י"ט משש"ב. ובשו"ת יהודה יעלה חיו"ד סי' קי"ג על מי שהתירם בהגעלה באינו ב"י (ועשו"ת רדב"ז ח"ג סתתמ"ד). וע' ביהודה יעלה חח"מ בהשמטות ליו"ד סי' רס"ד ביש צדדים להקל בענין האיסור שנתבשל בו יש לסמוך אהגעלה מאחר שנעשה אינו ב"י. ובפמ"ג יו"ד סי' ק"ה במש"ו ס"ק א' סוד"ה ואם כו' אף שגלוזירט שלנו דומה למצופה בדיל. ובשו"מ תליתאה ח"ג סו"ס פ"ב שמורה ובא ללבן עם גחלים מבפנים שאומרים שלא פקע באש ואם אי אפשר ללבן יש לסמוך על הגעלה ג"פ מטעם שאינו רק ס"ק ויש ס' נגד הבלוע ומשהו ונוטלפ"ג ודאי יש להתיר וגם כלי שדרכו להשתמש בשפע וגם רק ספק שמא הוא כ"ח ויש הרבה צדדים להקל ודם שבישלו דרבנן עכ"ל:

סימן קסח

בדבר השאלה בחטה שנמצאת בפסח בחרעמזליך שנעשים משומן ודבש ומים שהנוב"י חא"ח סכ"ב טרח לדחות דברי החכם מבראד לסמוך על הפוסקים דמי פירות עם מים חמץ נוקשה דבטל בס' למ"א סתמ"ז והקשה ממנחות נ"ז למאי דמסיק איפוך דכ"ע מרבה מנחת נסכים לחימוץ ופריך מ"פ הם ומשני מגבלה במים וכשירה והא קיי"ל כר"ע מחבירו וע"כ דמ"פ עם מים הוה נוקשה מדאורייתא ובלאו אף דשאר נוקשה דרבנן וכדלעיל נ"ג א' מדלא לקי ש"מ לאו חמץ גמור הוא עכ"ד. וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סמ"ג בדחיית ראייתו. ובשיורי לקט מבעל ס"ט בהגהותיו לא"ח סתס"ז ס"ד וז"ל בטור סתס"ב דמ"פ עם מים לא הוה אלא נוקשה וקיי"ל נוקשה מדרבנן וא"כ למ"א דנוקשה בס' יש להקל בחטה שבתוך המ"פ אפילו בתערובות מים. וראיתי בס' אחד שדחה זה דאי נוקשה דרבנן ע"כ דמ"פ עם מים חמץ דאורייתא [ובזה רמז על הנוב"י וממה שלא הזכירו בשמו אחר שהביא הפסק מסברת עצמו. קרוב לשער שהס"ט בעצמו היה החכם מבראד והיה שם בשנת תקס"ו ושהיה לפניו הנוב"י שנדפס אח"כ בשנת תקל"ו שהיה הס"ט אב"ד דאנציג והס"ט נדפס לאחר פטירתו בשנת תקמ"ב] ולא עיין

בטור סתמ"ב דנוקשה דרבנן ובסתס"ב דמ"פ עם מים הוה נוקשה ולדעתו ע"כ דלסוגיא דהתם נוקשה מדאורייתא כר"מ אבל אנן ס"ל כסתם מתני' דשיאור ישרף והאוכלו פטור וכמ"ש הפוסקים סתמ"ב (וכן העלה בשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ב' דאף אי ר"ע סובר להדיא שאסור הא סתם לן תנא כר"י בפסחים מ"ח ב' שיאור ישרף והאוכלו פטור דהוא בלשון ת"ק). ומ"ש מתשובת הרשב"א סנ"ג מירו' דלמא ס"ל כר"מ דנוקשה מדאורייתא עכ"ל. וכן דחאו בהגהות ברוך טעם להנוב"י בדפוס פרעמישלא ושו"ת גוא"י חא"ח סע"א שהרשב"א מביאו בשם הרי"צ גיאות משמיה דרבוותא וי"ל דסברי מ"פ עם מים דנוקשה הוה דאורייתא משא"כ לדידן דנוקשה דרבנן יש להקל בס'. ובשו"ת ס' יהושע האריך לפלפל בדחיית ראייתו מהרשב"א וע' בשו"ת עונג יו"ט סו"ס ל"א. ובעיקר הוכחת הנוב"י דל"ל דלר"י הגלילי הוא מדאורייתא אבל לדידן נוקשה דרבנן דהא למסקנא דר"ע סובר מגבלה במים ופשיטא דקיי"ל כמותו נגד ריה"ג תלמידו. עשו"ת הר הכרמל חא"ת סכ"ד דף י"ח ע"ב בהרא"ש פכ"ש בדהרי"ף אר"ע שבתי כו' ולשתי להם עיסה ביין שמן ודבש ומסתבר שהלכה כר"ע דהא ריב"ל כוותיה והקשה ממנחות דמרבה מנחת נסכיה לחימוץ והיינו אם מגבלה במים והא מנחת נסכים נותן בה שמן הרבה. דאף למאי דקאמר איפוך דמגבלה במים הוא לכ"ע מ"מ עיקר ראיית הרי"ף מעובדא דריב"ל דעשה מעשה וע"כ דקים ליה לריב"ל דכאן הלכה כריה"ג מאחר דמעשה רב וככ"מ פ"ה מכלאי הכרם דפסק כריה"ג נגד כ"ע ומכש"כ דאפ"ל דהוכיח מהמעשה דלא תיפוך וככ"מ בדהרמב"ם פי"ב ממעה"ק דהרמב"ם פוסק כר"ע יעש"ב ובסי' ג'. ועשו"ת כתב סופר חא"ח סצ"א וצ"ב וצ"ד משש"ב בהא דריב"ל וע"ש ספ"ה לחזק דהמ"א דנוקשה בטל בששים. ובמה שתפסו כולם שנעלם מהנוב"י הטור דנוקשה דרבנן ומ"פ עם מים הוה נוקשה וכן הרי"ף פוסק דנוקשה דרבנן ובשו"ת רשב"א סשל"ג בשיטת הרי"ף דמ"פ עם מים הוה נוקשה. וכבר נשאל על זה בנוב"י תנינא סנ"ד וטרח הרבה לדחות ולא עלתה בידו כלום לכל הקורא בדבריו. ובשו"ת מים חיים חא"ח סו"ס י"ב שהנוב"י סותר דברי עצמו במ"ש דאם נוקשה דרבנן פירות עם מים חמץ גמור הוא. ובסכ"ה כתב בעצמו דהטור סובר דנוקשה מדרבנן ומ"פ עם מים אין כאן חשש חמץ גמור. וכבר הקדימו במק"ח סו"ס תס"ב ד"ה ובנידון שהנוב"י סותר דברי עצמו. ובשו"ת דברי מנחם סי' א' תמה שלא זכר הנוב"י מתו' פסחים ל"ה ב' דנוקשה פסול למנחות אף לר"י וטרח בישוב סתירת דבריהם במנחות נ"ד א' סוה"ד אין מחמיצין דשיאור דר"י לר"י לא חשיב חמץ לענין מנחות. וכבר נשאל ע"ז בנוב"י תנינא הנ"ל מבעל מראה כהן שכתב ג"כ דלמסקנא דמצה תהיה לעיכוב גם לר"י פסול שיאור למנחות. ודחה דבריו

דאף למסקנא שפסול למנחות מטעם שאינו מצה אבל אינו עובר בלאו דלא תעשה חמץ והגי' בתוס' דפסחים שצ"ל דר"מ לדר"מ פסול למנחות ומכוונים דבריהם למ"ש במנחות. ובשו"ת בית אפרים חא"ח סי' מ' ד"ה והנה תוס' במנחות כו' האריך לפלפל בדבריו ומיישב דהת"ו בלא הג"ה. ובתשובת גור ארי' יהודה חא"ח סע"א תמה בעיקר יסוד הנוב"י דחמץ בפסח ובמנחות לענין נוקשה לדידן חד דינא אית להו דאם במנחות דאורייתא גם בפסח דאורייתא. א"כ מה זה דאמר אלא שיאור דר"י לר"י דהא הכ"נ לר"י קשה להיפך דמנחות דאיכא לימוד על נוקשה אין למדין פסח ממנו כיון דליכא יתור והאריך בדרך פלפול מה שאין לבנות יסוד ע"ז לדינא ומיישב ג"כ פסקי הש"ע דנוקשה דרבנן ומ"פ עם מים הוה נוקשה וי"ל כיון דאינו אלא מדרבנן יש לבטל בס'. גם בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ו האריך ליישב קושיא הנ"ל באיזה אופנים בדרך פלפול ומסלק ג"כ בזה ראיית הנוב"י לפי דרכו. ובתשובה מאהבה ח"א סי' קמ"ד השיג חתנו עהנוב"י מהתו' במקומו שם נ"ג א' ד"ה אלא ופסחים מ"ג ד"ה מאן תנא וחולין כ"ב ע"ב ד"ה ואי ר"מ דשמא יש שום יתור בתיבה ובמנחות דנוקשה חשיב חמץ גבייהו והכ"נ אי ליכא יתורא בפסח ליכא למילף ממנחות דחולין מקדשים לא ילפינן. ולפ"ז י"ל דמ"פ ומים הוה רק נוקשה ובפסח רק מדרבנן אסור דלא דרש כל מחמצת ובטל בס'. ועשו"ת דברי מנחם סו"ס א' ד"ה ובזה לא נפלאת כו' מ"ש ע"ד בה"ז במ"ש התו' דשמא יש שום יתור. ולפלא שלא התעורר בזה מדהת"ו ע"ד הנוב"י שמפלפל בכל הענין לדחות דבריו ולא הרגיש מדהת"ו לענין דידיה. וע' בישועות יעקב סתס"ב ס"ק ג' מ"ש ע"ד התו' הנ"ל ובשו"ת בית אפרים חא"ח סי' ס' ושו"מ קמא ח"א סי' קע"ה ד"ה והנה שאל כו' וע"ש בדף ס"ג ע"א לדחות דהנוב"י. ובתשמ"א ח"א סי' קנ"ד כתב דמאן דס"ל נוקשה דרבנן מ"ט לא יליף ממנחות דאין בזה בכלל דחולין מקדשים לא ילפינן שאין זה כ"א גילוי מלתא ע"ד שיליף ר"י חמץ מנותר ומב"מ מדם הפר והשעיר. ולא זכר מהרא"ש פרק כל שעה דלרבנן איכא למיפרך מה לנותר שכן קודש וכמ"ש הפ"י חולין מקדשים לא גמרינן והארכתי במק"א. ובעיקר סברתו דגילוי מלתא וכב"ק ב' ע"ב ע' תו' פסחים כ"ב א' ד"ה מה מים ואע"ג דאיכא תרי לאוי חד לחולין וחד לקדשים מ"מ גילוי מלתא הוא ובתו' כתובות ל"ט א' ד"ה הואיל יעש"ה. וע' במגן האלף סתס"ב ס"ק ג' שהאריך בדהנוב"י ובשו"ת עונג יו"ט חא"ח סל"ח כתב עהנוב"י שלא הבין ראייתו וקדמהו בשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ב' דלתו' פסחים ל"ה ד"ה מי פירות ומנחות נ"ד ד"ה אין מחמיצין בשם ר"י דהשעורין שורין במים קודם שמשימים ביין וא"כ כבר נעשה חמץ גמור קודם שבא ליין. ולפ"ז י"ל דמאי דמשני דמנחת נסכים מגבלה במים מיירי שגיבלה במים לחוד קודם

שנתן השמן ונתחמצה חמץ גמור ואח"כ נותן בה השמן. וא"כ במנחות ניחא במסקנא לכ"ע דמאן דל"ל נוקשה מדאורייתא מיירי במנחות דנותן המים בתחלה ונתחמצה חמץ גמור ונדחו כל דהנוב"י שהוכיח מהכא דמ"פ עם מים חמץ נוקשה הוה ובסי' ט' אות א' שהגרי"ע מליסא השיגו מסוגיא דמנחות דע"כ היה נותן שמן בכלי והיציקה אחר נתינת הקמח קודם נתינת המים. והשיב דכוונתו רק שנתן המים בתחלה קודם שבא השמן על מקום שהיה קמח הרבה מונח שם והיינו במקום שלא נתערב השמן והקמח ואנן קיי"ל דאם לא בלל כשר. ומ"ש הנוב"י שבמנחה שהיה שמנה מרובה לא היה מקום למצוא מבלי שמן מעורב בקמח. יש לפקפק כיון דלא בלל כשר י"ל דמן הצד הא' לא נכנס בה שמן כלל ועל מקום א' היה בה שמן הרבה. ובשו"ת גור אריי' יהודה חא"ח סע"א השיגו דבעבר ולא בלל ליכא לאוקמי כיון דמצוה לכתחלה לבלול כקידושין כ"ה בודאי לא מיירי לענין אם עשה שלא כמצותו וכמו דלא רצה לאוקמי בלחה"פ דכיילא עשרון דחול והיה לו להביא ממ"ש מפורש ביבמות ר"ד ע"ח דאי להיתירא לא כתב. ועשו"ת הר הכרמל חא"ח סכ"ד דף י"ח ע"א וע"ש סכ"ה עדהרא"ש דמקשה עהרי"ף ממנחת נסכים שהרגיש ג"כ די"ל דאצטריך לרבות מנחת נסכים לחימוץ שאם רוצה לגבלה במים יצוק מיד גם שמנה ולא יניחנה כך הקמח עם המים לבד כדי שיעור חימוץ כי צריכה להיות מצה. וא"ל כיון דבמנחות הכתובות בפרשה טעונות מתן שמן בכלי קודם לעשייתן א"כ הכ"נ במנחת נסכים. ז"א דהא לענין חימוץ אי לאו דאיתרבי מאשר תקריבו לא נכלל מנחת נסכים ע' תו' שם נ"ז א' ד"ה לרבות. ואף דלתו' שם ע"ה ד"ה מה להלן ומרש"י י"ח ב' בסופו דכל מנחות גמרינן אהדדי מרבויא דמנחה ליציקת כל המנחות. שאני יציקה דהיא עבודה א"כ מתן שמן בכלי קודם כיון דלא חשיב לה בברייתא בכל הט"ו עבודות וי"ל ג"כ כשירה בזר וע"ש עוד איזה חילוקים. וע' בשעה"מ פ"ו מחומ"צ ה"ה ד"ה מצה שנילושה במ"פ. ומה שהשיב בגא"י על הגר"י העשיל בעל ס' יהושע במגבלה תחלה במים לחוד ונתחמץ ואח"כ נותן בה שמן. מהרמב"ם בהמעה"ק דאין להתחייב במתחמץ במנחה פסולה. כבר העיר כן בישועות יעקב א"ח סתס"ב סוס"ק ג' בדהרמב"ם דאי נימא אף בפסולה חייב משום מחמץ א"כ לא קשה מנחת נסכים מי פירות די"ל דנתחמצה קודם שנותן השמן לתוכה ומנ"ל דאשר תקריבו לה' למעט מנחה פסולה דלמא לאורויי דמנחת נסכי כשירה בשנתן השמן קודם עשייתה שייך בה חימוץ ואף דאינו רק נוקשה כו'. וע"ש בגא"י דלר' חנינא במנחות ח' א' דאפילו כלי שרת אינו מקדש למנחה בלא שמן ואף שנתן אח"כ שמן לתוכה אין לחייבו למפרע. וזה נסתר מהתו' במקומו ד"ה ולר' חנינא. וא"כ נתחמץ הפורתא קודם שנתערב בשמן שבביסא וע' במק"ח סי' תס"ב ד"ה

ולפע"ד ושו"ת מים חיים חא"ח סי' י"ב שהאריך ומ"ש דע"י צריד ליכא לאוקמי במנחת נסכים וכנובי"י מרש"י חולין ל"ד א' דאין שמן נכנס לתוכו. וזה נדחה ממנחות בפרש"י ד"ה שניהם. ושם אלא ליבש שבה ופרש"י מנחה בלולה אי אפשר בלא קרטין סולת יבש שלא יגע השמן:

ומה דמסיק בעמ"א דנוקשה דמי פירות עם מים דראוי לאכילה ישנו בלאו וכבר הקדימו במק"ח ר"ס תס"ז ותשמ"א הנ"ל ובשעה"מ פ"ד מחומ"צ ד"ה ואשר אני אחזה. וכפרש"י פסחים מ"ג ד"ה כותח. וע' בשו"ת מהר"נ יפה חא"ח סי' י"ד וכנף רננה סמ"ה שדחו דהמק"ח. ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ו השיגו ממנחות נ"ד דלרבנן דאין מחמיצין לחמי תודה בתפוחים מ"מ נוקשה הוה. ואי דבנוקשה דמי פירות עם מים אסור מה"ת פשיטא דיוצא לענין לחמי תודה כחולין כ"ד אי שיאור דר"מ לר"מ וכו'. ובמשנת ר"ע לפסחים מ"ג ד"ה שמעינן לר"מ נוקשה בלאו דמדמה נוקשה דר"מ שהכסיפו פניו לנוקשה דמי פירות. וע' בשו"ת רשמי שאלה קונטרס ב' אות ה' ר"ד ק"א שהעיר ג"כ מדבריו:

גם מה שתמה העמ"א באות ט"ו על המק"ח סתס"ב בשיאור דר"מ לר"י ישרף. כבר הקדימו בבית אפרים חא"ח סי' מ' ד"ה והנה ראיתי כו' והאריך בזה ובמורווח יותר. ומ"ש בסוף אות י"ז דלענין ביטולו בפסח יש לצדד להקל לדידן דאיסורא בעלמא הוא ובטל בס' ככל איסורין וע' שו"ת דברי מנחם סו"ס א' במ"ש הנוב"י מהרשב"א דנוקשה בפסח במשהו דאפשר דס"ל דגם בע"פ במשהו אף דאין בו כרת וכר"נ:

ובשו"ת גא"י הנ"ל דמי פירות עם מים פלוגתא דרבוותא וספק איסור דאורייתא וע' בסתס"ז בחטה בתרנגולת שמינה. אבל בשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ב' וסי' ט' אות ג' שהכריע כסברת החכם שהביא הנוב"י והעלה להתיר עכ"פ בהפ"מ בתערובות. וע"ש באריכות בדחיית דהגא"י שנרמז בדבריו:

ובתשמ"א ח"א סו"ס קנ"ד דבאותן חרעמזליך שנמצא החטה ודאי דלא השגיחו שלא להשהות יותר מכדי שיעור חימוץ דגם הרי"ף מודה. ואולם ע' בשו"ת מים עמוקים לראנ"ח סו"ס ע"ד בכל השיטות בזה. ובמשכנות יעקב סוף חא"ח סי' קס"ה ובחת"ס חא"ח סי' קכ"ו ואכמ"ל:

סימן קסט

בענין חטה שנמצאת בקערה לאחר שחתכו הקניידיל. ע' בפמ"ג סתס"ב ס"ק ו' באש"א בד"ה ואותן עיגולים ובסתס"ז ס"ק יוד במש"ז בתשובה בנתרככה לבד דשרי המאכל כו'

אבל בחטה בקועה כו' יע"ש ובסוף הסימן בד"ה אמר הכותב. וע' במגן האלף סתס"ב סוס"ק ג' אף שמעורב עם שומן הוא מיעוטא דמיעוטא בערך המים שבולעין וכו' יעש"ב ובסי' תס"ב ס"ק ח' על המ"א ס"ק ו' ובצ"צ סי' קכ"ב בחטה בשומן ובשערי תשובה אות ג' משו"ת פ"י סי' י"ב:

והנה אם המוצא החטה היה קטן ואשה ע' בלבושי שרד בחידושי דינים ליו"ד ס"ק ס"ב במצא מסמר וע' בנאות דשא סכ"ב וע"ש עוד בסי' ס'. ואף בשאר עד ע' בשו"ת בנין עולם חא"ח סי' כ"ה דף ל"ב ע"ד בשם בעל מה"צ שהורה באחד שמצא גרעין בבאר דלא גרע מהא דיו"ד סי' קכ"ז דמלמדין אותו לומר איני מאמינך (ע"ל סי' קע"ה):

ובנמצא בקערה ולא השגיחו לראות כשחתכו הקניידיל אם היה מונח בתוכו. אין לחשבו לודאי כידיעה בלא ראיה בשבועות ל"ד א'. ואמרינן כאן נמצא כאן היה וכשעת מציאתן דהא קורבה דאורייתא וכמ"א סתמ"ז ס"ק כ"ו דאין מחזיקין איסור בספיקא דרבנן במשהו יע"ש. ואף דסתם כלי בחזקת בדוק וכטא"ח סתס"ז מהרא"ש בנמצאת חטה במצה אפויה דלא חיישינן שהיתה במים שרגילין לשמור יפה המים השמורים וכו'. ובפסחים ז' א' הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום. (וע"ל סו"ס קע"ה). מ"מ גם הקניידיל עשוי לשמרו מחימוץ בשעת עשייתו ותלינן שהיה מקודם בקערה וכביצה ז' א' אימר לא בדק יפה יפה. ובנדה ס"א א' אימר לא בדק כל צרכו יע"ש בהגהותי. ואף דגם בקורבה תולין במצוי כב"ב כ"ג ב' ואע"ג דאיכא אחריתי דנפישי מינה. ובמשיבת נפש תנינא סנ"ג בניתק הפנימית לאמצעית דלא אזלינן בתר קרוב מנדה ס"א במשולבות. וע' בש"ך יו"ד סק"צ ס"ק ס"ח וצ"צ סי' ה' ודברי מנחם ספ"ב. עכ"פ לא הוה ודאי גמור רק מצד ספק הרגיל דגם בדרבנן לחומרא. ובפרט בקניידיל מעורב בשומן שאין האיסור ברור רק שאין לחלוק על המנהג בלא ראיה ברורה כמ"ש במגן האלף. ועכ"פ ביש צד להתיר סמכינן אשאלתות דחמץ בפסח בס' וע' בפמ"ג סו"ס תמ"ז במש"ז אי בעי הרבה צדדין. והרי משהו חידוש הוא וכתגא"י שאין לך בו אלא חידושו שיהיו כל הטעמים יחד מאיסור משהו. וכה"ג באחרונים בהא דר"י בעירובין ק' ע"א דשב ואת"ע עדיף דהא דעשה דוחה ל"ת דחמיר חידוש הוא ובספק ל"ח אין ספק עשה דוחה. ובכה"ג המקיל במקום מניעת שמחת יו"ט אין מזיחין אותו:

סימן קע

שנת תרל"א

ע"ד שאלתו בגרעינין של דגן שנמצא בפסח בתוך בשר שנמלח מונח במקום הציר שמצאו בקוע הגלל שיצא לחוץ מבהמה:

הנה להש"כ יו"ד סו"ס פ"ג דביצא לחוץ חשיב כמעוכל וכעפרא בעלמא ואין חילוק בין נמצא כשהוא שלם דאף בלא לעסו ושלם הוה כמעוכל ובפמ"ג בש"ד ס"ק ל' דה"ה בחמץ אם נמצאת עיסה בצואת תרנגולים חשיב כמעוכל והניח בצ"ע על הטור. ולהכרעת הפר"ח דשלמים לא חשיבי כמעוכלים ואף שיצאו דרך בית הריעי. וכן דעת הכו"פ. וע' בשירי טהרה ח"ב תשובה מ"ד עמ"ש בסי' ק"צ תשובה ז' ובשו"ת בית שלמה א"ח ח"ב סע"ז שדחה דבריו והעלה להחמיר בחטים ושעורים שלמים שבגללי בהמה כמו בנמצא במעי העוף או בזפק וע"ש מה שתמה על הנוב"י תנינא חא"ח סי' ס"ז אות ב' וע"ש עוד בנוב"י סי' ס"ח. ובשו"מ תנינא ח"ב סי' מ"ד שהעיר מחולין ע"א ובפרש"י דעיקר תלוי בלעיסה בשינים דעושה עיכול טפי:

ובשו"ת טוטו"ד תליתאה סו"ס רמ"ז בנמצא הזפק לאחר מליחה והבהוב שמהפך בזכות המורה להשליך הזפק ואף דאיסורא שכיח וגם בס"ס באיכא לברורי מבררינן מ"מ כיון דלכמה דעות דבמליחה די בקליפה והזפק במקום קליפה וגם אולי החטין כמעוכלין דמלשון הפוסקים דמתירין במליגה דהוה כמעוכל משמע דאף בזפק הוה כמעוכל. וע' בשו"ת תפארת צבי חא"ח סי' כ"ב שמקילין בפשיטות בחטין שלמים תוך הזפק ולא תלינן שנתרככו שהרי אנו רואים שהם קשים ומה בכך שנמלחו וכי מליח עדיף מבשר והרי חמץ איסור כחוש ונגד קליפה קרום הזפת מפסיק ולחד תי' הש"ך סי' ק"ה ס"ק י"ט לא אמרינן רק בחלב כחוש דמפטם וגם במליחה הסכים הש"כ ס"ק כ"ח דלא אמרינן דמפעפע והסכמת הרמ"א שלא לאסור רק אותה חתיכה שחמץ עליו וכיון דקרום הזפק מפסיק אין להחמיר רק כשנתרככה. וע' בט"ז יו"ד סו"ס פ"ג דאף בנתרסק קצת לא חשיב כמעוכל וע' בחי"ע סי' תס"ז ס"ק מ"ח וע"ש סתמ"ז ס"ק ב'. וע' בשבות יעקב ח"ב סי' י"ז דבנמצא סובין ומורסין תוך הזפק שהוא קל להתעכל לכ"ע כמעוכל ועכ"פ די בזה להשהות התרנגולת עד לאחה"פ ולהתיר השאר מיד. וע"ד שאלתו בקיבה של שור שנמצא בראגע עם חטים בקועים שהונח בתוכו לאחר השחיטה דהוה כבוש ומלחו את הקיבה עם בשר ושומן ובישלו את הקיבה:

הדין פשוט בסתס"ז ס"ו לאסור אותה חתיכה כולה שנמצא החתיכה עליה ולהתיר האחרות ע"י קליפה קצת. ועשו"ת ושב הכהן סי' מ' שהניח דהב"ח בצ"ע. ובא"ר סתמ"ז ס"ק א' מקיל בחתיכה שנאסר במשהו שנפל לתבשיל אחר שיש רוב כנגדו כשמכירין החתיכה וסולקוה וכף הבלוע ממשהו אוסר במשהו עכ"ל. ולענין הכלים העליתי

בתשובה (ע"ל סי' קע"א) כדעת האחרונים דאין לאסור לשנה הבאה אפילו בדליכא י"ב חודש דבטעם אינו חוזר וניעור:

סימן קעא

א' י"ר ניסן תרנ"ב להרב דחרקאוו ר' יחזקאל (ממה שבא בסוף התשובה אות ד').
ולענין מ"ש אם יש לצרף לאיזה ספק דהמ"א סתמ"ז ס"ק ט"ז דאפשר דמאחר דחמץ קודם זמנו היתר הוא לא אמרינן ביה כבוש כמבושל. יעיין במ"א סי' תנ"א ס"ק מ' שהביא ג"כ דעת המרדכי בכבוש בהיתר דמותר דהיתירא בלע. וכ"כ בט"ז ס"ק כ"ה וע"ש בסי' תס"ז ס"ק י"ח בנמצא חטה במעהד תוך כ"ד שעות מכניסת ליל פסח דשרי דכבישה לאחר זמן איסורו. אילם ברמזי א"ח מהרר"ג לפשיץ סי' תס"ב הביא לדון בזה דשמא סגי בנפתח נקבי פליטתו בזמן היתר דתו לא נסתמו אח"כ בזמן האיסור עכ"ד. ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ח אות י"ט על מ"ש בפרי צדיק סי' י"ט בנשתהא בפסח כשיעור כבישה. ולדעתו דאף אם כבשו בליל י"ד הרי הרגע האחרון שנעשה הכבישה היה בתוך הפסח דהוה כמבושל הגם שלא נשתהא בתוך הפסח. ובבית מאיר או"ח סתס"ז סי"ג בפסק הט"ז כיון דזמן כבישה לא היה שיעורו וכ"ה בבה"ט. וזה ודאי אינו מועיל שאם נבלע החטה מעל"ע כל רגע הוא פולט ובולע וא"כ בפסח דאיסורא במשהו וכבר שהה מעל"ע וגרע מחממו תרנגולת בעוד שהחטה בתוכה שבסתמ"ז ס"ג. ומ"מ ברור לדעתו שחטה במי דבש או י"צ הוה נוטלפ"ג דמי איכא למ"ד דאלו היו חטים שרויים בהם בפחות מס' דאין טעמו נפגם ואף להח"י סי' תמ"ז ס"ק י"ב שמגמגם בחטים בבאר היינו בבאר מים אבל במ"ד וי"צ הוא נוטלפ"ג וקרוב לודאי כשיקובץ בזה הרבה צדדים להתיר תלוי בראות עיני המורה יע"ש עוד לקיים סברא זו:
ובמ"א סתמ"ז ס"ק ו' מהמרדכי דחטים בבאר הוה נוטלפ"ג ובפ"י דתרומות דשעורים הוה נוטלפ"ג. ובא"ר שמעתי שמצאו חטים ושעורים בבור מחוברים בארעא ושואבים ממנו מים בפסח ואוסרים התבשיל. ובאומץ יוסף דצ"ע למעשה מריטב"א ע"ג מ"ז א' ד"ה לא צריכא מהכא מוכח דהא דתני מים במים היינו דוקא בתלושין אבל במחובר לא אסרו משהו:
אולם בפמ"ג יו"ד סי' ק"ה במש"ז ס"ק ו' סוד"ה כמה זמן והבליעה והפליטה בסוף תשלום מעל"ע ואפ"ה כתבו שפיר ש"כ וט"ז כאן דהיתר הנשרה בכלי איסור נוטלפ"ג דכיון שהסירו האיסור ואח"כ שפכו היתר לתוכו תו היה אחר מעל"ע. וע"ש במטה יהונתן בש"כ ס"ק ב' ובגליון רש"א סי' ק"ה ס"א בצונן מיקרי יבש מ"ש מהר"ם בט"ז סתמ"ז אות

י"א. וע' בש"ך סי' קל"ה ס"ק ל"א בשם רא"ש וטור וב"ח. ועשו"ת מקום שמואל סכ"ז על קושית תויו"ט תרומות פ"י משנה י' כל הנכבשים זה אחר זה מותרין אלא אם החסית מהא דהתם פרק ט' הכובש שלשה כבשים ופ"ז דשביעית דורד חדש שכבשו בשמן ישן דש"מ דכבישה אינו אוסר יעש"ב. ובסי' נ"ב דקודם הפסח לא אמרינן כבוש כמבושל והשיג על הט"ז סי' תמ"ז שחולק על הב"ח דהו"ל נוטלפ"ג אחר הכבישה וכ"כ הש"ך ואף שהאחרונים השיגו מ"מ פשוט להתיר דקודם זמנו היתר הוא כד"מ סי' תמ"ז ס"ק י"א מחבית שכר בסי' תנ"א ולהרב מותר בדיעבד ואף שהיה מעל"ע בחבית. וכ"כ בס"ק ו' בשומן שהותך בכלי חמץ דשאני מלוח שאין מליחה לכלים. וכבר תמה בתשובת הב"ח סי' קכ"ג דמ"מ היה לאסור מטעם כבוש וע"כ דלא אמרינן קודם הפסח כבוש כמבושל כיון דהיתר הוא והאריך עוד בראיות וע' בשע"ת סתמ"ז ס"ק ח'. וע' בישועות יעקב א"ח סתמ"ז ס"ק י"ב משש"ב וחו"י סו"ס כ"ז. ובפמ"ג יו"ד סי' פ"ז סוס"ק ל"א בהיה כבוש מעל"ע ובישל בשר בהמה דפשוט לאסור בהנאה. והא להמרדכי דבהיתירא בלע א"צ לשער נגד כל החבית. וא"כ בחלב נמי היתירא בלע ואף שנתבשל אח"כ לא נבלע בכולה ועשו"ת אבני קודש סי' ד' שהעיר ג"כ בזה. ובלאו הכי יש לצדד בהיתירא בלע כיון דנוטלפ"ג דמותר לכתחלה בשאר איסורין לריטב"א חולין צ"ז בשם רא"ה במאי דקמ"ל הברייתא דלא יבשל בה חלב לדיוקי דלאו ב"י דנוטלפ"ג שרי לכתחלה דלא גזרו אטו ב"י בבלעה היתר. ועשו"ת דברי מנחם סי' ס"ג וכה"ג בחמד משה סתמ"ז ס"ק ט"ו וע' במגן האלף סתנ"א סכ"א בהג"ה משש"ב ובכסא דהרסנא סכ"ט ד"ה ואפילו אי טעכד"א (וע"ל סי' קנ"ז משש"ב). וע' בפר"ת יו"ד סצ"ג ס"ק ד' בהשגתו על הרשב"א ובשו"מ קמא ח"ג סי' קנ"ג וע"ש סי' ס' בדהמ"א דכבוש בהיתר לא אמרינן. ובשו"ת יד מאיר סו"ס א' ד"ה שלישית לצרף דהד"מ שהובא במ"א כו':

אלא דלענין ספק כבוש בבאר ביום א' של פסח דהוה ס"ס מדהט"ז שהשיגו הנקה"כ ר"ס ק"ה ופר"ח ופר"ת וע' בכו"פ ובטור האבן סי' י"ז בדה"ס ל' סע"ב דלדינא נראה כט"ז דספק כבוש אמרינן השתא דאיתרע וע' באירין תליתאי סי' ז' והארכתי בתשובה:

סימן קעב

להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא באוארקאוו

ע"ד שאלתו בהיתירא בלע בכבוש שהביא מהמקור מים חיים יו"ד ר"ס ק"ה שהשיג על החו"ד ר"ס ק"ה ס"ק ב' משביעית פ"ז משנה ז' מהא דורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט הורד דקודם זמן הביעור הוה היתירא בלע [ויעיין בתשובה מאהבה ח"ב תשובה

רנ"ח במ"א סתנ"א ס"ק מ' שהביאו והסכים לזה]. וכתב שאין ראיה דבורד הוה משום דהטעם כמבוער כתו' פסחים נ"ב א' ורק גבי שביעית דגלי קרא. [ויעיין בברכת ראש לנזיר בשיטת טכ"ע בדה"ס מ"ו ע"ג אות י"ב שכיוון ג"כ לזה בדחיית דבריו. וע"ש בכנסת ישראל בבאורו למשניות וע' בשו"ת טוטו"ד תליתאה סי' רכ"ה לדחות דהחו"ד]. ואדרבא לר"א אי לאו קרא בשביעית הו"א דבטעם נחשב כמבוער ולא אמר משום דבהיתירא בלע. וכן לר"ג דנפק"ל מהאי קרא דטעמו כמבוער יל"ל קרא קודם זמן הביעור דהיתירא בלע. ולא הזכיר מהגהת רש"ל שם דאפשר דר"ג לא דריש קרא כלל א"נ דאי לאו קרא הו"א מטעם איסור כמו שאר איסורין מש"ה כתב קרא להיתר דדוקא מה שכלה אסור אבל מה שיש בשדה שרי אף שבלע טעם איסור:

ואולם תירוצו השני נסתר מתוס' שבת ל"ז ב' ד"ה נצטמן כו' ואע"ג דאשמעינן דאי לא קטמה אסור דמשמע דהיתירא אתי לאורויי לן ולפ"ז יהיה פשטות דבריהם סותרים עכ"פ להתוס' דשבת שכאן כתבו שבא ללמד דוקא המין עצמו שיש ממנו בשדה תאכלו ולא אמרינן דבר שמקצת הטעם ממנו בשדה תאכלו אף האיסור שעמו דאין משגיחין בטעם כלל. ורק דנצטרך לדחוק לתירוץ ב' דרש"ל דדיוקא אצטריך גם על ההיתר דמה שיש בשדה שרי אף שבלע טעם האיסור דעל האיסור מה שכלה בבית ידעינן מולבהמתך כמ"ש התו' לעיל. אבל יותר ניחא כתירוץ א' דלא דריש קרא כלל. ובזה ניחא מה דק"ל מבכורות ז' סע"א שהיוצא מן הטמא טמא מטמא לא קאמר אלא מן. והיינו דמן יצדק על דבר הנפרד משא"כ מ"ם החיבור משמע בדבר מדובק נחלק מחלקיו והיינו כר"א דלא דריש כר"י שתאכלו אף האיסור שעמו. ולדידן דקיי"ל כר"ג ניחא הכל. ויובן ג"כ בזה הדרש בחולין צ"א בפסוק ויקח מאבני המקום מלמד שנתקבצו האבנים כו' ובשו"מ תליתאה ח"ג סו"ס י"ד בהא דנדרים נ"ה מן עללתא דלא מדייק כמו בגיטין ס"ו א' גבי מחמרא חמרא דמי חמרא לא קאמר. דמזה ראיה למ"ש הקצה"ח [נראה דצ"ל הצוה"ת והוא בחלק דקדוק הלשון דמן הוא דבר הנפרד כמו מן הבקר או מן הצאן אבל מ"ם השימוש מורה על ענין עצמית רק מחלקי העצם. וכן בספרו דברי שאול עה"ת והמגלות באיכה בפסוק קול נהי נשמע מציון ובמדרש וכי יש אבנים בוכות. דדייק מדכתיב מציון דמשמע מגוף העיר ממה שלא אמר מן ציון שהיה לפרש ממי שיושב בציון ולזה דרש ממי שהשרה שכינתו בציון ונעשה גוף העיר קדוש וע' בצוהר התיבה עכ"ל ע"ש קפ"ט ע"ג. ולא הזכיר מבכורות ז' שמפורש להדיא כן] לחלק בין מ"ם מן שמורה על חלק מדבר אחד ובין הנפרד לגמרי משא"כ מ"ם השימוש מורה שמפריד דבר שהיה מדובק בזה. ולפ"ז מן עללתא משמע שיתנו מעות מעללתא אבל מחמרא משמע שהוא חלק

מהדבר עצמו וז"ש רש"י איך עושין מיין מעות עכ"ל. אך בתו' כתובות נ"ד רע"ב ד"ה ארבע מאה זוזי מן חמרא הקשו מהא דגיטין וכתבו ואין סברא לחלק בין מחמרא למן חמרא. ובספרו דברי שאול על דרושים והלכות בדרושים לשה"ג דף ל"א ע"ג בפסוק מי אנכי כי אוציא את ב"י ממצרים שהוא עד"ש גוי מקרב גוי שהמ"ם הוא חלק מחלקי הדבר שהם דומים למצרים ולזה השיבו בהוציאך כו' שזה מופת שאינם רעים בעצם רק מפני שהם בגלות ורוצים להתדמות לאו"ה וכפרש"י בפסוק ששזפתני השמש. שוב ראיתי בספרו יד שאול סי' רי"ז ס"ק ח' שהאריך בזה וגם בהסכמתו על ס' בכורי אביב ונסתייע ג"כ מצוה"ת ולא עלה על זכרונו הגמ' דבכורות דמפורש הכי. וראב"ע ויקרא סי' ב' ב' מסלתה מעט ממנה וע"ש באבי עזר שכ"כ רש"י מאחת מהנה ממקצת דדייק מדלא כתוב מן סלתה שיש הפרש בין מלת מן ובין מ"ס המשמש כמ"ש המדקדקים. וכ"כ בפרשה בראשית בפסוק לא תאכל ממנו אפילו מעט ממנו. ובראש המזבח זבחים מ' ע"ב בפרש"י ד"ה בדם כו' דבחטאת החיצונית כתוב ולקח מדם דבשעת לקיחה לוקח מהדם שבכלי והלקיחה באצבעו מחובר עם הדם שבכלי אבל בפנימית דכתיב והזה מן הדם דבשעת נתינה והזאה אין חבור להזאות ביחד ומכש"כ עם הדם שבכלי יעש"ב. ובש"ב סי' כ"ב ד' ומאויבי אושע אבל בתהלים י"ח ומן אויבי ואכמ"ל יותר:

[**ובמש"ל** מהתו' שבת ל"ז ב' וכה"ג בתב"ש סי' ל"ג ס"ק ג' דאאפ"ל דתני היתר למידק איסורא. וע' בספרי זכ"י מ"ק ב' ע"ב והאי דתני שיצא כו' דל"ל לרבותא דר"י בשלחין מדמהדר אאיסורא. וברכות י"ג ב' השתא מישאל שאיל כו' וברא"ש רפ"ב. ובתוי"ש שבת כ"א ע"ב דהולל"מ מותר להשתמש ואף דלא הוה ידעינן דאין זקוק וע"ש ברש"א. וצע"ק מביצה ט' ע"ב ולא היא מאי דקא שרי ת"ק קא אסר ר' דוסא. ואף דאמר בלשון שריותא ולא נקיט איסור הולכה. ומלשון הרא"ש פ"ב דסוכה כו' ואשמעינן דקבע דידהו כאכילת עראי דפת. ובמ"א סתרל"ט ס"ק ו' מדאמרינן ביומא אכילת עראי אין קבע לא. והיינו דוקא כשקובע עצמו לאכילת פירות ועשו"ת פני אריה סע"ח דל"ל דאשמעינן דאכילת עראי אסור אף בפירות דמדלא אמר ולא אכלנום אלא אכילת עראי. והיינו נמי מדנקיט בלשון היתר ואכלנום אכילת עראי ל"ל דהחידוש באיסור. ובזה נדחה דהצל"ח ביצה ל"ו א' סד"א כו' דא"ל ניתני כדי יין ושמן לא ליתני פירות אף דמכדי יין לא דייקינן למעוטי אוירא דליבני אלא לרבותא אף שדבר מועט התירו לכסותן שהרי תני רישא פירות דאפי' בהפ"מ איירי דליבני לא ילכו ליתא כיון דתני הרבותא בלישנא דהיתירא ואדרבא י"ל בהיפך לעולא דאפילו אוירי דליבני י"ל דדייק מדתני כלל מכסין הפירות אף דשמעינן מבבא דמכסין כדי יין דאפילו בהפסד מועט חששו מבעו"י ממשנה יתירה דאפילו אוירי

דליבני ולא שייך לומר לזא"ז דהוה בחדא מלתא ואכמ"ל. ולרש"י דמכסין פירות קאי על יו"ט וא"כ ידעינן מכש"כ ממשילין ואף דנקט לישנא דפירות איידי דרישא וע"ש בלוי"ח. ובתו' ביצה כ"ט ב' ד"ה שלא יזכיר וקשה דפשיטא דאסור כו'. אבל למה שהביא הרשב"א מגליון ספרו של רש"י דת"ק אית ליה דרשב"א אבל רשב"א לית ליה דת"ק וא"כ אתיא לאפוקי מת"ק ואף שזה קצת דוחק דהחידוש בהיתירא דיליה כיון דנקט בלישנא דאיסורא. וכן בתו' עירובין ז' א' ד"ה בקעה כו' אלא לאשמעינן דסגי כו'. ומ"ש בר"פ כל שעה הא כל שעה שאינו מותר לאכול אינו מאכיל. דממילא שמעינן כיון דהוצרך לאשמעינן היתירא דמאכיל כשאוכל]. ועכ"פ מוכרח נמי בסברת התו' דר"ג לא דריש קראי כלל וממילא נסתר קושיתו לר"ג. ואפשר נמי דלר"מ דילפינן מיניה דגם בשעת היתר בלע דלא גרע משביעית שאין איסור מטעם דהוה כמבוער:

ובלא"ה דלר"ג דאמר כל שכלה מינו מן השדה יבער ע"כ גם בסילקו בשעת האיסור הו"ל כמבוער וכב"ה דמעש"ש פ"ה מ"ו התבשיל כמבוער כיון דאין ממשו ניכר וע' בר"מ ורע"ב. ומלבד דפשטיה דמתני' דורד דתני ישן בחדש חייב בביעור לא אתיא כר"ג דאף בסילקו בשעת האיסור הוה כמבוער והוה סתם ואח"כ מחלוקת לקמן פ"ט מ"ה. ואף אי נימא דבורד ישן מיקרי טעמו וממשו וכתו' ע"ג ס"ז א' ולא מיקרי טעמו רק בחלב נימוח שנשתנה מכמות שהיה. ובזה נדחה ראיית הנוב"י קמא חיו"ד סו"ס כ"ו דאין טבע כל הנכבשין שוה לפי' הר"ש דהורד אינו אוסר השמן. מ"מ להירו' לקמן פ"ט ורמב"ם פ"ז משביעית ה"ו דגם בממשות הו"ל הנשאר כמבוער. ובתפארת ישראל למשניות הרגיש ג"כ בזה דאף אי נימא משום דורד ישן טעמו חזק ביותר הו"ל כממשות מ"מ להירו' גם בממשות הוה כמבוער ונדחק לחלק דכשכבשו לאחר זמן ביעור הו"ל כמחלק אוצרו קודם שביעית:

ובעיקר דהת"ו דר"א ור"ג פליגי בסברות הפוכות אי הטעם כמבוער כיון דחזי לעניים א"כ הוא חלוק משאר איסורין דרשאין אחרים ללקט הפירות משדות אחרים. ע' בכ"מ ותויו"ט שביעית פ"ט מ"ט. ואף דגם חמץ חזי לאחה"פ כשהפקיר ולעיל מ"ד ב' מה נזיר שיש היתר לאיסורו. מ"מ הביעור ליכא איסור גם קודם זמן הביעור כרמב"ן פרשה בהר מצוה שיאכל מן ההפקר ולא מן המשומר אבל גוף הפירות אין עליהם איסור כלל. וע' בשיבת ציון סנ"א וביו"ד סי' ק"ב בדשיל"מ שאין בו ממשות וע"ש בפר"ח ס"ק ט' ופליתי ס"ק ו' וחידושים ופלפולים להגר"ל מפאלאצק:

ובשעה"מ פט"ו ממא"ס ה"ה בד"ה ודרך אגב ראיתי לעמוד על מה שהקשה התויו"ט פ"ט דשביעית מ"ג שפסק הרע"ב בההיא דהכובש שלשה כבשים דהא דשביעית ביו"ט

היינו טעמו וממשו כו' יע"ש שמבואר כל עיקר דהמק"ח והא דשרי ר"ג כיון שלא נשאר פליטתו דחשיב כמבוער. ומדמה למש"כ הש"כ סי' ק"ב בדשיל"מ דטעמו מותר והביא דלראב"ד אינו כן ממ"ש לר"י דאוסר במשהו ולא חשיב טעמו כמבוער אף שלא נתערב אלא טעמו גרידא יעש"ב. וע"ש בפמ"ג במש"ז דיש ללמוד מדהט"ז דין חדש דהא דרובא בטיל היינו כשיש שם ממשו הא פליטתו אף רוב א"צ ומש"ה בדשיל"מ טעמו דשרי ולא מתורת ביטול קאתינן. ויש להוכיח מהא דבעי למילף טכ"ע מגיעולי כלי לרשב"א בתה"א בית ד' שער א' דגם אם בישל בכל הכלי ליכא רובא. וגם לש"ך סי' ס"ט ס"ק ס"ד דכיון דכל הקדירה חמה פולטת ג"כ למעלה ויש לחוש שמא יבשל במקצת הכלי. וע' רמב"ן והובא ב"י דבמילי דרבנן פליגי אי אזלינן לקולא כיון שעיקר הביעור אין לו עיקר מה"ת בזמנים הללו. ואלו לפר"ת היאך מיושב שיטת הירו' דל"ל האי דרשא דלא אשכחן בתלמודא דידן דפליג אירו' וגם דלתו' יקשה לסברתם דלר"א אצטריך קרא יתירה לטכ"ע בשביעית ומאי פריך לעיל מ"ד ב' לר"ע טכ"ע מנ"ל וע' בשביעית פ"ט מ"ה ואכמ"ל:

ומה שהאריך מעלתו דבההיא דכובש ג' כבשים מיירי וציר בחבית של חומץ דהוה ככ"ר ולכן גם בהיתירא בלע ולר"א אשמעינן דגם בשביעית דקיל הוה כשאר איסורין ולר"ג אשמעינן דטעמו כמבוער כיון דטעמו יוצא בהיתר ולגבי ורד כיון דשמן זיתים חריף הוה ככ"ר ע"י בישול ומ"מ מותר קודם זמן הביעור דהיתירא בלע דטעמו כמבוער בשביעית אבל בסיפא דלאחר הביעור גם ר"ג מודה:

ועיין באו"ה בהגהות שבסוה"ס הא דשאר איסורין כבוש כמבושל שפולט ובולע ע"י כבוש כמו ע"י בישול וטעבד"א. אבל אינו בישול ממש ע"י כבישה ולכך אסור לבשל אח"כ דלא הוה בישול אחר בישול. וע' בבית יהודה סי' ק"ה משש"ב ובבאר יעקב לא"ח סתמ"ז ס"ק ד' במ"א ולו"ד סי' ק"ג בדף נ"ג ע"א ונ"ז ע"ב בדהש"ך ס"ק י"ח דזיתים חריף וקושיתו שם וליו"ד סצ"ו ד"ה מה מרור כו' דקאי כו' מתו' פסחים ל"ו א' שהרגישו כולם. וע' בדורש לציון דרוש י"א ושו"ת תולדות יצחק סט"ז ומרומי שדה בחי' לעירובין וטוטו"ד תליתאה סי' ד' ושאילת שלום קמא סו"ס מ"ג ואורי וישעי סו"ס פ'. וע"ע בבאר יעקב א"ח סתמ"ב בתשובה בדף כ"ט ע"א משש"ב בישוב קושית התויו"ט פ"י דתרומות מ"ו ובההיא דכל הנכבשין שכובש או"ה יחד תוך המים דמבליע ומפליט כאחד ל"א כ"א בדבר חריף כמו חסית ומזה יצא לרש"י דבחריף כחומץ וציר הוה נמי כחסית להבליע ולהפליט וכרש"י חולין צ"ז ב' שבישל או"ה ביחד ומההיא דורד חדש דא"צ להפליט ולהבליע כאחת מודה רש"י דאוסר. ובישועות יעקב א"ח סתמ"ו ס"ק י' דאין כבוש רק בחומץ וציר במה שמדקדק הב"י מלשון רש"י דאם שרה מים בפסח אסור. ובסוף שו"ת

עדות ביהוסף חיו"ד סו"ס מ"ג בהשגתו עהכו"פ סי' ס"ט דכבוש אינו פעולה לפלוט ולבלוע כאחת. ומ"ש על המקמ"ח דאשתמיטתיה הגמ' דחולין ק"כ ע"ב הטבל והחדש והשביעית משקה היוצא מהן כמותן ובעי למילף מחמץ וע"כ הא דשביעית אוסר אף בטעמו ולא ממשו. ונמשך בזה עפ"ד הח"צ סי' כ' שהוכיח דגם בחמץ משקה היוצא מהן כמותן מדיליף מיניה לחדש. וע' בלב אריה לחולין ק"כ ע"ב והא דתניא הטבל והחדש כו' שהשיג על הח"צ דס"ד דוקא אכילה ולא שתיה יעש"ב ובנופת צופים מהפמ"ג פרשה אמור ד"ה ובענין משקין היוצא בתבואה האריך בפ"י כו' יע"ש. ומזה אין ראיה לשביעית די"ל דהיוצא כמותן רק על גוף האיסור דיליף מחמץ ולא לענין טעמו להך סברא דל"ד שביעית לשאר איסורין דטעמו כמבוער וע"ש ק"כ ע"א ד"ה לרבות השותה. שוב ראיתי בשו"מ קמא ח"ג סי' קנ"ג שמחלק דשם היתר בהיתר הוא רק ההתחברות של בב"ח אסור כמו בכלאים א"כ אף שרק שרו ביחד מ"מ ההתחברות ראוי לאסור יעש"ב:

ובענין קושית המקמ"ח בהיתירא בלע דלא אמרינן כבוש מפסחים מ"ד דמבב"ח לא גמרינן דחידוש הוא דאי תרי כולי יומא כו'. והא אשכחן דוגמתו בהיתירא בלע. ומלבד מה שהשיב מעלתו עפ"ד הנוב"י קמא חיו"ד סכ"ו במה שהשיג עהש"כ יו"ד ספ"ג יעש"ב. בלא"ה י"ל דלא דמי להא דכלאים דמדמה לבב"ח דכל חד לחודיה שרי ואי בשיל להו בהדדי אסור והאי דאי תרי ליה כולי יומא בחלבא שרי בשיל ליה אסור. משא"כ חמץ ושארי איסורין דליכא למילף מבב"ח דחידוש הוא. וכה"ג בח"ס חא"ח סי' ק"ח לענין היתר בהיתר דלא מצי למילף מחמץ בשעה ששית דסגי בס' וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קמ"ט וקמא ח"ג סי' ס' ועוד דהתם החידוש שנאסרו שני דברים המותרים דהיה להחמיר גם בבישול ועשו"ת פני אריה סי' ו' ובחידושים ופלפולים להגר"ל מפאלאצק ר"ס ק"ה. וע' בתו' מו"ק כ"ו סע"א ונוב"י מה"ת חיו"ד סל"ט ובהשמטות מבן המחבר ושב שמעתתא שער העשירי אות ז' ושו"ת מוהרי"מ סמ"ד שהאריכו בכוונת דבריהם דקאי אסוגיא דשמעתין ודלא כמו שהבין הרש"א יע"ש ובשו"ת עין המים סו"ס ו' ושו"מ רביעאה ח"ג סו"ס קמ"ט ותנינא ח"ב סמ"ה בסה"ד ל"ג סוף ע"ד וברוך טעם שער התערובות פ"ג (דק"א) ובס' בית אל דף פ"ב ע"א בלקוטים לחולין ד"ה ואעתיק ושו"ת ר' בצלאל אשכנזי מאורלא ר"ס י"ז יעש"ב בענין כבוש כמבושל אי דאורייתא או דרבנן. ובשו"ת רש"ל סי' י"א וש"ג וברכת ראש בשיטת טכ"ע אות ד' דף מ"ה ע"ג וגנת ורדים כלל מ"ב ויהודה יעלה חא"ח ספ"ה ובספרי זכ"י בתשובה ליבמות ק"ג. וע' בפ"י פסחים מ"ד ב' יליף מבב"ח וגליון הש"ס מרמ"א סנהדרין כ"ז א' תו' ד"ה אין ובחזות קשות משש"ב וע' בשו"ת מהרי"מ הנ"ל מ"ש ע"ד השואל מה שהשיב על קושיתו הנ"ל מהא

דפסחים ובית האוצר עיו"ד סצ"ב בש"ך ס"ק ט"ו דף ל"ו ע"ב ותולדות אברהם חולין י"א ד"ה רבינא אמר אתיא מעד"ז ובשו"ת חת"ס חיו"ד ספ"ה ובעיקר שאלתו שחקר עפ"ז באשה שאמרה קונם ככר זה עלי ונפל לחבית יין ונכבש מעל"ע והתיר לה הבעל אסרה עלי' דכיון דמיגז גייז הוה ההיתר רק מכאן ולהבא. אבל בחכם דעוקר מעיקרא א"כ הוה הכבישה בהיתר ומצד נדר השני ממילא דאין לאסור וכבר הארכתי לדון בזה ע"ד הט"ז בא"ח סתס"ז ס"ק י"ח דשיעור כבישה אח"ז איסור. וכתב לדון עפ"ד הש"ש שער ו' פ"ד ה"ג תשובת הגמ"י להלכות אישות סי' ג' מהא דר"פ האשה רבה באומר ידענא אנא דאיתשיל מאריה עליה כיון דעכ"פ גם לדברי העד קודם דאיתשיל הוה איסור שוב אינו נאמן להוציא מחזקתו ואמרינן עדיין לא איתשיל. והכ"נ נהי דחכם עוקר מעיקרא מ"מ מעיקרו הוה איסור עליו והאריך בדין חזקה בטעות:

ואינני רואה כלל לדמות לענין עד אחד שגם לפי דבריו קודם דאיתשיל הוה חזקת איסור דלא מהימנינן ליה למה שאמר אח"כ עוד עדות אחרת דאיתשיל מאריה וממילא לא היה חזקת איסור מעולם. דהרי כבר הוחזק איסור על פיו. אבל הא פשיטא שאם היה נאמן בדבריו האחרונים דאיתשיל דממילא הוה היתירא מעולם. וע' בנוב"י מה"ת חאה"ע ר"ס קנ"ו בהא דאין עד אחד נאמן לאסור אלא בדבר שאין לו חזקת איסור אבל בספק אם נעשה דבר המתירו אי מצי עד א' להחזיקו בחזקתו הראשונה. וע' רשד"ם חאה"ע ספ"א וסנ"ו ופחד יצחק ערך עד א' בדה"ס כ"ה ע"ב:

שוב הרגיש כבודו בעצמו בסוף דבריו דלש"כ יו"ד סרל"ד ס"ק ס"ד דגם אם הבעל מתיר דהוה כנדר ונתבטל מיד אחר הנדר. וא"כ אף דבעל מיגז גייז הוה כבישה בהיתר אלא שכתב דאשתמיטתיה להש"כ דהת"ו בנזיר כ"א ע"ב ד"ה בעל מיעקר דעד הפרה חל הנדר:

תמהני על תמיהתו שהרי הש"ך הביא ג"כ הסוגיא דנזיר דפשטות הלשון משמע לכאורה דלא כהרמב"ם והמחבר (וכמש"ש מבואר יותר בפרש"י מכאן ולהבא לא חייל עלה נזירות אבל למפרע הוית נזירה) אלא שהביא דהכ"מ ר"פ י"ג מנדרים הכריח מסתירת דהרמב"ם שע"כ מפרש דהאיבעא אי נימא דעוקרו מעיקרא ע"י הפרתו מיהו אינו עוקר כמו החכם שעוקר כאלו לא חל הנדר כלל. וממילא אין שאלה להב"ח ובסתירת דברי המחבר מהא דלעיל דאזיל בשיטת הרמב"ם וכמ"ש בכ"מ וע"ש בלח"מ שביאר דבריו יותר וכמ"ש ג"כ הש"כ ס"ק ס"ה דמה"ט אם אמרה שבועה שלא אוכל כו' דלגבי בעל דמיגז גייז להבא אף שהפר לראשונה אפ"ה לא חלה השניה וכמו שפי' בעצי לבונה דאף דהבעל צריך שיאמר לשון שיורה שעוקר הנדר מעיקרו כמ"ש בסל"ז דאם אין

מפירו מעכשיו שאין כאן נדר לא מהני מ"מ אינו עוקר כמו החכם שעוקרו כלא היה וכן משמעות הט"ז בס"ק ל"ו יע"ש. ועשו"ת בשמים ראש סי' קס"א שנשאל ג"כ עהרמב"ם מסוגיא דהכא ומש"כ בלשון הרמב"ם ומ"ש עוד דפשטות לשונו דבעל עוקר הנדר מעיקרא אפ"ל דאזיל לשיטתו בפ"ב דנזיר כו' ועש"ב שהניח בספק לענין דינא ואכמ"ל שעכ"פ דהכ"מ פו"ב מעצמן. ועכ"פ לפי פסק הרמב"ם והמחבר אין מקום ספק לשאלתו וע"ש במאורי לנזיר ובשמ"ק וע"ש בברכת ראש לנזיר כ"ב שלמעיין א"צ לאריכות דבריו. ואולם בקרן אורה על נזיר עלה בדעתו דהא דמבע"ל הכא אי מיעקר עקיר היינו דוקא בנזירות משום דלא אשכחן נזירות לחצאין דלא שייכא הפרה מכאן ולהבא אלא היכא דאפשר שתעקר מתחלתו והיכא דנתקיים שעה אחת כמו אם אמר ואני לא הוה הפרה כלל. אבל בשאר נדרים לא מבע"ל ולכ"ע אינו מיפר אלא מכאן ולהבא כו' ואפ"ל דהיינו טעמא דהוה תנאי בנדרים ס"ח דמ"ד מיקלש קליש משום דס"ל מיעקר עקר ומ"ד בארום דמיגז גייז משום דס"ל בכל הפרה דמיגז גייז אלא דא"כ תיקשי הלכתא אהלכתא יעש"ב:

אלא שעיקר הדברים יש לדון למ"ש השעה"מ פ"ו משבועות הי"ח ד"ה ואיך שיהיה כו' במה שהקשו התו' בגיטין ל"ה ב' ד"ה אבל ניסת כו' ותאכל ככר לאלתר בפנינו דבאכלה כולה דנשאלין אף דאיכא מלקות מ"מ עונש בי"ש איכא כיון שעבר קודם שנשאל ונתכוון לדבר איסור. וכן העלה בשו"ת שער אפרים סי' ס"ב. וכבר מבואר זה בחהר"נ על גיטין וא"ת בניסת אמאי אין מדירין תביא ככר ותאכל לאלתר בפנינו דבשלמא גבי חכם לא אפשר למיעבד הכי דקמ"ל דאכלה כולה דנשאלין דחכם עוקר נדר מעיקרו אבל בעל דמיגז גייז ליעבד הכי. ועשו"ת כתר כהונה סנ"ד שהאריך לפלפל ובתבנית או"י בחי' לגיטין ובמנחה בלולה שבסו"ס מנ"א לסנהדרין בדה"ס י"ג ע"ב ושמלת בנימין להלכות נדרים רל"ד סי"א והארכתי בסוגיא זו בפלפולים רחבים ועמוקים. גם בדברי שו"ת מיצל מאש סמ"ו הבא על האשה בהיותה בחזקת א"א ואח"כ העיד עד שמת בעלה קודם הזנות אם יכול לישאנה כיון שהחזקה היתה בטעות. שוב ראיתי בדברי מעלתו לבסוף שהביא ג"כ דהשעה"מ באותו ענין לקמן שכתב עוד לחלק בדברים הניתרים ע"י פתח ולא בהיתר ע"י חרטה ובזה כתב לחלק דלגבי כם לא מהני חרטה. ועשו"ת ח"צ סכ"ז מ"ש על הבית יעקב סי' ק"י:

ומה שהאריך מעלתו בספק כבוש לענין ס"ם מדהט"ז שהשיגו הנקה"כ ופר"ח ופ"ת וע' כו"פ ואי היה כבוש בהיתר ועיין בשו"ת טור האבן סי' י"ז בדה"ס ל' סע"ב דלדינא ודאי נראה כט"ז דספק כבוש אמרינן השתא דאיתרע כגבינות ספ"א אף די"ל דגם בגבינות משום רוב י"ל שזה דבעי רוב היינו לרמ"א דחזקת טריפות הוא חזקת איסור גמור ואפי'

ביש נקב בושט מתירין הגבינות אבל באין חזקה לחומרא אמרינן השתא דאיתרע דהא רובא נגד חזקה אמרינן ס"מ לח ומ"מ אזלינן בתר רובא נגד ב' לריעותא. ובשו"ת מנחת עני חיו"ד סל"ה מ"ש ע"ד הפמ"ג שהשיג עהט"ז וברכת הבית ח"ב על כריתות בסי' ליו"ד סי' ק"ה ובש"ש ג' פ"ח ושו"ת אורין תליתאי סי' ז'. ואולם אף כי א"צ לזה אמינא שהיה מקום לדון לענין ס"ס לנוב"י קמא חיו"ד סו"ס כ"ו דאין טבעי הנכבשין שוה והרגיש דא"כ הי' להתיר בכל ספק כבוש באיסורי תורה שאינו בב"ח שמא מין זה אין לדרכו לפלוט ולבלוע והרי גם הט"ז בלא"ה רוצה להתיר בספק כבוש משום חזקת איסור ולא מיקרי חסרון ידיעה כיון שאין לעמוד על טעמו רק בטעימת קפילא דאל"כ אמאי מותר ספק כבוש בב"ח והא יכולין לידע טעמו ע"י מסל"ת יעש"ב. ואף שבלאו הכי יש לפקפק דלא כתב כן רק בשלחופית דג טמא שאפשר שטמא וטהור אינו שוה בטעם כש"כ ר"ם ק"ז ס"ק א' משא"כ בדברים המותרים. ואולם בסכ"ח לענין עילאה גבר או תתאי שאין להעמיד על הבחינה ע"י מין בשא"מ דהיתירא וא' חם מ"מ אף במקום שאפשר לפלוט ואפילו בכ"ר שעל האש אין הכרח שבודאי פולט ולפעמים אין פולט. ואפילו בקערה אחת דחוזר ואוסר כבראשונה. הרי דאין ברור שיפלוט רק לחומרא אנו חוששין שפולט במקום שיכול לפלוט. ועשו"ת רשמי שאלה חא"ח סו"ס ר' מה שפקפק בזה ואין רצוני להאריך בסברות בלי יסוד. ועשו"ת בנין עולם חא"ח סכ"ה ד"ה אכן ושו"מ קמא ח"א סי' קמ"ב ד"ה והנה במה שהארכתי בדין חליטה וע' במ"א סתמ"ז ס"ק ל"ח וסתס"ז ס"ק ח'. וע' במנח"י דכה"ג כתב הרב להדיא דלא אמרינן כבוש מבושל לכל דבר ובבאר יעקב א"ח סתמ"ב בתשובה דף כ"ג ע"ב וכ"ט ע"ג בבאור דבריו:

גם יש לצדד לצרף דהש"כ סי' קל"ד ס"ק ט' דמשמע מהפוסקים בכלי של יי"נ אפילו בידוע שעמד היין מעל"ע א"צ אלא קליפה. ואף דלא כתב כן אלא ביי"נ שהקילו וע"ש בסצ"ח ס"ק י"ג מאו"ה. וע"ש בסי' קל"ה ס"ק ל"ג ובפמ"ג ספ"ז בשמ"ז סס"ק א' בתשובה וע"ש רסי' ק"ה ס"ק ז', במש"ז ד"ה כמה זמן שיהוי דלרלנ"ח חשיב ספיקא דרבוותא הא דג' ימים והקשה ג"כ מספק כבוש וע"כ כיון דהמחבר והרב הכריעו לא נכנס בגדר ספק. וע' במנח"י כלל פ"ה ס"ק י"ב לצרף ג"כ ספק זה וכ"ד המרדכי דאין לאסור כבוש אלא לאחר ג' ימים וראייתו מהכשר כלים. ורק לענין פסח אסור ספק כבוש דבמשהו. ועשו"מ קמא ח"ג סי' ס"א צירף ג"כ דלרלב"ח סל"ח בעי ג' ימים מעל"ע ואף שלדעתו הוה בגדר אונס חד דהספק רק מתי נקרא כבישה אם מעל"ע או בג' ימים. ויל"ד דמשכחת שהא' יתיר יותר מחבירו מ"מ כיון שהיה ע"ש והפ"מ צידד להקל וע' בטוטו"ד תליתאה סי' קמ"ח ואכמ"ל. וע' במגן האלף סתנ"א סכ"א בהג"ה. ובח"צ סע"ה דכבוש אינו כמבושל

לגמרי. ואף שאין מובן קושיתו ממכניס לקיום כמו שהקשה הפמ"א ח"א סכ"ג שהרי הש"ך גופיה נשמר מזה וכן תמה בשו"ת שער נפתלי סי' ז' בדף מ' ע"ד. וגם דהתם רק דכבוש בכלי וע' בכסא דהרסנא סכ"ט ד"ה ולכאורה וד"ה ואני אומר. ולא העיר מהש"כ סצ"ה ס"ק כ' וסצ"ח ס"ק י"ד וע' בב"י יו"ד קל"ה מהירו' דאין כלי הבלוע מאיסור אוסרת היתר שנשרה מעל"ע. וגם דלרש"י ורמב"ם בפהמ"ש תרימות פ"י דבכל האיסורין אין כבוש אלא בחומץ וציר וכמו שצירף המנח"י כלל ג' ס"ק ד'. ואף דמלשון הרמב"ם פט"ו ממא"ס הכ"א לא משמע כן ועשו"ת רשמי שאלה סי' ה' ובאר יעקב א"ח סתמ"ב דף כ"ג ע"א ד"ה ומה שהקשה ערש"י וע"ב ד"ה ולהמנ"י ופליתי סי' ק"ה ס"ק ד' ובחידושים ופלפולים בש"כ ס"ק ב' וע' באבני מלואים בשו"ת סי' א' דחבית יי"נ שנתערב בהרבה חביות יין כשר. ואני בורח מהאריכות בדברים שדשו בהם רבים שהמה מדברים שאין להם שיעור:

סימן קעג

להנ"ל

מה שחזר והשיב עמש"כ דלא דמי להא דר"פ האשה רבה דכבר הוחזק איסור על פיו. דהא לא הזכיר כלל בש"ס דמיירי שהגיד עדותו בשתי פעמים וע"כ דהוה עדותו השניה בתכ"ד. ואני תמה על תמיהתו דהא בגמ' טרח לאשכוחי לדמות לקונמות היכי דאתחזק איסורא ואח"כ פריך הא גופא מנ"ל. וא"כ אכתי שפיר משכחת בכה"ג כשהוחזק האיסור מקודם ע"פ העד עצמו דעדות אחרת או בעדות אחת ושלא היה תכ"ד כגון שהפסיק דעדותו כתו' כתובות כ"ב א' ד"ה מנין וקאמר את בתי לאיש ושתיק וע"ש ברש"א [והכ"נ משמע לשון הגמ' ואנא ידענא דאיתשיל מארי' עליו ולא קאמר ידענא דטבל ואיתשיל. ורק לתו' קידושין ס"ה ב' ד"ה וכן נטמאו יע"ש בפ"י דנגד החזקה של היתר נאמן יותר דאא"ח ולא לו אבל לאסור נגד חזקת היתר י"ל דלצעורי מכוון וע' בעצי לבונה סי' קכ"ז בסוגיא דעד א' נאמן באות א' ד"ה אמנם ובאות ו' ד"ה אמנם עדיין קשה יעש"ב]. וכן כשנתחזק באיסור ע"פ אחרים אף שלא שמע העד מגוף הנדר ול"ד כלל לדהגמ"י דכל שלא היה לדבריו בחזקת איסור כלל עד א' נאמן היינו לגבי קידושין בטעות כיון דאי אפשר לברר החזקה רק ע"י העד בעצמו ולזה בעינן שיתחזק האיסור רק ע"י העד בעצמו ומדמה להא דריש גיטין דאמר בפני נכתב ובפני נחתם דאתחזק איסורא גם לדברי השליח. וע"כ דשפיר משכחת התם באתחזק איסורא בבירור. וע' בתו' קידושין ס"ה סע"ב דביכול להתברר בודאי יש לחוש לדבריו ולבדוק צ"ל דהיינו שמתברר תיכף לכל

אבל דאיתשיל מאריה דצריך לשאול לחכם אם שאל אי אפשר להתברר עכשיו. (ועשו"ת ושב הכהן סי' י"ט בענין תכ"ד. דמרמב"ם ר"פ ט"ו מקרבנות דבמסירה וכיו"ב אינו יכול לחזור אפילו תכ"ד מדדייק שאא"פ לחזור בהקדש תכ"ד אם הוציא בשפתיו וכתו' מנחות פ"א ע"ב משום דאמירה לגבוה כו' יעש"ב ובש"כ סרנ"ה ס"ק ה' וע' בא"מ סכ"ז וקס"ו סי' ב' סוף אות ד' ונפש חיה חאה"ע סי' י"ח ד"ה דהנה בודאי מ"ד בקידושין נ"ט דאתי דבור ומבטל דבור היינו אף לאחר כד"ד דבתוכ"ד אף מעשה יכול לבטל ומחלק בנדר להתענות וכדומה דל"ש אמירה לגבוה דלא הקדיש שום דבר אך שקבל על עצמו ולזה צריך לא יחל דלא אתי דבור כו'). וע' בשו"מ תנינא ח"א ספ"ד ד"ה והנה שאל בה"ד ונתרי בהו תכ"ד דהא לר"ת דתכ"ד דלאו כד"ד אינו רק מדרבנן כתו' ב"ק ע"ג ור"נ נדרים פ"ז וקשה דא"כ מה מועיל תוכ"ד והא לא מצי לחזור. ולכאורה יש לחלק לאדם עצמו דהא חזינן דאף בתכ"ד של חבירו יכולין לחזור וע' תו' כתובות ל"ג ד"ה ונתרי דכל זמן שעסוקין באותו ענין יכול לחזור יעש"ב. וע' רשב"ם ב"ב קכ"ט ושו"ת יוסף דעת מהשו"מ סנ"ב שנשאל ג"כ והאריך הרבה ובשם אריה חאה"ע סי' ס"ז וחומת ירושלים סו"ס קנ"ה ד"ה והנה למ"ש תו' מכות ד"ה הניחא דלמ"ד קיימו תכ"ד בעינן יעש"ב:

ואמנם בעיקר קושיתו בלא"ה אין לו סרך דמיון כלל לשם דהתם הוה אתחזק איסורא גם לדברי העד דאף שעוקר מעיקרו מצד דאיתשיל מאריה כאלו לא היה כאן איסור מעולם. מ"מ הרי גם לפי הגדת העד היה שעה קודם דאיתשיל שהיה לו חזקת איסור והוא מסולק ע"י הגדתו משום דאיתשיל. אבל לענין היתירא בלע מה בכך שהיה לו מקודם חזקת איסור כיון דמ"מ נעקר למפרע והאיסור חוזר להיתר מעיקרא. וכה"ג ביבמות ק"ט ב' וערש"י ד"ה גדלי בהדה (ועשו"ת ברית אברהם חיו"ד סי' י"ג אות א' דבאמתלא מהני גם אחר כ"ד כמפורש בפוסקים לאה"ע סו"ס מ"ז כו' אך כאן עדיף מתוכ"ד דהוה כלא גמר דבריו וכי נימא בקידושין על תנאי דאמר הרי את מקודשת על תנאי כך וכך דנימא כוונתו תחלה היה לקדש בלא תנאי יעש"ב ובית מאיר אה"ע סל"ח דבתוך כד"ד כמו שיכול לחזור בו וכש"כ להטיל בו תנאי ודלא כב"ש בשם ט"ז ועשו"ת חמדת שלמה חח"מ סי' י"א ובפת"ש ח"מ סי' קצ"ה ס"ק ז' וע' בצמח השדה ליו"ד סי' קפ"ה במ"ש החו"ד דדוקא נגד שוי' נפשי' חד"א מועיל אמתלא אבל מטעם נאמנות עד א' באיסורין לא מהני אמתלא וחזרה כמו עד שנחקרה עדות בב"ד והכא עדיף מהתם בהא דיבמות הנ"ל דגם בלא התרת החכם הוה חזקת איסור וע' בב"ש סי' קנ"ה ס"ק ל"ב ומהרי"ק שורש ל"ב ענף ב':

ומ"ש עמ"ש עהש"כ דאשתמיטתי' דהת"ו דנזיר שהרי הש"ך הזכיר הסוגיא דפשטות הלשון משמע דלא כרמב"ם ומחבר וכמ"ש הכ"מ. וכתב שהרי הוא לא כתב רק מה דלא הזכיר דהת"ו. הנה עיקר דברי שאין לעשות ספק דלמא כהתו' מאחר שהמחבר קבע להלכה כהרמב"ם וכידוע מכללי הפוסקים שכל דעה שלא הוזכר בש"ע אין לצרף לספק בהלכה ולא הוצרך להזכיר מהתו' כיון שגם פשטות הסוגיא כן רק שהרמב"ם לא הבין כן. ומ"מ דרכו של המחבר לפסוק כרמב"ם במקום שלא נחלקו עליו בפירוש שנים מעמודי הוראה ואף שהרא"ש חולק מ"מ כיון שלא הבין כן בדהרמב"ם שמוכרח לפרש כן לדעתו כפי' הכ"מ פוסק לנגדו כרמב"ם ובפרט שהספרדים נוהגין כן בכ"מ כהרמב"ם נגד התו' כט"ז א"ח סו"ס תרע"א סוס"ק א' וכאן לא הגי' הרב על דברי המחבר וע"כ דהסכים ג"כ להמחבר וכמ"ש בכ"מ דמשוי ליה כאלו הי' ובטל וכה"ג בנדרים ע"ה דאבע"ל מוחל חלין ובטלין וכגון דאיתפש אחר בהדין נדריה הוה תפיסותא או דלמא לא חלין כלל. ובז"מ ג"כ קוהת"ו דסוטה ו' ב' ד"ה כי קדיש מעיקרא שהקשו מנזיר כ"ד דאע"ג דבשעת הקדישה הוית בת מקדש וקיי"ל בנזיר כ"א ע"ב דבעל מיגז גייז ואפ"ה נפקא לחולין. ומה שהקשו לב"ה דיש שאלה בהקדש דהוה מעיקרא הקדש בטעות. כבר העיר המל"מ במעה"ק פי"א ה"ד וע' במל"מ סוף הלכות נדרים פי"ג הי"ד ד"ה עוד יש לדקדק בדהר"מ. וכ"ז נמשכתי עפ"ד מעלתו בהבנת הש"כ דלגבי בעל הוה כאלו נדר מיד אחר הנדר. הגם שכן משמע קצת לכאורה מסוף דהכ"מ שמשמע שרא"ש ורמב"ן חולקים מהרמב"ם. ואף שאין הכרח כ"כ גם מלשון הכ"מ דכונתו רק במ"ש הלשון דהבעל אינו מיפר אלא מכאן ולהבא הוא שלא כדהרמב"ם. אבל יפה כתב המל"מ וגם רבינו מודה בזה וכמ"ש בפרק הקודם דין י"ט. ואין כוונת המל"מ להשיג על תי' הכ"מ רק על סוף דבריו שאינו כן דהרא"ש ורמב"ן שהרי גם הרמב"ם פוסק שחייבת מלקות אם הפר לה בעלה אח"כ את נדרה ועברה קודם שהפר לה. וע"כ דכוונת הרמב"ם רק דלא מהני ההפרה כשאומר מכאן ולהבא דהוה כאומר אי אפשי בנדר שנדרת רק שצריך שההפרה יהי' מעיקרו. אבל מ"מ מודה המל"מ דמיגז גייז לא מהני רק מכאן ולהבא כו' דלכ"ע חל הנדר ולא מהני לעקור הנדר מעיקרו כאלו לא היה נדר כלל. והכ"נ לא מהני להפר הנדר רק מכאן ולהבא אף דבעי שיאמר בלשון שיתבטל הנדר מעיקרו ולא מהני מה שיבטל עכשיו אחר חלות הנדר רק דכשאומר שמפר מעיקרא אז מהני על להבא משעת שאמר ההפרה. וגם הרא"ש ורמב"ן סוברים כן כיון דמ"מ הנדר חל עד אותו זמן כשמפר מעיקרו. וא"כ לענין שאלתו ודאי כיון דלרמב"ם הוה כבוש בזמן איסור כשהפר הבעל ולזה כתבתי במכתבי הקודם לעשות צדדי ס"ס מטעמים אחרים. ועשו"ת יד אלעזר סי' ס"ח מ"ש בדהרמב"ם

דפסק הכא והכא מיגז גייז. אבל בעיקר סברתו דתוכ"ד שהגיד מקודם שהי' כאן איסור הגיד ג"ב דאיתשיל מאריה עליו לא הוה עדיין אתחזק איסורא מצד שהיה יכול לחזור מעדותו. הנה לא הוצרך לזה מצד דהוה תכ"ד למה שהעלה החו"ד סי' קפ"ה ס"ק ה' דלענין נאמנות עד א' באיסורין יכול לומר אח"כ מבודה אני וה"ר מהר"נ שהובא באה"ע סי' י"ז ח' ע"ש בב"ש וח"מ דעד א' במיתת הבעל אף דמהימן מדאורייתא אפילו חוץ לב"ד אם אמר אח"כ מבודה הייתי נאמן וה"ר מהתוספתא והובא בח"מ בב"י סי' כ"ט יעש"ב. וכ"מ בתו' כתובות ע"ב ד"ה אי דידע כו' דיכולה לומר משחקת הייתי. והיינו שסמכה ע"ז כשיבוא לאכול תחזור מדברי'. וע"כ דאף דעד א' נאמן באיסורין מ"מ תוכל לחזור וא"צ למה שנדחק שם בהפלאה יעש"ב. וכן העלה בשב שמעתא ו' פרק ח' דבעד א' באיסורין דלא בעי ב"ד משה"ה אפילו אמר בפני ב"ד יכול לחזור אלא דלדידי' בעינן שנותן אמתלא לדבריו. ועשו"ת רשד"ם חאה"ע פ"א וסכ"ו. וא"כ לא תליא מצד שהיא תוכ"ד דהא בל"ז בעד א' יוכל לחזור מהגדתו. ואף דלענין תוכ"ד אמרינן לבר ממקדש כו' וכר"נ נדרים פ"ז דכשאדם עושה לא בגמר דעתו הוא עושה אלא דעתו שיוכל לחזור תוכ"ד. אבל הני דחמירי עושה בהסכמה גמורה. מ"מ לענין הגדה חוץ לב"ד שיוכל לחזור אין נפ"מ בזה בכל מילי גם בהני דחמירי. ואם שאין ראייתו מוכרחת כ"כ מאה"ע סי' י"ז דאכתי לא נגמר עדותו עד שתבא לב"ד להתירה ולכן מצי לטעון מבודה הייתי וע' בשם ארי' חאה"ע סי' ס"ז דף ע"ד ע"ג. ובעמ"א סי' קי"ז אות י"ד האריך בדרך פלפול בישוב תמיהת הש"כ בח"מ סרנ"ה עהרמב"ם ותלה בפלוגתא דר"י ור"ל בקידושין נ"ט אי אתי דבור ומבטל מעשה לרשב"א וריטב"א בהא דפריך ר"ל לר"י מכל הכלים יורדים כו' דתיקשי נמי לדידי' וע"כ דשאני דבור כהאי גבי טומאה שנגמר לגמרי חשיב כמעשה כל דהוא לר"ל. ולכן היכא דהדבור היה גמר דבר בפ"ע הוה כמעשה בל דהוא לר"ל ולא אתיא דבור ומבטל לי' לר"י יעש"ב בפלפולו יע"ש סצ"ט. ולפ"ז היכי שאין העדות צריכה גמר מעשה לבוא לפני ב"ד להעיד לא אתיא דבור ומבטל דבור לר"ל ויוכל לחזור גם תוכ"ד ורק למש"ל מהחו"ד סי' קפ"ה וש"ש דבאיסור בעת א' יוכל לחזור מהגדתו קודם שנחקר בב"ד א"כ אין נפ"מ. וע' בנתבה"מ סכ"ח ול"ח דבאיסורין דלא צריך הגדה בב"ד א"כ ה"ה דא"צ לקבל בפני בע"ד דדוקא על הב"ד הזהירה התורה לקבל בפני בע"ד וע"ש במשובב ושו"מ קמא ח"א סי' קפ"ה. ועכ"פ להחו"ד זה לא מיקרי חזקת איסור כשאומר מבודה הייתי בתחלה כיון שלפ"ד העד לא הוחזק איסור כלל מעולם וכמו כשחוזר בו תוכ"ד שמבטל הגדתו מקודם. וע"כ דלהחו"ד מוכרח דסוגיא דיבמות מיירי שהוחזק באיסור מקודם בעדים וכפשטות לשון הג"מ שהעד מעיד רק דאיתשיל מארי'. ורק זה

אין סברא לחלק דשני עדים לא יוכלו לחזור אף במקום דלא בעי הגדה בב"ד ורק כיון דמ"מ עדיין אינם חוזרים מיקרי חזקת איסור וממילא דה"ה בעד אחד ואפילו בתוכ"ד כיון שהעד אינו חוזר מעדותו שהעיד בתוכ"ד ממילא נשאר גם לפי דבריו חזקת איסור. ועשו"ת פני אריה סל"ד שהאריך בדהמ"מ דמ"מ כל זמן שעומד בהודאתו אלא שפוטר עצמו מצד אחר כו'. ובראש אפרים בפר"ת סל"ט ס"ק קס"ח באומר מבודה הייתי ע"י אמתלא ובאות קס"ט כשהעיד שלא בב"ד ואמר מבודה הייתי. ועשו"ת יוסף דעת סנ"ב אי הא דתכ"ד הוה מיגז גייז מכאן ולהבא וכשו"ת מהר"נ יפה חח"מ סכ"ג בהקדש תכ"ד ועשו"ת רא"ש סי' י"ט:

סימן קעד

ד' למב"י תרל"ב להמ"ץ דלוקניק הר"ר אברהם הלוי

מכתבו מיום אתמול הגיעני ע"ד מנהגו בחמץ משהו שנמצא בפסח בתבשיל להתיר הכלים לפסח הבא כפי שקבל מרבו המנוח הרב דקראטינגא וכן הורה הרב ר' יוסף מסלוצק בהיותו בקהלתו וכעת נחלק עליו איזה צומ"ר ומבקש להודיע דעתי על להבא. כבר העיר בשו"ת רע"א סכ"ו דבאיסור משהו סמכינן אח"צ סע"ה דאחר יב"ח הוה עפרא בעלמא ומ"מ אם אירע זה בסוף ימי הפסח יהי' אסורים בתחלת ימי הפסח הבא. אבל א"צ לזה דהא אפילו התבשיל עצמו מותר בפסח הבא דבטעם לא אמרינן דחוזר וניעור עכ"ל. ובמק"ח סתמ"ז ס"ק ה' הקשה על הסוברים דחמץ בפסח לא הוה דשיל"מ דחוזר ונאסר והא לר"נ הוה דשיל"מ משום דהתערובות מותר הרי לא יאסר לשנה הבאה דכיון שנתבטל קוה"פ אינו חוזר וניעור ותירץ כיון דבשנה הבאה יצטרך לבוא לידי ביטול מיקרי חוזר ונאסר. אבל בסו"ס תנ"א אם נתחמץ תבשיל בפסח מצניעין הכלים עד לאחה"פ אבל אסורין לפסח של שנה הבאה. וע"כ דלא מיירי בנתבטל החמץ בס' דאלו משום משהו לא היה חוזר ונאסר. ובשו"ת השיב משה חא"ח סי' י"ז האריך לפלפל בזה וע"ש בהג"ה מנכדו ובשו"ת בית שלמה קמא ח"ב מא"ח סצ"ג שמורה תמיד דהכלים שיש בהם בליעה מתבשיל שיש בו משהו חמץ בפסח מותר להשהות בהם בפסח שבשנה שניה למאי דהכריע רמ"א דלח בלח אינו חוזר וניעור מכש"כ בטעם בעלמא. ובאומץ יוסף בהשמטה לא"ח סתנ"א דף מ"ד ע"ב ד"ה ועל אשר כו' בחטה שנמצאת בפסח דמותרים הכלים לפסח הבא דלא הוה אלא משהו והוה תערובות קוה"פ ולא אמרינן חו"נ ופקפק מדהב"ח דלמא נגעה החטה בעצמותו של כלי ולא נתבטל בדופנו והוה חמץ משהו בעין בתוך הכלי יעש"ב:

[**ושוב** הגיע אלי מכתב מהרב דראמען ר' אליעזר אראלאראוו מתשובת דבר שמואל שהובא בשע"ת סתנ"ט ס"ב שטרח להתיר הכלים שלאחה"פ ובסתמ"ז דהכלים אסורים לאחה"פ אפילו נתבטל בחמץ וכש"כ תערובות משהו וכתב דהדב"ש מיירי לענין פסח הבא להתירם וס"ל דהתם משום משהו גם הבלים נאסרים לפסח הבא. וע' בשד"ח חלק דברי חכמים סצ"ט שהזכיר מאיזה תשובות ובדינים ממערכת חמץ אות ד' ס"ק ט"ז ד"ה אחר שנים וע' בנין שלמה חא"ח סכ"ד ובעי"צ סי' כ' ומלשון הרב בד"מ ובהג"ה סתמ"ז בכלי שנתבשל בפסח ונמצא בתוך התבשיל משהו דמותר להשתמש בה לאחה"פ. מזה אין להכריע דהא דכתב לאחפ"ב להוציא מדעת הרוקח שהובא בח"י ס"ק ד' לחלק בין היתירא בלע ולזה אשמעינן דאף דנשתמש בכלי חמץ הרבה מותר לאחה"פ אבל בנאסר משום משהו יהיה מותר להשתמש בפסח הבא:]

ולכאורה היה נראה לצדד בקדירה הנאסרה בפסח ממשהו לאסרה גם לפסח משנה הבאה דאף דפסקינן בחמץ שנתערב קוה"פ דאינו חוזר וניעור ואף בנתבטל לאחר שש מ"מ הכא הא בלע איסור חמור שלא נתבטל בשעתו והא בטור סצ"ט נקטינן דחוזר וניעור בשאר איסורין. וע"כ דשם בנו"ט חוזר וניעור דהא הטעם ניכר בהם משא"כ לענין איסור משהו וכתו' ע"ז ע"ג א' ד"ה כי אתא. ולכן בחמץ שנתערב קוה"פ בס' ואין הטעם ניכר שלא היה עליו שם איסור מעולם וכשבא זמן האיסור בפסח אין חזק כ"כ לקרות לו מחדש שם חמץ ולאסרו במשהו אבל כשנתבטל בס' דנקרא עליו שם איסור לאסרו במשהו מ"מ בפסח הבא חוזר וניעור שחזר השם חמץ ויקץ כישן. ואולי י"ל דניעור ע"י הוספה במעשה מצינו ולא בזמן מאליו וטפי ניחא לומר הואיל ואידחי אידחי כשבת צ"א ואכמ"ל. ובל"ז מצינו משהו ונוטלפ"ג ביחד ולשיטת הרמב"ם ורשב"א דהיכא דאיסורו במשהו גם נוטל"פ אסור והובא בע"ג ס"ז א' בתו' בהא דמספק"ל לרבא שם פ"ח ב' אי נוטלפ"ג אסור. וע' באו"ת לפסחים ל' ע"ב בסה"ס נ"ד א' ד"ה ובכדי משש"ב. ובלא"ה הלא הפר"ח סובר להלכה דחמץ בפסח חוזר וניעור וע' בחמד משה סתמ"ז ס"ק כ"ג שלא מצא כן בהדיא דאם גוף החמץ נתערב אם אמרינן אינו חו"נ ואף ביבש ורק במשהו שהוא כאלו אינו שנתבטל ובדאיכא ס' משהו ונוטלפ"ג אפשר דיש להקל דאינו חו"נ. וע' בפר"ח יו"ד סצ"ו ובש"ע הרב סתמ"ז אות ז'. ובנוב"י מ"ק חא"ח סכ"ד שבכל מדינות רוסיא ואשכנז נוהגין להקל דאינו חו"נ בפסח. ועשו"ת בשמים ראש סל"ה במשהו שנתבטל קוה"פ שאינו חו"נ וע' בבית מאיר סתמ"ז ס"ד בדף ס"ד ע"ב ושו"ת תפארת צבי חא"ח סכ"ד וח"ס חא"ח סי' ק"ז:

ובמ"א סתמ"ז ס"ק ל"ח בזיתים שנחתכו בסכין של חמץ ונתבשלו קוה"פ להתיר הרוטב ולאסור הזיתים משום דחמץ שמו עליו ובמשהו ועוד די"א דחוזר וניעור. ולכאורה הא להמ"א בעצמו בס"ק ז' דבטעם לכ"ע אינו חו"נ. וע"ש בס"ק י"ג במ"ש הש"כ דרשב"א לטעמיה דחו"נ בפסח דצ"ע דהא בטעם בעלמא לכ"ע אינו חו"נ. ואין חילוק לתערובות השניה וליכא ס' וע' במ"א לעיל סוס"ק כ' ובשיורי לקט הניח בצ"ע ובמחהש"ק נדחק להגיה דתיבת ועוד ט"ס ור"ל כיון דחמץ בפסח אסור במשהו וי"א דחו"נ ואע"ג שבמ"א ס"ק ז' וי"ג דבטעם לכ"ע לא אמרינן חו"נ צ"ל דזה לא כתב המ"א כ"א לסניף עכ"ל. ובבאר יעקב סתמ"ב ס"ק כ"ד במ"א וע"ל ס"ק ל"ח שתמה ג"כ שהמ"א סותר דבריו לעיל ואולי דכונתו לש"כ שהובא בס"ק י"ג דאף היכא דליכא אלא טעמא חו"נ לרשב"א. ודוחק הוא כיון דהחליט לעיל דלא כנ"ל. וע' מ"א סתנ"ב ס"ק י' וח"י ס"ק ג' ותו' זבחים צ"ו ד"ה אם טש. ובמק"ח סתמ"ז ס"ק ט"ז דכיון דסתם סכין אינו נקי יש לחוש לבעין הנדבק אף דבאי אפשר לבררו בטל ברוב כיו"ד ק"ג מ"מ בחמץ חו"נ. ובמגן אלף ס"ק ט"ו דחה זה וע"ש בכוונתו וע"ש ס"ק ט' וחמד משה ובגד ללבוש בדה"ס כ"ה רע"ג ד"ה נשאלתי כו' משש"ב. ובהאי ענינא דאין מחלק הרב בין היתירא בלע לאיסורא בלע דהוציא כן מתו' פכ"ש ל' ע"א ד"ה לשהינהו יש להתלמד דזה תליא אי נוטלפ"ג מותר בפסח ולמ"ד אסור צ"ל דאינהו ס"ל כתו' בע"ג ור"נ פכ"ש דאין כאן מבטל איסור לכתחלה דכי אשתמש בהיתירא אשתמש. וא"כ כיון דנוהגין בנוטלפ"ג לאסור א"כ יש לחלק גם בין התירא בלע לאסורא בלע. אמנם לר"נ דס"ל לר"ש דאיסור חמץ לאחה"פ הוה כתרומת חו"ל ניחא הכל. וע' בסתמ"ז ס"ק ד' ובכרם לשלמה בחידושיו לפסחים ל' בדה"ס ט' ע"ד מ"ש בדהרשב"א בתוה"א דחמץ שמו עליו דא"כ גם לענין נוטל"פ אין ללמוד בב"ח מחמץ יעש"ב. וע' באשל אברהם א"ח ססמ"ז ס"ק ג' ד"ה וארבע ובמטה יהונתן יו"ד סצ"ג. ובבאור הגר"א סתמ"ז ס"ק ל"ז תלה דין נוטל"פ בהתו' פסחים ל' ע"א ד"ה ולשהינהו וע"ג ע"ו א' ד"ה מכאן ולפ"ז תיקשי עהר"נ דנוטלפ"ג מותר בפסח וא"כ למה לא יהיה מותר גם בפסח לרב והגמ' לא הקשה כן רק ולשהינהו לאחה"פ דכי אשתמש בהיתירא אשתמש וכמ"ש הר"נ ומזה נראה דלאו הא בהא תליא:

אולם יש לדון למ"ש הרמב"ם בטעם איסור חמץ במשהו משום דשיל"מ. וקשה דבשלמא באוכל שייך משום דשיל"מ דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר כיון דסוף סוף לא יאכלנו רק פעם אחד. אבל בכלי כיון דאפשר להשתמש בו בפסח גם לאח"כ וההיתר ע"י ביטול כולל יותר מהיתר הבא ממילא לא הוה דשיל"מ וכמ"ש הצל"ח לענין טלטול והנאה שאינה של כליון דלא הוה דשיל"מ כיון שרוצה ליהנות היום גם למחר. וע"כ

משום דאפ"ל בסברא לחלק הכלי מהמאכל וכחגיגה י"ט לב"ש לענין טומאה. או דלא פלוג בין היכי שנאסר ביו"ט בחמץ שהכלי אסור אז בודאי. וע' בתו' ותוי"ש יומא נ"ט ע"ב כיון דבעולה איכא כבר מעילה מדאורייתא ובדילי אינשי מיניה:

והיה נראה עוד לכאורה שהיה לרמב"ם לפסוק דקדירות מותר גם בפסח אי נימא דקדירות הוה דשאל"מ דלמה שנאסר לא הותר כיו"ד סי' ס"ט וסי' ק"ב בש"כ ושייך סברת הגמ' יבמות פ"ב א' אי לכהן מישרי שרי. ולפמ"ש התו' דע"פ רוב הבליעה משהו. ואף גם לשמואל היינו רק לאחה"פ דלטעמי' דמב"מ במשהו וס"ל דחיישינן בפסח דלמא אתא להשתמש במינו כרב אבל לדידן דגם במינו בנו"ט בדשאל"מ וע"כ שלמד מזה בעצמו כמו דלשמואל חיישינן עמבשא"מ ממב"מ כן לדידן משהו משום נו"ט ולא ס"ל כתו' דבליעת כלים מחמץ רובם במשהו. אבל כל זה לאותו פסח אבל לפסח משנה הבאה דגם התבשיל בטל אין סברא להחמיר בכלי יותר דהרי הי' צריך להיות הקדירה מותר תומ"י גם בפסח הראשון דהוה אל"מ ורק דגזרינן גם לדידן משהו משום נו"ט וכולי האי לגזור משום יו"ט משנה הבאה כמ"ש התו' בנוטלפ"ג ומשהו בכלל כש"כ כה"ג. וכן לסברא דחמץ במשהו דלא בדילי כולי שתא ג"כ לא שייך לחוש כ"כ עד פסח דלשנה הבאה ועכ"פ כיון דלאחה"פ הותר דייניגן ליה כאלו נתערב אז ואינו חוזר וניעור. ולפ"ז בטעם שנתערב קוה"פ הי' אפ"ל דהו"ל דשיל"מ דהא אינו חו"נ לשנה הבאה ואף דבפסח הבא ההיתר ג"כ משום ביטול מ"מ י"ל דלא שייך לחוש לאיסור משהו גם לשנה הבאה משום יו"ט ולהחזיר לאיסורו אחר שכבר הותר אף אי נימא דחו"נ היכי דבלוע איסור חמור שלא נתבטל לשעתו. וע' בכנפי יונה יו"ד סי' ק"ב בדין חמץ בפסח שכתב הרמב"ם דהו"ל דשיל"מ ובשו"ת פני אריה סי' א' ואין רצוני להאריך יותר במה שדשו בהם רבים:

והנה בסברת הצל"ח הנ"ל לחלק בין טלטול דלא הוה דשיל"מ כמ"ש בפסחים ט' ע"ב ד"ה תשע צבורין וביצה ב' ע"ב ד"ה אם נתערבה וד' ע"א בדרשת בן המחבר בסוף פלפולו ד"ה והנה העולם מקשים בדה"ס י"א ע"ד ושם ח' ע"ב ד"ה משום התרת חלבו וכ"ד ע"ב ד"ה והרי"ף ורא"ש וד"ה והא דאמר רב אשי. והקדימו בפ"י פ"ג דביצה דלענין טלטול מוקצה לא אמרינן דהוא דשיל"מ ושוב הביא ראיה לדחות זה. וע' במקום בינה על הבינה לעתים פ"ב מהיו"ט הלכה י' אות י"ח מש"ש. ובמעון הברכות ר"פ כיצד מברכין ד"ה טרקסמון שכ"כ המל"מ בסברת דשיל"מ דלא שייך בהנאה וטלטול. ועדיין לא מצאתי מקומו איה. ובפמ"ג יו"ד סצ"ט במש"ז ס"ק י"ב ד"ה ומדי דברי ואם היינו אומרים דדשיל"מ לא בטיל באכילה ולא בטלטול כנראה מר"נ פ"ק דיו"ט הוה א"ש:

ואולם בצל"ח לפסחים י"ט ע"ב בסוגיא דר"ח סגה"כ אות ק"ח תמה על ר"מ ור"א שאמרו לטמא אחרים טהור לרשב"א שאפילו אם ההיתר בא ע"י מעשה מיקרי דשיל"מ ולמה לטמא כלים יהיה ספיקו טהור הלא אם הכלי שטף יש להם טהרה במקוה והוה דשיל"מ ואיפכא מסתברא דלאוכלים טהור שאל"מ. ומכח זה המציא דבר חדש בדשיל"מ דאם יש לו חזקת היתר לא יועיל דשיל"מ בדרבנן להחמיר יותר מאיסור תורה בשאל"מ. ולא אסיק אדעתיה לחלק בפשיטות כסברתו בכ"מ דהא אף אי טמא מטמא אוכל. מ"מ לגבי הכלי דלא הוה אלא הנאה לא שייך דשיל"מ. ובפת"ש יו"ד סי' ק"ב ס"ק ו' במ"ש בתשובת רע"א סכ"ז שהקשה עהש"כ בכלי שנאסר מבליעת איסור וכו' והא בלא"ה לא הוה דשיל"מ דהא השימוש שרוצה להשתמש היום בכלי זו אין לה מתירין לסברת הצל"ח דבהנאה לא שייך דשיל"מ. וכבר הקדימו בשו"ת ברית אברהם חיו"ד סנ"ח אות כ"ד וע"ש סו"ס י' עמ"ש דלענין הנאת תשמיש הכלי דאיכא היום ומחר ולא הוה דשיל"מ אי לאו משום הגעלה דיכול לעשות מידי וז"א דא"כ איך כתב הטעם בסי' ק"ב ס"ק ח' דלהשהות מעל"ע הוה דשיל"מ ונימא ג"כ דאיכא הנאת שימוש הכלי היום ולמחר. וכן העיר בשו"מ רביעאה ח"א סכ"ו דל"ש בכלי דשיל"מ מה"ט. ובתיבת גומא מהפמ"ג פרשה בהעלותך אות א' בנתערב קערה בדיל בין שאר קערות בטל קוה"פ ואין חו"נ דאין תקנה בהגעלה וע' ט"ז וש"ך יו"ד סי' ק"ב וי"ל דחמץ לא מיקרי דשיל"מ בצירוף דאסור להשהותו לדידן משא"כ כלי עכ"ל. ובשו"ת תפארת צבי תא"ח סכ"ד ד"ה וע"ד שכתב לרמב"ם דהוה דשיל"מ אף דמדרבנן אסור לרשב"א דכלים שנתערבו לא חשיב דשיל"מ ע"י הגעלה והא אכתי יל"מ שישהה מעל"ע ויהיה שרי מה"ת יעש"ב. ובדו"ח מרע"א מערכה ב' לעירובין ל"ה א' דף ת' ע"ב דלענין מלאכה בפורים אין להקל בספק דבריהם דהוה דשיל"מ. ואף דלא שייך רק באכילה דיכול לאכלו רק פעם אחת. מ"מ הא מהש"כ בסי' ק"ב דלא נחית לחילוק זה דכתב בכלי איסור שנתערב דצריך להשהותם עד למחר שיהיה נוטל"פ דהוה דשיל"מ. והרי בכלי נמי יכול לבשל גם היום גם מחר. וע"ש עוד כיון דגם במים ומלח אמרינן דגם בתחומין יש דין דשיל"מ ואמאי לענין ספיקו לא וע"כ דל"ש בתחומין דיוכל לטלטל היום ומחר אבל במים ומלח לענין ביטול מטעם מב"מ הוא דלא בטלי. ובישועות יעקב א"ח סתס"ד ס"ק א' לענין השתמשות בכלי חמץ לא חשיב דשיל"מ שצריך להשתמש גם עתה. וע' בנחלת יעקב ח"ב בתשובה לענין טבילת כלים בדה"ס ט"ז ע"ג ד"ה עוד נראה כו' בהא דאסור להטביל כלים בהש"מ דיו"ט. אף דלא גזרו על השבות בהש"מ דהוא משום דספד"ר לקולא דלענין טבילה הוה דשיל"מ. אך דאם נצריכהו לטבול פעם אחרת יתעכב אחר יו"ט ולהמתין עד אחר הע"ש דיפסיד

תשמיש אותו היום ולכן הוצרך רש"י לפרש בהש"מ דיו"ט וע"ש עוד משום חזקת איסור שעדיין הוא יו"ט ואסור משום דשיל"מ יעש"ב. ולא העיר מדברי האחרונים שקדמוהו בחקירה זו:

ובנוב"י תנינא חא"ח סע"ד ד"ה ומה שהקשה מתו' עירובין מ"ה ב' וע"ש ד"ה אב"א וע"ש בספרי זכ"י בחידושי. ובדשו"א חא"ח סו"ס כ"ה מיישב ג"כ קושית התו' דעירובין עפ"ד הצל"ח דגבי עירוב רוצה לילך ולטלטל גם היום. וכבר הובא זה בנוב"י וכנ"ל. וע' בשעה"מ פ"ב מהיו"ט ה"ו בדה"ס ל"ב ע"ב ד"ה ואפשר ליישב כו' והא בסוף משילין ס"ל לרב אשי דדשיל"מ אפילו בעירוב לא בטיל וע"ש ע"ב ד"ה גם בזה ובטעה"מ דלזה לא הקשו לעיל ל"ה א' בספק עירוב דר' יוסי מקיל דמזה סייעתא להצל"ח דלענין עירוב בהליכה ל"ש המתן עד למחר ולכן גבי מים ומלח שייך דשיל"מ דאם יאכל היום לא יהיה לו למחר ולכך הקשו הכא לענין מים המתן עד למחר ושתה מים אלו יעש"ב ואין לדבריו באור דאדרבא במים ומלת מיירי לענין טלטול לענין להוליכן כרגלי כל אדם ול"ש דשיל"מ דיוכל לשתות מהם היום גם למחר וכמו שהביא הנוב"י בעצמו שלסברתו מיושב קוהת"ו. וכן הקשה בשו"ת ברית אברהם חיו"ד סנ"ח אות כ"ד וסו"ס י' אות ד' דקשה ע"ד התו' מסברת הצל"ח. ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סט"ז וחיו"ד סנ"ג ד"ה ובתחלה כתב ג"כ שיש לפקפק עהצל"ח מביצה ל"ט א' במים ומלח דהוה דשיל"מ והתם לענין טלטול מיירי ואפ"ה אמרינן דהוה דשיל"מ ויש לחלק עכ"ל וע' בשו"מ רביעאה ח"א סי' ל"ד וקמא ח"ג סי' קנ"א. וע' בנחל איתן פ"ו מעירובין הי"ב. ובנוב"י תנינא האה"ע סל"ח לענין מינקת דלא הוה דשיל"מ מה שמותר לאחר כ"ד חודש לסברתו לחלק בין אכילה לטלטול. ובפת"ש ליו"ד סי' קפ"ז ס"ה בנחלת צבי וכן אם אין לה וסת קבוע כו' תלינן במכה מכח ס"ס על הקושיא ששמע בשם הנוב"י דהא הוה דשיל"מ שתספור ותטבול ולא מהני ס"ס ודחה לסברתו בעצמו הנ"ל וגם שאין ידוע בודאי שיבא המתיר וגם לצל"ח בסוגיית ר"ח בגה"כ לחלק היכי שהיה לה חזקת היתר. ולא הרגיש שהצל"ח שהמציא דבר חדש אין לו הכרח לשיטתו דגבי כלי שצריך להשתמש גם היום לא שייך דשיל"מ וכנ"ל. ובשו"ת דברי יעקב ספ"ג דף ע"ו ע"א דלמה נתיר לטבול לכתחלה בשביעי ביום במקום אונס דשעה"ד ואף בדיעבד דאפשר לטבול ביום מחר מ"מ הוא מפסיד עונת הלילה וכסברת הצל"ח בטלטול ומפורש יותר בהנוב"י הנ"ל לענין מינקת ובבית שלמה מה"ב ח"ב מיו"ד סי' י"ב דף ז' ע"א כיין דיכולה לטבול שנית הוה דשיל"מ ואף בספד"ר לחומרא כנוב"י קמא חיו"ד סנ"ג. ואף דאם תדחה טבילתה לזמן אחר לא חשיב דשיל"מ וכן מוכרח מכל הדינים דתלינן בכתמים משום דהוה ספד"ר ולא הוה

דשיל"מ. וע' בשירי טהרה סי' ק"צ סל"ב תשובה י"ט דף מ"ו ע"ב וע"ש סי' קפ"ח תשובה ו' דף ל"ג ע"ב ד"ה והנה כדמות ראי' במ"ש התו' מבכורות ל"א ונשאל על טהרותיו דהא חזי לי' בימי טומאתו ונדחה ג"כ לחלק ע"פ סברת הצל"ח. וע"ש בח"ב תשובה ע"ה דף קמ"ו ע"ג במ"ש בשיטת הרי"ף לחלק בין כלאים לבב"ח ושבחבורו ס' החיים סי' תקי"ג הראה משנה מפורשת דלא כוותיה וגם שיטת הרי"ף בפת שאפאה עם הצלי דלא כוותיה וגם הגמ"ר הקשה דלמה חדש בחו"ל ספיקו לקולא הרי הו"ל דשיל"מ והרי י"ל דרוצה לשתות גם היום. וע"ש סי' קפ"ז תשובה כ' דף כ"ד ע"א מחדש דנחשב דשיל"מ אף דצריך לשהות עד העומר ובע"ג פ"ב הא מיא בנהרא זילו טבילו מוכח דנחשב ספק טומאה דשיל"מ דאפשר בטבולה וי"ל שזה סברת הש"כ דלענין ז' נקיים כיון דאפשר להמתין הו"ל דשיל"מ ולא מהני ס"ס. ובמנחת משה חא"ח סי' י"א בדברי היד אלי' בס"ת שנמצא בה טעות ונתערב עם ס"ת כשירות דלצל"ח פסחים נ"ג ב' שמחלק דל"ש דשיל"מ אלא באכילה שאינו נאכל רק פעם אחת כו' ואף לש"כ דגם בכלי המשתמש שייך דשיל"מ כו' יעש"ב הנה השערתו מהש"כ כבר קדמוהו בזה וכנ"ל דהא איכא הנאת שימוש הכלי היום. וגם ט"ס נפל בהציון נ"ג וצ"ל ט' וכן בספרו ברכת משה סכ"ז דף מ"ב ע"ב דמה שיכולה לטבול פעם אחרת לא הוה דשיל"מ להצל"ח פסחים נ"ג ב'. וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' קנ"ח מה שהקשה דכאן הוה דשיל"מ שתשמש אחר ט"ו נדחה ג"כ עפ"ד הצל"ח הנ"ל. וע"ש ח"ב סי' ק"נ וע"ש ח"א סו"ס ו' למה נתיר לטבול ביום דלמא תראה ותסתור כו'. וע' בר"נ נדרים מ"ה ב' במשנה השותפין ובהרשב"א דהא דויתור אסור במודר הנאה דרבנן ויש בירירה ואף להר"נ דרק משום דבירירה הוה ספק ובדרבנן לקולא והרי נדרים הוה דשיל"מ וע"כ דכאן לא חשיב דשיל"מ שימתין עד שיתירו לו ליכנס לחצר. ובמה"ר ערך דשיל"מ אות ו' דלטעם הר"נ משום דהוה מב"מ אין לחלק וראוי להיות אסור בהנאה ובטלטול ובזה מחולקים הראב"ד ורי"ף בתערובות חמץ משהו בפסח אי מותר בהנאה דלראב"ד ורמב"ן ס"ל משום דשיל"מ וכטעם רש"י והרי"ף ס"ל כטעם הר"נ בנדרים נ"ב ולכך אסור בהנאה וע"ש באות ז' שהאריך לפלפל בזה. וע' בצל"ח לביצה כ"ד ב' ד"ה והא דאר"א בדשיל"מ דלא בטל יש ג"כ טעם הר"נ יעש"ב. וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סי' י"ג בשיטת הראב"ד דלענין הנאה בטיל. ותנינא ח"ב סי' ס' דף מ"ו סוף ע"ג ד"ה והנה בישוב קושית הכו"פ סי' ק"י ס"ק ג' דפריך דוקא מככרות בעה"ב לענין חמץ בפסח. ורביעאה ח"ב סי' קע"ד בהצל"ח ביצה כ"ד ליישב קושית הש"ש דמה נ"מ כיון שאסור משום מחובר והא בלא"ה אסור משום ספק מוכן דנ"מ לענין טלטול שתמה דלא הרגיש ליישב בזה קושית הש"ש עהרי"ף דבטלטול ל"ש דשיל"מ. ובפמ"ג א"ח סי' תקי"ג באש"א ס"ק

ד' ולענין טלטול ספק נולדה ביו"ט ונתערבה באחרים אפ"ל אסור בטלטול מדשיל"מ. וע' בשמחת יו"ט פ"ג דביצה כ"ד ב' ד"ה וראיתי בישש"ס סי' ט' שתמה עהרי"ף ורא"ש דכל שאסור באכילה אסור בטלטול דכמוקצה הוא כו'. וע"כ דהישש"ס לשיטתו דלא מחלק בדשיל"מ לענין הנאה וע"ש ד"ה אלא. וע' בתפארת יוסף חיו"ד סי' י"ב דף נ"ו ע"ג ד"ה ומיושב קושית הצ"צ כו' לחלק באכילה דליכא נפ"מ לדון עליו ע"כ ל"ש ביטול ברוב משא"כ בטלטול והנאה דיש נפ"מ לטלטל וליהנות גם היום ע"כ בטל ברוב. ובשאילת שלום תנינא סצ"ה בישוב קוהת"ו ביצה ז' ב' ד"ה כי לא בדק וכהרא"ש משש"ב ובסרל"א מהר"נ פ"ק דיו"ט ומובא בפמ"ג יו"ד סצ"ט במש"ז ס"ק י"ב לענין ביטול איסור לכתחלה מדרבנן מבטלין דוקא באיסור טלטול וגם סברת הצל"ח ל"ש כ"א בטלטול שאינו של כילוי משא"כ במהפך בעצים ע"מ לשרפם דלא יוכל לטלטלם מחר וגם דעיקר סברתו רק לרש"י דעד שתאכלו באיסור אבל לר"נ משום דהוה מב"מ אין חילוק ולר"נ בלא"ה לק"מ קושית הפמ"ג דבעור העצים בעין הוה יבש ביבש דאף מב"מ בטל לכ"ע כתו' מנחות וא"כ הוה דשיל"מ. וע' בשער שמעון ביצה ד' ע"ב אות כ"ו דכיון דלא גזרו רבנן בטלטול על דשיל"מ ממילא גם לטלטלו ולהשליכו לאיבוד נמי שרי יעש"ב ובית האוצר עיו"ד סי' ק"ב ס"א ושמן רוקח בחידושיו לביצה ד' ע"ב כיון דרובא דהיתירא דהא על השריפה אנו דנין עד שתשרפנו באיסור וכו' יעש"ב בד"ה ותו קשה וד"ה אמנם ושו"ת שמן רוקח ח"ב סי' י"ד פרט ג' אות א' ד"ה והנ"ל וע"ש פרט ב' אות ג' לענין ביטול איסור בטלטול שהוכיח דגם בטלטול שייך אין מבטלין איסור לכתחלה ובמעון הברכות ר"פ כיצד מברכין ד"ה דרך טרקסמון דכיון שאין בהנאת היסק איסור דמיקלו קלי ובטלטול בעינא ליכא סברת דשיל"מ. ובשו"ת הרי"מ בחידושיו לפסחים בדה"ס ד"ט ע"א ד"ה או י"ל כמ"ש הפוסקים דלענין איסור הנאה ל"ש דשיל"מ כו' ושוב אף דנימא דאיכא בל יראה מצי לבטל לי' כו' ושוב הוה לענין אכילה דשיל"מ דהא יכול לבטלו ולהשהותו לאחה"פ ויאכל בלא ביטול. וע' בהפלאת נדרים לנדרים ח' ב' בדה"ס כ"א ע"א ר"פ בר"נ ד"ה כשם שא"א כו' ועוד כיון דאיכא תכבוסת ונעילת הסנדל דל"ש שימתין עד דיהיב שלמא וכו'. וע' בשד"ח בכללים מערכת הד' אות פ"ו משש"ב:

סימן קעה

בדבר החטים הנמצאים בבאר של נכרי דליכא לגביה משום בל יראה וכן ברחוב העיר שהוא מקום הפקר ובמקום שאין להתיר מטעם כאן נמצא כאן היה שהמציא היתר בשו"ת גור אריה יהודה חא"ח סמ"ט למ"ד בסתמ"ז בנתערב חמץ קוה"פ ונתבטל בס'

דלא אמרינן חוזר וניעור בפסח וכמ"ש הב"י דהא דחמץ במשהו משום קנסא דבל יראה. ולפ"ז אם נתערב בפסח אצל א"י מותר לישראל דבהיותו בעין אצל הא"י לא עבר בב"י והוה כמו בנתערב קוה"פ אצל ישראל וכן כשהבאר במקום הפקר דאין לו בעלים דל"ש על החמץ שבתוכו איסור ב"י דממילא בטל בס'. וגם לרא"ש דטעם איסור משהו בחמץ משום איסור כרת ולרמב"ם משום דשיל"מ המה רק חדא מינייהו נקטי וחמץ במשהו חידוש הוא ובמקום שחסר אחד מן הטעמים הוא בס' ככל האיסורין וידוע תשובת רש"י לענין משהו בפסח ביש עוד צדדים מקילין עכת"ד. וכ"מ לכאורה ביו"ד סי' ק"ב דבמקום שנאסר משום משהו ל"ש משום דשיל"מ. ואף דמה דפשיטא ליה דבעי כולהו טעמי ביחד. והרי כמה דעות חלוקות. ובמ"א סתמ"ז ס"ק ה' דאף דרש"י פירש הטעם דהוה בכרת ולא בדילי מיניה משמע דלא בדילי מיניה עיקר. והיינו דמשום דלא בדילי החמירו בב"י לגזור באיסור כרת וערש"י יבמות קי"ט ומל"מ פ"א מהיו"ט הי"ז ובחדושי אנשי השם מהר"נ שפירא ריש פסחים בגליון הרי"ף דאע"ג דכמה איסורין שיש בהן כרת כגון חלב וכי"ב לכן צריך משום דלא בדילי מיניה כולי שתא יע"ש. אך באגור דיני חמץ כתב מהר"י מולן שנכון למי שמשתמש למרור בפסח במה שאין נזהרין מהן כל השנה ובפרט בורות של א"י שיש לחוש שמלח יש חמץ בבור שיש לפניו מהמים בבגד נקי בכל פעם ששואב. ולא מצאתי זה במנהגי מהרי"ל גם לא בתשובותיו. וע' בכנפי יונה עיו"ד סי' ק"ב ד"ה והר"נ כו' ומיהו כתב הרא"ש בע"ג ומרדכי בפכ"ש דאפ"ה אסור אף במשהו משום דלא בדילי כו' ולא דמי דא"כ הוה לו להחמיר גם בע"פ והרא"ש בפכ"ש התיר מו' שעות ולמעלה כיון שאין בו כרת ואף דבפרק הערל מה לי איסור קל כו' התם לרבא דאית ליה הכי יעש"ב. ובשו"ת פרי תבואה סו"ס ל"ב בהגה"ה בדה"ס מ"ד ע"א שתמה עמהרא"י דגם רש"י ס"ל דטעם לא בדילי עיקר והובא במ"א סתמ"ז והרי רש"י פסחים כ"ט דלהכי לא גזר רב שלא במינו אטו מינו משום דליכא כרת. הרי דס"ל עיקר הטעם דבכרת. ועשו"ת רדב"ז ח"ג סתתקע"ז (תקמ"ו):

ובח"ס חא"ח סי' ק"ח ד"ה ואע"ג דכתב הר"נ ריש פסחים דטעם דב"י משום כרת ולא בדילי דהני תרי טעמי מצורפים יחד כתו' ורש"א ריש פסחים וע"ש. ובכתב סופר חא"ח ספ"ה תמה עהתה"ד שלא הביא דהרא"ש בעצמו דלא בדילי לחוד כתב משום כרת ולא בדילי ומש"ה בע"פ בטל בס' וכבר הרגיש בזה בק"נ. ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סו"ס ב' תמה עהתה"ד שהרא"ש סובר טעמא דלא בדילי עיקר מפני שלא הביא בע"ז כ"א טעם זה דלא בדילי דע"כ דדהרא"ש דתרתי בעי כפסחים ל' שכתב בהדיא דקוה"פ בטל בס' שאין בו כרת ולא הזכיר טעם דלא בדילי כלל וע"כ דסברתו כרש"י דתרתי בעי. ובח"צ

ר"ס פ"ו דתרתי בעינן ובאיסור ראייה דליכא כרת לא אסרינן ליה אפי' מדרבנן. ובשערי תשובה סי' תס"ז ס"ק י"ב שיש מקום לומר דחמץ של א"י או של הפקר אינו אוסר במשהו דלא שייך אז גזירת חז"ל וכבר פקע מעליו שם חמץ ודמי לנתערב קוה"פ דאינו חוזר וניעור בפסח ואף דחמץ של נכרי אסור בהנאה מ"מ כיון שאין בו חומרא דב"י וגם לא שייך בדילי בעודו ביד הנכרי לא גזרו על תערובתו לאסור במשהו כיון שנתבטל אצל הא"י הו"ל כחמץ שנתערב קוה"פ דאינו חוזר וניעור עכ"ל. ול"ד לסכין של א"י דבעי ליבון דאיסורא בלע כסוף ע"ג וכדמסיק רב אשי בעידנא דפליט איסורא פליט מ"מ ליתא לאיסורא בעיניה ומ"מ לגבי א"י בלע איסורא ממש אבל בחמץ לא הוה בלע איסורא רק מצד בל יראה דהוא קוה"פ גם אצל ישראל הוה היתירא וכבר נתבטל בשעת הוויית האיסור. והא דזבחים צ"ז וחולין קי"א תו' ד"ה והלכתא בכהן המבשל תרומה ושלמים דמיקרי נו"ט לאיסורא לגבי נשים אי לאו דאוקמוה אדאורייתא דברובא בטיל. דמ"מ לגבי הכהן אסור לגרום למעט באכילתו במיעוט אוכלין משא"כ כשנתבטל ביד הא"י שמתחלה לא היה עליו שם חלות האיסור מעולם בדליכא משום ב"י כיון שאין החמץ והמים שלו. וגם להטעם משום דשיל"מ כיון דאיכא טרחה לילך לשאוב מים וצריך לאפושי בהילוכא והרי היכי שיצטרך להוציא הוצאות או להגעיל מסקנת האחרונים דלא הוה דשיל"מ וע' בנוב"י קמא חיו"ד סנ"ג. וע' רמב"ם פ"ו דמעש"ש הי"ד בפירות דמעש"ש דמשמע בנתערב חוץ לירושלים לא היה דשיל"מ דטורח להעלותו וכ"כ הרע"ב בכורים פ"א מ"ב ובפה"מ בר"מ ור"ש וע' בפר"ח יו"ד סי' ק"ב ושעה"מ פט"ו ממא"ס ה"י ותו' ב"מ נ"ג א' ד"ה ליהדר. ומלבד שאם יאסרו כל הבארות המחומצים מהגרעינים אפשר שלא יהיה שכיח מים כלל. ובפרט להצל"ח דבהנאה שאינה של כילוי לא שייך משום דשיל"מ דרוצה ליהנות היום גם למחר. וכיון דהוה שעה"ד להשיג עכשיו של היתר והני מיא אחריני ניהו וע"ש בסוגיא דתשעה צבורין דבהנאה כיון דאיכא דאינה של כילוי לא גזרו בכל הנאה שלא לחלק בין הנאה להנאה בדשיל"מ ובטבל דמחלקינן ש"ה דהוא דאורייתא (וע"ל סי' קע"ד):

ועובדא הוה לפני א"א ז"ל בביטול חמץ שהורה בס' בכף חולבת לקדירה של בשר או להיפך דלתו' ריש פסחים דהא דחמץ במשהו משום דלא בדילי מיניה וכן בהקדש כפסחים ו') ולכן היכי דבלאו הכי בדילי מאיסור חמץ משום בב"ח ליכא למיגזר במשהו עכ"ד. ובזה נסתר ג"כ הספק מהשאלה בשער אפרים סי' ה' שהביא עירב כף מלוכלך בשומן ונפל הכף לתוך קדירה של בשר ושמחמת ספק חלב שהביא מבית הא"י היה בקדירה ששים רק שנסתפק מחמת איסור חמץ שהוא במשהו. ולפ"ז אין מקום להסתפק

כיון דבלא"ה בדילי וכנ"ל. מלבד מה שדחה בשע"ת כיון דהיה של א"י דאינו עובר בב"י וכנ"ל. ומצאתי בפמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח בדיני הנהנות הנשאל עם השואל באו"ה ראשון אות כ"ה שבט"ז סתמ"ז א' הביא טעם הכ"מ דחמץ דשיל"מ ודרא"ש דלא בדילי וא"כ כיון שיש בלאו הכי איסור בב"ח או של נכרי לא הוה דשיל"מ דלאחר יו"ט נמי מטעם ביטול הוא דמותר. אמנם להצ"צ סי' ס"ט דשיל"מ אף דרביע עלה איסור אחר כל מה דאפשר כו' לא מהני זה כו' יעש"ב. ובפמ"ג ר"ס תמ"ז במש"ז ס"ק א' ועשו"ת רע"א בפסקים סי' י"ט בדה"ס י"ד ע"ג במוסגר ומזה הבאתי ראיה בתשובתי להצ"צ ובר"ס ס"ה שה"ר ג"כ מחמץ בפסח לרמב"ם דטעמא דלא בטיל משום דשיל"מ ואף דמהני הביטול לענין ב"י ותשביתו ומ"מ מה דאפשר למיעבד בלא ביטול דהיינו האכילה עבדינן יעש"ב. וא"כ בנ"ד לא מהני הביטול דלענין בב"ח גם לענין חמץ בפסח משום דשיל"מ כמו דלא מהני משום דנתבטל לענין בל יראה. ומ"מ יש לחלק קצת דע"כ הצ"צ דלא מייתי ראי' זו סובר להיפך דדוקא לענין אכילה וביעור אף דכל עיקר דשיל"מ דאכילה הוא מכח הביטול דב"י מ"מ ממילא כשאתה דן על הביטול דב"י הוה ליה דשיל"מ משא"כ שהביטול מצד בב"ח או ביצת טריפה שאין אנו דנין כלל מצד איסור חמץ. וע' בבית מנחם סו"ס י"ד וסי' ד' ושו"מ תליתאה ח"ב סו"ס קפ"א ותנינא ח"א סי' י"ח בדה"ס י"ב ע"ד וח"ד י"ם פ"ח ונחלת אבות סי' ז' ונפש חיה חיו"ד סנ"ה וארץ צבי חיו"ד סי' ב' ובית הלוי סמ"ד ד"ה ולפ"ד הנאמרים שהאריכו בדהצ"צ ועשו"ת חסד לאברהם חא"ח סו"ס מ' במ"ש הר"ש בבכורים דבדאיכא בדבר אחד שני איסורים ואחד יל"מ וא' אין לו מתירים חשיב כולו אל"מ ובטיל. שתלוי בחקירת הצ"צ עד שתאכלנו בשני איסורים תאכלנו באחד מהם בלא ביטול והאריך דבתרומה ובכורים דאינו חו"נ ונהפך כולו להיתר דלא חשיב דשיל"מ שלא יתבטל הואיל וע"כ התירה התורה למיזל בתר רובא משום איסור שאל"מ והוה כולו היתר משא"כ בשאר איסורין דחו"נ ולא נהפך כולו להיתר גם בכה"ג חשיב דשיל"מ ואמרינן שתאכלנו באיסור ע"י ביטול יעש"ב ובשערי תשובה א"ח סתס"ז ס"ק ו' כעין חקירתו. ועשו"ת זית רענן ח"ב במפתחות והערות לסל"ב במוסגר בד"ה אולם ובשו"ת מהר"ם שיק חח"מ בסופו סי' ס"ג ד"ה ואמרתי וע"ש דף כ"ח ע"ד ובנחלה לישראל סנ"ב אות ד' מ"ש מהאו"ז דלא נחית לסברת הצ"צ וכבר הקדימו החו"י בהשמטות בדה"ס רס"ח ע"א לדף קפ"א ע"ב יעש"ב וברש"ל ספ"ז ועשו"ת גור ארי' יהודה חא"ח סי' ד' ה' ו' משש"ב. וע' בתו' תמורה ל"ב ע"ב ד"ה ואי מדרבנן כו' אבל הכא בדילי כבר מחמת הקדש קמא וע"ש בהגהות הרי"ב. ומ"מ בעיקר הוראת הגא"י בבאר של א"י או של הפקר של רבים יש להתיישב אם להקל מצד זה לחוד היכי

שנתברר בעדים שיש בו חמץ והיא הלכה ואין מורין כן ע' ש"ך יו"ד סרמ"ב ס"ק ח"י בדבר התמוה לרבים. ושלפ"ז היה לצדד למכור לא"י גם הבארות כשמוכרין לו החמץ בע"פ. ואף דנצטרך לפרש שיהיו המים שייך לישראל ואם קנין הפירות כקנין הגוף אינו מועיל כלל וגם דהוה כחמץ בהמושכר לאחר לדירה ומציאה מי זוכה בה דנפלין ברבוותא כח"מ סר"ס ושי"ג. מ"מ אפשר שימכור לגמרי גם המים שבתוכו ורק שבתוך הפסח כשישאב מים מהבאר יהי' ברשות הא"י כמו ששואבין תמיד מבארות של א"י. אבל בלאו הכי מכירה כזו הוה הערמה דמוכח יותר ממכירת בהמות בפסח כדי להאכיל חמץ להת"ש. דכאן אין ידוע ג"כ מקודם בבירור שיפול לשם חמץ ושיאסר. וטוב שבתוך הביטול יהיה בדעתו גם על הגרעינים שימצאו בבאר. וכ"כ לענין למכור התבשילין לא"י מטעם משהו ונוטל"פ להמרדכי הביאו המ"א סתמ"ז:

ולכאורה לפ"ז איך משכחת באר הנאסר ומאי איריא של הפקר ושל א"י די"ל בתוך הפסח איסורא לא ניחא ליה דליקני כב"מ צ"ו ב' ונדרים ל"ה וזה מתיאש וזה אינו רוצה לקנות כב"ק ס"ו ב' ואין חצירו ש"א קונה לישראל שלא מדעתו. ואם נפל גרעין קודם הפסח הרי כבר נתבטל כיון דלא אמרינן חוזר וניעור בפסח. וגם דהא מפקירין כל החמוצים וגם פירורין ממילא בטלי. ובכלים החמוצים מופקרים ועומדים אותם גרעינים הנמצאים בתוכו ורק דמשכחת בידעינן שנפלו לבאר היכי שאין רואה עדיין וספק כבוש קודם הפסח. ואולי י"ל שטעם החומרא בכאלה כיון דלא קיי"ל כרב אחא ב"י בשאור דאכילה א"כ ה"ה נמי בחמץ במשהו דהכא לענין אכילה קיימינן וגם זה בכלל החומרא. וכ"נ מהא דאמר קדירות בפסח ישברו לרב ולהתו' דהבלוע חשיב משהו הי"ל להתיר גם בפסח בשלב"מ ולמה פריך רק על לאחה"פ (ע"ל סי' ק"צ). גם יש לדון הא גם במשהו אין כאן ב"י ומה איסור יש במשהו גם גרעין א' וכמדומה שחקר הפמ"ג לענין ביעור גרעין וכי"ב. ובתו' פסחים כ"ט סע"א ד"ה אין פודין הקשו בחמץ של גבוה דחזי לשרוף וליהנות באפרן. ובפ"י דהא קיי"ל כחכמים דחמץ מהנקברין דאפרן אסור. ובאו"ח תירץ דאפ"ל דהתו' דייקי נמי בלשונם דמקודם ישרוף הגזבר ואח"כ יפדה דאז אפרן מותר כיון דהוה היתירא והו"ל קצת דומה לחכם קודם זמן של איסורו דמותר לאח"ז. דמ"מ השתא אוכל הוא רק דחזי לאחר שריפה. וא"כ ה"ה בחמץ של א"י בפסח דהוה כחרכו קודם זמנו. וע' בח"י סתמ"ב ס"י כבוש שבישל א"י בתוך הפסח וכתה"ד סי' קכ"ט וע' בשו"מ קמא ח"ג ר"ס רכ"ג עמ"א סתמ"ה הא קיי"ל כרבנן דזורה לרוח דש"ה דהו"ל כחרכו קודם זמנו דמותר יעש"ב בישוב קוהפ"י. ועשו"ת בית אפרים חא"ח סו"ס ל"ה לענין החלב מבהמת נכרי שהאכילה בימי הפסח דברים חמוצים שכתב להתיר כיון דלהנכרי מותר

החמץ אף דלישראל אסור החמץ של נכרי כתשובת ריב"ש מ"מ הנכרי בהיתר עביד ומותר גם החלב לישראל דהוה כחרכו קודם זמנו דמותר לאחר זמנו וכתו' פסחים כ"ט ב' דראוי כשישרף ויעשה אפר דאפילו תימא דאתיא כר"ש מ"מ אם הגזבר ישרוף אותם כיון דאין איסור על ההקדש ממילא שרי להישראל לקנותו דהו"ל כחרכו קודם זמנו וא"כ ה"ה נכרי שהיה לו חמץ ושרפו בפסח דשרי לישראל ליהנות מהאפר. וה"ה בנ"ד אפילו תימא שהחמץ גורם לחלב שיבוא. ועשו"ת רמ"ץ חא"ח סכ"ח שהאריך שגם מתו' אין ראיה דכונתם להקשות דלוקמי הפלוגתא בהכי דמ"ד מעל ס"ל דאפרן מותר אבל לא דמי לחרכו קודם זמנו דהתם בשעת ביאת איסור חמץ אינו רק גחלים ואפר אבל לאחר זמן איסורו בפסח כיון דריב"ש סי' ת' הוכיח כיון דלא כתוב לך גבי אכילה כל מה שאסור בחמץ של ישראל אסור גם בשל נכרי. ושחילוק זה מבואר בתה"ד סי' קכ"ט בדיו שנעשה עם שכר ומחלק מהא דתו' פא"מ מדיו ביי"נ דשם נתחרך לאחר שאסור היין בהנאה. והתם נראה דמיירי בדיו של נכרי דאין דרך ישראל לעשות דיו מיי"נ. ובמרדכי פא"מ בשם ר"י אין הכרע וגם דלרא"ש פ"ב דפסחים די"ל דגם זה אינו מותר רק בהנאה ע' במ"א סתמ"ב ס"ק ד' דש"ה כשאוכל בדבר הנחרך מחשבו לאכילה וע"ש בב"י וע' בבית מאיר סתס"ז ס"ח ד"ה תו להג"ה וע"ש סתס"ב ד"ה כיוצא בדה"ס ס"ז א'. ובשבות יעקב ח"ב סי' ה' וע' ב"י סתמ"ב מהר"נ בדין הוא דאפילו באכילה נמי סגי שיצא מתורת פת קודם שיחול עליו שם איסור. ובשו"ת בשמים ראש סל"ה בנוטל"פ בפסח בקדירה שבישלו ביו"ט או בע"פ אוסרת כמו משהו שאוסר בחמץ, אבל בנפגמה קוה"פ כבר נתבטל שם חמץ ממנו וכי"ב בין חרכו קודם זמנו וכן במשהו קוה"פ דאינו חו"נ וע"ל סשל"ג ובכסא דהרסנא ולעיל סכ"ט בחילוק דהיתירא בלע. ובתשואת חן סנ"ז האריך כיון דבשעת בליעה הוא היתר שרי כתו' חולין קי"א והשיג עהט"ר כלל ס"ה שמשיג עהת"ו. ובתשובה מאהבה ח"ג סוף תשובה ש"מ לרמב"ם דחמץ מיקרי היתירא בלע וס"ל דקדירות בפסח אין להם תקנה בהגעלה אפילו נשתמש בכ"ש יעש"ב ובנחלת צבי בדה"ס כ"ו ע"א ד"ה והנה בשנת כו' בתשובת הרי"ש נס"ז. ובישועות יעקב א"ח סתנ"א ס"ק י"ב בסוגיא דזבחים צ"ז מהחילוק בין תרומה דהיתירא בלע וכ"כ השכ"כ ביו"ד סי' קכ"א. ועשו"ת שמן רוקח ח"ב סי' י"ד פרט ב' אות ד' אי חמץ היתירא בלע ובענין היתר בהיתר לא בטיל ובתשובת הר"נ סנ"ו ונ"ז ובאה"ח סי' ט' אות א' בא"י בדה"ס ר"ד מ"ב. ועשו"ת ס' יהושע חא"ח אחר סט"ז בהשמטה לתשובה ג' בדה"ס ט"ו ע"ג ד"ה ומה שהשיג במ"ש דהיכי דל"ש כרת ולא בדילי די"ל דבטל בס' וע"ש מתו' פסחים כ"א ע"ב ד"ה חרכו דמשמע דבתוך זמנו בכה"ג אסור אף לאחר זמנו. ובזכי"ע סי' ה' (שהוא מחתנו

הרב דראסיין שהכניס איזה סימנים בתוך חבור חותנו ולא זכר עליו שמו בחתימתו וגם לא את שמי שהודעתי לו מחקירה זו שנודע בשמי) והקשה דאיך ישרוף קדשים הא כתוב לא תעשו כן לד' אלקיכם וכפסחים מ"ד א' ואמר דכוונתם דהפודה ישרפנו דא"ל דאכתי אסור בב"י וכמ"ש באפרן מ"מ שרי למכור כיון דלריה"ג שרי בהנאה או בשל כילוי ע"ש תו' ד"ה ור"ח. וליתא כיון דאין פודין רק במידי דאכילה א"כ פשיטא דאסור לפדות כדי לשרוף אי נימא דאסור לשרוף קודם פדיון. אך באמת מעיקרא לק"מ דאינו דומה לעצי הקדש כיון דהשתא לא חזי כלל ועדיף מעיפשה כפסחים מ"ה וע' במ"א סתמ"ב ס"ק ג' וע' רדב"ז ח"ג סתקמ"ז אם מותר לקחת מא"י דבר שנתבטל בס' שבשעה שלקחה מהא"י כאלו מבטל לכתחלה וע' בס' המקנה כלל ד' פרט ג' משש"ב. ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ח' אם לדמות ליו"ד סו"ס קכ"ז בעושה להכעיס. ואולי לא היתה ג"כ הגזירה דמשהו בכה"ג ולא חששו דלא בדילי שיבא לאכול היכי שניכר שעשה להקניטו וע"ש בסי' ט' אות ד'. ועכ"פ יש לצרף לומר איני מאמינך כרמ"א יו"ד ר"ס קכ"ז מלמדין לומר כו' ועשו"ת משיב כהלכה חיו"ד סי' ה' דף י"ג ע"א ויהודה יעלה חיו"ד סי' קנ"ב. וכבר הובא בבנין עולם חא"ח סכ"ה בדה"ס ל"ב ע"ד ד"ה ומה ששמעת בשם הגרמ"ז מחבר מה"צ שהורה שעד א' אינו נאמן לומר שראה חטים בבאר דעד א' אינו נאמן לאסור במה דאתחזק היתירא וע"ש לפקפק קצת והאריך בזה. ואף לרא"ש ודעמיה דכל שבידו לאו מטעם מיגו אלא שנתנו בידו לשומרו או לעשות בו איזה דבר דהוה כבעלים עליו. מ"מ כיון דהבאר הוא כמופקר לכל לשאוב מימיו לשתות וכשהבאר צריך תיקון מטילים ההוצאה על כל השכנים ונאמן עליו כבעלים וע' חו"י סי' ק"ט. גם יש לחקור דלפ"י בק"א לקידושין דלברר איסורא מתוך היתירא עד א' נאמן וע' בס' יהושע בפסקים וכתבים מחודש תקס"ז בעד א' שאמר שמצא טריפות בבני מעיים וע' ש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"ק כ"ג וכ"ז. גם לצרף דהמ"א סתמ"ז ס"ק י"ז דלא אמרינן כבוש קוה"פ דהיתירא הוא וכמ"ש בד"מ (ע"ל סי' קע"א וקע"ב וקע"ג משש"ב) ויש להקל בכה"ג גם בתבשיל משהו בספק כבוש. וע' ס' יהושע חאו"ח סי' ה' דאם נמצא גרעין בבאר שסילון יוצא מן המים לתיבה ומן התיבה לחוץ ונמצא בתיבה גרעיני תבואה כיון דהמים זבין וזוחלין בלי הפסק דמי למ"ש בסתס"ז דקמח שנפל עליו דלף כל היום כולו אינו מחמיץ. ובפרט למ"א סתמ"ז ס"ק ו' מהמרדכי דחטין בבאר נוטל"פ והמחבר מתיר בנטילה גם בפסח פשוט דבשעה"ד גמור יש להתיר התבשיל שכבר נתבטל. ובפרט שאי אפשר לבוא לידי כבישה דהמים מחולפין לעולם. ולדעתו דבעיירות היושבים אצל נהרות הגדולים לא גזרו במשהו כיון דאינו יכול לבוא לנתינת טעם ואף אם יתנו שם כל החמץ שיש להם

ומכש"כ בצונן דאי אפשר לבוא לידי כבישה כו' וע"ש בסי' ט' אות ד' דבנחל שוטף אין בו אפי' טעם משהו וכן העלה בפסקים וכתבים סתנ"ו בנחלים שעומדים רחיים וטוחנין בהם מאלץ בפסח והאבק מקמח ולרוב מתבואות חמוצות נתפזר דאין לאסור בצונן במשהו כיון שאי אפשר לבוא לנתינת טעם לא גזרו כרשב"א שהובא ביו"ד סצ"ט לענין קדירה דמותר לבשל בה לכתחלה. וכן ראיתי בשם שערי דעה סכ"א שהמשהו צריך שיהיה עכ"פ קצת חשיבות לתת טעם במקומו משא"כ בנהר דמתחלפין בכל פעם וכיי"נ דקמא קמא בטיל:

ובמנהגי מהרי"ל הלכות פסח באר שנפל בו חמץ קוה"פ אמר מהר"ש שמותר לשתות מימיו בפסח שכבר נתבטל בהיתר ואם בפסח נפל אסור שמא יעלה שום פירור בדלי וחמץ במשהו:

ובנמצא חמץ מגרעין בהבאר ובתוך מעל"ע השליכו גרעין יש לתלות במצוי שאותו גרעין נמצא ג"כ בדלי ושלא היה עדיין כבוש מעל"ע אף דלא גרע משאר ססד"ר בלא אתחזק איסורא. ובשלשה גרעינין בבאר שאוסר המ"א אף בלא נתבקעו דחיישינן שימצא עוד גרעינין מבוקעות ושהיו בשיעור כבישה. ובבנין עולם חא"ח סכ"ה דף ל"ב ע"ג שיש ראיות מכ"מ שאין תולין מזמן לזמן אפילו באיסור תורה והמ"א סתס"ז ס"ק מ"ט שמחמיר לטעמיה דברותח מחזיקים מזמן לזמן. וע' במ"א ס"ק כ"ה דאף בחד כלי מוקמינן בחזקת היתר ואם שרבו החולקים עליו ובפמ"ג יו"ד סי' ק"ה במש"ז ס"ק ג' ד"ה אמנם כן ראוי להודיע כו' מ"מ בחמץ בפסח דאיסור משהו סמכינן אזה. ובעצי לבונה יו"ד סנ"ז ס"ט בהג"ה אף דזה הוה ממקום למקום דלרמ"א סתס"ז דלא מחזקינן זהו דוקא באיסורי משהו דרבנן וע"ש בסי' ק"ה ס"א. ואף כשהדלי ששואבין בחזקת משומר מהחמץ וכטור סתס"ז מהרא"ש בנמצאת חטה במצה אפויה דמותר שאפילו נתבקעה אינה אלא קרובה להחמיץ כו' ולא חיישינן שהיתה במים שרגילין לשמור יפה המים השמורים כו'. ובנוב"י קמא חא"ח סכ"ה ובשו"מ תליתאה ח"א סי' ת' ד"ה וראיתי. ובפסחים ז' א' הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום. ומ"מ גם בדלי היכי שלא השגיחו בשעת השאיבה והביאוהו לביתו אין להחמיר ובפנים מאירות ח"א סט"ו דבטלטלו הכלי למקום אחר ומצאו שם גרעיני תבואה לא מחזקינן איסור ממקום למקום כו' ועוד דלא גרע חמץ במשהו מככר על גבי הדף ומדף טמא מונח תחתיו שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלה כו' ואב"א בטומאה דרבנן וכ"כ פר"ח סתס"ז שמ"ש הרוקח כו' בא"י שמביא מים שמא נתן בו חמץ איננו נותן טעם לאסור המים שבדלי אלא להתיר התבשיל שלא היה באותה שעה שלקחו ממנו לתבשיל יעש"ב. והארכתי קצת בפרטי

הענין מחמת שראיתי שעוריה הרבה שאיזה מהמורים שבזמנינו החמיר גם בכלי של מים שנמצא בו החטה שניתן לתוכו מהדלי ואסר כל המים שבבאר ולכן ראיתי להרים מכשול בדברים השכיחים תמיד ולבאר כל הפרטים בזה:

סימן קעו

להרב ר' יהודה ליב מקעלים

ע"ד מה שביקש להודיעו הכרעת דעתי למעשה במ"ש בח"י סתפ"ג ס"ק ד' לענין מעד דאם בפסח רוב שתייתם ממנו נקרא חמר מדינה כב"ח. והרי הב"ח מסכים עם דעת הרב דדיקלו במקום שנוהגין לשתותו:

מסתימת דהב"ח שאם אין לו יין יעשנו על מי דבש וכ"פ בהגהת ש"ע. נראה שהבין בדעת הרב אף במקום שכל השנה אין רוב שתיית העם במי דבש כיון שעכ"פ מורגלים לשתותו ג"כ בכל השנה ובפסח רוב שתייתם ממנו נחשב לחמר מדינה. ואם אין לו מעד מותרין גם בשאר משקין שאין רגילין כלל לשתות בכל השנה. ובא"ר ס"ק ד' שראוי לסמוך עהמ"א שהוא חידש חילוק זה דבין כל השנה בסי' קפ"ב סוס"ק ב' והוא אמר להתיר בפסח דלענין ד' כוסות מקילין. ובמאורי אור חלק עוד למועד במאורים לפסחים בדה"ס ל"א ע"א דהכי מסתבר כמ"א מעד חמר מדינה בפסח לבד שרי לד' כוסות דלא כמחבר א' שחולק. דסברת חמר מדינה נחשב שתיית קבע וכיון שאין יין מצוי ובפסח שותין זה תחת שכר חשיבא קבע לפסח עכ"ל. ומדמהרי"ל הלכות פסח במא"ס בשם מהר"ש אין הכרח כיון דאוסר אף במקום דרגילין לשתותו בכל השנה שלא לשתות לגמרי בפסח מי דבש דמזייפין אותו עם קמח וגם אם ישראל בעצמו מורידו מן הכוורת גזרינן אטו שאר כל דבש ואע"פ שיש מקומות ששותין מי דבש בפסח היינו משום דחק ואונס עכ"ל. וע' בעקרי דינים חא"ח סי' י"ט אות ג':

סימן קעז

ועש"ק ט' ניסן תרל"ז להרב דלינאקווא ר' מנחם שרגא רעוויל

ע"ד שאלתו בהיות מנהגם מבלי לטחון חטי קיץ על חה"פ ובשנה זו מיוקר חטי החורף טחנו. אם יש לחוש לשמועה בשם הגר"ח מוולאזין שמי שאינו נזהר בישן בכל השנה יזהר בכזית מצה:

תמהני מה זו שאלה בדבר המפורש בפוסקים וכמ"ש במק"ח סתנ"ד ס"ה שהפר"ח הפריז על המדה נגד כל הראשונים ואחרונים וכן בירו' דחלה שהביאו התו' ר"ה י"ג

ד"ה דאקריב. וכן העלה בהק"ט ח"ב סרמ"ח ועשו"ת מים רבים חא"ח סמ"ג מ"ד מ"ה מ"ו וחיו"ד סו"ס ס"ו ובשו"ת דברי דוד מבנו סכ"ד בדה"ס ע' ע"ד. ובנוב"י תנינא חא"ח סע"ט דלית דחש לה כ"א המהדרין מן המהדרין ולרמב"ם הוא לאסמכתא והרא"ש והרבה גדולים מקילין ובדרבנן שומעים להקל. וע' בשע"ת לא"ח סתנ"ג סוס"ק ה' ובשו"ת מהרמ"ל סי' קי"ט. ובבית מאיר א"ח סתנ"ב ס"ח וע"ש בסעיף ד' שתמה עהפר"ח דכזית מצה של לילה הראשון אין יוצאים אא"כ שמור משעת קצירה אף בשעה"ד ודלא כהמחבר. ובתשובה מאהבה ח"ב סרל"ו דל"ש ספק ברכות להקל במקום שיש מחלוקת בגוף המצוה כרדב"ז ח"א סרכ"ט. דא"כ ברוב המצוות לא נברך דשכיח פלוגתא דרבויתא וכמו בתפילין דפליגי רש"י ור"ת וכדומה. ובאבן ספיר בחדרי תימן פי"ג בשם הרב דצנעא מפסקיו בשו"ת שלא הרגיש ג"כ בחילוק רדב"ז הנ"ל לענין ספק ברכות וע"ש עוד בפרק ט'. וע' בנש"א הלכות מרור ובדיקת חמץ שאלה ל"ו ובדרך פקודיך מ"ע י' באכילת מצה בחלק הדבור אות ד'. ובשאילת שלום תנינא סי' קפ"ג מחמיר בפשיטות. ולא ראה שכבר האריכו בחקירה זו. וע' בצל"ח ר"ה י"ג א' סוה"ד ממחרת להפך בזכות רוב העולם שאין נזהרין לדקדק שיהיה להם כזית מצה למצוה מחטים השמורים לשם מצוה משעת קצירה למדקיי"ל מושב בכל מקום שאתם יושבים ולדבריו עיקר הטעם הואיל דמצה שמורה לא צריך שמורה כ"א משעת לישה:

אמנם מ"ש מעלתו לתלות בדההחו"ד סי' ק"י בפתיחה דגם לרמב"ם דספד"א לקולא דוקא בספק ל"ת אבל במקום דמזהיר בקום ועשה צריך שיהיה מחוייב בודאי ובספק לא קיים המ"ע כלל. וכמו בקצירת העומר דכתיב קצירכם ודרשינן ודאי ולא ספק של א"י:

כבר הארכתי בתשובה בסתירת דההחו"ד אשר אין רצוני להאריך בזה במה שדשו בהם רבים. ועכ"פ כאן אין הספק חל מצד קיום המצוה כיון דהתירה התורה הספק דדוחה לספק ל"ת. ואין זה ענין למ"ש הכו"פ יו"ד סו"ס ס"ה ה"ו באכילת גיה"נ של נבילה ועולה דחייב שתים וע' באו"ח לקידושין ר"ד ל"ח וזכרון יצחק סל"ח דלענין אכילה הוה שני הפכים אי מיחשב אכילה בקיום המצוה ולענין הל"ת אינו עובר ויותר אפ"ל לפי דרכו לפמ"ש הראשונים בישוב קושית רשב"א ור"נ בסוגיא דאזלינן בתר רובא משום דהוה אתחזק חיובא. וממילא לכ"ע הוה לחומרא מה"ת שמוטל עליו לקיים המצוה. ולר"נ פכ"ש אבל לא בטבל וטעמא דכל הני משום מצוה הבב"ע וכ"מ ברמב"ם פ"ו מחמץ ה"ז. ותליא בסתירת דהת"ו סוכה י' ולקמן ל' ע"א אי מהבב"ע דאורייתא ובנוב"י תנינא חא"ח סי' קל"ג דתליא בפלוגתא דאמוראי וע"ש בסי' קל"ד וקל"ה ובתשובת מפרשי הים שבסו"ס ים התלמוד בשו"ת להגר"מ בנעט ובעולת שמואל סי' ג' ד"ה ומהבב"ע אי פסול

מה"ת או רק מדרבנן. והארכתי בתשובה (ע"ל סי' קע"ח) בדהש"א סצ"ו דבאין לו מצה אחרת ל"ש מהבב"ע. ובקרבן ראשית סי' י"ב בנוהגין להחמיר באיסור חדש באין לי מנה אחרת דל"ש מהבב"ע ועשו"ת ראשי בשמים חא"ח סכ"ד וכמו שהאריכו דל"ש רק בגזל שלא ניתן לגזול ממין חבירו בשביל קיים המצוה וכביצה ל"ט דממונא לא בטיל ולהכי לא קאמר בפכ"ש לה רק ל"ה רק משום בל תאכל טבל לר"ש דאף באיסור כולל דיוה"כ לגבי נבילה משא"כ לדידן דבאיסור כולל אחע"א:

סימן קעח

ועש"ק במדבר, דלהרב דקראסוב באזאר ר' חיים חזקיה מדיני
ע"ד שאלתו שבשנה זו נודע לו מכמה בעה"ב שנוהגין לברך על אכילת מצה בכל ז' ימי הפסח ובלילות ויש מהם שמברכים רק בשני ימים הראשונים ושני לילות הראשונים והכריז בכל בהכ"נ שבעיר לבטל מנהג זה. אך עתה מצא כתיב בקונטרסו שכתב מלפנים איזה שנים בשם באור הגר"א לא"ח ומעשה רב שאכילת מצה חובה כל ז' ימי הפסח לגבי לילה הראשון קראו אכילת כל הימים רשות. ואיננו תח"י לעיין עליו אם דעתו כהחזקוני כמ"ש הח"ס חיו"ד סי' קצ"א דאע"ג דמצוה איכא אינו מברך דמ"מ אין חובה לאכול דוקא מצה עכ"ד. ועיין במ"א סתרל"ט ס"ק מ"ה מה שאין מברכין על אכילת מצה כל ז' שאין מצוה באכילתו אלא שאין אוכל חמץ. וע' רש"י פסחים ק"כ ע"א דלא הוה אלא רשות ואי בעי לא אכיל כלל או בשר בלא לחם. וברכות מ"ט ב' בברכת מזוני דמש"ה אין מחזירין אותו וע"ש בתוס'. אבל במעשה רב אות קפ"ה וז"ל שבעת ימים תאכל מצות כל שבעה מצוה ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה הראשון שהיא חובה [וכה"ג בחולין ק"ה א' וסוטה מ"ד ב' וע"ש בפרש"י] וכן פירשו יו"ט א"צ אות פסח ומצה סוכות בסוכה והיה מחבב אכילת מצה כל שבעה וע"ש בדברי המגי' מהמלה"ד משש"ב. ובשו"מ רביעאה ח"ג סי' י"א ד"ה ראיתי שפקפק על המעשה רב. וע' בבאור הגר"א א"ח סתנ"ג ס"ק י"ד ולקוטי מהרי"ל בהמא"ס דפסח וע' תשב"ץ ח"א סי' ק'. ובמ"ע הלבנון שנה ששית גליון כ"ג בדברי חכמים הביא מראב"ע פרשה בא ומי שנדחק שאין כונתו בחיוב על כל השבעת ימים אשתמיטתיה מ"ש ראב"ע ביסוד מורה דף פ"ה בדפוס פראג ע"ד הפשט כי הם חיוב כי הכתוב אמר שבעת ימים תאכל מצות לחם עוני למען תזכור את יום צאתך והזכיר הטעם כי שבעה ימים אכלו המצות עכ"ל והנה כן דעת הקראים כו' יע"ש. ואני לא מצאתי גם מדבריו אלה יותר מהחזקוני וכפי שהבין הח"ס אבל עיקר החיוב לאכול רק על מצות ומרורים בלילה הראשון וכסוגיא דפסחים. גם מהמו"נ ח"ג

פמ"ג דאכילת מצה אלו היה רק יום אחד לא היינו מרגישים כו'. ובדברי שאול פרשה ראה בפסוק ששת ימים נדחק ללא הכרח. ובלאו הכי הורגלו הפשטנים לבאר המקרא גם בהיותו נגד הקבלה וכרא"מ פרשה משפטים שהמפרשים כולם לא כוונו בפיה"ת רק לפרש פירוש המקרא יהיה כהלכה או שלא כהלכה. ובאמונת חכמים פרק ב' שפירשו הרבה פעמים כדברי היחיד בגמ' כמו בפסוק אשר יאמר כי הוא זה ובפסוק והשקה את האשה ועל פסוק והנה כהה הנגע פרש"י דלא כמאן יעש"ב. והארכתי בספרי זכ"י לשבת ק"ח ובב"י טא"ח סי' י' ד"ה ולענין הלכה כיון שרש"י מפרש הוא ולא פסקן וכו'. ועכ"פ דרכו בקודש להקדים הפשט ולחקור אח"כ כיכולתו הסיבה שנטו מזה ובסוטה ט"ז א' וירו' קידושין פ"ק בשלשה מקומות הלכה עוקבת המקרא ועשו"ת חו"י סי' קצ"ב וביבמות כ"ד א' ושו"ת פני אריה סע"ט כי גם בפשוטו לא עמדו הפשטנים על תכלית הכוונה יעש"ב:

ובפ"י פסחים כ"ח ב' דאמר ר"ש כל שישנו בקום אכול מצה דלר"ש הוה חובה כל ז' ימי הפסח בקום אכיל מצה לספרי פרשה ראה דדריש ר"ש רומיא דקראי דששת ושבעת ימים לענין חדש וישן. (וע"ל סי' קפ"ט). ובזה מסולק קושית הטעה"מ עהש"א סצ"ו בישוב קושית התו' רפ"ג דסיכה ל"ל קרא דאיני יוצא במצה של טבל דבאין לו רק של טבל דעשה דוחה ל"ת אין כאן מצוה הבב"ע. מפסחים ל"ח ב' בחלות תודה דלא הוה ראוי לשבעה. וע' בזכרון יצחק סי' ס"ב ובתפארת יוסף חא"ח סי' י"ז וכליל תפארת אות ב'. וע"כ דהתם בפסחים ל"ו דקאי לר"ש דאיסור חע"א ולר"ש כל שבעת ימים חובה להפ"י. ואם שיש לדחות למ"ד בשבת מ"ג וביצה ל"ד כיון שאם עבר והפרישי מתוקן. ועשו"ת שמן רוקח ח"א סכ"י אית י"א בישוב קושית הש"א דלר"י לשיטתו בלא"ה ידעינן דמצה בעי כזית מקרא דשבעת ימים תאכל מצות. ולמעיין שם בסוגיא אין קיום לדבריו וע' בזכרון צבי מנחם לפסחים ל"ח בדה"ס מ"א ע"ג ובספרי זכ"י לפסחים כ"ח ב'. ומיושב ג"כ קושית העצי לבונה יו"ד סרצ"ג ס"ב על התו' קידושין ר"ד ל"ח מהירו'. ולפ"ז ניחא להמפרשים דלמל"מ דמ"ע מקיים שלא כד"א ורק דהתם לר"ש דכ"ש למלקות לוקין גם שלא כד"א לרש"א שבועות כ"ג וע' בעקרי דינים חא"ח סי' י"ח אות ס"ב בהגהת הד"ט. וא"כ י"ל דגם הירו' לשיטה זו דאתיא כר"ש ולדידיה הוה ראוי לשבעה דכל ז' הוה חובה. ובשאילת שלום תנינא סי' י"ז ד"ה ומה שהקשית בברכות ל"ז כו' מהא דראוי לשבעה. ובעיקר דהפ"י לא משמע כן בפסחים צ"א ב' דבמצה מודה לת"ק דמכאן ואילך רשות. וערש"י ביצה כ"א ע"א ד"ה ואדם יוצא כו' הרשות בידו ומשמע דליכא מצוה כלל. ובע"פ ליתא האי רומיא דקראי אלא מה שביעי רשות וכפרש"י ורק במכלתא בא

וברש"י ובפרשה ראה כתוב אחד אומר שבעת ימים וכתוב אחד ששת ימים השביעי היה בכלל כו'. ובמי נפתוח בקדם לעין אות ל"ח דחה ג"כ דהפ"י מתו' קידושין ר"ד ל"ח דמ"מ בליל שני לא הוה עשה דלפה"ד לר"ש פסחים כ"ח ב' כריה"ג דפסח מצרים אין נוהג חימוצו אלא יום אחד. וערש"י פסחים ל"ו הא ביוט"ר סעודת ליל ראשון דמשמע דכל הסעודה היה מצוה באכילת מצה ואף דיוצא בכזית ראשון. ועי' בהעמק שאלה סנ"ג אות ד':

סימן קעט

בשנת תרמ"ה שבאו בימי הספירה לעשות הנשואין בר"ח אייר בערב שלא הספיקו לבוא בער"ח מצד קלקול הדרך. וכבר הוכן הכל ושכבר נתעכב זמן הנשואין שנדחה מחמת שלא היה החתן בבריאותו. שדעת המג"א סתצ"ג ס"ק ה' שבמדינה זו נהגו לישא ולהסתפר בימי הגבלה לכן צ"ל דלא ישאו ויסתפרו בר"ח אייר וכו' וע' שו"ת רדב"ז ח"ב סתרפ"ז במה שנהגו להסתפר בר"ח אייר כו'. אבל בדרך חיים בדינים הנוהגים בין פסח לעצרת אות א' נוהגין שלא לישא אשה אפילו מי שאין לו בנים רק בר"ח אייר ובר"ח סיון וג' ימי הגבלה מותר. ובנתיב לד"ח טרח לפרש במה שהביא דעות חלוקות יחד ולא העלה כלום. ומה שרשם בד"ח מהח"י ושם ס"ק ב' לא נזכר רק אם חל ר"ח אייר בשבת שמותר לישא אף למנהגינו שאוסרין הכל קודם ר"ח. ובס"ק א' דאין חילוק בין נשואין של מצוה שאין לו בנים. ולמש"ש שכל מקום יתפוש כמנהגו ובספק אין להחמיר באבילות ישנה דרק מצד המנהג. וכיון שיש שמקיל בר"ח עצמו יש להקל בכה"ג בספק אם יש מנהג. ויתכן שמ"ש בד"ח רק בר"ח אייר קאי על הקודם שלא לישא דהרבותא מהאיסור רק על ר"ח אייר אבל ל"ג בעומר ור"ח סיון כו' מותר גם מה דמשמע מלשונו דאוסר ביום ב' בכיון. ובאות ד' דמר"ח סיון ואילך מותר. ובמ"א סי' תקע"ג ס"ק א' דמר"ח סיון עד שבועות יתענה החתן ביום חופתו וכן העיר מזה באורין תליתאי סי' ק"ט עהד"ח שמתיר מר"ח סיון ואילך. ובדגמ"ר סכ"א והביאו בעקרי דינים סכ"א אות ז' בשעה"ד לעשות הנשואין בין פסח לעצרת. ובישועות יעקב סתצ"ג ס"ק א' הר"מ לוזאנו כתב דבמקום מצוה שלא קיים פ"ו או שאין לו מי שישמשנו מותר בין פסח לעצרת ול"נ כיון דגבי אבילות הסכימו לאסור לבוא עד לאחר ל' בכאן כשלא קיים פ"ו מותר תוך ל' אבל באין לו מי שישמשנו וגם אם רצונו לישא אחות הראשונה שתרחם על בני אחותה בזה מחמירין כב"ח יו"ד ססצ"ב. ואולם בשע"ת שם ס"ק א' בשם פרי האדמה ח"ג להחמיר שלא ישא בר"ח שבימי העומר אפילו אלמון עם אלמנה. ובעקרי דינים

סכ"א ס"ק ז' גם בחב"י התיר מל"ג אף לנוהגין איסור תספורת [וקיצר בהעתקתו ור"ל בשעה"ד מטעמים המבוארים שם] וע"ש בסכ"א שחלה החתן בל"ג בעומר ואחר קצת הימים נתרפא והאלמן נחוץ לביתו וקרוב שיתבטל אם ימתינו עד אחר יו"ט שהתיר להשיאה בימים שבין ל"ג בעומר ובין חג השבועות דלא עדיפי אבילות ישנה זו שאין לו עיקר בגמ' מאבילות ל' יום שהתירו באין לו מי שישמשנו ובהג"ה ביו"ד סשצ"ב דאפילו ביכולת בידו להשכיר משרתים כו' יעש"ב. וע' בעק"ד מהזרע אמת סי' ס"ח שאוסר מל"ג אף בלא קיים פ"ו ואף שאין נוהגין בו איסור תספורת ומהעתקתו נראה לאסור אף בשעה"ד. וע' בתשובת הר המור סי' ז' שהאריך לקיים דהמ"א דאמרינן תרי זימני מקצת היום ככולו בל"ג בעומר ובג' ימי הגבלה וע' בתו' מ"ק י"ט ב' ד"ה אתיא פרע וע' ביו"ד סו"ס ת' בהג"ה ובטור וד"מ דקיי"ל כוותיה כל היכא דלא הוה רק חומרא. ובשו"ת דברי נחמיה חא"ח סל"ד שיש חילוקי מנהגים בזה ע"פ יסוד ב' המנהגים העיקרים דאסור כל המשך או להקל מל"ג ואילך. ועשו"ת רדב"ז ח"ב סתרפ"ז וחיים שאל ח"א סו"ס ו'. ועכ"פ בנ"ד שהחתן צריך מי שיעסוק בחנותו ושהיה חולה בהמשך קצת זמן וצריך מי שישגיח בבריאותו ושקרוב שיתבטל עי"ז השידוך והכלה נתעלפה כשהגידו לה שאי אפשר לעשות עתה הנשואין וגם כבוד הבריות והפסד ממון מההכנה ויש להקל בשעה"ד כזה במנהג חומרא לבד וכמו שהקיל כה"ג בשו"מ תליתאה ח"א סי' ק"ד מנשואין בערב הרגל שהוכן כל צרכי החופה וקראו הקרואים (ע"ל סי' קצ"ב):

סימן קפ

להרב ר' שמחה זיסיל ברודא מקעלים

מה שהקשה עהט"ז סתמ"ב ס"ק א' ד"ה כתב ב"י דמשמע דלרבנן דר"א נמי תערובות חמץ אסור מה"ת והיכן רמיזא איסור דאורייתא לתערובות כיון דלא דרשי מכל מחמצת לתערובות. והא לטור דמיירי שאין בו כזית בכדי אכ"פ ושאין בתערובות רק לקיוהא בעלמא מ"מ יהא אסור מה"ת בחצי שיעור עכ"ד:

הנה אם היה טעם האיסור בתערובות משום ח"ש לא הקשה הב"י כלום דאמאי מותר להשהות לט"ז סתמ"ב ס"ק ה' דלענין בל יראה בח"ש לא שייך חזי לאצטרופי. ובשאג"א סו"ס פ"א ובפ"י ביצה ז' ב' בפלוגתייהו דב"ש וב"ה אי בכזית או בככותבת והרי אין לוקין על לאו דבל יראה ולענין איסורא אפילו בכ"ש אסור מה"ת וע"כ דבפחות מכשיעור ליכא איסור ח"ש מה"ת. ובח"צ ספ"ו דלענין בל יראה כיון שאין עושה דבר שמחשיבו לא אמרינן דחזי לאצטרופי. ובאו"ח פסחים מ"ה ב' דבכולהו שמעתין דבפחות מכזית אינו

עובר בב"י וע"ש מ"ו א' ד"ה בצק שבסדקי עריבה. ובמגן האלף סתס"ו ס"ק א' שהעיר ג"כ מסברת עצמו עהפר"ח דודאי מה"ת אין לאסור בפחות מכשיעור בב"י דהא דאסור משום דחזי לאצטרופי היינו באיסורי אכילה שבכדי אכילת פרס מצטרף לכשיעור. וע' במעין גנים ח"ב מעצ"ל בא"ח סתמ"ב ס"ח שהאריך. ודלא כצל"ח פסחים כ"ט דח"ש אף בב"י אסור וע' בנוב"י תנינא חא"ח סצ"א מבנו ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' י"ג. וע"כ דסובר דהאיסור מפורש בתורה להדיא ולזה הקשה דהא רבנן דר"א לא דרשי כל וניחא דהט"ז לשיטתו:

ואולם בר"ש טבו"י פ"ב משנה ג' כתב להדיא דח"ש אינו אוסר בתערובות (וע"ל סי' קפ"א). ובתו' ע"ז ס"ז ב' ונזיר ל"ח ומעילה י"ח דלר"ש דכשל"מ היינו דוקא בעין ולא בתערובות. ובטהרת הקדש זבחים ע"ב א' תו' ד"ה וליבטלו ברובא בדה"ס ח' ע"ג לרמ"ה שהובא בריטב"א למכות דכיון דאכל ובמזיד אחשביה לחומר האיסור בכ"ש משא"כ לענין קרבן בשוגג דלא אחשביה למשהו של איסור. וע' בנחלת יעקב ח"ב בחידושי ע"ג ס"ו ב' ובהג"ה א'. והכ"נ י"ל בח"ש לח"צ ספ"ו דבעושה מעשה שמחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור אבל באינו עושה דבר שמראה בו שמחשיבו לא אמרינן חזי לאצטרופי יע"ש ולא שייך בתערובות. אך בירו' ר"פ אלו עוברין מבואר אפילו ע"י תערובות דמוקי בחמץ ומצה שנתערבו ואין בו כזית לר"ש דכשל"מ. ובזכרון יצחק סמ"ג העיר מהפמ"ג בפתיחה לתערובות ח"א פ"א מהמנחת כהן דאם הוה כזית ובו רוב איסור דלא נהפך כולו לאיסור לחייב האוכלו כרת או מלקות שלא יהא הטפל חמור מהעיקר באכלו להאיסור בעין. וא"כ משכחת כשהיה בתערובות מצה פחות מכשיעור דחייב על החצי זית של היתר אבל בתו' ע"ג דקדקו דמודה בחצי זית שנבלע בחצי זית פת ואכלו דלא שייך בו ביטול להיות נהפך לאיסור. אבל לא העירו מתו' זבחים ע"ח ב' ד"ה הפיגול והנותר דמיעוט הבטל ברוב לא מצטרף להשלימו לאיסור. וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סו"ס ס"ח וסו"ס קמ"ט. ובפמ"ג בפתיחה לבב"ח אם הפירוש דחזי לאצטרופי עם חצי זית אחר ויהיה שיעור שלם או שיטעה ויאכל כזית בכדי אכ"פ ובבישול והנאה ל"ש זה דהלכתא כדי אכ"פ נאמרה על אכילה. וכן העלה בפתיחה להלכות פסח אות ח' דבהנאה טעימה ג"כ מותר דליכא חזי לאצטרופי. וא"כ הכא דליכא כזית בכדי אכ"פ לא שייך לאסור בח"ש. וע' בשו"מ רביעאה ח"א סנ"ג בדה"ס כ' סע"א ד"ה והנה הפמ"ג ובח"ג סי' ק"ל ושו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ט שהאריכו בחקירתו. ואולם בירו' תרומות ר"פ ו' דבאיסה"נ גם לר"ל אסור בח"ש. והכא לגבי תערובות חמץ דאיסה"נ אף בפחות מכשיעור אסור. ונסתר ג"כ דהפמ"ג דלעיל דבהנאה לא שייך חצי שיעור. ומסולק קושית

השו"מ תליתאה ח"א סשכ"ז למה לא מיקרי חמץ ברשותו והא בידו לאכול ח"ש. וכן הקשה במגן האלף סתמ"ח סוס"ק ט'. ולפ"ז הא באיסה"נ גם ר"ל מודה דאסור מה"ת וכרמב"ם פ"א מחמץ ה"ז דאסור מה"ת מלא יאכל ע' בכ"מ ולח"מ (וע"ל סי' קפ"ב):

וע"ש בישועות יעקב בישוב קושיא השניה של הט"ז אמאי לא מוקי מתני' דאלו עוברין אפילו לרבנן דר"א וכתו' פסחים מ"ג ד"ה מאן תנא יעש"ב. ואולם י"ל דבזה ניחא דהוצרך הרמב"ם ללמוד בחמץ לח"ש מלא יאכל דסובר דח"ש אסור רק מסברא דחזי לאצטרופי וע' בתו' יומא ע"ד א' והיה לומר דלא שייך רק ביש בו מלקות ולכן מרבה קרא לרבנן דגם בנוקשה ע"י תערובות עובר בח"ש. ובעמק הלכה חא"ח סי' קל"ד ד"ה ובזה נ"ל דלר' יוחנן דמשרת להמל"א וכש"כ דלקי בטכ"ע וע"כ דאי לא ידעינן טכ"ע מגיעולי מדין מוקמינן משרת לטכ"ע ואין המלא"ס. ולא זכר מסנהדרין ע"ו א' בפלוגתא דאביי ורבא אי עומה"ד בגילוי מלתא:

ומה שהקשה מעלתו עהר"נ במשנה דחמץ של א"י שעעה"פ מותר בהנאה ושל ישראל דקניס גם לאחריני דלא עביד איסורא וכפ"ק דחולין מפני שמחליפין הא לאו הכי אסור. ודלמא התם אי מותר להכשילן באיסה"נ לתוס' ע"ג כ"ב א' ד"ה תיפוק דגם בדרבנן שייך לפני עור ואי אוכלים מסתמא החליפו. וע' בספרי וכ"י עירובין ל"ב א' רש"י ד"ה מתחת ידו ובעצי לבונה יו"ד סי' ק"ס ס"א בהג"ה. ורק לתו' שבת ג' א' ד"ה בבא דבתרי עברי דנהרא איסור דרבנן הוא. מ"מ לא אשכחן לחלק בתרתי דרבנן רק בלפני דלפני כע"ג י"ד. ורק דלשון מותר דחוק לפרש בלפני עור ובשבת ג' א' תו' ד"ה בבא ותוי"ש דפטור מאיסור שבת אבל מלפני עור לא מיירי. דבסתמא קאי לענין גוף הפעולה שהאיסור לגבי עצמו לחוד:

סימן קפא

יום א' נשא ס' למב"י

בשנת תרמ"ט הגיעני כמה שאלות מא' שחתם עצמו בשמו מאיר צבי אב"ד דאגוסטאווא וכן הניח רשום בקאנווערט מאדרעס שלו ונפלאתי אשר כל הערותיו כמעט שאולים בידו מספרים שקדמוהו ולבסוף נודע לי שאברך א' משם הטעה אותי לחתום בשם אב"ד כדי להשיבו. והזכרתי זה להיות למשל כמה צריכים להיות מתון שלא למהר להשיב במרחק מהבלתי נודע בשם רק בחתימתו. [וכי"ב ראיתי בתשובת שו"מ תליתאה ח"א סי' רצ"ה בתשובתו לא' מהדיינים שמכנה אותו בשם אב"ד ומסתמא חתם עצמו אז כן במכתבו להטעותו מרחוק כדי להשיג מענה מאתו וכמו שכתב אליו שממהר להשיבו

לאפרושי מאיסורא במה שנכשל בהוראתו. ואם כי משתנה בעצמו לכמה גוונין שבשאר מקומות הזכירו בשם מו"ץ שמסתמא הי' חותם שם כדרכו. וכן בשם אריה חיו"ד סל"ב כנהו שם בתואר אב"ד ובהוספות סי' ה' בתואר מ"ץ]:

א **מה** שתמה על הפמ"ג בשער התערובות ח"ב בפתיחה בבאור לח בלח דלרמב"ם בח"ש ע"י תערובות אינו אסור אלא מדרבנן. והא בחולין צ"ח א' מבואר דגם בתערובות ח"ש אסור מה"ת:

כבר נשאל כזה בסו"ס עמק הלכה בלקוטים וכן העיר בדברי דוד סוף ח"א בשיטת טכ"ע להקשות מזה עהרמב"ם פ"א מחמץ ה"ז דבתערובות ליכא איסור ח"ש מה"ת ודחה זה. ובתנא תוספאה לקדשים בהתחלת ספרו בהשמטה למעילה פ"א האריך ליישב זה בדרך פלפול. ובשו"ת מנחה בלולה למהר"ש מסלאנים דף כ' סע"ב מתרץ במורווח:

ולכולם אשתמיט להו הר"ש פ"ב מטבו"י מ"ג שהעיר בזה וע' רש"א פסחים ר"ד מ"ד והארכתי שם בהגהותי ובחולין ק"ח ב'. וכן העיר עהפמ"ג בשו"ת חמדת שלמה חיו"ד סי' י"ד ודחה ראיה זו. וכן תמה בשו"מ תליתאה ח"ג סי' קי"ד ד"ה ובזה יש מקום וע"ש ח"ב סר"ג עהפמ"ג שלא מצא לאחד הראשונים שדברו בזה וע"ש בסר"ב. וע"ש בסע"א בישוב התו' שבועות כ"ב ע"ב ד"ה אהיתירא מחולין צ"ח ב' דלהדיא דרב אשי כר"י ס"ל. ובתנינא ח"ג סי' קי"ד ד"ה ובזה בדף מ"ט ע"ב ובשו"ת בן יהודה סנ"ז ד"ה אכן וכן הרגיש בזה בתנא תוספאה הנ"ל בהשמטה למעילה. וע' בר"נ ר"פ אלו עוברין דמה"ט תערובות חמץ דאורייתא דכל שלא נתבטל לגמרי אוכל ח"ש. ובשערי שמחה סוף הפתיחה עהר"ר יקיר שתמהו ג"כ מחולין צ"ח א' וע"ש בישוב זה וע"ש בסוף ח"ב:

ב **ומה** שהאריך בישוב קושית הטו"א בחגיגה ו' השיב כ' לדב"ש והא שמואל יכול לרכוב על כתיפו של אביו הוה וקשה מדר' אמי מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל וממילא בקטן פטור לחנכו מדרבנן. וכתב דהא קושית הגמ' וכי מאחר דאפילו בחזרה כו' י"ל מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא וא"כ לא מייתר קרא למי שאין לו קרקע. וקשר חבל בחבל בדרך פלפול דלמ"ד דלא אמרינן דברה תורה כלב"א יסבור כמ"ד מלתא דאתיא בק"ו כו' ובחולין קל"ב א' דלר"א צריך קרא לחלק וע"כ כמ"ד דלא אמרינן דברה תורה כלב"א וממילא ס"ל ג"כ דמלתא דאתיא בק"ו כו' וליכא יתורא כלל למידרש דר' אמי. ובזה פלפל ג"כ בישוב תמיהת הנוב"י וצל"ח וטו"א במה שהשמיט הרמב"ם הדין דמי שאין לו קרקע פטור לעלות לרגל עכת"ד בקצרה:

וכבר קדמהו בבאר אברהם לחגיגה ו' לדחות בזה קושית הט"א דהא דאמר וכי מאחר דאפילו בחזרה בהליכה למה לי ומשני לכדר"א לא אזלא רק אליבא דר"י בפכ"צ דלא

אמרינן דאתיא בק"ו טוכל"ק היכא דאיכא למידרש. אבל לר"א דלא דריש ליה והכ"נ לב"ש דהא קיי"ל ר"א שמותי מתלמידי ב"ש כתו' שבת ק"ל ע"ב וע' רש"י נדה ו' ע"ב] וביצה ל"ד ב' ד"ה ואומר דרמי דב"ש ודב"ה אהדדי. ושוב הקשה מביצה ז' ב' בטעמא דב"ש לכתוב חמץ ולא בעי שאור ולא אמרינן דכתב שאור אף דאתיא בק"ו מחמץ. ודחה זה דש"ה דמלתא דפשיטא היא ורק לרווחא דמלתא נקטיה דבלא"ה כיון שהוא כבר חמץ קודם שנעשה שאור ממילא עומד הראשון באיסורו דבמה נפקע יעש"ב ובחי' לביצה שם ואם דבלא"ה אין זה כלל מוחלט למירמי מדב"ש אדר"א דהא בפלוגתא דב"ש יבמות ר"ד ס"ב דאין דנין אפשר משא"א ולעיל מוקי לר"א דנין אף שלא היו עדיין הציוי ממעשר. ואף דיש לחלק דש"ה דלא היה אפשר במציאות זולתו. ובחולין ע"ט מספק"ל לר"א אי חוששין לזרע האב. וקשה הא כיון דלר"א צריך קרא לחלק כדלקמן קל"ב א' וממילא הלכה כחנניא דחוששין לזרע האב כיון דמיותר אותו לחלק לא צריך קרא. וע' באו"ח בפתיחה לקידושין אות י"ח עמ"ש הרשב"א מה שמקשים אליבא דר' דילף ביאה מובעלה נימא עד דמקדש והד"ב דר' סובר כר' יונתן דאל"כ יחדיו הו"א או הא או הא אמר קרא. אכ"ק מאי מספק"ל לר"א אי חוששין והא ר"א שמותי וכיון דב"ש סבר כר"י ממילא הלכה כחנניא דחוששין לזרע האב וע"ש באות כ"ה. ולא העיר מלקמן קל"א ב' דלר"א גופי' ס"ל לחלק ואכמ"ל:

ואמנם לא הוצרך מעלתו באריכות פלפולו לטרוח לפי דרכו דלר"א אמרינן מלתא דאתיא בק"ו כו' ממה דמצריך קרא לחלק וע"כ דס"ל דלא אמרינן ד"ת כלב"א ולדידי' אמרינן מלתא דאתיא בק"ו וכו'. והא ר"א אית לי' להדיא בפסחים ע"ז ב' דאמרינן לדידיה מלתא דאתיא בק"ו טוכל"ק וע' בענף יהושע לשבת קל"א ב' שדחה בזה קושית הח"ס חא"ח סי' קכ"ד דלתו' פסחים ג' ב' דמי שאין לו קרקע פטור מפסח כמו מהראי' א"כ למה מכשירי פסח דוחין שבת לר"א בפא"ד והא בידו להפקיר הקרקע. ולפ"ז ליתא דהא לר"א דל"ל דר' אמי גם בראי' לא מיפטר באין לו קרקע וממילא אין לפטרו ג"כ מפסח. ובספרו פרי יהושע פסחים ח' ב' דחה ג"כ בזה קושיתם שהשמיט הרמב"ם דר' אמי דלר"א דמלתא דאתיא בק"ו טוכל"ק אפילו בדאיכא למידרש לא מייתר הך קרא לכדר"א וכנ"ל:

ואולם בצל"ח לפסחים ע"ז ב' דגם ר"א מודה דבכולי קראי לא אמרינן טוכל"ק בדאיכא למידרש אלא הכא דבלא"ה אצטריך להאי והדם ישפך אע"פ שאין בשר כתב ג"כ והבשר תאכל להורות שאין הבשר ניתר אף דאתיא בק"ו אבל לומר דכולי קרא רק דבר דאתיא בק"ו גם לר"א לא אמרינן כן. ותי' בזה קושית רש"א דמנ"ל דר"י מצריך תרי קראי חד בעולה וחד בשלמים ודלמא ס"ל ג"כ דכולי קרא אתיא להאי דאין הבשר ניתר באכילה

עד שיזרק הדם וס"ל כר"א דמלתא דאתיא בק"ו טוכל"ק יע"ש. ובפרי יהושע שנסתייע לזה מהרשב"א שבת קל"ב. וממילא נסתר ג"כ תי' הבאר אברהם דלר"א לא שמעינן הא דר' אמי דהא לדבריו לא סבר ר"א דלא אמרינן טוכל"ק רק בהאי פלוגתא דר"א ור"י ולא אמרינן דכולי קרא כתוב היכי דאתיא בק"ו. ובלא"ה י"ל דהש"ס נקט קושטא דמלתא דידעינן בק"ו דחזרה אבל ר' אמי י"ל דמפיק מפשטיה דקרא בארצך גם אי לא מייתר כלל. ועכ"פ אין מקום לדחיית הבאר אברהם דכיון דאיכא למידרש לכ"ע דרשינן ולא אמרינן דטרח וכתב לה קרא וע"כ דהתורה לא סמכה על הק"ו שיש איזה פירכא כל דהוא וכמ"ש במדות אהרן פ"ב חי"ג בטעם דאין עומה"ד הואיל ואדם דן ק"ו מעצמו ולכך לא ניתן מדת ק"ו למידן מיניה ד"נ אולי יש איזה פירכא לסתור הק"ו וע' בנוב"י מ"ת חח"מ סי' ט' בהג"ה מבן המחבר. ור"א לא פליג ג"כ אדר"י היכא דכוליה קרא מיותר וכצל"ח. וגם התם י"ל דלא פליג רק דטפי מסתבר ליה דפשטיה דקרא דדם זבחיך ישפך בכל גווני ואם יש בשר הבשר תאכל משיזרק הדם. וכן בקידושין ד' ב' למר בר"א דאמר ולאו ק"ו הוא הא אמרינן מלתא דאתיא בק"ו כו' ה"מ היכא דאיכא לשנויי כו' וכן בחולין קי"ח ב'. וכה"ג בפסחים כ"ד ב' דהיכא דאיכא למידרש לא מוקמינן בלאוי יתירי וכן בבכורות ו' ע"ב וע' בתו' חגיגה י' ע"ב ותו' סוטה ג' א' ד"ה לא נשנית. וי"ל ג"כ דר"א דשמותי קאי בשיטת ב"ש דב' כתובים הבכ"א מלמדין ולכן ס"ל דטרח וכתב לה קרא וע' בחו"י חדש באור החוזר דף ק"ג ע"א מבן המחבר דגבי ב' כתובים אין מלמדין לכ"ע דכשבא יתור דרשה י"ל דמלתא דאתיא בק"ו טוכל"ק משא"כ בב' כתובים וכרש"ל בסוגיא דמ"ע שהזי"ג דגבי ב' כתובים צ"ל שני יתורים. וערש"י סנהדרין מ' דאיך שייך באא"ע טוכל"ק כיון שזה ג"כ א' ממדות הנדרשות וע' בספרי זכ"י שבת קל"א בהג"ה משש"ב. ומל"מ פ"ד ממלוה הלכה א' בסוף הענין ד"ה גרסינן ובערוך לנר סנהדרין מ"א ע"א:

ואולם מה שהבין מעלתו דסברא דאתיא בק"ו טוכל"ק תליא בפלוגתא אי דברה תורה כלב"א. וזה נגד מה שמפורש בכל הש"ס בלי חולק דטוכל"ק ורק ר"י דפליג התם באיכא למידרש. וגם לפי דרכו לא היה לו לתלות רק באיכא למידרש אי דרשינן. ועיקר היסוד שלו מב"מ צ"ד ב' דלמ"ד דברה תורה כלב"א לא ידעינן רק מק"ו ואידך דלא ס"ל דברה תורה כלב"א סובר אף דאתיא בק"ו טוכל"ק וע"ש תו' ד"ה אלא דאף דגם למ"ד דברה תורה כלב"א דרשינן בכל מקום לבר מהיכא דלא מסתבר הכ"נ לא מסתבר לרבות אבידה כיון דכתיב בלשון גניבה כו'. וממילא ניחא טפי לדידיה לומר בהא דברה תורה כלב"א וגניבה ידעינן מק"ו ולא לאוקמי קרא באבידה ולומר דטוכל"ק כיון דאינו במשמעות הפסוק. ואינו ענין להא דפסחים וכי מאחר דאפילו בחזרה בהליכה למה לי ומפיק

לכדר' אמי דבעי שיש לו קרקע והא בזה שפיר י"ל גם למ"ד דברה תורה כלב"א דטרח וכל"ק כיון דהוא במשמעות הפסוק. ובח"א ברכות מ' ע"א ד"ה אם שמוע בישן דבדאיכא למידרש דרשינן וכתו' בפא"מ (ל"א ב' וצ"ד ב' וכתובות ס"ז ב'). ובח"א תענית ט' א' עשר תעשר ותו' סוטה כ"ה ב' דמאן דס"ל דברה תורה כלב"א מודה בדאיכא למידרש ומאן דאית ליה דברה תורה כלב"א אין כח להוציא יתור הלשון ממשמעות. וריטב"א יבמות ע"א ב' ד"ה דברה תורה כלב"א פי' דסובר דאע"ג דאיכא למידרש כי הכא לא דרשינן כופל לשון. ור"נ נדרים ג' א' ד"ה הניחא פי' אע"ג דאיכא למידרש כי הכא וע' רא"מ פרשה לך משש"ב. והרי להתו' דר"א לא פליג רק בהני תרתי הענקה ועבוט דמוכחי קראי דדברה תורה כלב"א. ומ"מ פוסק הרמב"ם פ"ז ממת"ע הי"ג ופ"ג מעבדים הי"ד דדריש להני קראי וע' רמב"ם פ"ו מדעות ה"ז ובמל"מ שהאריך. ובסנהדרין פ"ה ב' דלר' יונתן לא דרשינן איש איש דד"ת כלב"א. היינו כיון דמרבינן בלא"ה מקרא ממקלל אביו דמשפטים לרבות בת טומאד"ר א"כ ממילא ל"ש לדרוש קרא דאיש איש. ומסולק קושית המל"מ רפ"ה מממרים דבסוטה כ"ד אף ר' יונתן דריש איש איש לרבות אשת חרש ולא אמרינן ד"ת כלב"א דלא מפיק ליה מקרא אחר דאיכא למידרש וכנ"ל. [ועשו"ת חו"י סי' קל"ט במ"ש התו' ב"מ ל"א ב' דהיכא דמוכח מבואר בקרא לא דרשינן נגד פשטיה דקרא רק אמרינן דברה תורה כלב"א לא כתבו זה רק אליבא דראב"ע ור"ש דדברה תורה כלב"א היינו במקום המבואר דוקא לא דרשינן לרבות יותר על המבואר אבל אנן קיי"ל בכל אופן יש לדרוש אף להוסיף על המבואר ולכן לא קיי"ל שם כראב"ע ור"ש עכ"ל וע' בח"ס חא"ח סי' ס"ח ד"ה ובסברא. ובשם אריה חיו"ד סי' ס"א דבדליכא למידרש לכ"ע ע"כ דדברה תורה כלב"א דאל"כ כו' תשלח ל"ל כדמקשה בחולין קמ"א ומיישב הרמב"ם כמ"ד דמצורע בימי חלוטו מותר כו'. ואף דבפ"ג מעבדים הי"ד פוסק כמ"ד דלא אמרינן ד"ת כלב"א כיון דליכא למידרש מידי מתשלח וע"כ דד"ת כלב"א עה"ד ועשו"ת בית אפרים חא"ח סכ"ג ואכמ"ל יותר]. וממילא נסתר ג"כ מה שתלה מעלתו דלמאן דס"ל לחלק ע"כ דלא אמרינן דברה תורה כלב"א דהא גם למ"ד דצריך קרא אחרינא לחלק ס"ל ד"ת כלב"א רק דמ"מ לדידיה לא מוכחי קראי כיון דאיכא למידרשיה וליכא פלוגתא בהא דר' יאשי' ור' יונתן בסנהדרין פ"ה ב' לגבי האי דרשה דד"ת כלב"א רק אי מייתר קרא לדרשו להכי דלר' יונתן לא מסתבר לרבות דידעינן בלאו הכי:

ובזה נסתר ג"כ מ"ש להוכיח לפי דרכו דהרמב"ם סובר כאביי דאי עביד מהני למאי דפוסק כר' יאשי' דולקח מדם הפר והשעיר שיהיו מעורבין וכמובא במל"מ פ"ו מגרושין וע"כ דסובר דצריך קרא לחלק ולדבריו לא אמרינן ד"ת כלב"א. דלפמש"ל ע"כ גם לר'

יאשי' י"ל דד"ת כלב"א היכי דמייתי קרא לדרשו להכי. ובלא"ה ע' בדו"ח מערכה י"א בסוכה דהוה ספיקא דדינא באעל"מ למדקיי"ל דאו"ב בזכרים הוה ספק וע"כ דמספקינן אי הלכה כר' יאשי' או כר' יינתן והאריך בישוב פסקי הרמב"ם:

ובעיקר הנחת מעלתו בישוב הרמב"ם שהשמיט הא דמי שאין לו קרקע לב"ש דלא אמרינן ד"ת כלב"א ע' בנדה ל"ד ב' דדרשי לזכר כל שהוא זכר וע"כ דס"ל כדלעיל ל"ב ע"ב א"כ מה ת"ל איש איש ד"ת כלב"א וכמ"ש מה"ר ח"ב ערך ד"ת כלב"א בסי' י"ג להוכיח דס"ל ד"ת כלב"א ואפילו בדאיכא למידרש וע"ש בסי' י' וח"א ערך כל מילי דארל"ת בסי' ו'. ובישוב הרמב"ם כבר הארכתי. גם בכתבי בני המנוח זצ"ל נמצא תשובה על כמה דפין וקשה עלי להאריך יותר במה שדשו בו רבים:

ג **מה** שתמה על הנוב"י תנינא חאה"ע סי' קי"א בתירוצו הא' מתו' ב"מ קט"ו ב' ותמורה ו' א' דבשוגג גם לאביי לא מהני. כבר נשאל בשו"ת מהר"י הכהן תנינא בשער הענינים סי' י"ד ודחה בשני חילוקים ובשו"מ תליתאה ח"א סתנ"ב דחה עיקר קושיתו בפשיטות. וע' בספרי זכ"י ליומא ס"ג בדה"ס נ"ז ב' ד"ה מה שהשיב ובשושנת העמקים כלל י"ט וזכרון יצחק סמ"ז מש"ש בחקירה זו (וביתר הערות השואל ע' להלן סרט"ו):

סימן קפב

שנת תרל"ב להר"ר חנוך זונדל מסלאנט

הגיעני מכתבו מיום ד' ויקרא במה שהעיר בתו' פסחים כ"ט ב' דאמאי מעל באכל חמץ של הקדש במועד לר' יוסי משום דמותר בהנאה אם יפדנו וע"כ דע"מ לבערו אינו עובר. והקשה הצל"ח אימא דאיירי בשוה פרוטה דמעל ואינו עובר בבל יראה דליכא כזית וע"כ דגם בב"י ח"ש אסור מה"ת. וע' במ"א סתמ"ב ס"ק י'. ואי בח"ש גם לרבנן אמאי לא מעל להפמ"ג בפתיחה לבב"ח דמבע"ל בבישול והנאה אי אסור ח"ש מה"ת אי הפירוש דחזי לאצטרופי שיטעה ויאכל כזית בכדי אכ"פ וכו':

ועיין בצל"ח פסחים כ"ב א' דלשיטתו דבאיסורי הנאה גם לר"ל אסור בח"ש מה"ת מדפריך והרי אמה"ח דכתיב לא תאכל ולא משכחת בח"ש לר"ל דלישראל מותר מה"ת אף באכילה ולב"נ לא ניתנו שיעורין. ובתשובה מאהבה ת"ג סשכ"ח קילס סברתו ולא העיר עליו כלום. ואם שמצד קושיתו אין הכרע להמל"מ פ"א מחומ"צ הלכה ז' וע' בפמ"ג יו"ד ר"ס ס"ב במש"ז דטעם פלוגתתן אי ניתנו שיעורין רק לישראל היינו לר' יוחנן דסתם אכילה בכל שהוא והלכתא אפקיה לכזית לענין מלקות ובב"נ דליכא הלכתא חייב בכל שהוא אבל לר"ל דסתם אכילה בכזית ולכן בח"ש מותר מה"ת דאכילה אמר רחמנא

וממילא ה"ה דלב"נ ניתנו שיעורין. וא"כ אין מקום לקושיתו לר"ל דלדידיה ניתנו שיעורין גם לב"נ:

ועיקר חילוקו של הצל"ח מבואר להדיא בירושלמי תרומות ר"פ ו' מודה רשב"ל באיסורי הנאה. וכן תמה עליו בזכרון יצחק סי' ק"ח. גם בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קמ"ד בהג"ה מבן המחבר תמה עליו מהירו' ושבלא"ה מוכח מקושית הגמ' ב"ק מ"א א"כ נכתוב לא יהנה ודלמא מה"ט כתב בלשון אכילה להורות דבכזית. ולא עיין בצל"ח במקומו בד"ה והרי אמה"ח שהרגיש בזה ויבואר עוד להלן מה שיש לדון בזה. גם בשו"מ תליתאה ח"א ר"ס קל"ו נשאל על הצל"ח מהירו' ודחאו דלא קיי"ל כהירו' מדחשיב ג"כ מודה ר"ל ביו"כ. וע"ש סו"ס כ"ו וסי' שצ"ו בדה"ס ע"א א' סוד"ה והנה הרב וח"ג סי' י"ג ותנינא ח"ב סו"ס ב' וברביעאה ח"ג סנ"ג ד"ה והנה הפ"י וסי' ס"ב וע"ש בח"א סנ"ה בדה"ס ס"ב ע"ב שמיישב דהירו' לא פליג אש"ס דילן דהירו' מיירי שאכל שיעור כזית רק דביוה"כ הוא עדיין ח"ש דשיעורו בכותבת יעש"ב ובדברי שאול על דרושים לשה"ג תר"ל בדף ל"ו ע"א ולשה"ג תרכ"ח בדף ל"ג ע"ג. ובחלק יוסף דעת סו"ס ס"א שתמה ג"כ על הפמ"ג בפתיחה להלכות פסח אות ח' מהירו' ואף דלא קיי"ל כהירו' ועכ"פ לר"י ודאי ח"ש אסור מה"ת. ובשו"ת מוצל מאש בדפוס פרעסבורג משנת תרל"ה במפתחות והערות לסי' ט"ז ר"ד מ"ו ולענין יו"כ אי אוכל ח"ש או יותר מכדי אכ"פ שזה דוקא לעבור על לאו צריך בכדי אכ"פ אבל העשה של ועניתם לא קיים וז"כ מודה ר"ל ביו"כ בעבור העשה יע"ש באורך. ובתוספת יוה"כ ע"ג ב' ד"ה מודה ר"ל שאסור מדרבנן דבשלמא לר"ל אשמעינן אפילו ח"ש דיוה"כ דהיינו פחות מכותבת דהוא יותר מכזית שרי מה"ת אבל לר"י מאי שנא דהשמיענו דינא דח"ש ביוה"כ טפי משאר איסורין כו'. ולא העיר מהירו' דתרומות דמודה ר"ל ביוה"כ ואף דבתו' פרק הנושא ק"ב סע"א דבכ"מ הוחלפה שיטתן מבבלי לירו'. וע' במספר צבאם ר"פ יוה"כ בדה"ס ל"ו ע"א שהאריך בפלפולים. וע' בשו"ת ר"ח הכהן חיו"ד סנ"ט מנכד המחבר וע' בס' בית אל ח"ב חדר נ"ט בלקוטי חולין ד"ה והנה בפמ"ג סי' ס"ה וכו' ושו"ת יד אלעזר סו"ס ע"ח מה שהעירו בירו' הנ"ל. וע' בפמ"ג בסוף הפתיחה להלכות שבת ובדברי חיים דיני גניבה וגזילה סי' כ' בדה"ס קמ"א ע"א אי ח"ש אסור בהנאה מה"ת. ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סי' מ' בדה"ס ל"ו ע"ד ד"ה וכ"ת חידש דאף לר"ל באיסה"נ אסור ח"ש. ולא העיר מהירו' והצל"ח. ובחולין ק"ח ב' אאכילה אמאי לקי ח"ש הוא. ואף דבב"ח דאיסה"נ גם לר"ל אסור בח"ש. ולתו' פסחים מ"ד א' ד"ה לענין ורא"ש יומא ע"ד א' ור"נ פרק גה"נ בההוא פלגא דזיתא ולא אמר כזית אלא לעונש מלקות. ובשם אריה חיו"ד סי' ס"ה האריך לפלפל בחקירת הפמ"ג

בחזי לאצטרופי ולא העיר מהירו' הנ"ל. ובפמ"ג יו"ד סצ"ח בש"ד ס"ק ב' הקשה על הפליתי דמה שסומכין על א"י מסל"ת שיהיה מותר אח"כ לישראל להטעימו דסמכינן על הא"י בדרבנן ודחה דהיינו טועם ופולט. וע' בזכרון יצחק סו"ס ל"ד. ולהירו' דתרומות תיקשי נמי לר"ל דמודה בח"ש והכא בב"ח דאיסה"נ אפילו בכל שהוא אסור דטעימה דרבנן רק באיסורי אכילה. ורק דהפמ"ג לטעמי' בפתיחה לבב"ח ולהלכות פסח אות ח' דבהנאה לא שייך חזי לאצטרופי. וא"כ גם בטועם ובולע לא הוה טעימה רק מצד הנאה ולא כשאר אוכל כל שהוא:

ואולם בצל"ח פסחים מ"ד א' תו' ד"ה ולענין במ"ש הרמב"ם פ"א הלכה ד' האוכל חמץ עצמו בפסח כל שהוא אסור מה"ת שנאמר לא יאכל ותמה הכ"מ הא ח"ש אסור מה"ת מקרא דלא יאכל חמץ שיעור אכילה בכזית וע' במל"מ. וטרח ליישב דמשכחת באוכל חמץ פחות מכשיעור בסוף שביעי של פסח דליכא חזי לאצטרופי. ובנוב"י תנינא חא"ח סנ"ג נדחק לדחות דברי המשיגו. ולא זכר מ"ש בעצמו לעיל כ"ב לחלק בין איסורי הנאה שבזה מתיישב בפשטות דנקט קרא דלא יאכל חמץ דהוה לענין איסור הנאה דאסור גם בח"ש וכמ"ש בכ"מ הלכה ג' דאף דהרמב"ם פוסק כר' אבהו נקט קרא מפורש לאיסור דכ"ע מודים וכ"כ הר"נ לדהרי"ף. וכבר רמזתי לזה בספרי זכ"י ליבמות ק"ט בישוב דהרמב"ם לשיטת הירו' דתרומות. ובשער נפתלי על אה"ע בשו"ת סט"ו בדה"ס נ"ג ע"א כיוון לזה בישוב דהרמב"ם ורק שלא הזכיר מהירו'. ושוב נדפס קהלת יעקב מאלגזי וראיתי בתוספת דרבנן אות ח' סי' קי"ז בדה"ס מ' ע"ב שכיוון ג"כ לזה:

גם ברשפי אש פרשה בא בדה"ס כ"ג ע"ב האריך דלרמב"ם דפוסק בפ"ח ממא"ס הט"ו כר' אבהו אצטריך לא יאכל דאסור בהנאה בפחות מכשיעור אף דלא שייך חזי לאצטרופי כיון דליכא קרבן ומלקות. וע"ע במל"מ פרק י"ג משגגות הלכה ה' ד"ה אמנם במ"ש הה"מ פ"ח ממא"ס הלכה י"ו שהרי איסה"נ כדין חצי שיעור וכ"כ בתו' חולין ק"כ. ובשו"ת רע"א סי' ק"צ ונכפל בתנינא סו"ס קמ"ז באיסה"נ דנפקא מלא יאכל כיון דאפיק בלשון אכילה אי הוה שיעורו בכזית או בהנאת פרוטה. והוכיח מב"ק מ"א ע"א א"כ נכתוב לא יהנה. ולא אמרינן מדאפיק בלשון אכילה דשיעורו בכזית וע"כ דבכל ענין שיעורו בפרוטה:

וכבר קדמהו בצל"ת פסחים כ"ב ע"ב ד"ה והרי אמ"ה שלפ"ז צ"ע בב"ק מ"א ע"א יעש"ב. ובמקנה כלל ל"ב פרט ב' אות ב' מהמחנה חיים ח"ב עא"ח סכ"ו מב"מ נ"ה דחמשה פרוטות ולא חשיב אם נהנה מאיסה"נ דאם בדרך אכילה צריך כזית אבל שלא בדרך אכילה מסתבר שצריך ליהנות בפרוטה. ובב"ק קאי על שאר הנאות חוץ מאכילה

כפרש"י פריך שפיר לכתוב לא יהנה. וע' במשיב דבר תא"ח סל"ג ובכור"י סכ"ז בדה"ס ל' ע"ד משש"ב. ובעולת שמואל סצ"ב בישוב הרמב"ם פ"א מחומ"צ דהאוכל חמץ בפסח כ"ש אסור מה"ת שנאמר לא יאכל ותמה המל"מ דהא בכל האיסורין ח"ש אסור מה"ת. והאריך דאף דליכא אכילה בפחות מכזית מ"מ אם יש בהח"ש הנאה של פרוטה דאף דאין לוקין על הנאה באיסור שיש בו אכילה והנאה וכה"ה שהובא במל"מ פ"ה מיס"ת אבל בפחות מכשיעור ויש בו הנאה ש"פ מיתחזי כדרך הנאה. שהאיסור הוא נפרד מהאכילה וא"כ לוקין לפעמים בח"ש אי אית ביה הנאה ש"פ יעש"ב בדרך פלפול. וע' בפסחים ל"ב ע"ב לאבא שאול ובשמן רוקח לפסחים לב"א אות ג' ד"ה אא"ב. ובהרשב"א גיטין מ"ו דבפחות מש"פ אסור מדרבנן וע' במל"מ פ"ב ממעילה הי"ו ובבה"ז מרמז ע"ד הרשב"א דח"ש בהקדש אסור רק מדרבנן וכח"צ ספ"ו דסברת חזי לאצטרופי לא מהני בשאר איסורין שיהיה אסור מדאורייתא ובחמדת שלמה חא"ח סכ"ז בענין ח"ש בפרוטה ובקונטרס דבר הלכה בסופו פלפל בזה עהחמ"ש חיו"ד סי' י"א לענין אחע"א. וע' בתו' ערכין כ"ז סע"א ונראה דכביצה הוה שוה פרוטה. ובמל"מ פ"ד ממעילה ה"ט דאם אסר איזה דבר באכילה ואכל ממנו ש"פ והוא פחות מכזית דליכא מעילה דכיון שהזכיר אכילה לא אסר כ"א כזית ובפחות איכא מ"ד שהוא היתר גמור אבל למ"ד דאסור מדין ח"ש מ"מ נ"ל דליכא מעילה אא"כ הוה כזית:

ובשו"ת נפש חיה חיו"ד סי' י"ב בספק הפמ"ג בבישל חצי זית בב"ח ביחד דבבישול ל"ש חזי לאצטרופי אי נימא דמהני צירוף אפילו לזמן מרובה. כל זמן שהחצי הזית הראשון מונח עוד כשבת פ' בחזר והוציא חצי גרוגרות והניחה דחייב אם מונח עוד חצי זית הראשון וע"ש שהאריך לחלק בזה. ורק להירו' דמודה ר"ל באיסה"נ ליתא כלל לחקירתו:

ובמל"מ מיס"ת ד"ה ודע כו' דמדכתיב ג' זימני לא תבשל דחד פירושו כאלו כתיב לא תהנה ואמאי לא ילקה על ההנאה. אבל נראה דתליא בדבר הלמד דאם אינו ענין אי הוה ככתוב בהדיא לענין מלקות ומאי קאמר לכתוב לא יהנה כיון דכתיב איסור מפורש על הנאה וע"כ דגם אי כתיב לא יאכל לוקין או דבכל גווני אין לוקין דהוה לאו שאב"מ והארכתי במה"ב לסזכ"י במ"ש בתרע"א ע"ד המגי' במל"מ. ולכאורה כיון דאיסה"נ לא ידעינן אלא מדאפיק בלשון לא יאכל ובעינן שיעור האכילה בכזית. והרי לרמב"ם דאין לוקין על הנאה וא"כ ל"ל דאצטריך שיהיה כשיעור האכילה רק לענין איסור. ולהירו' דתרומות דגם ר"ל מודה באיסה"נ:

ומה שהעיר בדהרמב"ם ריש הלכות גזילה דמד"ת אסור לגזול כ"ש ולהה"מ משום ח"ש. וכן בב"ח ח"מ סשמ"ח וע' בח"צ סכ"ו. מהא דסנהדרין נ"ט א' והרי פחות מש"פ והאריך

בזה. כבר קדמהו בלח"מ יע"ש שנדחק וע' בלב ארי' לחולין ל"ג בישוב קושיתו. ובבאר יעקב יו"ד סי' קס"א ס"א בדה"ס ע' ע"ג האריך בזה והעיר מפרש"י סנהדרין נ"ז א' דגם גזל אסור בפחות מש"פ אבל אינו עובר דכתיב והשיב דבר השבה. ובמחא"פ הלכות גזילה סי' א' שהאריך דאף שלא ידעו הבעלים או שידעו ולא מחלו מ"מ אינו בתורת. השבה כמ"ש הרמב"ם דלא חייבו רחמנא להשיב אלא דבר דמיקרי ממון. וכמו שהאריך בשו"ת תפארת יוסף חא"ח סו"ס י"ו וע"ש בכליל תפארת. וע' בפ"י קידושין מ"ו א' ד"ה והא מלוה היא כו' דאפשר דאפי' גזל פחות מש"פ וחזר וגזל פחות מש"פ נמי לא ניתן להשבון דקמא קמא אחיל לה כיון שאין עליו שם ממון בשעת אכילה כו' וע"ש בשובע שמחות בד"ה ומה שטען המקנה בק"א אף דבתחלה היה דעתו לקדשה בראשונה בלבד וכו' יעש"ב. וע' בדברי חיים הלכות גזילה סי' ב' בדה"ס ק"י ע"ד משש"ב ומ"ש בתנא תוספאה לסדר נשים בשער הס' ומה שהאריך בדהר"נ בכתובות בפרק נערה דאין רבית בפחות מש"פ ומיהו מדרבנן אפי' בפחות מש"פ מיתסר דלא גרע מרבית דברים. והא גם בגזל אסור ח"ש אם לא דס"ל דרק באיסורי אכילה כדעת מקצת פוסקים וע"ש שהאריך לפלפל ולחלק בזה, ואין רצוני להרחיב בדברים במה שדשו בהם רבים אשר המה מדברים שאין להם שיעור וע' יו"ד ר"ס קס"א ובט"ז ס"ק א' בדעת הטור:

גם מה שהקשה להסוברים דבפחות מש"פ יש איסור תורה ברבית מב"מ ס"א לא לכ"ר ברבית ותיתי מגזל דלא ידעינן בפחות מש"פ ע' יו"ד ר"ס קס"א וש"ך ס"ק ג' וכבר הרגיש בזה הבית יעקב סי' קי"ג וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קע"ו שהאריך לפלפל בזה. ובמ"ש מעלתו דגזל אסור משום ח"ש אבל לא קאי הלאו על זה דנל"ע ובפחות מפרוטה ליכא השבה משא"כ ברבית דלא הוה נל"ע כרש"א ר"פ א"נ ומכש"כ לרבא דס"ל כרי"ו ראיוב"ד כתו' ב"מ ס"א ד"ה רבא ובפא"נ קאי לרבא ע' בגד"ת שער מ"ו ח"ב סי' א' מהא דרבא ה' מפקינן מיניה ורבא דריש טעמא דוחי אחיך ולא משום דס"ל כר"א דהא הכא דריש כר"י. אלא דלא בא רק ליישב הברייתא למ"ד רשות יורש כלוקח ומוכיח מזה היפך כהתו' ב"מ ס"א ד"ה רבא דס"ל כר"י. ועשו"ת יריעות האהל סי' ב' וג' ותפארת צבי חיו"ד סי' י"ג ותו' קידושין מ' ע"ב ד"ה וי"א. ובמאורי אור חלק בן נון בחידושיו תמה דהא קיימא לן ח"ש אסור מה"ת וכח"מ משמ"ח וצ"ל דהאי תי' אליבא דר"ל וגזלן דרבנן אינו פסול בלא הכרזה כשם סל"ד סכ"ג. וע' במצמיח ישועה ח"ב בישועות יעקב אות ח' ופמ"א ח"א סכ"ו וביד אלעזר סל"ג ד"ה באכה גררה:

סימן קפג

כ' שבט תרמ"ט להרב ר' שלמה אברהם רזערטא באזארקאוו

א **מ"ש** כתו"ר להסיר דרך עקש שהביא התשובה מאהבה ח"א סי' קפ"ב שאף שעובר על איסור כרת באכילת חמץ מ"מ קיים מ"ע של השבתה וכי הבא על א' מהעריות לא קיים מ"ע של פו"ר. והרי בהיה הבן ממזר קיים פ"ו. והבין בדבעהמ"א שמקיים מ"ע דתשביתו באכילה בתוך הפסח אף שעובר על איסור כרת ולא הוה מצוה הבב"ע. ועל זה הביא מהמנחת חינוך לחלק דאם בשעת המצוה ליכא עבירה כגון בהוציא מצה מרה"י לרה"ר לא הוה מהבב"ע והכ"נ הבעילה רק הכשר מצוה דאם לא הוליד לא קיים המצוה. וזה לא שייך בחמץ בתוך זמנו עכת"ד. ולהפיק רצונו ארשום לו מה שנמצא אצלי בכתובים מועש"ק כ"ז חשוון תרל"ג שנשאלתי מהרב דאופינא ממתני' דיבמות כ"ב א' ובנו לכל דבר ומבואר בירו' ואה"ע סי' א' דמי שהוליד ממזר קיים פ"י והא הוה מהבב"ע. והשבתי לו תכ"ד דהא דמהבב"ע היינו כשמקיים מיד מצותו אבל הכא אף שהגרם משעה שעבר האיסור מ"מ לא נתקיים המצוה בפ"ו רק לאח"כ כשהם בני קיימא וכיבמות ס"ב א' בהיו לו בנים ומתו לא קיים פ"ו ואז בזמן גמר המצוה ליכא איסור [והיא כסברת המנחת חינוך שהביא שאיננו תח"י לעיין עליו]. אך באמת לא ניתן להאמר כלל דלא דמי להוציא מצה מרה"י לרה"ר דאח"כ באכילתו מקיים אז המצוה אבל כאן כשנתברר אח"כ שהם בני קיימא הרי לא עשה אז כלום שום מעשה בעצמו רק דאיגלאי מלתא למפרע דמעיקרא קיים מצותו וכיבמות ל"ה וע"ש בתו' ובנמ"י ע' בשו"מ תליתאה ח"א סו"ס רל"ו ורביעאה ח"א סל"ט ושו"ת מהרימ"ל מבריסק סמ"ו ושו"ת מהר"נ יפה חיו"ד סי' י"ט דף מ"ו ד"ה עוד נראה ואכמ"ל:

ובק"ע בירו' רפ"ב דיבמות דאיבעא דר' אבין כיון דממזר אסור לבוא בקהל לא מיקרי בנין עולם או כיון דיכולים ממזרים ליטהר אם ישא שפחה יוצא בזה. ולא הועיל דנהי דלא מהני הא לחוד דממזר בר אולודי לענין פו"ר דהא בעינן לשבת יצרה וכיבמות ס"ב בהיו לו בנים ומתו וע' בבני אהובה פט"ו ה"א במ"ש הח"מ דאם הם ראויים להוליד אלא דהבן נשא איילונית כיון דגם אלו הבנים סופם למות בלא זרע לא קיימו פ"ו. אבל לא מהני ג"כ הא דיכולין ליטהר לענין פ"ו כיון דבנים הנולדים משפחה אין מתיחסין אחריו וכיבמות ס"א א' הכל מודים בעבד. ורק י"ל בפשוטו דאיבעא דר' אבין הוא ג"כ אי זה חשוב מצוה הבב"ע וכנ"ל. ועשו"ת חמדת שלמה חא"ח סי' ל' בכוונת הירו' דשבת כיון שאין הפסול בגופו שאין העבירה חלה על החפץ ליכא למיפסליה למצוה דעיקר מהבב"ע שעושה פסול בדבר הניקח למצוה ואיננו ראוי למצותו יע"ש בסל"א. ועשו"ת

נודע בשערים תנינא חיו"ד סו"ס כ"ג משש"ב (וכעת איננו תח"י לעיין עליו רק מהרשום לפני מאז). ולהיד המלך הובא בק"א משו"ת שאג"א סצ"ו דלכך קרי לגזל מהבב"ע דלא שייך עשה דוחה ל"ת לגזול מחבירו לקיים המצוה. אלא דמ"מ מיקרי מהבב"ע גם בשאר מילי דלא ניתן לדחות הל"ת בשביל קיום המצוה כמו בשחרר עבדו להשלימו לעשרה כברכות מ"ז ב' וכה"ג בד"מ. ועשו"ת זכרון ישעי' סי' י"ו שהשיג מירו' פרק האורג וע"ש סי' י"ז אות ב'. ובראשי בשמים חא"ח סי' ב' מלקוטי רמב"ן על פסחים אי יש בטבל מהבב"ע ומהירו' פרק האורג וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים פ"ב ל"ד ב' ד"ה אבל לא בטבל מהתו' דל"א מהבב"ע אלא בקרבן כו' ע"ש ברמב"ן. ובתפארת ישראל ברכות רפ"ו דלגבי סברת אין זה אלא מנאץ ל"ש יבא עשה וידחה ל"ת דכל עשה הנעשה מאופן משוקץ כע"ג ואבזרייהו נמאסת בעיני ה' וזהו ג"כ סברת התו' בגזל כיון דשונא גזל בעולה. וע' שו"ת רא"ש החדשות סו"ס ל"ז. ובנוב"י מ"ת חא"ח סי' קל"ג וקל"ו דשמואל ור"י פליגי במהבב"ע אי אינו יוצא אף בדיעבד. וגם לשעה"מ פ"ח מלולב דדין מהבב"ע רק לכתחלה זה דוקא בשופר מטעם שכתב בירו' ובסי' קל"ה מבהמ"ח למהרי"ט דאי עביד לא מהני היכי שלא יתוקן האיסור וכן מהבב"ע בגזל כל זמן שלא השיב הגזילה משא"כ בטבל שכבר אכלה וליתא בחזרה ומיישב קוהת"ו סוכה ר"ד ל' ע"ש ובסי' קל"ו שדחה דבריו. ובמנחת עני מהרי"ש מפ"ב בדף כ"ג ע"ד השיג עהט"א ר"ה בשופר של עולה להסוברים דמהבב"ע דרבנן אי תליא באי עביד ל"מ והעלה דלא אמרינן אלא דוקא כשהדבר נוגע רק לעצמו כמו באונס שגירש שצריך להחזירה כיון דהגט נוגע נמי להאשה דלא עבדה איסורא ובהקדים תרומה לבכורים והתורם מרעה על היפה מקראי ילפינן לרבא דלא מהני כיון דאין לו תובעין בלא מטי ליד כהן יעש"ב. ובשאילת שמואל חא"ח סנ"ב דאמאי לא אמרינן במהבב"ע אעל"מ דלא אמר רק לענין אם מעשהו מעשה לשנות הרשות דלא נפקא מרשות זה וכגירושין תרומה גאולה מכירה קידושין אלמנה הקדש בע"מ גזל ופיאה יעש"ב. כזאת השבתי לשואלי מכבר:

ב **ובק"ע** בירו' יבמות רפ"ב הקשה הא זה הוה בעיא דלא איפשטא בירו' ואזלינן לחומרא בדאורייתא וע' בספרי זכ"י סוף תשובתי הראשונה ליומא ס"ג בדה"ס נ"ו ע"ד ד"ה ובעיקר באיבעיא דלא איפשטא אי אזלינן אפילו בדרבנן להחמיר וע' מהר"י הכהן על הלכות ציצית סי' ז'. ולכאורה לחי' רשב"א מדמקשינן לב"ה ולילפו ממשה מסתבר דב"ה דוקא זו"נ אבל ב' זכרים לא מהני מיהו בירו' גרס א"ר בון לכן צריכה אפילו זו"נ דלא כן הוה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. ומשמע דפליג אגמ' דידן כיון דלב"ש זכרים דוקא לית כאן קולא וחומרא כלל. ובק"ע תירץ דלא הוה זה מקולי ב"ש כיון דהוה קולא וחומרא לענין

מכירת ס"ת כל זמן שלא קיים מצות פ"ו וע' ב"ש ס"ק ט"ו. ורק שזה דחוק וכתו' קידושין ב' ע"א דלא הוה מקולי ב"ש וכו' כיון דלאו להכי איתשיל וכרא"ש פ"ד דב"ק בפלוגתא דרב ושמואל דהלכה כרב באיסורי כו' דבתר עיקר פלוגתייהו אזלינן. וע' בספרי זכ"י בתשובה ליומא בדה"ס ר"ד נ"ח משש"ב. וע' בתו' נזיר כ"ד ב' ד"ה ואמר לה כו'. ואולם בשו"ת רדב"ז חלק ז' הנקרא דברי דוד בסי' ב' העלה דאף דבנו לכל דבר הוה מהבב"ע ולא יצא וע"ש בהג"ה שכתב על קושית הק"ע שלא עיין בחידושי ריטב"א יעש"ב:

ובשו"ת תפארת יוסף חא"ח סי' י"ד דף י"ב סוף ע"ד הרגיש ג"כ בזה הא דבהוליד ממזר מקיים פ"ו והא הוה מהבב"ע דשם לא הוה בעשייה אחת דמצות פו"ר לא קיים רק לאחר שהולידה והעבירה היה תיכף בשעת הבעילה דהעבירה והמצוה לא נעשה בעשייה אחת ודוקא באופן שע"י העבירה באה המצוה הוה מהבב"ע ושם הרי יכול לקיים פ"ו באשה אחרת שפיר אמרינן דקיים המצוה יעש"ב:

וכבר נתבאר באות א' סתירת זה. ובס' בית אריה הלכות מזוזה סי' רפ"ה בדה"ס ג' ע"ב הביא קושיא זו ודחה דאירי בבא על הערוה בשוגג ובזה קיים פ"ו יע"ש. ובשו"ת חמדת שלמה חא"ח סכ"ט בישוב קוהת"ו ממצה של טבל ת"ל דהוה מהבב"ע ומדמה ג"כ לענין אין שלד"ע בהשליח שוגג לתוס' רפ"ב דקידושין ואף דשוגג ג"כ צריך כפרה וע"כ מטעם דהו"ל לעיוני אך מסוגיא דר"ה בשופר של שלמים דלא יצא ע"כ דהוה מהבב"ע ודומיא של עולה דיצא דמיירי בשוגג וכמ"ש התו'. אך לרמב"ן יבמות הואיל ובידינו לתקן ולבטל שלא יהא איסור יעש"ב. וע' בחידושי הרי"ט אלגזי על הלכות בכורות לרמב"ן פ"ח בדה"ס ע"ו ע"ד שפלפל ג"כ דמהבב"ע שייך גם בשוגג ורק דניחא ליה דהירו' מיירי באונס שבא על יבמתו אחר ג' חדשים ולא הוכר עוברה ואח"כ נמצאת מעוברת. ועשו"ת יהודה יעלה חא"ח סצ"ח מ"ש עהרי"ט אלגזי הנ"ל:

ג **גם** ראיתי בשו"ת עדות ביהוסף חיו"ד סי' ה' ענף ט"ז שהרגיש בקושית השואל וכתב דקושיא מעיקרא ליתא דמ"מ יוצא ידי פ"ו דמתיחס אחריו וכר' יוחנן ביבמות ס"ב בהיו לו בנים בהיותו כותי דקיים פו"ר ולטעמיה דר"י סוכה ל"א דמהבב"מ לא הוה מצוה והיינו נמי דמייתי הירו' יבמות רפ"ב ובנו לכל דבר ר' אבין בעי אפילו לפ"ו ואח"כ מייתי כותי הבא על הכותית וילדה [פי' ונתגיירה] ר' יוחנן אמר יש לו חיים כו' והיינו פלוגתת ר"י ור"ל בגמ' דידן בהיו לו בנים בהיותו כותי ונתגייר עכ"ד. ואינו מוכרח דאף דס"ל דקיים פו"ר באותם בנים שהיו לו באותה שעה שלא הוה בר חיוב כיון דמ"מ מתיחס אחריו וע' בטו"א ר"ה כ"ח א' ד"ה אלימא כפאו כו' דאף דגבי המצוה אי אכלו בשעה שאינו בר חיובא לא עלתה לו לפטרו אח"כ ש"ה דשבת בעינן והא איכא יעש"ב

ובספרי זכ"י ברכות כ' בתשובה. אבל לא מהני שיהיה קיום המצוה מה שנעשה באיסור וכנוב"י מ"ק בסופו דהיכא שלא ניתן לדחות הלאו לא קיים המצוה כלל וע"ש ראייתו ובשו"ת חמ"ש חא"ח ר"ס ל"א. וע' בטו"א חגיגה ב' ד"ה כאן כמ"ר משש"ב דבנים שהיו לו בגיותו קודם שנעשה עבד דלא פקע שמו מהם וזרעו מתיחס אחריו וקיים פ"ו לר"י דאמר אפילו בכותי שנתגייר דבאו לקדושה חמורה לא אמר כקטן שנולד דמי וקיים פ"ו כו' והא דמקשה ולציבא ט"ו בנים דיש חייס לעבד לאו אדר"י פריך אלא לר"ל דאפילו דיש לו בנים בגיותן ונתגייר אח"כ אין לו חייס א"כ ה"ה כשטבל הכותי לשם עבדות ונכנס לקדושה שחייב בכל המצות שהאשה חייבת. אבל בירו' יבמות פ"ב ה"ו קאמר להדיא כך משיב רשב"ל את ר"י והא כתיב ולציבא כו' ועבדים יש להם חייס כו' יע"ש. ובנודע בשערים בחי' ליבמות דכיון דלא איפקדי מה קיום שייך ואם נטל לולב בהיותו כותי ונתגייר ביום א' של סוכות נימא שכבר קיים יעש"ב:

ד **ובשו"ת** ארץ צבי חאה"ע סו"ס א' נשאל ג"כ בזה והביא מהמנחת חינוך שהעיר בזה וכתב שלדעתו לא שייך בזה מהבב"ע כיון דגלי רחמנא דחשיב כבנו לענין מצות פו"ר וכן לענין מכתו וקללתו כיבמות כ"ב א"כ אחשביה נמי לענין מצות פ"ו וכה"ג בב"ש אה"ע סי' א' ס"ק י' ובז"מ בפסחים ע"ב יבמתו נדה ובעל פטור דהו"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה. והא הוה מהבב"ע וע"כ אף בביאת איסור דחשיבא כאשתו לכל דבר ממילא נמי לענין קיום המצוה דאי אפשר לחלק לחצאין עכ"ד:

וע' בהפלאה סופ"ק דכתובות כה"ג דלא אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכא דלא נפק"ל רק לענין ממונא אבל כיון דחשיב כאביו והוה כישראל לכל מילי וכו' יעש"ב בישוב כמה קושיות. והפלאה ר"פ א"נ תו' ד"ה על הכותית כו' שכתב בעיקר דהת"ו דאין הולכין בממון אחה"ר דהיכא דבלא זה אזלינן בתר רובא לענין קידושין ולכל מילי אזלינן נמי לענין ממון אחה"ר דלאו שפחה היא. וכן במקנה קידושין ד' סוע"א ד"ה לא נצרכה כו'. ובתשובה מאהבה ח"ג תשובה שע"ב למ"ד כבוד אב משל בן אפילו זרק ארנקי של בן וע"כ דברוב שנתחזק כבר כו'. וכן העלה בח"ב א"ח סו"ס קכ"ח תשובה רכ"ח על קושית הגרצ"ה האש"ט בתו' חולין י"א ע"א ד"ה ליחוש דכיון דממ"נ נהרג לא אזלינן בתר רובא דהיכא משכחת נשואה בת כהן דבשריפה. דהתו' לא כתבו רק בהנסקלין בנשרפין שכעת נולד רוב לפנינו אבל רוב שנתחזק לכל מילי לקבל קידושין וגיטין ולענין מכה ומקלל וכדומה אין מוציאין אותה מחזקת רוב הראשון. ובח"ג תשובה תמ"ז נשאל דמאי מייתי בחולין י"א ב' ממכה אביו דאכתי מנ"ל דאזלינן בתר רוב שנולד השתא יע"ש שדחה זה. ובח"ס חיו"ד סי' קע"ה דף ס"ח ע"ב ד"ה ונ"ל עפמ"ש ריף פרק

החולץ וכיון דקיי"ל דאישתמידעינהו להדין פלניא גילוי מלתא בעלמא הוא כו'. דכיון שהוחזק אצלינו שכן הוא שאז לא היה נוגע לענין דבר שצריך עדים ואם שוב יסתעף ממנו ממונא או איסורא סמכינן עלייהו והן דהרמב"ם פ"ט מסנהדרין הלכה ו' דכיון שנתקבלה עדותו קודם שבאו לדון על מלקות והיה מהימן להחזיק הפירות שהן כלאים ולהחזיק האשה בזונה ואם שוב אדם אוכל אותן הפירות בפני ב' עדים בהתראה לוקין עליו וע"ש באריכות:

ובח"ס חאה"ע סי' קס"א ד"ה ובשעה"מ הקשה איך נותנים ה' סלעים לכהן ביום שלשים ניחוש דלמא טריפה הוא הבכור דפטור מפדיון ואין הולכין בממון אחה"ר וכו'. והעלה דכיון דכבר החזיקוהו לענין כל הענינים שאינו טריפה דרובא בני קיימא יולדות ואזלינן בתר האי רובא כבר קודם ששהה שלשים יום שוב כשבאנו לדון על ממון של כהן לש"ל לא אב"ר בממון ומיישב ג"כ בזה קושית הגר"צ האבש"ט הנ"ל שכיוון ג"כ למ"ש בתשמ"א הנ"ל. וכן העלה שם סו"ס קמ"ט דממילא צריך לשלם הכופר ליורש ול"ש אין הולכין במאחה"ר כיון שהוחזק בנו לכל דבר וחייב על הכאתו וקללתו והעיר ג"כ מהפלאה סופ"ק דכתובות הנ"ל. וכ"כ בנחלת יעקב ח"ב בשו"ת סי' ו' כמו דקיי"ל אין הולכין במאחה"ר ואפ"ה נאמר מכה בהמה ישלמנה וכן בנגיחת השור ול"ח דלמא טריפה היא וע"כ דהואיל והוחזק הרוב לענין ההורגו דחייב וכן בבהמה להיתר אכילה שוב מהני ג"כ לענין ממון כו' יע"ש באריכות. ובלב ארי' חולין י"א ד"ה ודלמא וד"ה אתיא בא"ד ומיהו כאן כו' ובישועות יעקב א"ח סשכ"ט ס"ב בדברי בן המחבר בדה"ס דכ"ג ע"א וע"ד משש"ב ברוב שכבר הוחזק וע"ש חאה"ע סו"ס ד' וסי' ק"ע דף ס' ע"א ושו"ת מהר"ם מינץ החדשות סט"ו ושו"ת רע"א תנינא סי' קמ"ח דף ע"א ע"ב ד"ה מלבד ובמפה"י לים התלמוד ר"פ החובל סוד"ה אמנם כו' דאיך מוציאין ממון ע"פ עדים ניחוש דלמא טריפה הם וכמו דאב"ר דדלמא הך דאסהידי ביה טריפה הוה וע"כ דכיון שכבר הוחזק לשאר דברים מהני ג"כ לענין ממון וע' בשו"מ קמא ח"א סי' קצ"ה ותנינא ח"א סי' י"ח בדה"ס י"ב ע"ד ודף י"ג ע"ג וח"ב סו"ס ל"ב וסל"ה דף כ"ט ע"ב ד"ה והנה במש"ל ותליתאה ח"א סר"כ ורביעאה ח"א סו"ס כ"ה וסל"ח בדה"ס ל"ז ע"א וע"ג וע"ד וח"ג סכ"ג דף כ"ג ע"ד וסל"ה וחסד לאברהם חאה"ע סי' ד' דף י"ז ע"א ואבני צדק חיו"ד סי' ק"מ ומהר"ם שיק חאה"ע סמ"א וטוטו"ר תליתאה סי' ע' ושבע עינים בשו"ת הגאונים דף ט"ז סע"ב ובית נאמן חדר ט' אות ג' ודברי יעקב סמ"ה אות ה' ותפארת יוסף חיו"ד סל"ד וכליל תפארת הג"ה א' ושו"ת נפש חיה בסוגיות בענין סמל"ח דף נ"ג ע"ב ד"ה והנה סברת הרי"ף סוף דכ"ו ע"ב ושו"ת ארץ צבי חא"ח סו"ס י"א דמדאחשביה חבור לבגד

לענין ציצית אחשביה נמי לענין איסור כלאים כו' וע"ש חח"מ סי' ט' משש"ב לענין רוב שכבר הוחזק וחיו"ד סי' ב' ד"ה הנה למ"ש הצ"צ ובנחלה לישראל שאלה כ"ח דף א' ע"ד ד"ה אך אכתי ופת"ש אה"ע סי' ו' ס"ק י"ב בסברת הנוב"י דהיכא שנוגע לענין איסור מועיל האמתלא לענין ממון. וביבמות קט"ז סע"ב במתני' התרתם ערוה החמורה ולא נתיר ממון הקל וכו'. וחזות קשה כתובות ע"ה ב' ד"ה חזקה ובשדי חמד כללי הפוסקים אות א' סי' רס"ח ומשפטי הל"ע שער האותיות בדף מ"א ע"ב:

ה **ומ"ש** כת"ר עפ"ז דכוונת הכל בו אבל אינו מועיל לו לפטרו אם אכלו היינו דבאכילתו אינו מקיים המצוה דתשביתו לנתק הלאו דב"י. אם כי דבר חכמה אמר בזה אבל אין זה כוונתו שמלבד שדחוק לכוון בדבריו על המצאת תשמ"א ליתן מקום מה שנתעקש בזה מה שנסתר ג"כ מצד עצמו דהוה מהבב"ע וכנ"ל. בלאו הכי אין זה לכוון בלשונו דקאי רק לענין העשה דתשביתו שמנתק הלאו דבל יראה דהא ודאי לאחר אכילתו שוב לא שייך משום בל יראה אף אם לא הוה מתקיים המ"ע דתשביתו באכילתו. ובעיקר הענין בלאו שקדמו עשה שהאריכו האחרונים אין רצוני לבוא בזה באריכות בדברים שדשו בהם רבים וע' בספרי זכ"י בתשובתי השניה ליומא ס"ג בדה"ס נ"ז ע"ד ד"ה ומה שחידש כו' יעש"ב. ודברי הכל בו עולים כפשטן כמ"ש בתשובת מהרי"מ בסופו. ומשום דהכא ל"ש לפוטרו מה"ט דכיון דאכלו אחשביה להאיסור וע' במל"מ ה' חומ"צ פ"א בשם רלנ"ח וכמ"ש הפוסקים לענין בל יראה דאינו עובר בח"ש במה שחילקו לענין אכילה דלשוי' שיעור אחר מפני סברא דאחשביה ועשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סל"ג משש"ב. ואף דלא דמי לכשל"מ משום דאחשבי' דהתם מהני רק לשוי' שיעור אכילה ועכ"פ היינו טעמו דהכא ל"ש לפטרו מה"ט שביטלו כיון דאחשבי' להאיסור באכילתו וע' רא"ש ר"פ כל שעה אף דבטלה דעת האוכל מ"מ כיון דאיהו קא אכיל ליה אסור וע' בשבועות כ"ב ע"ב ובמנחות ע' ע"א וכתובות ל' ע"ב וחידושי מהר"ם ברבי בשם תמים דעים לראב"ד דמשום דאתה אוכל של אחרים אף בתוך הפסח כגון דתחב לו חבירו אוכל בבית הבליעה ולא מצי לאהדורי אלא ע"י הדחק יעש"ב. וע' בפר"ח א"ח סתמ"ב וי"ל דבחמץ היכי דאחשביה להאוכל אסור ואף דהוה אכילה ע"י הדחק דלא שמיה אכילה בשאר איסורין ודוקא בקדשים דכתיב למשחה ואכמ"ל יותר:

סימן קפד

ב' ויקרא תרמ"ט להנ"ל

מ"ש להשיג עמ"ש דבפו"ר אמרינן אגמל"מ דמעיקרא קיים המצוה והרי הרמב"ם רפ"א מיבום פוסק כר"ל דחליצת מעוברת ל"ש חליצה וכן באה"ע סי' קס"ד ס"ב וע' ביש"ש פרק הערל סל"א וע' בשעה"מ הלכות גירושין פ"ז ה"ב דלא אמרינן אגמל"מ לאחר שנשאת לפלוני דהגט בטל למפרע וחייל הגט דאגמל"מ לא אמרינן. ובפרט לתו' יבמות ל"ה ב' ד"ה תגלי דהתם אין זה ספק ראוי להתברר עכשיו כו'. ואף שנמצא סתירות בזה מ"מ אין זה דבר פשוט דנימא אגמל"מ עכ"ל. וכבר רמזתי במכתב הראשון ע"ד התו' וע' בספרי זכ"י ליבמות פ' משש"ב אבל באמת לא הוצרכנו כלל לדון בזה משום אגמל"מ ורק כיון דהולד בן קיימא ממילא מתקיים המצוה ולא נחלקו רק בחליצת מעוברת דבעינן שיפטרוה לעלמא בחליצה זו. ואף אי נימא דאין זה נוגע למצוות צריכות כוונה בחליצה כמו שפלפל הח"צ בסי' א'. מ"מ ס"ל דלא מועיל להפקיע ממנו במה שעשה בזמן שאין ידוע אם הולד בר קיימא ואם היא זקוקה אליו אבל בפ"ו דהמצוה באה ממילא ואף שאינו יודע כלל שהולידה ולד וממילא כשיתברר שהוא בר קיימא אז קיים המצוה למפרע:

והנה מעלתו הביא בעצמו מהמנחת חינוך במקום אחר שהרגיש בעצמו מתו' ריש חגיגה דבגמ"ב ג"כ לא מקיים העשה ומאי חילוק בין הראה לגמ"ב דעדיין לא קיים המצוה ולא הוה רק הכשר מצוה. ומעלתו כתב דבגמ"ב דיוכל להתהוות וולד בר קיימא מתחיל התכלית של קיום המצוה. וע' ריטב"א קידושין ל"ו דבכה"ג הוה רק הכשר מצוה ועשו"ת שם ארי' חיו"ד סו"ס נ"ג. ועכ"פ גם לפי דחייתו לא עדיף הגמר דלא הוה רק חלק מהמצוה. וממילא אין סברא לחלק גם לענין מצוה הבב"ע כיון דעכ"פ התחלת המצוה הוה בעבירה. ורק שמדחיק מסברתו לחלק בין מצוה שנמשך זמן רב אף דתחלתו היתה באיסור וכמו שמקיים העשה דתשביתו באכילתו להתשובה מאהבה ואף דבשעת אכילה הוה עבירה כיון שכל המשך הזמן מחצות עד אחר הפסח העשה דיהיה החמץ מושבת וכמו העשה דשבתון שכל הזמן בכלל העשה וכן בעשור תענו. ואף שאין לזה דמיון דהתם העשה בכל הזמן וכששובת מקצת הוה כח"ש וכתר"י לענין תוספת שבת דאורייתא מ"מ במקבל שבת מבעו"י הוה כמו בתרומה דחטה אחת פוטרת ובתרם הרבה הכל תרומה (וע"ל סי' ק"כ אות ד' לענין ח"ש דמצוה וסי' קל"ט מהדלקת שמן של חנוכה לענין לשיעורה יעש"ב. אבל מה סברא לחלק במצוה הבב"ע מצד שהרוב מהמצוה לא נעשה בעבירה שהמה בפ"ע דלא שייך בזה שהמיעוט יתבטל שיועיל מה שנעשה בעבירה מצד הרוב מהזמן ועד"ש הראשונים דבימים לא שייך ביטול. אבל באמת כל זה אין לו ענין כלל לכאן וכמש"ל דהפעולה לא נתהוה בהימים שלאח"כ רק מה שנתגלה

מהזמן שהיה בן קיימא כשנולד ומה לקרות בשם מצוה מה דלא עביד איהו מעשה כלל ואין כדאי לאריכות יותר בדברים פשוטים:

ומ"ש עהק"ע בירו' רפ"ב דיבמות דלא מהני הא דיכולין ליטהר לענין פו"ר. שכן הקשה גם המנחת חינוך אלא שהביא מ"ש בדף א' ע"ד דבמקום דהם בניו אף דאינם מתיחסים אחריו זה קיים פו"ר וראיה מיבמות דלת"ק דריב"ב אשה אינה מצווה עפ"ו ונפק"ל מקרא ות"ל דהבנים מתיחסים אחר האיש ע' פרק האומר א"ו כיון דהם בנים לנחלה ולעריות הם בנים ממש. אבל בנתגיירו דהבנים אין להם שום קורבות מה"ת דכקטן שנולד ויכול לישא אמו ומותר בכל העריות מה"ת שהוא מחמת שאר וכו' עכ"ל. א"כ בממזר שבא על שפחה אף דבתר דידה שדינן מ"מ הם בניו וע' סנהדרין נ"ח עבד מותר באמו ופרש"י ורמב"ם הלכות מלכים וחר"נ בסנהדרין עכ"ד ואין זה מוכרח דהתם מצד דהאשה אזלא ג"כ אחר האיש דמיחשב קנינו משקידשה וכתו' ריש כתובות וע"ז שהאשה שדה של הבעל ואין הבעל שדה שלה. אבל בנולדים מהשפחה דמתיחסין אחריה ולא אחריו איך יחשב לגביה קיום מצות פו"ר וכמל"מ פ"ב מק"פ וע' בבאר יצחק חא"ח סכ"ט בכונת התו' דישא ב"ח דהא ישראל הבא על השפחה הולד מתיחס אחריה. ומ"ש עמש"כ ועשו"ת חמ"ש חא"ח די"ל בכונת הירו' בשבת כיון שאין הפסול בגופו וכתב דבנ"ד ג"כ חפץ של מצוה היא שמקיים בה המצוה של פ"ו ואסורה לו כמו חלב ודם וכריטב"א דכל האיסורין הם איסור חפצא וגברא רק שבועה היא איסור גברא לחוד. והחמ"ש כתב רק בגזל קרקע דאינה נגזלת והוה כשאלה וכן בקורע על מתו בשבת דבירו' דשבת שיצא ידי קריעה וכמו להתו' היכא דקנוי לו קודם המצוה. עיניו הרואות שכתבתי רק לשיטת החמ"ש שמתרץ קוהת"ו פרק לולב הגזול במצה של טבל דהאיסור על החפץ ואף דכל האיסורין הוה גם איסור חפצא ושלזה רמזתי על הנוב"ש תנינא וכמובא עתה במכתבו שהשיב לבעל נפש חיה שחידש לענין מהבב"ע בין שבועה לפ"מ שמחלק הירו' בין מצה גזולה דהתם היא גופא עבירה. וכיון דלא דחה הנדר מטעם דהוא עשה ול"ת גם הל"ת נשאר דאינו יוצא ידי המצוה כלל דהוה מהבב"ע משא"כ שבועה דהוה איסור גופא ול"ש מהבב"ע כמו בקורע על מתו וכמו מוציא מצה מרה"ר לרה"י ואכלה (וע"ש בנפש חיה בדיני עשה דול"ת סי' א') ושמצא אח"כ חילוק זה בתמ"ש הנ"ל:

ועכ"פ כבר רמזתי בזה עהנוב"ש שדחה דבריו מטעם זה והשיג על סברא זו דנראה דהתו' ס"ל פי' הירו' הנ"ל כיון דאין גוף העבירה בשביל המצוה רק דיומא קגרים הוה כמו איסור אחר והוה כאלו כבר נעשה האיסור דאינו מחריב בקיום המצוה כיון דאין זה מסוג קיום המצוה ואין הקריעה גופא עבירה רק דשבת קגרים וכה"ג כתבו הפוסקים

לענין מלתא דא"ר לא תעביד אעל"מ. וא"כ בנ"ד ל"ד לדברי הירו'. ומ"ש עוד מהיד המלך דלכך קרוי גזל מהבב"ע דלא שייך עדל"ת לגזול מחבירו לקיים המצוה. ומבואר שם דבשאר איסורין כיון דבאין לו אלא של איסור אז עדל"ת א"כ אפילו באפשר לו לקיים בהיתר אם עבר ועשה באיסור מ"מ נתקיים העשה כיון דהלאו ניתן לדחות ומיישב בזה קושית התו' ר"פ לולב הגזול דת"ל משום מהבב"ע:

כבר כתבתי לו דלא משמע כן בברכות מ"ז ב' ובכ"מ דשייך מהבב"ע גם בשאר מצוות. גם מה שהקשה מירו' פרק האורג תמן גופא עבירה כבר קדמהו בדחי' זו גם בשו"ת זכר ישעי' וכמש"ל וע' בראשי בשמים חא"ח סו"ס כ'. ומעלתו דחה לי' דגם בשבת ל"ש דידחה העשה דקריעה בשבת הוה עול"ת כשבת קל"ב ושוב שייך בי' מהבב"ע כמו בגזילה וע' בספרי זכ"י בשבת ק"ג. ומה שהשיג עוד מתמורה כ' ע"ב דאין אדם מתכפר בדהבב"ע. הרי דגם בתמורה שייך ממבב"ע וע"כ דאין לחלק בקרבן יותר משאר מילי כסוכה ל' דלולב הגזול פסול משום מהבב"ע. ואף דלריטב"א סוכה ט' וא"ת ל"ל לך למעוטי גזולה ת"ל משום מהבב"ע ובתו' תירצו דל"ל מהבב"ע אלא בדבר הבא לרצות כקרבן ולולב כדמוכח בירו' פסחים במצה גזולה וע"ש בשם הירו' ורה"פ דל"ד בלולב ובפרט בדעת הירו' דבנו ממזר קיים פ"ו וע"כ דס"ל דל"ד כקרבן ולולב. וכן בירו' פ"ג דשבת ופ"א דחלה אלה המצות אם עשאן כמצותן מצוה וע' בספרי זכ"י שבת ק"ח משש"ב בדהירו':

ומ"ש עמש"כ ליישב קוהת"ו סוכה ל' עפ"ד המוהרי"ט וכתב שגם הנובש"ע נחית לזה לדמות ענין מהבב"ע למלתא דא"ר לא תעביד ורק קהה בדבר. ולדעתי קשה לתרץ כן קוהת"ו דלא ס"ל כמהרי"ט כמו שהוכיחו האחרונים שהקשו מצורם אוזן של בכור נימא אעל"מ. והתם אי אפשר לתקן העבירה וכן הוכיח הגרע"א מתו' דיאמר הנפ"מ בין אביי לרבא בנשבע שלא לגרש ג"כ מוכח דל"ל האי כללא דהא בנשבע העבירה עבירה. יעיין בספרי זכ"י בתשובתי ליומא ס"ג בדה"ס נ"ז ע"ד מה שהערותי על זה והארכתי בתשובה בחאה"ע לפלפל בזה ועשו"ת ס' יהושע חיו"ד סל"ה ותפארת יוסף חיו"ד סי' י' ובהפלאה לנדרים על נדרים ד' א' עש"ב ומ"ש עהק"ע דהוה איבעא דלא איפשטא דלא הוצרך לזה דבלא"ה תליא במחלוקת הראשונים בספק פלוגתא וציין מיו"ד סי' ס"ו ס"ג וס"ז דפסק רמ"א לחומרא לחוש לכל הדעות אף דהוה רק איסד"ר והביא ג"כ מהפר"ח ובקו"א דאיבעא דלא איפשטא אפי' באיסר"ר להחמיר. ובבינת אדם הביא ג"כ מעירובין צ"ג והלכתא בעיין לקולא. והא בל"ז הויא בעיא דלא איפשטא בדרבנן. אמנם דהרא"ש פ"ב דיבמות דאזלינן להקל זולת אם הש"ס שקיל וטרי למיפשט להיתירא ודחי לה אלמא

דעת בני הישיבה להחמיר וע' בספרי זכ"י בתשובה הראשונה ליומא בסופו בדה"ס נ"ו ע"ד ד"ה ובעיקר כו' משש"ב:

ומ"ש עהק"ע דלא הוה מקולי ב"ש כיון דהוה חומרא לענין מכירת ס"ת. שזה רחוק כיון דלאו להכי איתשיל. והעיר מריטב"א קידושין ע"ט א' היכא דבעיקר פלוגתא איכא איסורא וממונא כמו בקדשה אביה בדרך הוה כאלו איתשיל אתרויהו. הכ"נ כיון דבנו הוא לכל דבר וקיים פ"ו איתשיל גם אזה ששוב אין רשאי למכור ס"ת לפ"ו. וע' מהרי"ט אלגזי בכורות פ"ח אות ע"ה. ואינני רואה שום חילוק בזה כיון דהנפ"מ לענין פעולה אחרת וריטב"א לא כתב רק דבהא דאצטריך תלמודא למיפסק כוותיה דרב לגבי שמואל באיסורא כו' ותו דהכא נמי איכא ממונא שאין האב זוכה בכסף קדושיה וכנ"ל עכ"ל. הרי שלא כתב זה רק בדרך אגב אחר שני התי' הראשונים ולא נחית הכא להא דבתר עיקר פלוגתי' אזלינן וכתב לרווחא דמלתא דהכ"נ איכא ממונא. ומ"ש על הבית ארי' שדחה קושית רדב"ז דאיירי דבא על הערוה בשוגג מהח"ס פרק לולב הגזול מסהי"ש לר"ת דבשוגג ליכא משום הבב"ע וא"כ לק"מ קוהת"ו ממצה של טבל. אך בירו' סו"פ האורג מבואר גם בשוגג והביא חטאתו בשבת כיפר וצריך להביא חטאת אחרת דפריך אמאי כיפר והא הוה מהבב"ע וע"ז מביא קרא דאלה המצות אם עשאן כמצותו מצוה. וא"כ נסתר תי' על הירו' לשיטתו ויפה העיר:

ומ"ש עמ"ש בכונת הכל בו עפ"ד המאור לפ"ד התשמ"א שכתבתי דלאחר אכילתו שוב ל"ש משום בל יראה אף אם לא הוה מתקיים המ"ע דתשביתו באכילתו. והשיב דכונתו להמאור דהוה לאו הנל"ע דס"ל לר"ש מותר באכילה עד הלילה ובאכילתו מנתק הלאו דב"י וא"כ לענין איסור אכילתו לענין ב"י פשיטא דלא גרע מנשרף מאליו כתו' תמורה ה' דל"ש אעל"מ בדבר שנעשה ממילא רק דאשמעינן דלא מהני על מה שעבר לנתק וצריכים למעשיו שיהיה מיקרי קיום העשה כפ"ד המאור לזה אשמעינן דאינו פוטר דלא כהמאור. וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סי' י"ג דף ח' סע"ב מש"ש. ובכל אריכות דבריו לא ראיתי שום מקום לפוטרו קודם שעבר מב"י להמאור אף אי מקיים העשה דתשביתו גם בעבירה כשאכלו כמו דמקיים ג"כ העשה דפ"ו בבן ממזר וכי מועיל לנתק איסור הלאו שעשה ואף אי נימא כמנחת חינוך דשם לא הוה מהבב"ע כיון דהעשה מתקיים אח"כ ומשום זה לא חשיב קודם העשה בעבירה אבל מ"מ הלאו דלמפרע עבר לכ"ע והחקירה רק לענין קיום העשה אי מקיים כשעשה איסור. והכל בו כתב לענין לפטור מבל יראה דאינו מועיל וא"כ מה הועיל לסלק קושיתו עליו שכונתו על לאו דב"י למפרע קודם אכילתו. ורק שלפי דרכו היה אפ"ל בקצרה בפשטות דכונת הכל בו ג"כ כמ"ש

המאור לפ"ד התשמ"א וכפי הבנתו דאינו מועיל רק לענין העשה דתשביתו אבל מ"מ אינו מנתק הלאו לגמרי אף שמקיים מצות ביעור באכילה דלא גרע מנשרף. ובזה ממילא ליכא חידוש כיון דאינו מנתק למפרע הלאו לגמרי רק שממילא לא שייך משום ב"י להבא. ובלא"ה הרי גם לפי דרכו במכתבו הראשון דחה דברי התשמ"א בהמאור גם לפ"ד המנחת חינוך דע"כ כוונת המאור לפני זמנו ואליבא דר"ש כיון דכאן בא קיום העשה עם העבירה דאכילת חמץ בבת אחת והוה מהבב"ע לכ"ע. וע' בתשובת מהרי"מ דהחידוש דאחשביה באכילתו. ומה שהעיר משבועות כ"ד ולח"מ שבועות פ"ה ה"ה וכתב דל"ד דהתם פטור רק משבועת ביטוי שנשבע שלא יאכל כיון דאחשבי' לאכילה אבל מ"מ חייב משום אוכל נו"ט והכ"נ לענין חמץ אף שביטלו מ"מ מעשה מוציא מידי מחשבה ודיבור כקידושין נ"ט. ותמהני והלא בתשובת מהרי"מ כתב בכוונתו רק דלפי האמת לא מהני לענין זה מה דאחשביה אוכל כיון דעבר על איסור ב"י דההיא ל"ד ג"כ להא דר"פ המצניע דכיון דחשיבא ליה הוצאה אזלינן בתר דחשיב בשיעור לפ"מ שאמדו מה שנצרך:

סימן קפה

ועש"ק ב' ניסן תרנ"א להנ"ל

ע"ד קושיתו בהמ"א סתע"ג ס"ק י"ד אם מותר לישראל בעצמו לעקור המרור מקרקע של א"י כיון דאיתקיש למצה וגזול פסול ובסתרמ"ט מחלק לירק שאינו מתקיים בקרקע. ותמה מירו' פ"ב דפיאה ה"ו כיון שפיאה ניתנה במחובר ואין קרקע נגזלת ואף דמיירי בעומד להקצר והא תבואה ג"כ אינו מתקיים בקרקע:

ותמהני דהמ"א מסיק דאפשר המרור נתבשל כל צרכו ועומד להתלש וס"ל כתלוש דמי. והי"ל להקשות מהירו' על עיקר הדין בעומד לתלוש או לגוז וע' במ"א סו"ס תרל"ז. וע' בח"מ וב"ש ופר"ח אה"ע סי' קכ"ד. ובבית מאיר דנקיט לעיקר כב"ש דבכה"ג אמרינן כל העומד דדמי לענבים דכל דקיימי מיכחשי. וע' בתו' סנהדרין ט"ו א' ד"ה שערו דבתרומה לא אמרינן כל העומד לקצור כקצור ובקידושין ס"ב א' תרומה על פירות אלו כשיתלשו דבמחובר ל"ש תרומה. ואינו ענין להא דחולין פ"ט דחשיב מחוסר מעשה וכתו' זבחים קי"ב א' סוה"ד והכ"ק דאינו עומד להעקר. ובעיקר קושיתו לא ידענא מאי קשיא ליה אף דבעומד לקצור חשיב התבואה כמטלטלין דלא צריך לשדה וכב"ק נ"ט ב' וע' בתו' שבועות מ"ג א' ואינו ענין בפיאה שנשתנית במחובר לקרקע וכירו' רפ"ד דפיאה דבעינן ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך. והרי מ"מ בשעת הקצירה לא חשיב

ארצכם כיון שאין השדה שלו שקרקע אינה נגזלת ומה מהני שהתרומה כמטלטלין דבעינן שיהיה חל עליו חובת פיאה מהקרקע שלו:

ובנוב"י תנינא חא"ח סי' קל"ד ד"ה ומתחלה נתרץ לרש"י סוכה ל' ע"ב סוד"ה וקרקע א"נ ואי נמי קני מהבב"ע הוה אם אתם חותכים מן המחובר יעש"ב. ולדינא אין נפ"מ לדידן לט"ז סו"ס תרס"ד דמ"ש מהרי"ל שלא יקוץ הישראל לסכך הסוכה אין זה אלא מדת חסידות. וגם דביש לו יערות ושדות מדד"מ אין בזה חשש איסור לר"ה דלא איירי אלא בבבל שהיו גוזלין שדות מישראל לא מצד דין המלכות יעש"ב ובישועות יעקב. ובמאורי אור חלק בן נון מהד"ב לאו"ח סתרס"ד בדה"ס קס"ז ד"ה יש מי שאומר שלא יקוץ ערבה מסתברא במדינתנו כל האילנות אינם מישראל ונכרי שנטע דידיה הוה גם בקרקע גזולה וכמה מאות שנה שלא היה לישראל נחלת שדה וכרם ואולי מה"ט נקט מי שאומר דגרע מי"א. וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סמ"ד ושו"ת מהר"ח או"ז סי' קל"ח. ובעיקר דבריו לא זכר דהט"ז במקומו גם בשו"ת רדב"ז סי' תקי"ד מתיר לישראל לקצוץ כיון שבעל הקרקע יש לו שטר העשוי בעש"ג ודד"מ והעיר עליו ג"כ בברכ"י ושע"ת וגם מסמ"ג הלכות מעשרות לחלק לזמנינו דלא שכיח שדות ישראל. וגם מהפמ"ג במש"ז דאותם שלוקחים מאריס שלא בידיעת בעל הגן י"ל דידע ומחיל. ובשו"ת ב"ח החדשות וגאונים בתראי מב"ח הובא ג"כ מס' התרומה בהלכות א"י וסמ"ג הלכות תרומה דף קצ"ד דבזמן התלמוד היו ישראל מרובים והי' להם קרקע והיו מאנסין מהם וגם היו יותר אונסין ממה שהן עכשיו ומפ"ז אין לחוש אפי' אם יקצוץ ישראל בציווי הנכרי דודאי כבר נתבטלה שהרי קנאם וכו' יעש"ב. ובח"ס חא"ח סי' קכ"ח בהקוצרים בידם חטים שמורים לפסח שיש חשש אוונכרי. ולא זכר מהט"ז הנ"ל דהחשש רק ממדת חסידות וגם הטעם שעושים בעצמם אינו כמו שחשב ע"פ נסתר רק משום חיבוב מצוה כמכילתא בפ' וישאו צרורות על שכמם וכי לא היה להם חמורים וגמלים כו'. גם חקירת השואל אי מברך עליהם ואי קני בשינוי הרי למ"א סתרמ"ט ס"ק ה' דבדיעבד כשר ומברך דמספק ל"ח לגזילה. ונסתר ג"כ לכאורה מה שהניח בצ"ע המ"א סוס"ק כ' מאי פריך באוונכרי דהא לא יהיה רשאי לברך דמאי ק"ל מודאי גזל דלא מהני לברך גם בשינוי רשות. ועשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים סי' קל"א שהעיר ג"כ בזה (וע"ל סרכ"ז) ובח"י סחק"ד ס"ק ג' שהרגיש ג"כ לחלק דבאוונכרי רק משום חומרא דמצוה בעלמא וע"ש מ"א סתרמ"ט ס"ק א' דאי קנאו קודם המצוה לא הוה מהבב"ע וע"ש במחה"ש. וע' מהרי"ט ח"א סמ"ג מהירו' דלפי' דריב"ל סובר כר"ה דסתם גזלי ארעתא ולמה שהשיב לו אלי' דאחזוקי איסורא לא מחזקינן וחזקה מה שביד אדם הוא שלו ושקנה בדמים. ואף

למל"מ דבספיקא דדינא לא בשמים היא מ"מ כשאמרן מחכמתו לא גרע משאר חכמים וכעירובין מ"ג א' ובספרי זכ"י יבמות מ"ה וע' שו"ת אור לי סו"ס קל"א ד"ה ועל הספק השני שהעיר ג"כ מהט"ז ושאין לחוש בזה"ז שיהיו גוזלי קרקע וע' רדב"ז סי' תקי"ד שכל המחזיק בקרקע יש לו שטר קנין כו' ומכש"כ לקונה מהם דהוה יאוש ושינוי רשות:

סימן קפו

ועש"ק י"א ניסן תרח"ס להנ"ל

ע"ד הערתו בפסחים מ"ג א' תניא כוותיה דר"י וברש"א דמברייתא שהביא ר"נ דלא תני נוקשה התם לא נחית לאשמעינן דאינו בכרת. ובצל"ח דחה דהא גם בברייתא דמייתי ר"נ על חמץ דגן גמור ענוש כרת והא קרא כתיב דבכרת. וע"כ דנחית לדיוקא דתערובות בלאו. וכתב דלר"נ דתכשיטי נשים נוקשה ע"י תערובות ואינו עובר בלאו וע"כ דלא נחית אלא לאשמעינן דדוקא חמץ גמור אם נתערב בלאו:

ולפי דרכו לא הולל"מ רק דחמץ דגן גמור עירובו בלאו ושמעינן דנוקשה ע"י תערובות אינו בלאו. ובעיקר קושית רש"א וכן במל"מ פ"א מחומ"צ ד"ה אמנם. וכבר הקשה ב"י ר"ס תמ"ב דאדרבא התם תני בהדיא דר"א והאי ברייתא לא ידעינן אלא מדיוקא ותירץ דבההיא ברייתא נחית לפרושי פרטי דחמץ דגן גמור. וכן בפרש"י דהדיוק מדפרט כותח ושכר. וכדלעיל וכי מאחר ששנינו כו' שיהא רגיל בהן ובשמותיהן. ולמה לא פרט ג"כ בנוקשה מה"ט. משא"כ בברייתא דמייתי ר"נ דלא נחית לפרט כדי שיהיה בקי בהן ובשמותיהן. ואף דבה"ג בהלכות פסח וכן העתיקו ברי"ף ורא"ש דכל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח כו' דר"א וחכ"א על דגן גמור כו' וסידרו בקצרה לכלול שתי הברייתות בחדא לפי סוגיית הגמ' מאן שמעית לי' ר"א דמשמע דיליף מדיוקא דאידך ברייתא דמתוקמי לר"א וכן מדלא אמר תניא כוותי' דר"י מרישא דברייתא משמע דהיא ברייתא אחריתא:

ומ"ש בהא דאמר לרבות הנשים ולא פריך דלאו נמי להכי כדלעיל גבי נתחמץ מחמת דבר אחר. מלבד דלרש"א לקמן ע"ב קאי באוכלין וא"ל דאזהרה בנשים מנ"ל כיון דגלי קרא דנשים בכרת ומפקי מהיקישא הדרינן לכללא דהשוה אשה איש לכל עונשין שבתורה. ובלא"ה אף דסתמא דתלמודא פריך ומ"ט קאי באוכלין כו' וכסוגיית הש"ס דנחית לפרושי הסברא שאמר מקודם וכתו' חולין ב' ע"ב ד"ה אנא. ולבתר דדחי כל לרבות הנשים ע"כ משום דהתם מרבה באוכלין ואזהרה דכל מחמצת לא תאכלו דקאי בנאכלין לתערובות. וע"ל כ"ח ב' דמייתי ברייתא לנתחמץ מחמת ד"א ממ"ש כל מחמצת לא

תאכלו וע"ש בתוס' ובאו"ח. וע' רש"א להלן רש"י ד"ה לענין כרת לא דמלשון מחמצת לא שמעינן דקאי על נתחמץ מחמת ד"א רק מיתורא דקרא וע' בברכת אברהם בסוגיין מהדורא רביעאה ד"ה יכול יהא ענוש כרת לסברת המקשה הו"א חד לרבות נוקשה וחד לתערובות ולכך פריך מאי חזית לרבות נשים ומוקמית למעוטי תערובות וע"ש ואכמ"ל בפלפולים:

ומ"ש עוד בסתירת הב"י על הטור דנוקשה בלאו לר"א דהא מייתי תנ"ה כר"י דנוקשה לית ליה. יעויין במל"מ פ"א מחומ"צ ה"ו שהאריך דלמסקנא מרבוי דכל אין סייעתא לר"י דכל שנכנס תחת סוג א' ואפי' שיהי' הב' חמור. ואולם מעלתו הוסיף עוד דזה רק להס"ד בשוק"ט לפרש מנ"ל דלר"א דעירובו בלאו מדאפקיה בלשון מחמצת אבל למסקנא מיתורא דכל נתרבה גם נוקשה בלאו ולכן לא הביא נוקשה דכש"כ הוא מעירובו כר"נ ול"ל דלאשמעינן דלית ביה כרת דלא ליתו למיטעי דהא גם בלאו דנוקשה צריך כל ולא נוכל ללמוד מעירובו. ולדרכו דיש למילף תרוייהו מכל א"כ לא צריך לומר דסובר כר"נ ואמאי לא חשיב ג"כ נוקשה בעיניה ואף אי פשיטא ליה דשוין תרוייהו ממילא אתי ג"כ נוקשה דהי מיני' מפקית ע' תו' זבחים ד' ב' ד"ה שקולין דתרתי במשמעותו וגם אי יליף מרבוי ליכא למילף רק לחד דמסתבר טפי ול"ש לומר דמספק"ל הסברא דחמור יותר מעירובו דבכה"ג השיב התראת ספק למ"ד דלש"ה במלקות. ועכ"פ כיון דלא חשיב נוקשה וע"כ דחמיר יותר מעירובו ומהכ"ת לא נליף בק"ו גם אי לא כתיב קרא וממילא דקרא לתערובות לחוד:

סימן קפז

ג' ראה בברכ"ת לפ"ק להר"ר שמואל משה שפירא וכעת הרב דקורשאן **הנני** להשיבו על סדר מכתבו אשר העברתי עיני על דבריו להפיק בקשתו והפצרת אחיו הרב דטרי' ואם כי נגד רצוני להשיב בפלפולא בעלמא הבלתי נוגע למעשה:

א **מה** שעמד בצ"ע על התו' זבחים ט"ז ב' ד"ה שם טומאה וא"ת מה להנך שכן פסולין בפרה בע"מ וזר וטמא. מהספרי (שהובא בס' זכ"י לפסחים ס"ו ב') דל"צ קרא דפסח דוחה טומאה והא ילפינן בק"ו מפ"א שאינה דוחה שבת וטומאה כו' פ"ש יוכיח:

ולא הוצרך בזה להתו' שהרי מקרא מלא ולקח איש טהור וביומא מ"ג א' להכשיר האשה ופרש"י דאי למעוטי טמא פשיטא דחטאת קריא רחמנא. והוא מלא בכל הש"ס דטבו"י כשר בפרה. ובזרע אברהם בספרי בהעלותך סי' ס"ה דכוונתו דאמר הכא שדוחה טומאה ולא אשכחן אלא במה שהותר טבו"י כרפ"ק דיומא שהיו מטמאין הכהן השורף

את הפרה להוציא מלבן של צדוקים. ומזה ראיה לרמב"ם פ"א מפרה הי"ד שמה שהיו מטמאין היינו בטומאות שמטמאין טומאת ערב דהוה טומאה דאורייתא ומטבילין מיד ומ"מ כשר בפרה ושפיר דבעי בספרי למילף מינה לפסח בק"ו. וע' במשנת דר"ע סנהדרין י"ב תו' ד"ה מכדי שהאריך לפלפל:

ומ"ש בקושית השאג"א סי' ס"ה על התו' פסחים ס"ט א' ד"ה שוחטין לרשב"א ואכתי תיקשי על אותם הטמאים לנפש אדם מאי שאלו למשה וא"ל עמדו ואשמעה והא למ"ד שו"ז ע"פ שלהן היה דבז' היו יכולים לעשות פסח גם ביום ההוא ע"י שלוחם והם לא ידעו כלל מדין פ"ש דהאי פרשה נאמרה אח"כ על שאלתם והיל"ל אל תעשו פסח ותו לא. ויעיין בדורש לציון סוף דרוש ה' ד"ה ולפ"ז מתורץ קושית הלח"מ ובמנחת עני על מסכתות הש"ס אות ט"ו שהאריכו ליישב בדרך פלפול. ובספרי זכ"י לפסחים צ"ג א' ד"ה ובראש שהבאתי בשם חותני שמקודם שידע מ"ר מפ"ש עלה על דעתו דאפשר שידחה עשה דפסח דואכלו דמעכב לל"ת דטומאה כיון דעדיין לא ידע דאיש נדחה לפ"ש. והאריך לבאר בזה הסוגיא פ"ב דזבחים דט"מ משלח קרבנותיו לזקני דרום:

ומלבד דלרשב"א שבת פ"ב לגבי מדליקין בשמן שריפה דהא אפשר להמתין למחר וכן בכיסוי הדם ובבנין בהמ"ק ושריפת בת כהן והוכיח דכל שאינו יכול לקיים המצוה לא מיקרי אפשר לקיים שניהם והובא גם בשמ"ק ביצה ח' ב' וע"ש בפ"י ח' ב' ד"ה ודאי כי קא עביד כתישה שלא זכר מהרשב"א. וע' בשעה"מ פ"ט מטו"מ ד"ה ולענ"ד וע"ש בדה"ס נ"ג ע"ג בדפוס ברין ובשו"מ תנינא ח"ד סכ"ד דף ט' ע"א ובספרי זכ"י יבמות ה' ב' ד"ה וכ"ת ובעונג יו"ט חאה"ע סי' קע"ג דף רנ"ז ע"ד ד"ה והא ובפר"י פסחים נ"ט א' בדה"ס ר"ד מ"ד ממ"ש הבאר אברהם בתו' שבת קל"ג ובראש המזבח לזבחים ל"ג ב'. ובלאו הכי תירוצו תמוה דהא עדיין לא היה הלימוד דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית דכתיב במשנה תורה ומצד הסברא אי לאו קרא לא דחי לל"ת דחמיר כיבמות ז' א' וע"ש בתו' ד"ה טעמא. ורק דלתו' יבמות ה' ב' סוה"ד כולה. דלמ"ד נו"ן קרבין ביו"ט יש למילף מנותר דעשה דוחה ל"ת. וא"כ בפסח הוה ידעינן מפרשה בא שכבר נאמר והנותר כו' דעשה דוחה ל"ת. ורק יש לפקפק קצת דסברת התו' למ"ד דשוחטין וזורקין על טמא ולר"א דזורקין ס"ל בנזיר מ"ב א' דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית. ולר"ע לקמן צ"ג א' דאין שו"ז על טמא שרץ ס"ל בשבת קי"ד א' דנו"נ אין קרבין ביו"ט. ובתו' פסחים ה' סע"א כיון דמתחלת הבערה אינו יכול ליהנות כו' וע"כ דר"ע לשיטתו דאין קרבין ביו"ט ור' ישמעאל שם לשיטתו דקרבין ביו"ט. וע' בנצח ישראל לזבחים צ"ז ברקיק שנגע ברקיק דליתי עשה ולידחי ל"ת דלתו' עירובין ק' ע"א דע"י פשיעה אין עשה דול"ת.

(וע' בשעה"מ הלכות נדרים ונוב"י תנינא חאה"ע סי' קמ"א וחמדת שלמה חא"ח סט"ו ודברי שאול בדרוש לשה"ג תרי"ז דף ט"ו ע"ד ד"ה והנה ובשאר כמה מפרשים שהאריכו לפלפל בישובו). והא בפסחים מ"ה מוקמינן הא דרקיק לר"ע דלדידי' אין נו"נ קרבין דיו"ט שפיר ילפינן מנותר שבא ע"י פשיעה. וכה"ג העיר במעין גנים לפסחים צ"ג בדה"ס נ"ד ע"ב. וע' למהרי"ט אלגזי בהלכות חלה אות ג' ובשי למורא בכורות י"ב ע"ב ד"ה לאכלה ולא לשריפה וע' בדו"ח מרע"א לכתובות מ' ע"א ובנפש חיה בקונטרס הסוגיות דיני עשה דוחה ל"ת סי' ט' י' כ'. (שוב בא לידי שו"מ תנינא וראיתי בח"ד סי' קמ"ט במ"ש דבפסח מצרים לא היה כלל המדה דעשה דוחה ל"ת וכשקבלו תורה נאמרה להם. ומה שרמז מהיבין שמועה ע"ש כלל רכ"ב וע' בספרי זכ"י ליבמות ז' א' וע"ל סי' ס"ו אות ב' משש"ב. ותמהני שלא העיר השו"מ משום דהלימוד דעשה דול"ת מכלאים בציצית נאמר לאח"כ וא"כ לתו' יבמות ה' ב' למ"ד דיליף מנותר והרי כבר כתוב בפרשה בא והוה ידעינן דעשה דוחה ל"ת גם בפסח מצרים):

ובלא"ה לתו' פסחים פ"ה א' וזבחים צ"ז ב' אמאי אצטריך ועצם לא תשברו בעצמות שיש בהם מות דלא לידחי עשה דפסח והא לא הוה בעידנא וע' במל"מ רפ"י מק"פ שתמה על תירוץ הפסקי תו' דזבחים וע"ש באו"ח וסו"ס ים התלמוד בתשובת הר"מ בנעט שבשו"ת מפה"י ד"ה עוד ראיתי. וע"כ כיון דעשה דפסח בכרת לא בעי בעידנא ע' בתו' פסחים נ"ט א' ד"ה אתי עשה. והרי בפ"ש כתיב כרת אם לא עשה. וניחא ג"כ קוהמ"פ בתו' ו' ב' ד"ה ומזהיר עפ"ש והא נפ"מ אף בפ"ר לענין שבירת עצם שיש בהם מוח ולפ"ז ניחא וע"ש באמ"צ משש"ב. וי"ל עוד דבפסחים ע"ו א' מועדו אפילו בשבת ובטומאה. והרי התו' תירצו עוד דאצטריך איש נדחה כו' וזה למאן דלא דריש משמעות במועדו ע"ש ס"ו ב' וברש"י. וא"כ תירוץ קמא למאן דדריש מועדו דמרבה שבת וטומאה וכפרש"י שם ותו' ר"פ א"ד. וא"כ מזה מוכח דעשה דוחה ל"ת. רק דביבמות ה' ב' דחי מה לפסח שכן כרת אבל לענין הפסח בעצמו כבר ידעינן דפסח עשה דוחה ל"ת. אולם עדיין יקשה לסברתו בישוב קושית הש"א דלטעם עשה דוחה ל"ת ידחה בפ"ש ובפסחים צ"ה ב' דפ"ש אינו דוחה טומאה ואכמ"ל:

ב **ומ"ש** מעלתו ליישב קושית השאג"א ע"פ הספרי למילף ק"ו דצבור עבדי מפרה שאינו דוחה שבת פסח שדוחה שבת אינו דין שידחה הטומאה והשיב דפ"ש יוכיח שדוחה שבת ואינו דוחה טומאה. וא"כ י"ל דידעו למילף מפ"א כיון דלא ידעו מפ"ש. ודחה בעצמו דזה היה ספיקו של מ"ר לבלתי הקריב. וכבר העלו המפרשים דמשה היה מסופק אם יש חילוק בין רבים ליחיד והם לא ידעו לחלק וכיון שלא שמעו עדיין דין פ"ש וא"כ

ברבים יש ללמוד בק"ו מפרה וא"ל השי"ת דין פ"ש וממילא אין כאן שום ק"ו. ומיושב קושית ריטב"א לסוכה כ"ה וכי לא ידעו דטמא אסור בקדשים וע' ביבין שמועה עה"ת פרשה בהעלותך מחודש של"ו. וע' בזרע אהרן על הספרי פרשה בהעלותך סי' ס"ח דאי ממשמעות דמועדו אפילו יחיד דוחה הטומאה ואי מג"ש דוקא גבי קרבן צבור דומיא דתמיד וזה ששאלו למה נגרע לבלתי הקריב במועדו בתוך בני ישראל דהיינו בצבור דדוחה טומאה. גם מה שתירץ דמק"ו לא ידעינן רק שבת או טומאה לחוד ולזה מייתי מאיש דאין צבור נדחין גם מפני טומאה ושבת בהדדי כיון דאותו ע"פ חל בשבת ואפ"ה רק איש נדחה:

ואמנם למאי דמסיק רבא בזבחים ל"ב א' טומאה דחויה היא מה לי תרי דחיות. וע' בנזיר מ"ח ב' כיון דשרי רחמנא חד לאו כו' והארכתי שם בהגהותי וע"ש לעיל מ"א ב' סוד"ה ואי. וע' רש"י פסחים ס"ט במתני' ד"ה ובזמן שבא בשבת במרובה ובטומאה ובתויו"ט ובספרי זכ"י וע' בזכרון יעקב פרשה בהעלותך על קושית התו' ריש פרקין ובאו"ח ד,ה ומה שחיטה כו' ועי"ל כו' דאצטריך דקרא דבמועדו דאפילו שבת וטומאה תרוייהו לא דחי יעש"ב ובד"ה ובזמן שבא בשבת כו' ואכמ"ל:

ג **ומה** שהעיר מעלתו ע"ד הצ"ק בתו' מנחות נ' סע"ב דכוונתם דמחד קרא לא ילפינן רק טומאה דהותרה בצבור אבל שבת דחויה היא לא ילפינן. והא ביומא מ"ו ב' אפילו מאן דסובר טומאה דחויה מ"מ שבת הותרה והולל"מ להיפך דמחד קרא הוה מרבינן שבת לחוד:

יעיין בכ"מ רפ"ב דשבת וב"י סשכ"ח מהרשב"א דהא דשבת דחויה תליא בפלוגתא דטומאה וכבר דשו רבים מהא דיומא מ"ו וע' תשב"ץ ח"ג סו"ס ל"ו שהוכיח ג"כ מזה דשבת הותרה. וביבמות ה' ב' דבעי לאתויי מפסח תמיד ומילה דעשה דוחה ל"ת וע"ש בספרי זכ"י ד"ה והנה ביומא משש"ב ובכמה אחרונים שהאריכו בישוב זה וע"ש בהגהותי ליומא ואכמ"ל. וע' באו"ח לפסחים ס"ו שהקשה ג"כ עהצ"ק מלקמן ע"ז דליכא תנא דס"ל טומאה הותרה בצבור כ"א ר"י והא איכא נמי ר' דדריש ממשמעות דבמועדו א"כ נמי הכי ס"ל דאל"כ איש למה לי כו' וכן בשארי קרבנות צבור דלא כתיב בהו רק חד במועדו נימא דקאי על טומאה לחוד. ושם ע"ב תו' ד"ה אלא וע"ז ב' ד"ה סברוהו מתו' יומא ו' ב' דאף למ"ד טומאה הותרה בפסח דחויה שאינו קרבן צבור וא"כ י"ל דמש"ה אצטריך בפסח קרא בפ"ע על דחיית טומאה. וע"ע בבה"ז בביאור דהת"ו ומה שפלפל בדבריו באהל יוסף לפסחים ס"ז יעש"ב. וע"ע באו"ח לפסחים ס"ו ד"ה אלא אר"ל כו' דלר"ש דדחויה בצבור ביומא ז' ב' וי"ל דדריש ממשמעות דבמועדו שבת וטומאה

וכסברת התו' דמנחות דהי מיני' מפקית כיון דשניהם שוים. ובזה יש לדחות גם דהת"ו דמנחות ר"ד נ"א ד"ה הרי כו'. דהא לאביי דטומאה דחויה ע"כ דנפיק ממשמעות דמועדו ולא מג"ש:

ואולם למעיין בצ"ק שכתב כיון דטומאה הותרה בצבור ואי הוה כתיב בפסח חד קרא הוה מוקמינן אמסתבר אטומאה. ונראה כוונתו דאף דגם בשבת הותרה מ"מ מסתבר טפי לדחות טומאה ולא שבת דבסקילה אבל לאו דטומאת הגוף רק בכרת וכן בביאת מקדש כשנכנס לעזרה או טמא ששימש במיתה בי"ש אבל לאו דשבת דחמיר טפי מסתבר דניתן לדחות טומאה וכפסחים ר"ד ס"ו במתני' מה הזאה שהיא שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהיא אב מלאכה וכו'. וע' שו"ת רע"א סי' י"ג ד"ה באמת ובהשמטות. וע' בלחמי תודה בדרוש לשה"ג תק"ע בדה"ס ס"ה ע"ג משש"ב בישוב קושית התו' פסחים ס"ו ב' ד"ה אלא אר"ל יע"ש ובצ"ק ואמרי צרופה לזבחים ל"ב ד"ה ור"י. וא"ל דהא בלא"ה עשה דוחה ל"ת דאצטריך קרא דאיש דאין הצבור נדחים לפ"ש וממילא הוה בפסח עשה שאין בה כרת והא דיבמות ה' ב' מה לפסח שכן כרת היינו צד כרת ע"ש בחי' והרשב"א שבת קל"ב ד"ה מ"ט וזבחים י' ע"ב. ובזה יובן סברת התו' במנחות נ' סע"ב דממילא במנחת תמידין ושאר קרבנות לא אצטריך קרא על טומאה כיון דעשה דוחה ל"ת ומוכרח דקאי על שבת וכנ"ל:

ובס' מספר צבאם הביא בשם הגר"ש אבד"ק אמשטרדם על התו' פסחים ס"ו א' ד"ה במועדו תירא דלקמן יליף ממשמעות דבמועדו וע"כ תנאי היא. ואמר דפלוגתייהו אי טומאה הותרה לכתחלה וא"כ במשמעותא בעלמא ילפינן אבל למ"ד דחויה והיכי דאפשר למיהדר מהדרינן צריך ילפותא גמורה. ובזה העלה דלר"י דמוקי קראי דוישלחו לכדר"א ליכא לאקשויי פסח הבא בטומאה מנ"ל כיון דלר"ל ליכא למילף מאיש איש די"ל דיליף פסח הבא בטומאה מבמועדו כיון דאית ליה טומאה הותרה בצבור משא"כ לר"ש דדחויה וליכא למילף מבמועדו וקרא דוישלחו לחילוק מחנות וא"כ קשה פסח הבא בטומאה מנ"ל ומיושב קושית רש"א ד"ה אלא אר"ל דלר"י נמי לא ניחא ולפ"ז א"ש דלר"י מבמועדו יליף. ובזה נכלל כל דברי מעלתו במכתבו ובמורוות יותר ונסתר כל מ"ש בדהת"ו דמנחות ובהיפך מסגנון דבריו:

ד **ומה** שהעיר בב"ק ק"י ע"א בתו' ד"ה תנינא אמאי לא פריך נמי לרב ששת תנינא טמא מותר בק"צ. והא למסקנא לר"ש דנותנה לבע"מ טהורין וי"ל דהא אתיא לאשמעינן דהא בעיא היא בגמ'. ולק"מ דהא בזבחים ק"ב סע"א מייתי ברייתא כל זכר לרבות בע"מ דלחלוקה רבייה דאי לאכילה הא בהדיא כתוב מן הקדשים יאכל ורב ששת ורב אשי

מפרשי לה וא"כ מאי הוצרך לאשמעינן הכא ע"ש צ"ט א' ורש"י ד"ה כל זכר. ומה שהקשה על התו' יומא י"ג ב' ד"ה היה עומד ומקריב כו'. נעלם ממנו המל"מ פ"ב מביאת מקדש הלכה י' יעש"ב. ובים התלמוד לב"ק ק"י אימא לבע"מ טהורים כו' ובמפה"י אות מ"ט במ"ש בפרש"י שליח היכא מצי משוי והארכתי בישוב זה בכמה פנים וע' בשם אריה חאה"ע סי' ב' שהאריך בדהמל"מ דהיכי דלא מצי עביד רק מדרבנן משוי שליח וע' בספרי זכ"י לחגיגה ד' משש"ב:

סימן קפח

שלום תנינא להנ"ל.

מש"כ בכוונת הספרי דמייתי בק"ו מפ"א שדוחה טומאה היינו בטומאת צבור דהיינו רוב כהנים וכמו בשארי קרבנות צבור. ותמה על המפרשים במה שהיו מטמאים הכהן דהא אצטריך במועדו דאף טומאה ממש נדחה בק"ס. וכן במה שה"ר מזה להרמב"ם דהא מדאורייתא כל טבו"י כשר בשרץ עכ"ד:

הנה משנה מפורשת רפ"ב דתמורה י"ד א' והלא חביתי כה"ג ופר של יו"כ קרבנות היחיד הן ודוחין את השבת והטומאה אלא שזמנן קבוע וע"ש בפרש"י דאותן שאין להם תשלומין דוחין שבת וטומאה ואפי' דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אין דוחין אפילו בצבור. וא"כ הכא בפרה שאין לה זמן קבוע דמה"ט לא דחי שבת וטומאה וכמ"ד בספרי פרשה חקת פסקא קכ"ג. ועוד דאינם קדשי מזבח אלא קדשי בה"ב וכיומא מ"ב א'. וע' בזרע אברהם לספרי פסקא ס"ה דמדקאמר הכא שהפרה דוחה טומאה ולא אשכחן פרה דדוחה טומאה אלא במה שהותר בה טבול יום וע"כ כרמב"ם פ"א מפרה הלכה י"ד שהיו מטמאין אותו בשרץ דהוה טומאה דאורייתא ומטבילין אותו מיד ודלא כמל"מ שהשיג עליו מתו' רפ"ק דיומא עכ"ל. וממילא דבפסח שזמנו קבוע נדחה שבת מפניו ופשיטא דנדחה ג"כ טומאה מפניו לעשות בטומאה ממש דהא חזינן דאפילו במקום שלא נדחה שבת כלל מ"מ יכולין לטמאות הכהן השורף ונהי דלא נדחה רק היכי שמטבילין אותו מ"מ ידעינן בק"ו דהיכי דדוחה שבת ה"ה דנדחה טומאה לגמרי וע"כ דמש"ה אצטריך לדיוקי מקרא דהו"א פ"ש יוכיח וכנ"ל:

ומה שכתב לדחות במה שכתבתי בישוב דהצ"ק מנחות נ' דמסתבר טפי לדחות טומאה רק ל"ת שיב"כ אבל שבת הוה מיתת ב"ד. די"ל דהוה רק לאו ועדיף לתלות האי קרא לפסח דדחי שבת. וכתב דלהתו' ביבמות ו' ב' דהא מ"מ יש לאו דנטילת נשמה דהוא מיתת ב"ד. וקשה דלאיסי ב"י בשבת ו' ב' דאינו חייב על אחת מהן וא"כ דלמא

נטילת נשמה הוא דאינו חייב עליו. וע"כ דגבי הבערה איכא דליקת הפתילה ונטילת נשמה וא"כ ממ"נ חייב אחדא. ועפ"ז הקשה דלפשוט דנטילת נשמה מהני דלא מספקן מדאיצטריך במועדו דדחי שבת וכו':

תמהני דהא כרת איכא ולא מיעטיה רק ממיתת ב"ד וא"כ מ"מ עדיף למעט שבת גם אי הוה מהני דמספקן. ובעיקר דבריו כבר הרגשתי בספרי זכ"י יבמות ו' ב' ד"ה או אינו יעש"ב ובהשמטות בדה"ס צ"ו ע"ב. ובזה מסולק מה שתמה רא"מ ורש"ל עפרש"י ד"ה לחלק וחייב עליו כרת וסקילה דכיון דאיכא שתי אבות מלאכות ממ"נ איכא חיוב מיתה בחדא מיני' ולהכי קאמר ותיהוי נמי ר"י הבערה דבת כהן בישול פתילה וא"כ גם לר"י איכא ממ"נ חיוב סקילה. אך לתו' ד"ה טעמא דיש לאוקמי בנתבשל הפתילה מאתמול וא"כ י"ל דעליה להיתירא ועל נטילת נשמה י"ל דאינו חייב סקילה:

אולם מה שהוסיף מעלתו דהא לשמואל בשבת ע' הבערה ללאו ושם צ"ו סובר כאיסי ב"י וע"כ דגם למ"ד ללאו יצאה איכא לספוקי דלמא על נטילת נשמה אינו חייב:

הנה בחו"י סי' קל"ב כתב וצ"ע למה נסתפקו אמוראי איזה מלאכה דאמר איסי ב"י אינו חייב ולא החליטו שהוא מבעיר וכמ"ד ללאו יצאה. וי"ל דא"כ היה גם מכבה פטור והו"ל תרתי עכ"ל. והומ"ל משמואל לשיטתיה וכן מרב יהודה בביצה כ"ב דהבערה ללאו וע"ש בתו' ר"ד כ"ג והארכתי בחידושי לירושלמי שבת פ"ב בישוב קושית השיורי קרבן. ועכ"פ להחו"י דלאיסי ע"כ לחלק דאי ללאו הא איכא נמי מכבה אבל למ"ד ללאו לא ס"ל הא דאינו חייב על אחת מהן ולשמואל ורב יהודה דמתוקמי לדידהו הא דאיסי על מבעיר מ"מ ע"כ לדידהו לא ס"ל כוותיה דאינו חייב רק על אחת מהן. אבל זה טעות מעיקרו לתו' שבת ו' ב' ד"ה הא קמ"ל וס"ט ד"ה דידע ורש"ל שם צ"ו דהא דאינו חייב על אחת מהן היינו לענין סקילה אבל לענין כרת במזיד וחטאת בשוגג חייב על כל אחת. אבל למ"ד הבערה ללאו ליכא ג"כ חטאת וכיבמות ל"ג ב' בזר ששימש חייב לר' יוסי דאל"כ לא משכחת ל"ט מלאכות בהעלם אחד ולהכי קאמר ארבעים חסר אחת לאפוקי מדר' יהודה ולא מפיק נמי מדר' יוסי דללאו. וע' בנר תמיד כריתות כ"א ע"ב ד"ה ת"ק ס"ל כר' יוסי ואו"ח פסחים כ"ח א' ד"ה והנה ראיתי משש"ב על קושית החו"י:

ובאלפי מנשה שבת ו' ע"ב הקשה ג"כ דנימא דאיסי ס"ל כר' יוסי דהבערה ללאו וצ"ל דלא הוה קרי לה אב ע' פסחים ה' ב' [וע"ש תו' ד"ה לחלק דלמ"ד ללאו לא היה אסור ביו"ט כיון דאין שם מלאכה עליה] כו' וצ"ע לר' יוסי אי חייב אמכבה כרת וסקילה או כיון דמכבה דוקא ע"מ להבעיר לא חמיר מהבערה ולפ"ז חסר שתים. אבל מצינו גבי יו"ט דהותרה הבערה ולא כיבוי עכ"ל. וע' שבת כ"ט ב' ותו' ד"ה סותר וזה י"ל דהא אינו חייב

רק ע"מ להבעיר דאל"כ הוה מקלקל אבל כיון דמחשב לתקן בכיבוי אין נפ"מ כלל אם באיסור לאו או בכרת. והנה באלמ"נ הנדפס מחדש בווארשא בשנת תר"כ נרשם בהערה י"ב מהמלב"ה מה שהערותי מתוי"ש שבת כ"ט סע"ב שהוכיחו מכריתות כ"ד ב' כגון שנתכוון לכבות ולהבעיר דת"ק ס"ל כר"י הבערה ללאו וע' ביצה כ"ב ב' תחלתו מכבה וסופו מבעיר עכ"ל. וזה רשמתי להמלה"ד בשם המפרשים וכן שאר ההערות כמעט כולם טרם עברי מווארשא בעת שניתן לדפוס ואמרתי כי אין כדאי להזכיר שמי על ענינים מעטי הכמות כאלה ורק שיכתוב סתם ששמע מאחר ואת ההערות שרשמתי בשם איזה מחברים יזכיר שם אומרם הראשון ואין מהצורך להזכיר אשר אני הייתי המעיר על החבורים. ומה נשתוממתי בהגיע אלי החוברת ע"י מו"ס זמן כביר אחר הדפסתו וראיתי כי הכניס המלבה"ד את כל ההערות מהמחברים שרשמתי לו וכתבם בשם עצמו וגם מהערותי השמיט ששמעם מזולתו וכתבם כאלו היה מדעת עצמו ורק בהערה י"ג רשם על ספרי זכ"י ששם מבואר ישוב קושיתו יען כי לא העתקתי לפניו מהנאמר שם. ותיכף באות י"ד שרשמתי לו מ"ש בספרי זכ"י ואשר כבר נדפס ג"כ בספרי ליבמות ק"ב כתבו על שם עצמו ולא הזכיר עליו גם את שם ספרי. וע' שו"ת מהרי"מ סי' ס"ד אות י"ז שהעיר ג"כ מהתוי"ש דשבת הנ"ל דגם לר' יוסי בכיבוי מודה דחייב וביבמות ל"ג ב' אי בהבערה הא א"ר יוסי הבערה ללאו והא מ"מ איכא משום מכבה כביצה כ"ב ב' סופו מבעיר וערש"י שבת קל"ד מ"ש מבישרא אגומרא שצולין ביו"ט ואע"ג דמכבה ותירץ דלהתו' דכל פס"ר מיקרי מלאכה שאצל"ג והא כוונתו להקטיר להבעיר האימורין ולר' יוחנן שבת ל"א ב' ס"ל לר' יוסי דמלאכה שאצל"ג פטור יעש"ב ובחידושי ליבמות ל"ג ב'. ומיושב ג"כ קושית האלפי מנשה גם להתוי"ש דמ"מ הוה מלאכה שאצל"ג דפטור. וע' בישועות יעקב א"ח ר"ס תצ"ה ד"ה ובזה אמינא משש"ב. והארכתי עוד ליישב דהא צריך לא תבערו לחייב מקלקל בהבערה לר' יוסי דללאו וגם למ"ד לחלק לרש"י דמאן דס"ל מלאכה שאצל"ג פטור ס"ל מקלקל חייב ולר' יוסי בשבת ל"א ב' דמלאכה שאצל"ג פטור ואכמ"ל:

סימן קפט

ג' שופטים תרל"א להר"ר בער יפה מפאניווזע

מה שהעיר במכתבו בישוב קושית רש"א בפסחים כ"ז ב' בנפילה דליקה מאליה בעצי הקדש וכו' דמ"מ ימעול הנהנה אח"כ מאפר ההוא ונפיק לחולין ואמאי לעולם אסור

דלרש"י כריתות כ"ג א' ד"ה בגסה דבקדשים דאסורין בהנאה לא יוכל לבוא לידי מעילה רק ע"י שראויים למזבח. וא"כ אינו יכול להוציאן מקדושתן:

וליתא דדרש"י שייך בנותר או באימורין וכל שאין לו פדיה ואסורין בהנאה דמועל משום דחזי למזבח אבל הכא הא מ"מ ימעול משום דיכול לפדות גם לאחר שנעשה אפר וכתו' פסחים כ"ט ב' ד"ה אין פודין. ובעיקר קושית רש"א ע' בצל"ח ושמן רוקח לפסחים בסוגיא דזו"ז גורם אות ה' ד"ה והנה הב"י. ומה שהקשה מעלתו דלמה להגמ' לשנויי כשנפלה דליקה מאליה והא משבחת טפי בהדליק עצי הקדש במזיד ולכן האפר האסור ולמאי דאוקמי לר"י דבמזיד לא מתחלל. וזה נסתר מהתו' במקומו ד"ה בעצי שלמים הו"מ במזיד כו' ורש"י ד"ה ואליבא דר"י כו' ובהכי ניחא נמי דלא מוקי אליבא דכ"ע ואפילו אליבא דר"י כגון שהדליק ולא נהנה מן האור דהו"ל מזיק בעלמא וכמעילה י"ט א' דילפינן הקדש מתרומה כי יאכל פרט למזיק. ערש"י יומא פ' ע"ב פרט למזיק התרומה וכן בפסחים ל"ב ע"ב ומעילה י"ט א' ד"ה אקשי' רחמנא וע' בשמן רוקח לברכות ל"ו שהאריך בדהרמב"ם פ"י מתרומות ה"ז ולא שמזיק א"ע ולכן כתב בכוסס שעורין שהוא מזיק א"ע יע"ש באריכות:

ומה שהעיר בפסחים פ"ו א' לר"ש דאוכל בשני מקומות ואין נאכל בשתי חבורות. דבריו אין להם מובן דהא משכחת שפיר בפסח שנמנה עליו ואכל אותו במקום אחר שפיר מותר לאכלו גם במקום השני והא דאין נאכל בשתי חבורות היינו בתחלת אכילתן של החבורות דאסור להוציאו וכמפורש להדיא בפרש"י ד"ה ת"ל דעיקר תחלת אכילתו תהא בחבורה אחת וכו' וע"ש בתו' סוד"ה מר סבר. ובלאו הכי הא דאין נמנין על שני פסחים אף דר"ש לשיטתו בגיטין כ"ח ב' דאין ברירה מ"מ לרבא דר"י ור"ש אית להו ברירה בין בתולה בדעת עצמו בין בתולה בדעת אחרים וע' תו' עירובין ל"ז ב' ד"ה קסבר:

סימן קצ

תרל"ד להרב מסערהייא ר' אלכסנדר זיסקנד מיימן

א **ע"ד** מכתבו מיום ד' תצא שהעיר בחקירת הצל"ח לפסחים [מ"ד א' תו' ד"ה לענין חמץ] באכילת ח"ש בסוף יום ז' של פסח דלא מיתסר משום ח"ש. ובנוב"י מ"ת חא"ח סנ"ג מחלק בין חמץ לנזיר דאף ביום ל' חזי לאצטרופי אם יאמר תיכף הריני עוד נזיר. ומפקפק על זה שאם היה אופן שלא יהיה חזי לאצטרופי הו"ל לומר כי פליגי היכי דחזי לאצטרופי. והרי אמרו כיון דחזי לאצטרופי היינו שאם היה בולע ברגע זה עצמו ח"ש. ולדבריו היה לו להקשות יותר להירו' רפ"ו דתרומות מודה רשב"ל באיסור הנאה ובעתיד

להשלים וביו"כ. ואף דלענין יו"כ לא קיי"ל כהירו' מ"מ באיסה"נ ועתיד להשלים מוכח ג"כ מכ"מ בש"ס ופוסקים דקיי"ל הכי. וגם הצל"ח עצמו מתלק ברפ"ב דפסחים כה"ג באיסורי בהנאה (וע"ל סי' קפ"ב משש"ב). ומ"מ לא נקיט בש"ס דילן דבאיסה"נ ובעתיד להשלים לא פליג. ויותר תיקשי על הירושלמי דלא חשיב ג"כ דמודה ר"ל בדלא חזי לאצטרופי שמוכח להדיא דלא ס"ל לחלק בהכי. וע' במנחת חינוך מצוה שע"ב בסופו שהניח דהצל"ח בצ"ע דאף דכלה כל זמן הנזירות חזי לאצטרופי דהיתה תלוי בעת שנזרק אחד מן הדמים. כיון דאינו תלוי בזמן כו'. ובאבני מלואים ח"ב בשו"ת סי' י"ד ד"ה עוד אפ"ל דכיון דח"ש אינו אסור אלא משום דחזי לאצטרופי א"כ זה שנשבע שלא יאכל ככר זה ולא נשאר ממנו רק חצי זית תו ל"ל צירוף לאותו ח"ש. אלא דלבי מהסס בזה דא"כ ביוה"כ סוף היום היכא דליכא שהות אלא לפחות מכשיעור יהיה מותר מה"ת דתו לא חזי לאצטרופי עכ"ל. ולא ראה דהנוב"י שרוצה לחדש כן לדינא (שוב נדפס ס' חסדי יהונתן וראיתי בח"א לפסחים מ"ג ב' שכוון ג"כ לחקירה זו ובישוב דהרמב"ם]. וכבר העליתי בישוב דהרמב"ם בפשיטות דנקט לאסור ח"ש חמץ בפסח מקרא דלא יאכל. דממילא יש לאסור לכ"ע גם לר"ל להירו' רפ"ו דתרומות דמודה ר"ל באיסה"נ דח"ש אסור מה"ת והארכתי בתשובה (ע"ל סי' קפ"ב). וע' בעטרת צבי מהרצה"ח במאמר דברי משה ח"ב דף ט"ו ע"א בהגה משש"ב דגם ר"ל מודה דח"ש אסור מה"ת היכא דיכול להצטרף בתוך שיעור כזית בכדי אכ"פ אולם אם אכל בסוף יו"כ פסח היכי דלא חזי להצטרף שוב מותר לר"ל דא"א להשלים ולר"י גם בכה"ג אסור שיכול להצטרף אז בשעת אכילת ח"ש ע' פמ"ג יו"ד סי' ס"ב באריכות וכו'. ובבנין עולם חיו"ד סי' ס"ג שהאוכל יוה"כ סמוך לחשיכה והשלים אחר שחשיכה שהאיסור חל למפרע ודלא כנוב"י שגם אם לא השלים לשחשיכה עבר עב"י דלעולם חזי לאצטרופי. ולא זכר מהירו' רפ"ו דתרומות מודה רשב"ל בעתיד להשלים. וע"ש עוד בסי' נ"ד דף קכ"א ע"ד בהג"ה שדחה ג"כ דהנוב"י הנ"ל. ובעטרת צבי מהרצ"ה חיות מאמר דרכי משה בח"ב דף ט"ו ע"א בהערה דאי נימא הפירוש דחזי לאצטרופי עדיין בשיעור אכילת פרס א"כ באיסור התלוי בזמן היכי שלא נשאר שיעור מן היום לצרף שוב אינו אסור מה"ת. משא"כ אם הפירוש חזי לאצטרופי בשעה שאכל ח"ש ראוי לאכול שיעור שלם ולצרף עוד א"כ אף בכה"ג ח"ש אסור מה"ת וע' בפמ"ג יו"ד סי' ס"ב. אך להירו' מודה ר"ל בעתיד להשלים וא"כ יכול להצטרף בתוך שיעור כזית בכדי אכ"פ אולם באכל בסוף היכי דלא חזי להצטרף מותר לר"ל דאי אפשר להשלים ולר"י גם בכה"ג אסור שהיה יכול להצטרף בשעת אכילת ח"ש אבל באיסור שאינו תלוי בזמן גם לר"ל ח"ש אסור מה"ת. ובפי' הגדת מעשה נסים בשם

גדול א' דהיכי דאי אפשר לאכול כזית שלם מברך על ח"ש ונתוכח עמו בזה. ועשו"ת חסד לאברהם חא"ח סמ"ט שהאריך דבדבר דל"ש חזי לאצטרופי מ"מ גם בח"ש הוה מקצת אכילה. ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' קכ"ט דלהנייי' יהיה ח"ש דבל יראה חמור מאכילה דברואה יוכל לראות ברגע אחת מבעו"י. ומיושב בזה קושית השואל משבועות כ"ג תו' ד"ה בהיתירא משתבע דהא ח"ש אסור מה"ת והרי משכחת כשאכל בסוף ימי נזירותו ולפ"ז י"ל להח"צ ספ"ב דח"ש אסור מטעם ב"י כיון דאסור לשורפו ביו"ט וגם משהה חמץ כדי לבער ול"ש ביום אחרון כמ"א סתמ"ו ולפ"ז באכילה לא עבר בח"ש אבל בנזיר שייך אחשביה אף בסוף ימי נזירות. ובדחיית דהנוב"י דמשכחת חזי לאצטרופי כשמקבל עליו עוד נזירות. ותמוה משבועות כ"ד ב' אם אמר הריני נזיר שתים מביא קרבן על כל נזירות וכן פוסק הרמב"ם פ"ב מנזירות ה"ו. והשיגו ג"כ בתנא תוספאה לקדשים בראש הס' בהשמטה למעילה בהג"ה ובהגהות מרדכי בהשמטות לאות נ' דף כ"ח סע"ב. ועשו"ת כתב סופר חא"ח סו"ס קי"ד דהא דחזי לאצטרופי רק בח"ש שיש בו איסור מלקות אבל בתוספת דלעולם לא יבא לידי חיוב אין נפ"מ בין ח"ש לשיעור שלם. ובקהלת יעקב סוף פסחים בחידושי הרמב"ם האריך דכיון דמשמעות לא יאכל אף להנאה ולא שייך צירוף בזה ש"מ אף לפחות מכשיעור וכדהרמב"ם. ובשלמי נדבה לפסחים מ"ו ד"ה וי"ל קוהת"ו וד"ה לחה"פ נאכל לי"א בישוב קוהת"ו הא י"א יוה"כ הוא עפ"ד הצל"ח דיוכלו לאכול כ"א בסוף היום כזית דרק מדרבנן ואין שבות במקדש (וע"ל סי' קכ"ד) וע' בכתב סופר חא"ח סי' קט"ו משש"ב:

ולענין עיקר קושית מעלתו דאיך אפשר לצייר שלא יהיה חזי לאצטרופי לידע בבירור כשבולע הח"ש הראשון שהוא הרגע האחרון מהיום ושהרגע הבא אחריו הוא בודאי מהלילה ולצמצם באכילת ח"ש בסוף היום והא כל משך האכילה שהוא הבליעה אינו רק כהרף עין. הנה זה רק מספק דלא ידעינן אי ראוי לאצטרופי דהוה התראת ספק ותליא במה שפלפל בנוב"י מה"ת חאה"ע סע"ד ד"ה ומה שתמהתם אי פלוגתא דה"ס הוה רק לענין מלקות ופוסק הרמב"ם דשמה התראה אבל לא למיתה ועשו"ת רע"א סו"ס ק"ז ד"ה יפה השיב והארכתי במקא"ח בתשובה וע' בירושלמי ריש ברכות דלר' חזקי' כל ה"ע שבחצי מיל דר"נ ספק הוא לר' יוסי וע' בספרי זכ"י לעירובין ל"ה ב' משש"ב. וע' בנוב"י תנינא חא"ח סו"ס נ"ג דמבע"ל טובא אם בירר כחצי גרוגרת בשבת זה במזיד ושוב בירר בשבת הבא אם לא מצטרפי לסקילה אם קיבל התראה בכל פעם למ"ד ה"ס שמיה התראה וכו'. ואפי' אי לש"ה מ"מ חיוב סקילה יש וכן חיוב כרת במזיד בלא התראה. וע' תו' שבועות כ"א ע"ב ד"ה כר"ש ס"ל ותוי"ש יומא ע"ד א' דקרא דכל חלב לא מיירי אלא

באיסור בעלמא וע' ר"נ נדרים ס"ח א' ד"ה ואי אמרת ובנודע בשערים תנינא חיו"ד סי' י"ז בדה"ס י"ז סע"ב ד"ה ולע"ע נחזור כו' בישוב קוהת"ו. ובמ"ש הרמב"ם בסוף דבריו שחיוב כרת או קרבן על שיעור אכילה בכזית. וע"ז שייך שפיר הלימוד מקרא דלא יאכל חמץ והרי במו"ש וביו"ט אחרון הוה אתחזק איסורא וכמו שהעלו בדהרמב"ם דהיכי דאתחזק חיובא גם לרמב"ם ספק מה"ת לחומרא וע' בפמ"ג באש"א ר"ס תקס"ב דכיון דאפוקי יומא הוה בחזקת חיוב לכן מספיקא לא פקעה קדושה והארכתי בתשובה:

וגם מה שהקשה על התו' דיומא דלא קאמר מטעמא דכל חלב והרי י"ל דהא גופא אשמעינן טעמא דקרא דלא נימא דגם בלא חזי לאצטרופי אסור אלא דאי מקרא הו"א דגזה"כ לאסור אף ביום ז' של פסח בדליכא חזי לאצטרופי ולהכי אשמעינן ר"י טעמא דקרא. וליתא דקרא סתמא קאמר דח"ש אסור והא לא קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא היכא דאיכא נפ"מ לדינא ואיך נימא דאשמעינן ר"י דהיכא דלא חזי לאצטרופי מותר. ובשו"ת מנחת עני סי' ו' הרגיש ג"כ בדהת"ו דממילא בז' ש"פ בהש"מ דליכא שהות לאצטרופי ממילא אמרינן דלא מהאי סברא אתינן עלה רק מגזה"כ והאריך לפלפל בדהרמב"ם שתמה הכ"מ דת"ל משום רבויא דכל חלב ואדרבא כל אכילה שבתורה הוא בכזית ופלפל דמשום חזי לאצטרופי לא מסתבר להעניש וכל אצטריך לאזהרה יעש"ב. ובשו"ת חסד לאברהם חיו"ד סי' פ"ה דודאי בחמץ בפסח משכחת בדליכא חזי לאצטרופי כגון באוכל ח"ש סוף יום א' ש"פ אלא דמ"מ תיקשי לרמב"ם דל"ל קרא דלא יאכל הא אף בלא חזי לאצטרופי יש ללמוד מכל חלב לאסור דלא דרשינן טעמא דקרא להקל ולזה יתכן תירוץ רלב"ח משום דחמץ יש היתר לאיסורו אלא דבאנו לאסור משום טעמא דקרא דחזי לאצטרופי וא"כ בלא חזי לאצטרופי אין לחייבו לא מקרא ולא מטעמו ולכן בעי קרא בחמץ לאסור ח"ש אבל בכל איסורין דאין דומין לחלב כל ששייך בהו טעמא דחזי לאצטרופי שפיר אסור ח"ש מטעמא דקרא כו' וכן למ"ד דדריש טעמא דקרא אף לקולא יש להתיר ח"ש אף באיסור הדומה לחלב כל דל"ש טעמא דחזי לאצטרופי. ובמכתב לחזקי' יומא ע"ד א' בתו' ד"ה כיין נשאל ג"כ מזה עהנוב"י וכתב דלק"מ דאכתי מנ"ל לר"י טעמא דחזי לאצטרופי כי היכי דניזול לקולא דשרי היכא דליכא חזי לאצטרופי ואימא דגזה"כ הוא מדקתני בברייתא טעמא מדכתיב כל. (וע' בבנין שלמה על חא"ח סמ"א מ"ש על סברת הנוב"י ומ"ש מח"ש בגזל ע"ל סי' קפ"ב מהאחרונים) ומ"מ אם באנו להמציא מציאות בדרך רחוקה בישוב דהרמב"ם דח"ש אסור בחמץ משום דכתיב לא יאכל י"ל ג"כ דהנפ"מ היכי דלא משכחת חזי לאצטרופי בנשבע קוה"פ שלא יאכל חמץ וכשיגיע פסח אין איסור חמץ חל על השבועה וכמ"ש

בעמק הברכה על ברכות בדה"ס ט"ז ע"ב בסוגיא דחביצה בד"ה ובזה אמרתי כו'. דאף דמשכחת בח"ש דנשבע בפירוש על שיעור שלם ובחמץ ח"ש אסור מה"ת מ"מ בכה"ג לא שייך חזי לאצטרופי דאם יצטרף שוב אין איסור חע"א. רק דלהרמב"ם איסור הנאה הוה איסור מוסיף יעש"ב בסתירה זו. ומיישב ג"כ קוהת"ו בפסחים כ"ג א' דפריך לחזקי' הרי חמץ בפסח דכתיב לא יאכל ומ"מ מותר בהנאה לריה"ג ש"ה דכתיב לך ותמהו דלא לכתוב לא יאכל ולא בעי לך. ולפ"ז י"ל דהא לריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה שוב לא הוה איסור מוסיף ולכן אצטריך לא יאכל ואכמ"ל. וע' בישועות יעקב א"ח סתמ"ב סוס"ק ח' ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' י"ג בדה"ס ח' ע"ג מ"ש בישוב דהרמב"ם ובשו"ת יהודה יעלה ח"ב סי' פ"ה וברכת ראש לנזיר ר"ד ל"ז ע"א וע"ש בסוה"ד כגון דנפישי חולין יעש"ב:

ב **ומה** שפלפל מעלתו בדהנוב"י מ"ת חאה"ע סי' ס"ז שנשאל עהמל"מ פ"ד מאישות סוף הי"ט במקדש באתרוג ששוה פרוטה בשביל מצותו. דמהרמב"ם פ"ד מממרים מוכח דהשיווי מחמת המצוה אינו מחשיבו לש"פ דאל"כ מצינו גם בלולב שיבא לידי זדונו כרת. ודחאו דהרמב"ם מיירי באופן דלית בו נפקותא לקידושי אשה כגון שיש בו ש"פ גם הוא נאכל למצוה. וכתב מעלתו דמה מועיל כיון דמ"מ אפשר שיש שום אופן במקום או בזמן אחר שלא יהיה בו ש"פ אם הוא פסול דמ"מ יבא לידי דבר שזדונו כרת עכ"ד: **הנה** זה תליא בהא דשמואל בקידושין י"ב בקידשה בתמרה דמקודשת מספק שמא ש"פ במדי. ואף דאם נבעלה לאחר איכא חיוב מיתה מ"מ הא בעינן שיורה להתיר בדבר שזדונו בכרת לכתחלה. ורק דהרמב"ם לשיטתו דאין חוששין שמא ש"פ רק בדבר המתקיים ודלא כרא"ש. וגם להמל"מ פ"ז מאישות דבשליח לא מהני קידושי ספק. וע"ע בשו"מ תנינא ח"א ספ"ז ד"ה ומדי דברי שטרח ג"כ לדחות דהנוב"י. (והארכתי בהגהותי לרמב"ם פ"ד מאישות הי"ט ולסנהדרין פ"ז א' משש"ב בקושית התו'). וע' באה"ח הלכות ציצית סי' י"ג בא"י סוס"ק א' שהעיר ג"כ בנפ"מ זו שיסבור ע"י גלגול חיוב כרת לענין קידושין. וכבר קדמהו בזה הנוב"י הנ"ל וברוב דבריו כבר קדמוהו האחרונים ואכמ"ל. וע' בישועות יעקב עא"ח סת"ס ס"ק ג' מ"ש בחקירה זו ובשו"ת בשמים ראש החדש סמ"ג. ומ"ש מעלתו על הסברא שהשיווי כסף של המצוה לא יהיה נחשב לכלום לגבי קידושי אשה. והא מ"מ הקונה שיווי מצוה נותן כסף הרבה בעבורו ואם אינו שוה למצוה המעות גזל ביד המוכר ואם קידש בהן אשה אינה מקודשת. וכן לענין לצאת י"ח אם אמרה האשה תן לולב לפלוני במתנה עד שיצא י"ח ואתקדש אני לך ואם נחלקו אם היתה המתנה כדין ולא יצא י"ח אינה מקודשת וכה"ג:

יעיין בנוב"י מה"ת חאה"ע סו"ס קכ"א במ"ש ביד המלך פ"א מאישות שהעמיס בכונת הרמב"ם דבהנאת המצוה גופא בכל ענין אינה מקודשת ומשום מנוות ללהנ"נ ורק מצד שאם יהיה המצוה כשירה אזי יתן אדם אחר פרוטה עבור קיום המצוה שאין נוגע מחלוקת הקידושין למחלוקת של גוף עצם המצוה. וגם דהוה כמו שנחלקו על שומת חפץ אם ש"פ אף דיכול לצאת ג"כ מחלוקת לענין קידושין יעש"ב ובסי' קכ"ב ובאבני מלואים בשו"ת סכ"א בתו' ע"ג ס"ב א'. ומה שהאריך לתמוה עהרמב"ם דהא בחטאת יחיד וחטאת הקהל אין החיוב אלא בדבר שזדונו כרת בעצמו כהוריות ד' א' וא"כ בהוראת זקן דלר"מ יליף בג"ש דבר דבר כסנהדרין פ"ז א' איך יהיה הלמד חמור מן המלמד בלא ראיה מהכתוב שיתחייב גם על דבר שמביא לידי מה שזדונו כרת:

הנה מפשטות הסוגיא שם פ"ח א' תרגמא ליה להא מתני' אליבא דר"י דיליף לענין עיבור שנה משמע דכיון שהמרה בדבר שבא לידי חיוב כרת מתחייב בתחלתו אף שלא בא עדיין לידי חיוב כרת. וכן משמע מלשון המתני' לקמן דסתם ומשמרין אותו עד הרגל. ומשמע דמשכחת חיוב מיתה מיד בכל הוראותיו אף קודם שהגיע הרגל וכנ"ל. ואין לדקדק מלשון הש"ס שם פ"ח ב' התינח היכי דאורי בחלב ודם דמעיקרא לאו בר קטלא כו'. די"ל דנקט לרווחא דמלתא דאף בהני דחייבי כריתות דמשכחת חיובן מיד מ"מ לא הוה בר קטלא. ומכש"כ בהני שהחיוב משום שיבא אח"כ לידי חיוב דלא שייך בכה"ג לגביה בר קטלא. ואין מהצורך לבוא בפלפולים למותר מה שכל האחרונים הבינו כן בפשטות הסוגיא:

סימן קצא

תרנ"ג להר"ר זלמן ליפישיץ בבריסק

מה שהביא קושית השאג"א סע"ז ד"ה ובאמת ק"ל על פרש"י פסחים י"ב ע"ב דשלא בשעת ביעורו בשריפה בכל שש דמדאורייתא שרי מלעיל ה' א' דאר"ע מצינו להבערה שהיא אב מלאכה והא יו"ט הוה לאחר זמן איסורו והשבתתו בכל דבר. והעיר מדרש"י ד' ע"ב ד"ה שבעת כו' דרש"י לשיטתו לקמן י"ב ע"ב ד"ה שלא בשעת ביעורו. וכבר מבואר זה ברש"א במקומו בתו' ד"ה וכתיב והא לא צוה הכתוב לשורפו אלא לאחר זמן איסורו. ובלא"ה לרש"י לעיל ד"ה בביטול בעלמא דהשבתה בלב הוה השבתה. וא"כ הוא קודם זמן איסורו וכמש"ש ד"ה מדאורייתא:

ומיהו גם לתו' דתשביתו הבערה היא ולאחר שש. מ"מ לרש"י ניחא בפשטות שמדייק מרומיא דקראי לא ימצא בבתיכם אפילו שעה אחת בתוך השבעה ימים. וע"כ דהחיוב

בהשבתה קודם השבעה ימים וכתיב ביום הראשין תשביתו וא"כ הוא נמצא בביתו לאחר הביעור ורק התו' ס"ל דשייך נמי הלשון לא ימצא גם על שעת העסק בביעורו מדאצטריך לקמן לדרשה דאך חלק וע"כ דלאו ממשמעותו יליף. ואף דלרש"י לקמן ה' סע"א דאי לאו אך הו"א יום הראשון בהש"מ כו' דמ"מ לא פקע איסור חמץ עד שנשרף לגמרי. ואף לרש"א דאי אית ליה דביום ממעט לילה א"כ ממעט נמי בהש"מ דיום ראשון. מ"מ ע"כ שהתחיל הביעור קודם בהש"מ בעודנו יום קצת שיהיה מושבת כבר משחשיכה דעל זה לא מצי קאי הלשון ביום הראשון שהוא בע"י. ואולם בירו' ריש ברכות דלר' חזקי' כל הרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא לר' יוסי באיזה רגע של בהש"מ הוה אותו הרף עין וע' בספרי זכ"י לעירובין ל"ה ב' משש"ב. וע' בזבים ספ"ה בר"ש וזה תליא אי ספד"א מה"ת לקולא ולגירסת הכ"מ ברמב"ם פ"ט מהט"מ דמודה הרמב"ם דבזדונו כרת ספק אסור מה"ת שהרי העושה מספק חייב אשם תלוי ועשו"ת יד אלי' סמ"ט שהאריך להחזיק בדעה זו וע' בחו"ד סי' ק"י בבית הספק ובספרי זכ"י ליומא ס"ג בדה"ס נ"ו ע"ב. **ובזה** נדחה קושית הרשב"א בתו' פסחים ס"ד ה' דלמאי דאיתקיש לשאור של ז' ימים דבכרת ואמאי לא יליף כרת להשבתה דשאור מדאיתקיש לאכילת חמץ ועשו"ת חסד לאברהם חא"ח סל"ג שהאריך. ולפ"ז י"ל דע"כ מוכח דאי חייב כרת על השבתה א"כ בביהש"מ יהי' אסור להשבית מה"ת מספק וא"כ ע"כ דמשכחת להשבית קודם בהש"מ וממילא דמקצתו מותר ולא אצטריך יתורא דאך (וע' בבאר יעקב א"ח סתמ"ה בדה"ס ל' ע"ב ד"ה ובזה י"ל מ"ד ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה והא ר"ע מיירי אף בתוך זמן איסור ולפרש"י בשעת ביעורו בשעה שביעית יעש"ב) ומיהו לרשב"א לשיטתו גם בלא חיוב כרת סובר דספד"א לחומרא מה"ת וע"כ דלא ס"ל כסברת רש"י דאי לאו אך הוא בהש"מ ואכמ"ל. ומ"ש מעלתו דתו' ס"ל דמצוה אחר האיסור ולכך הוה ניתק לעשה ומשהה ע"מ לבערו אינו עובר. הנה ברש"י לקמן צ"ה סע"א ד"ה לא יראה כו' נראה שגורס ג"כ בגמ' דבל יראה ניתק לעשה. ורק שאינו נוגע לזה דמ"מ גם להתו' במשהה ע"מ לבערו דאינו עובר רק לבסוף ומ"מ קאי באיסור השבתה אפילו שעה אחת כל זמן שלא ביערו. ובישוב סתירת דרש"י פסחים ס"ג במתני' ד"ה חייב כו' בהדי לאו דב"י כבר העירו המפרשים והארכתי במקא"ח. ובעיקר דברי מעלתו בישוב קושית הש"א הנ"ל דרש"י לא כתב דאי לאו אך חלק איכא למימר בה"ש אלא לר"י אבל ר"ע מפרש אף אי לא איתקיש כו' והוה ביו"ט זמן היתר ושעת ביעורו. וזה לא ניתן להאמר דר"ע לא ס"ל כלל האי היקישא וגם אינו מכוון בלשון מימרא דר' יוסי כיון דאינו מחדש על ר"ע רק

הדרש דאך חלק דהתיר לשהותו מקצת יום ביעורו מדלא אמר ואיתקיש נמי כו' ואי ביו"ט מי שרי:

ולפי דרכו דר"ע לא סבר היקישא דהשבתה כו'. הי' מקום לומר יותר בפשטות דר"ע דמייתי קרא דאך סובר נמי דלחלק אתיא ולהפר"ח א"ח סתל"א ס"ק א' דלרש"י ע"ב דתרתי שמעינן דמדלא כתיב תבערו שמעינן דביטול נמי מהני. ומלישנא דבתוכם שמעינן דאי בעי לבדוק ולבער החמץ ולא ליבטלי' ש"ד. ולזה אר"ע דע"כ קאי הך דלחלק על י"ד לשרוף קודם זמן איסורו כיון דביו"ט הבערה אסור. נדחה הר"י ערש"י מהא דר"ע ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה דע"כ השבתה היא הבערה דלרש"י לשיטתו דשלא בשעת ביעורו בשריפה כיון דמפיק מחד קרא דתשביתו דביטול מהני דע"כ היינו קודם זמן איסורו. וכן דהר"נ דפי' דתשביתו ואם לא ביטל ישרפנו. וע' בדרכי יוסף ח"ב בראש הס' בחי' לפסחים ד' ע"ב בתו' ד"ה ואימא לרבות:

אמנם עיקר הסברא דחוק מאד דקודם שש דוקא בשריפה אף שלא חל עליו איסה"נ רק משום תשביתו ומ"מ לא מהני פירור וזורה לרוח אף דבביטול לחוד מהני. וע"כ דהא דמהני השבתה בלב היינו לרבנן דלא ילפי מנותר וסגי ג"כ השבתה בכל דבר ולא בעי שריפה. אבל להתו' דשלא בשעת ביעורי אחר שש אבל מקודם השבתתו בכל דבר ולכן גם לר"י מהני מדאורייתא ביטול בעלמא קודם זמן איסורו כיון דגם לר"י הוה אז השבתתו בכל דבר וכנ"ל. ובעיקר קושית הש"א לשיטת רש"י לקמן י"ב דשלא בשעת ביעורו בשריפה היינו דוקא מתחלת שש. ע' בפ"י לפסחים ה' ב' ד"ה ש"מ מדר"ע שהרגיש ג"כ ונדחק. ואולם הומ"ל בפשיטות לפמ"ש בעצמו לקמן ע"ב ד"ה המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו כלי שהקשה לשיטת רש"י לאחר איסורו לכ"ע השבתתו בכל דבר דלרש"י לקמן מ"ו במשנה וביצה כ"ז דכל היכא דעיקר מצותו בשריפה ה"ה דאסור לבערו מן העולם. והכ"נ בחמץ למאי דקיי"ל דילפינן מנותר וא"כ הא דאחשבי' רחמנא לביעורו ואע"ג דלאחר איסורו השבתתו בכל דבר היינו דוקא לבערו ביו"ט וכו'. וכ"כ לעיל ה' ב' ברש"י ד"ה ש"מ בישוב סתירת דרש"י דודאי במידי דעיקר מצותו בשריפה דוקא בעינן שיהיה מושבת לגמרי מן העולם ותו ל"ל דיאכילוהו לכלבים היכי דאי אפשר בשריפה כו'. משא"כ אי ס"ל לר"ע דחמץ אינו בשריפה ולא יליף מנותר ועיקר העשה אלא שלא יעבור בב"י לחוד דהוה כמו שאר איסה"נ דמותר להשליך לים יעש"ב. וא"כ כיון דס"ל לר"י דקודם זמן איסורו הוא בשריפה ממילא אסור ביו"ט גם בשאר ביעורים כיון דבעינן שיהיה מושבת לגמרי מן העולם וכנ"ל. וע' בלשון הזהב למשניות פסחים פ"ב מ"א בדף ד' ע"ג מש"ש. וגם להפ"י לקמן י"ב ע"ב תו' ד"ה אימתי בישוב הירו' לשיטת רש"י דדוקא

בתחלת הדין דריצה ללמוד בק"ו מנותר א"כ ודאי עיקר הק"ו היינו לאחר זמן איסורו משבע ואילך. א"כ יפה השיבו לו לא מצא עצים לשרפו יהיה יושב ובטל. משא"כ למה שחזר ודנו דין אחר דיליף חמץ מנותר בבנין אב כיון ששניהם בבל תותירו דל"ש אלא קודם זמן איסורו שלא יבא לידי נותר כמו כן בחמץ שלא יבא לב"י כו' ומסתמא הא דהזהיר להשבית חמץ היינו קודם שיבא ללאו דב"י ואז ודאי עיקר מצותו בשריפה קודם זמן איסורו כדי שיהיה מושבת בזמן איסור וא"כ לא היה סופו להקל שימתין עד תחלת שבע ויבערנו בכל דבר מה"ט דהתורה אמרה תשביתו בכ"ד שאתה יכול להשביתו. והשתא קאמר ר"ע שפיר ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה דהא להה"א דתשביתו הוה ביו"ט ע"כ לא עבר ביו"ט בתחלת הלילה בב"י ושפיר הוה בשריפה קודם שעבר בב"י. וע' בפ"י לקמן כ"ז ב' ד"ה א"ל לא מצא עצים שרמז ג"כ לדבריו לעיל. וע' בשם משמואל לפסחים ד' א' ד"ה והשתא שהאריך לפלפל עפ"ד הפ"י ובלחמי תודה בדה"ס קפ"ג ע"ב לפסחים ה' ד"ה אמר רבא בפלפולו בישוב קוהפ"י ובשו"ת ברית אברהם חא"ח סכ"ט אות ג' ד' ה' שהאריך ג"כ בדרך פלפול בישוב קושיא הנ"ל. ובקו"א מש"א בשם הגר"א אבלי דחמץ לאו שקדמו עשה דמשש עד הלילה אינו עובר בב"י אבל לס"ד דר"ע דתשביתו בראשון ממש והוה לאו הנל"ע וכשמשהה לבערו אינו עובר ולכך מחויב לחזר אחר עצים לשרפו. ומלבד דמרש"י פסחים ד' א' ד"ה בין לר"מ וכן העיר בח"י סתמ"ג מרש"י ב"ק כ"ט ב' ד"ה משש שעות ולמעלה עובר בב"י. ומה שדייק התויו"ט בפת"נ מפרש"י שם ס"ג ד"ה ובמועד מדלא פירש כן ברישא דמתני'. ואינו מוכרח דהא מייתי עלה פלוגתא דר"ש דלדידיה איוי עיבר בלפני זמנו וניחא ליה למינקט נמי פלוגתא דת"ק בהאי בבא בחד גוונא וע"ש במפרשים שפלפלו בישוב דרש"א וערש"א י' ע"ב ד"ה לאחר המועד. אך מפרש"י מנחות ס"ו סע"ב דיבדוק בפסח עצמו ע"כ דס"ל כהתו' דבמשהה ע"מ לבערו אינו עובר וכמ"א סתמ"ו ס"ק ב'. וע' בסוף שו"ת מהר"ם זיסקנד בישוב סתירת דרש"י במנחות למסקנא דשמעתין דר"י לא גזר דלמא אתיא למיכל וע"ש ובמפרשים והגהותי לפסחים י'. ובלא"ה סברת הר"י במשהה ע"מ לבערו רק למ"ד בול"ב דהלאו מיתלי עד שיבטל העשה והתו' לשיט' במכות ט"ו ב' ד"ה מידי דר"מ סובר בול"ב אך לרמב"ם פח"י מסנהדרין ה"ד כמ"ד קיימו ול"ק וע"ש בכ"מ וכש"א סי' פ' וע' בעולת שמואל סו"ס נ"ח משש"ב. ובלא"ה אין מקום לדהר"א אבלי דלס"ד דר"ע הוה לאו הנל"ע כשמשהה ע"מ לבערו דהא לר"ע יומא ל"ו ב' ע"כ דתשביתו מעיקרא משמע ולא הוה לאו הנל"ע וע' בספרי זכ"י בתשובה ליומא פ"ג בדה"ס נ"ז ע"ד ד"ה ומה שחידש בישוב קוהש"א מפסחים ה' ש"מ מדר"ע דל"א מתוך דבפסחים כ"ט קאי לריה"ג דתעזוב השתא

משמע וע' בחולין ק"א ע"ב. ובל"ה כתבו בישוב קוהש"א משאר לאו הנל"ע בלאו דגזל ואונס שגירש ע"מ להחזיר וכה"ג שהעשה תיקון הלאו ממלקות וע' לח"מ הל' גזילה פי"ד ה"ו אבל בעשה דתשביתו דחלה מחצות י"ד שעדיין לא עבר הלאו ולכן מותר להשהות החמץ ע"מ לבערו וכתו' ר"ה ד' במלקט לכתחלה לצורך עניים. ולכן מוכיח רבא דל"א מתוך למסקנא דתשביתו חל מחצות וכיון שהיא מצוה עצמית מותר להשהות כדי לבערו. אבל בס"ד לדר"ע הא כיון דהמצוה לא חל אלא מבערב הוה כשאר לאו הנל"ע דאסור לעבור על הלאו כדי לקיים העשה וא"כ איכא צורך שלא יעבור עב"י ועשו"ת עונג יו"ט חא"ח סי' ל' ואכמ"ל:

ומ"ש בדהגר"א דאכילת מצה הוה מצוה כל ז' ימי הפסח דדריש טעמא דקרא דבאכילת מצות ממילא ניכר שמידת הל"ת. ויש ליתן תבלין לדבריו שהתורה אמרה ל"ת חמץ שבעת ימים תאכל מצות דאף שהוא רשות מ"מ כשרוצה לאכול פת אינו רשאי לאכול רק מצות וכיון שבא אכילתו מצד מניעתו מאכילת חמץ ממילא הוה כיושב ולא עבר עבירה כאלו עשה מצוה כמתני' מכות כ"ג ב' שמצד הפעולה באכילת מצה מורה על פעולת הל"ת וכקידושין ל"ט כגון שבא צ"ע לידו וניצל הימנה ול"ד לאכילת עופות וחיות טהורות וסימני טהרה דלא נעשה שינוי בהנאכלין רק מה שהוא בטבע גידולן אבל בכזית של מצה בליל פסח דאכילתו חובה לא חשיב קיום העשה רק כדי שיהא ניכר משמירת הלאו לחוד כיון שמחוייב באכילתו אף שאינו רוצה לאכול פת. גם י"ל דלגבי מצה דשבעת הימים אף שהוא רשות מ"מ כיון דאיתקיש נמי לאכילת חמץ ויש בזה ג"כ חומר הל"ת כיון דאכילת מצה בשבעת הימים בא מצד הל"ת וכירו' פסחים פ"ח ה"א חזרת מצה ופסח לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות מסייע לר' הילא דמצותן לד"ה חובה את שהוא בב"ת חמץ כו' והא תנינן כל מ"ע שהזג"ג חומר היא מ"ע שבאה מכח ל"ת ובק"ע כגון מצה שבאה מהיקש דל"ת חמור ודינו כל"ת ונ"ח בה וע"ש בשיורי קרבן. וע' בזוהר הרקיע מתשב"ץ באזהרות פ"ב בדה"ס ל"ג ב' בענין למנות לאו הבא מכלל עשה מהלאוין ומ"ש דמ"מ א"צ לברך על אכילתו כמו בברכת שחיטה דהוה תיקון הלאו לריצב"א. ואין זה מכוון דתיקון הלאו במצה בשעת עשיית ואפיית המצה וכן בשחיטה דלא חשיב התיקון ע"י האכילה והרי לא נאמר ועשיית המצות רק תאכלו מצות ול"ד לשחיטה דלתו' ביצה כ"ה וחולין ל"ז דוזבחת הוא עשה וכרמב"ם ריש הל' שחיטה ובמנין מ"ע קמ"ו. והיינו מדל"כ ואכלת מזביחת בקרך וצאנך דמשמע דאינו מצווה על זביחתו רק שצריך להכשירו שיהא רשאי לאכול וע"ש בראב"ד וכ"מ. וע' בש"ך יו"ד סכ"ח ס"ק ו' ותשב"ץ ח"א ענין ק"מ במה שלא מנה בעל הלכות השחיטה

בכלל המצות מילמדנו פ' שלח שלא מנה בבהמה אלא מתנות ועשו"ת אורין תליתאי סע"ג וע' בתשובה מאהבה ריש ח"ג שדחה בזה קוהס"ז בפתיחה ליו"ד והעיר מרא"ש פ"ק דכתובות בברכת אירוסין ונשואין וע' ביד אברהם בהגהותיו ליו"ד. והיינו מדל"כ ואכלת מזבחיך וכנ"ל ובמצות אינו רק רשות דלא חשיב בהך ציווי שלא בא רק להורות היתר אכילת פת כשיהי' בלא חמץ ובירו' פסחים פ"ק ה"ד וסנהדרין פ"ה ה"ג וע' בירי' קידושין פ"ק ה"ז ר' יהודה אית לי' עשה ול"ת על אכילתו שבעת ימים תאכל מצות ולא חמץ כל ל"ת שמכח עשה ל"ת על אכילתו לא תאכל עליו חמץ עשה על ביעורו דתשביתו שאור ל"ת על ביעורו שבעת הימים שאור לא ימצא בבתיכם. ופשוט דהך ל"ת מכח עשה קאי נמי על שבעת הימים שהם רשות מ"מ חשיב ל"ת הבא נמי מכללא דשבעת ימים תאכל מצות שהיא נמי בעשה ואף דלא חשיב ממש לעשה שאין האכילה בדרך ציווי רק להורות היתר אכילת פת בפסח וכחולין ס"ו ב' ממשמע שנאמר אכול את שיש לו סנפיר וקשקשת שומע אני אל תאכל את שאין לו. וע' מ"מ ולח"מ רפ"א דמא"ס. וירו' בכורים פ"ב ליתן עשה ול"ת על הטמאים דאלו לא כתוב עשה הוא הא כל ל"ת שבא מכח עשה עשה הוא. וע"ש פ"ק ולד בוגרת כשר שהוא בל"ת שבא מכח אשה בבתוליה יקח ודכוותה כ"א בתולה מעמיו יקח אשה ולא מן גיורת כל ל"ת שבא מכח עשה עשה הוא. וע' רש"י ביצה כ"א ע"א ד"ה ואדם יוצא כו':

סימן קצב

ז' ניסן תרל"ב להרי"צ הלוי הורוויץ.

הגיעני מכתבו נידון קושיתו בתו' פסחים ל' סע"א בסוה"ד דלמא אתא למיכלי' בכותחא דשומן שעל החרם אינו יכול לקנח יפה. ומאי פריך לקמן ע"ב לרב קדירות בפסח אמאי ישברו ודלמא ההיסק אינו מועיל להוציא הבלוע בתוכו רק למה שדבוק על החרס בעין והא דמותר הפת לאכלה בכותח אם הסיק בתנור היינו משום דהוה נ"ט בנ"ט ובפסח דשמו עליו אסור נ"ט בנ"ט:

ולק"מ דהכא הקושיא לרב דקדירות הפסח ישברו ורב ס"ל להדיא בחולין קי"א נ"ט בנ"ט אסור בכל מקום. ובהריטב"א חולין קי"א בשם רמב"ן דלעולם אפי' בקדירה שהיא כ"ר שרינן נ"ט בנ"ט ולא אסרו אלא סכין וצנון שיש בסכין ממשו של איסור בעין וכפרש"י וההיא דפסחים דפרכינן זה על רב וליעבד לי' הסקה כי הא דתניא שיוסק התנור היינו לרב דאמר הכא נ"ט בנ"ט אסור אבל לשמואל דשרי יוסק ל"ד אלא ה"ה בקנחו יפה אלא דהיסק שייך בתנור עכ"ל. וע' באו"ח לפסחים א"ל התם בשל מתכת וד"ה ובדרך

פלפול וע"ש בצל"ח. וע"ש בדרשב"א וההיא דתנור משום דשמנונית אין יכולין לקנחו היטב שלא ישאר ממנו קצת בעין. ונראה שמפרש ג"כ כהתו' בפסחים דבעי היסק דוקא וע"ש בשמן רוקח לפסחים לפלפל דע"י היסק מתקנח אף של חרס. ואולם י"ל דלפי' ב' דלרש"י קאי התי' רק למסקנא עד שיסיק התנור הא הוסק שרי דמ"מ תיקשי למה לא סגי בקינוח ובזה ניחא ג"כ לשמואל דאינו מתיר רק להשהות אחה"פ ולא שרי נמי בפסח ע"י הסקה דלא מהני רק לשומן שעל החרס אבל הבלוע בתנור הו"ל נ"ט בנ"ט דהיתירא ומ"מ הוה טעם שני באיסור תוך הפסח דאסור לכ"ע אבל לרב דנ"ט בנ"ט אסור ע"כ דהסקה מועיל אפילו להוציא כל הבלוע. ובבאר יעקב לא"ח סו"ס תנ"א דמאי מקשה הא הוסק התנור כו' אימא דלא מהני הסקה אלא לבעין בתנור ולא להבלוע וא"כ כשנבלע הוה נ"ט בנ"ט משא"כ קדירות בפסח דלא הוה אלא חד נו"ט להיתירא. והעלה דמקשה לרב דאין חילוק משא"כ לדידן דקיי"ל כשמואל. וע' בתו' פסחים ל' ע"ב וארבע שיטות למהרי"ש וברכת אברהם שם ד"ה תיובתא ובעמק הלכה חא"ח סי' קל"ג בתו' ד"ה ודלמא יעש"ב ובישועות יעקב או"ח סתנ"א ס"ק ז'. ובמספר צבאם לפסחים ל' ע"א. וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קמ"ו בקושית הכו"פ סי' ס"ב ס"ק י' וע"ש בבית האוצר עיו"ד ובסצ"ב בט"ז ס"ק י"ו וע' שו"ת שב יעקב ח"א סל"ב וישועות יעקב א"ח סרנ"ט ס"ק י' וכבר קדמהו הכו"פ וע' בשם אריה בהוספות סי' ו' שתמה בדהמ"א סתנ"א ס"ק ל"ז וכבר קדמהו בבאר יצחק חו"ד סל"א וע' בלחמי תודה בדרוש לשה"ג דף קע"ח ע"ג ובמנחת משה חיו"ד סט"ו ד"ה ולכאורה:

ובדבר קושיתו עהמ"א סתמ"ז ס"ק כ"ד שמבשלין בכלי חמץ דלא שרי מטעם נ"ט בנ"ט דחמץ שמו עליו. שהרי זה כתב בשם רשב"א ולשיטתו דחו"נ בפסח אבל לדידן דאינו או"נ לא גרע מנתבטל קוה"פ וה"ה נ"ט בנ"ט דאינו חו"נ כשיגיע הפסח. וכבר קדמהו החי"א וע"ש בכלל קכ"ו ס"ה וע' במגן אלף סתמ"ז ס"ק ט' י"ג ומק"ח ס"ק י"א וחמד משה ס"ק כ"ג ול"ו וישיעות יעקב ס"ק ז' ט' ורמזי א"ח סתמ"ז. ומה שחקר באשה שהתענה ת"ח ביו"ט אם מחוייבת למיתיב תענית לתעניתה כיון דמחוייבת בשמחה ואסורה להתענות ביו"ט. ולמה הוצרך לענין מיתב תענית כיון דכל הספק אי אסורה להתענות מאחר שנוהגת בשמחה וכבר חקר בשו"ת רע"א בהשמטות לסי' א' דכיון דאינה במצות שמחה מותרת להתענות:

ובזה השבתי במה שמקשים אם מותר לבכות בר"ה ממ"ש בנחמי' אל תבכו וכו' והרי בחנה נאמר למה תבכי ובפ"ק דר"ה דנפקדה בר"ה. ומלבד דלהפוסקים דאם הבכי' לתענוג מותר גם בשבת ואין לאסור הבכי' רק ברבים שלא לעוררם בהספד ולא לגבי חנה

שהיתה מתעוררת מתוך תפלתה. וכפא"ע כמה הלכתא איכא למישמע מקראי דחנה ולא מייתי לענין בכי' ברה"ש. אבל מעיקרא ליתא להסוברים דבעלה משמחה וכראב"ד בהשגות רפ"א מחגיגה שפוסק כאביי דעל הבעל מוטל החיוב לשמחה אבל היא אינה בחיוב זה. ולהכ"מ דגם לרמב"ם כן. וא"כ אינה אסורה בהספד ותענית וזה שסיפר הקרא שא"ל אלקנה אישה למה תבכי ולמה לא תאכלי שעליו מוטל החיוב לשמחה שלא תבכה ולא תתענה. וע' בשאילת שמואל חא"ח סי' י"א. ועוד אמרתי איזה תי' ורק א"צ לזה ובפרט שאין למדין הלכה מאגדה היכי דאיכא נפ"מ לדינא והלימוד דהוה ברה"ש דרך אסמכתא ולא מסמיך למילף מחנה רק על דינים מבוארים מצד הסברא וממה שהוצרך הכתוב לפרט במה שאינו בהכרח לספור הענין. ועשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קס"ג ועולת שמואל סי' צ' בענין התענית ברה"ש ועשו"ת גור ארי' יהודה חא"ח סי' ק"ב:

סימן קצג

שנת תרנ"ז להרב דשפערוב ר' מענדיל לאנדא

מכתבו מיום ד' א' דחוהמ"פ ע"י השו"ב הגיעני ומ"ש בשמו מה שהקשה בליל התקדש החג בפסחים מ"א דפסח שבשלו בחם שבריא דאיך משכחת חמי טבריא בירושלים ודוחק דמיירי בזמן היתר הבמות ובבמת צבור אם הי' נעשה בטבריא והלא גם הרמב"ם העתיקו ואם נמשך ע"י תעלה ג"כ אא"פ שיהיו חמין שיהי' אפשר לבשל בהם. וגם אם הביא חמי טבריא והטמין אותם בדבר המוסיף הבל ויהיה צ"ל כשיטת הפוסקים דהכלי ששואב בה מכ"ר יש לו דין כ"ר והוא תמי' רבה שלא נמצא במפרשים ובפוסקים שהעירו בזה עכ"ל בשמו. וכבר מבואר זה בשם אריה חיו"ד סל"ב ד"ה ואגב כו' שקדמהו בכל זה בתשובתו לאחד מהדיינים מפה (וע"ל סי' קפ"א). וע' רמב"ם פ"א מהק"פ ה"ג אף בשעת היתר הבמות לא היו מקריבים אה"פ אלא בבמת יחיד וע"ש רפ"א מבית הבחירה. ומלבד שעיקר קושיתו אין לה מקום דאף דהפסח נפסל ביוצא מ"מ אצטריך לאשמעינן דחייב תרתי גם משום מבושל. וע' בפסחים מ"א ב' ד"ה איכא דאמרי וגם למה לא הקשה מהא דלעיל ח' ב' מפ"מ אין חמי טבריא בירושלים שלא יהיו עו"ר אומרים אלו לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו. וע' שבת מ' ע"א שהיו רוחצין בחמי אור ואוסרים בחמי טבריא רחצנו וע"ש ל"ט ע"א ההיא תולדות האור דחלפי אפתחי דגיהנם. וע' עירובין י"ט א' ד"ה דלמא היינו בירושלים כדכתיב בגי בן הנם אשר בירושלים. ולדחוק דהקושיא למה לא הרחיבו מקום העיר להכניס בתוכה מקום חמי טבריא ובמגילה ו' א' דטבריא יושבת בטבורה של א"י דחמת זו חמי גרר והיא רחוקה מטבריא מהלך רבע שעה וע

במלחמות היהודים יוסיפון לרומיים ספר רביעי פרק ד' איתּ ג' בנקראת חמת בשביל בתי הרחצה אשר בתוכה ולי מקורות רבות בהררי חרמון. וע"ש ובהערה ובקורא הדורית ספר א' פ"ג צד י"ט הירדן כו' ושוטף עד ים טבריא כו' ובסביבות המים יש מקוואות מים חמים בשם חמי טבריא. וכן דקדק ברש"י פסחים מ"א חמי טבריא מעינות רותחין נראה שמפרש כפשוטו ומיירי בהיתר הבמות או לחייב שתים ובלא"ה הרי רב חסדא הי' זמן הרבה לאחר שחרב הבית ולחד מ"ד דלא קידשה לע"ל ומשחרבה הותרו הבמות ע' מגילה י' ע"א ורש"י ד"ה וקסברי וכבר האריכו האחרונים ותשובת הרצה"ח שגם אחר החורבן הקריבו ק"פ. ובפסחים ע"ד שאר"ג לטבי צלה לי הפסח. ובסי' ד' מספרי העמים כי הקיסר יוסטינאן גזר בקנס עצום שלא ישחטו הפסח והיה בערך ת"ק שנה אחר החורבן. וכ"כ התשב"ץ במאמר הגדה יבין שמיעה:

סימן קצד

תרל"א להרב ר' ראובן יצחק אילייאן וכעת מ"ץ ינא

הגיעני מכתבו מיום ד' מ"א למב"י במ"ש המ"א סתפ"ט ס"ק ב' ואפשר כיון דשומע כעונה כאלו ספר הוא בעצמו. וכמ"ש בלקוטי ח"ס סי' י"ט ולא דמי ללקיחת לולב דהתם מצוה הנעשית ע"י גופו של אדם אין אדם יכול להוציא חבירו משא"כ מצוה שע"י דבור וה"ד שתהא ספירה לכ"א לאפוקי ספירת ב"ד בעד כל ישראל כמו בספירת היובל בירושלים כתו' מנחות ס"ה ב' ד"ה וספרתם. ועל זה העיר מעלתו דלקצה"ח סי' קפ"ב ס"ק א' לסתור דהת"ו רי"ד בקידושין ורק דבמידי דממילא לא אמרינן ששאכ"מ לרא"ש נדרים ע"ב ב'. וא"כ יעשה שליח עבורו לספור ספה"ע אפילו במקום אחר משום ששאכ"מ:

ומלבד דלמסקנת הח"ס הנ"ל דכל שאפשר לו לדבר בפיו אינו יוצא בשומע דבור מפה חבירו אא"כ עומד בתפלה שאי אפשר להוציא קדושה בשפתיו וכתו' סוכה ל"ו ד"ה שמע וכו'. ובח"ס חא"ח סנ"ה דלצאת בברכת ותפלת חבירו אינו מטעם ששאכ"מ דא"כ יתפלל ראובן בעד שמעון אפילו אינו שומע ואינו בפניו וע"כ דאינו מטעם שליחות וכתוס' רי"ד רפ"ב דקידושין (צ"ל רי"ר והיינו ר' ישעיה ראשון) דמצות שעל גופו לא שייך שליחות אלא משום דשומע כעונה ולכן אלם השומע נמי מצי שחיט. וע"ש סי' קפ"ב וסר"א דעקימת שפתיו של שליח בתפלה הוה מצוה שעל גופו אא"כ שומע גם הוא יעש"ב. ואף להרא"ש לחלק בדבר דממילא דלא יצא בכוונת שלוחו. מ"מ הא במצוה דרבנן א"צ כוונה כמ"א סי' ס' ס"ק ג' וע' בפמ"ג סתפ"ג סס"ק ח' ומחצית השקל ועשו"ת

בית אפרים חח"מ סי' ס"ז והארכתי בחקירה זו במקום אחר. ובלא"ה הרי הקצה"ח בעצמו סשפ"ב ס"ק ב' תמך יסודותיו ע"ד התו' רי"ר ולדבריו ניחא דאם יספור חבירו הוא לא עשה המצוה כלום. ורק להחילוק במידי דממילא תלוי אי ספה"ע בזה"ז דאורייתא לא קשה משום דמצצ"כ וכמו ק"ש בפסוק ראשון כא"ח סי' ס' וכוונה הוה דבר דממילא דלא יצא בכוונת שלוחו. אך למ"א ס"ק ד' דמצצ"כ רק לצאת אבל לכוון לב ולשמוע מה שאומר לכ"ע א"צ כוונה:

ואולם אין אנו צריכים לדון כלל לזה וכמ"ש כה"ג הרצ"ה חיות בעטרת צבי סי' ז' כיון דכל עיקר ק"ש רק מילי וקול דברים וקיי"ל מילי לא מימסרו לשליח ולכן אינו מועיל שליחות כשלא יהיה המשלח בבהכ"נ כלל ורק משום שומע כעונה אלא דבשמע ממי שאינו מחוייב בדבר דנחשב קול פסול. והא דמוציא עם שבשדות דאניסי ולא אפשר להם לבוא בעיר לשמוע הברכות יעש"ב. וע"ש עוד בסי' ד' מש"ש בחילוק הרא"ש דלא שייך שליחות בכל ענין דממילא וע"ש בסי' ה' מתשובת דבר שמואל סנ"ט דגם אצל ספירה שומע כעונה דלשון הר"נ פ"ק דפסחים משמע דכל יחיד חייב לברך בפיו דוקא וי"א דשומע כעונה בספירה וכו'. וע' בתשובת הרשב"א סי' קכ"ו והביאו ג"כ בפר"ח סתפ"ט יעש"ב והובא גם בח"י ס"ק ד' דאף דשומע כעונה דוקא לענין הברכה אכן הספירה מתמעט להדיא מוספרתם שתהא הספירה לכ"א כמו דדרשינן ולקחתם גבי לולב שתהא לקיחה לכ"א יעש"ב. וכמו לענין הפרה דגלי קרא למעט דלא אמרינן שלוחו שאכ"מ וע' בפמ"ג ס"ק ג'. ובלקוטי חת"ס סי' י"ט בשכח לספור ספה"ע בלילה וביום כתב אגרת ביום פלוני למב"י. דאף אם היה אומר כך בפיו הוה ספיקא דאי סה"ע דאורייתא בזה"ז מצוות צריכות כוונה לצאת וא"כ מכאן ואילך ספיקא ואין מברכים ובהכי מתפרש דהמ"א ס"ק ח' דקאי למ"ד ספירה בזה"ז דאורייתא עכ"ל. וע"ש במחצית השקל ואע"ג דכתב המ"א סי' ס' בשם רדב"ז דבמצוה דרבנן א"צ כוונה והא רוה"פ ס"ל ספירה בזה"ז דרבנן, מ"מ כיון דבש"ע סתם דצריכה כוונה משמע דס"ל דאפילו מנוה דרבנן צריכה כוונה. וכ"כ הפמ"ג ועסי' תע"ה משמע דל"ל להב"י חילוק בין דרבנן לד"ת. ובזה אין אנו צריכין לחילוק הח"ס נגד דעת רוה"פ דספירה בזה"ז דרבנן. ובעיקר הדין עשו"ת רע"א סי' כ"ט ל' ל"א ול"ב שהאריך לפלפל אי כתיבה כדבור וכמגילה י"ח דאם כתבה לא יצא ידי הקריאה והובא מאש"א במי שכתב היום כו"כ לעומר משו"ת מצה שמורה דלא יצא ומועתק בלא ראיה ואינו מצוי לעיין עליו. ואולי נתכוון ג"כ לדהח"ס כיון שלא נתכוון לצאת בכתיבתו ואם כי עיקר סברתו לא מסתבר כ"כ דלמה לא נימא דכיון שמפרש המנין לספירה ולא למנין המורגל בכל השנה ואף שלא עלה אז בדעתו לצאת י"ח במה

שלא ספר בלילה הזה מ"מ הרי כוון לספור למנין ימי העומר שהרי התורה לא הקפידה רק שיכוון לספור לימי העומר ומצד זה ממילא הוא כותב לעומר. ומ"ש לענין ספה"ע אף דאין הכרע במשמעות הכתוב שצריך להוציא בשפתיו כמו ספירת זבה ונדה שלא מצינו בשום פוסק כו'. ע' בנוב"י תנינא חיו"ד סי' קכ"ג ובהג"ה מבנו משש"ב ובשו"ת רדב"ז חלק ד' סי' אלף ק"ב (כז) לחלק בין ספה"ע לספירת ז' נקיים. ובשו"מ רביעאה ח"ג סו"ס קכ"ז נשאל בא' ששכח לספור בליל אחרון ש"פ ונזכר בהש"מ של יום שאחריו וסיפר בלא ברכה אם מותר לספור אח"כ בברכה והעלה דלתו' עירובין ל' ע"ב ד"ה ולפרוש דלענין טבל בעי לילה ניכרת ובהש"מ לא הוה לילה. והרי האחרונים תפסו דכל שכתוב בתורה ההיתר ודאי לא מהני ספק וה"ה כאן דכתיב תמימות שייך בהש"מ ליום ולתו' מנחות ס"ו דביום הראשון לספור מקודם כדי שיהיו תמימות וע' בסתפ"ט וה"ה להיפך בלילות אחרות בהש"מ עודנו יום לענין זה ושוב יש לספור בברכה [ועשו"ת ברכת יוסף חאו"ח סכ"ו ד"ה ואשר כו' משש"ב בחקירה זו]. וע"ש מדברי השואל דהוה ס"ס שמא יום ושמא כר"י דכל יום מצוה בפ"ע. וע' בפמ"ג באש"א סס"ק ג' דמברכינן בכל לילה על ספה"ע משום דכל לילה הוה מצוה בפ"ע דאי כולהו חדא מצוה לא הוה לברוכי רק ליל א' בהתחלה. וע"ש ס"ק י"ג דבשכח בלילה ונזכר ביום הוה ס"ס שמא דיום נמי זמן ספירה כו' וע"ש עוד אי בס"ס רשאי לברך (וע"ל סי' א' אות ו' ד"ה ואף להסוברים). וע' במ"א ר"ס שמ"ב ופמ"ג באש"א ר"ס תקס"ב דכיון דאפוקי יומא הוה חזקת איסור לכך אף בדרבנן מספיקא לא פקעה קדושה. ובש"ך יו"ד סי' ק"י דבספד"ר דאתחזק איסורא אזלינן לחומרא וע"ש בכו"פ ובזכרון יצחק סי' ל' משש"ב:

ובענין מה שנוהגים קצת הרבנים סלסול בעצמם לברך בפה"ע לפני הקהל ונראה שנסתבב ממ"ש התו' מנחות ס"ה ב' ד"ה וספרתם גבי יובל כתיב וספרת לך דאב"ד קאמר להו ושמא ב"ד סופרים ומברכים כמו שאנו מברכין על ספה"ע. ובר"ה כ"ד א' במתני' ראב"ד אומר מקודש והעם עונים אחריו. ומיהו היכא שאין הרב נוהג סלסול חזר הדבר למתפלל כברכות מ"ג א' והוא מברך על המוגמר אע"ג דאיכא דעדיף מיניה. וע' בש"ך יו"ד סי' רס"ה ס"ק ד' וע"ש בט"ז:

ואזכיר בזה מה שנשאלתי מהרב דשאנוויעז רא"ד ראבינאוויץ לתמוה על ה"ר ירוחם בהלכות ספה"ע שמה"ט אין מברכין על ספירת השבועות בפ"ע שספירת השבועות רק זכר למקדש דאין מברכין וערש"י מנחות ס"ו א' ד"ה אמימר כו' והרי לולב ניטל במדינה כל ז' ג"כ זכר למקדש ומ"ט מברכין ודוחק לומר דבלולב איכא יום א' שהוא דאורייתא

לכה"פ. גם מה נתרץ במרור שאנו אוכלין רק זכר למקדש כיון דבזמן הזה הוא דרבנן ומכש"כ מכריכה במרור ומצה הוא רק זכר לדעת הלל:

וכל דבריו אינן מבוררין לי דכוונת הרי"ו דודאי על מרור לא גרע משאר מצות דרבנן והרי גם לאמימר מונין יומי דמשום זכר למקדש סגי ביומי לחוד וכפרש"י. משא"כ על הכריכה במרור ומצה ולזה מדמה ג"כ הא דמצוה למימני ג"כ שבועי. והכ"נ מערבה דהוה ג"כ בכלל מצות לולב ואף דעל לולב דהוא ג"כ רק זכר למקדש בשאר הימים מדרבנן ובהכי סגי ולא מחייבינן נמי משום זכר למקדש גם על הערבה. ומ"ש מעלתו לדחוק משום דבלולב איכא יום א' דהוא דאורייתא. אם שא"צ לזה מ"מ יש ליתן סמך לסברא זו מב"מ ר' סע"א אא"ב מדאורייתא הילך חייב מתקני רבנן שבועה כעין דאורייתא כו' ואכמ"ל. גם מ"ש דמכריכה במרור ומצה אינו כלל משום זכר למקדש ורק לדעת הלל. ולא ידעתי כיון דמ"מ לדעת הלל הוא זכר למקדש. והא בפסחים קט"ו אמרינן השתא דלא אתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מברך כו' והדר אכיל בהדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל. והכא לא שייך דעביד כמר עביד כו' וכברכות כ"ז א' כיון דהכא איכא תקנתא לצאת ידי שניהם דעדיף טפי לעשות מיהו זכר למקדש כהלל. וע' בבית הלל יו"ד סצ"ח ס"ק ד' משש"ב מאחר דבזבחים ע"ט תלי דין דאיסורין מבטלין זא"ז בדין מצוות אין מבטלין זא"ז ואנן פסקינן בע"פ לצאת ידי כולם לחומרא ולמה פסקו כאן לקולא ולבטל איסורין והניח בצ"ע לדינא:

ומה שהקשה מעלתו מסוכה מ"ו א' ואף רב ס"ל כמ"ד לולב כל ז' מהא דנר חנוכה דמדרבנן מברך. וכה"ג שם בירו' פ"ג. והרי י"ל דדוקא בעיקרו דרבנן דמברכין דהא הרי"ו אינו חולק על הא דקיי"ל דעל כל מצוה דרבנן צריך לברך ולא בזכר למקדש. וכבר ביארנו דגם לרי"ו ע"כ גם בזכר למקדש מברכין כיון דהוה דרבנן ורק דלא מחייב לברך מה"ט על שבועות בפ"ע דבזכר למקדש סגי בימים לחוד שמברכין. וכבר שמעתי בשם הרצה"ל ברלין מוואלאזין שחקר לענין ספה"ע אם לא ספר יומי דמ"מ כשמגיע כלות השבוע מברך כיון דהוה תרי מצות למימני יומי ושבועי וכן האריך בזה בבית הלוי ח"א ואיננו כעת תח"י לראות יסוד דבריו ומ"מ לא מסתבר לי דרבנן תקינו לברך משום זכר למקדש רק על יומי לחוד אבל על שבועי לחוד י"ל דלא תקנו ברכה כלל וצ"ע לעת הפנאי. גם מ"ש מעלתו עמש"כ הרי"ו הראיה מערבה שי"ל שגם בבהמ"ק גופא לא היו מברכין דהיכן מצינו לברך על יסוד נביאים ורק על דרבנן מצינו דילפינן מלא תסור ודברי נביאים קיל מדרבנן כירו' ספ"ק דברכות וסופ"ו דסנהדרין ואולי דלמ"ד בשבת כ"ג א' משאל אביך ויגדך כו' גם על יסוד נביאים צריך לברך וצע"ק עכ"ל. ע' תו' סוכה

מ"ד ב' דמפורש שיש בו משום לא תסור שכ' רק אמנהגא. וגם מ"ש מהירו' זה רק מה שאמרו הנביאים מצד נבואה וע' בתמורה ט"ז א' אמרו לשמואל שאל וכו' וע' בתענית כ"ז א' יסדו באמונתם ובירו' פ"ד דתענית וערש"י שבת ק"ח א'. וע' רמב"ן בהשגתו למנין המצוות כלל א' דמלא תסור לא ידעינן אלא דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס לכך מייתי משאל אביך וע"ש במגלת אסתר ורמב"ם פי"א מברכות ה"ו ואף במצוות שעיקרן מדרבנן וע"ש עוד ברמב"ן שמחלק בה"ג נ"ח וממ"ג והלל לזכרון הנס בכל מצות התורה והלל על הנס שבכל דור משא"כ במה שעשו לסייג וגדר ועשו"ת עולת שמואל סכ"א מהא דסוכה מ"ו א' דיליף מנ"ח ללולב שמברכין כל ז' והא לולב רק זכר למקדש שהיה ניטל כל שבעה והוא רק לסייג דגדר. ורק כיון דילפינן מלא תסור אין חילוק בין נ"ח ללולב במדינה דילפינן אף דבר שעיקרו מה"ת וחכמים עשו סייג וגדר מברכין. אך רנב"י יליף משאל אביך ויגדך וליכא למילף כ"א בדבר שעיקרו מדרבנן ולכך מייתי בהדיא אמר רב כל שבעה וכפרש"י דלא שמיעא ליה מכללא דנ"ח דאין ללמוד זה מזה. וע' בסו"ס תשובת הרמ"ה לרבני צרפת הנדפס מכת"י בפאריז בשנת תרל"א:

והנה במכתבו הנזכר המונח לפני כעת נזכר גם שאלתו (שהובא בתשובת זכ"י ח"א סי' נ"ט) לענין ברכת הרואה אילני דמלבלבי אי לאו דוקא וכאן נזכרה במורווח יותר וזה לשונו חודש זיו נקרא שהוא זיו לאילנות וכדר"י האי מאן דנפיק ביומי דניסן כו' וכר"ה י"א ע"א ויע"ש ברש"י ותו' שם ב' ע"ב. ובודאי אין לנו לברך ברכה זו רק כשהם מוציאים פרחים שאנו קורין בליאונג והוא במדינתנו בחודש מאי שאז שייך לקרותו זיי לאילנות ולא כאידך דקורא לחודש ניסן זיו. ובאמת לשון ביומי ניסן היינו בתקופת ניסן ויש לזה דוגמאות רבות ולשון הרמב"ם בענין ברכה זו היוצא לשדות או לאילנות פרחים ונצנים עכ"ל. וחתני הרב דזוימל ריי"ד ראספורט העיר מריטב"א ר"ה י"א שכתב בפירוש דניסן הוא לאו דוקא וכ"כ בס' האשכול ח"א סכ"ט דל"ד ביומי ניסן אלא בזמן שרואה הפרח פעם ראשונה בשנה. וכן מלשון הרוקח סשמ"ב שהוסיף תיבות כגון ביומי ניסן עכ"ד. ובמה שהביא הברכ"י סר"כ שע"פ הקבלה דוקא בחודש ניסן וע' בקובץ עהרמב"ם פ"י מברכות. ונראה שאין כוונתם רק למצוה מן המובחר להדר יותר לברך על ברכה זו בחודש ניסן אבל מ"מ אם לא ראה הפרח אז צריך לברך אח"כ. ומלבד מה דבלא"ה חקרו היכי שהקבלה מחולקת עם הפוסקים. ובפרט דאין להשגיח מה שלא נזכר בספרי הקבלה מהקדמונים המוחזקים להקראות בשם דברי קבלה. ועמש"ש בסכ"ד בדהפמ"ג סי' פ' ס"ק י"ד באש"א דבעופות הגדולים אינדיק מה"ט אסור שאוכלין כזית בכאכ"פ. וכתבתי שנ"ל שז"כ הירושלמי וכמובא בתו' ברכות כ"ד ד"ה ובאדומים בלבד יש לחוש

ואפשר דהוא האינדיק שנתפשט במדינתנו מהודו שהיה מצוי בזמנם במקומם וכו' ע"כ לשונו. וחתני הנ"ל העמיס בדברי בהוראת אדומים על הבאים מארץ הודו. ואין שום רמז מזה בדברי שלפ"ז היה לומר הודיים ולא אדומים. ורק שכוונתי בפשוטו על המין אינדיק שהיה אדומים במראיתם ושמפורש בזה כהפמ"ג להדיא. ורק שאגב רמזתי במכוון להודיע שבאו ממקומותנו להודו ומשם נתפשטו במדינתנו מחמת שאיזה מהאחרונים הזכירו בתשובותיהם לענין התרנגולים הגדולים ונקראים גרעצקי הענער שאוכלין ע"פ מסורת כמו באינדיק שמוצאו מאמעריקא ולא ידעו מספרי התולדה שהוא מהודו וע' בשו"ת יוסף דעת מהשו"מ סי' ס"ט שאיך אוכלים האינדיק שבא מאמעריקא שבודאי לא היה שם מסורת וע' בשו"מ תליתאה סי' קמ"ט בדף כ"ו ע"ד בשם הרש"ק וע"ש בח"ב סי' קכ"א ובאורי וישעי סי' י"א ועוד כמה אחרונים ואכמ"ל בזה. ובמה שכתב שלא ידע מה דוחק בפי' התשב"ץ ואגודה דהכונה על התרנגולים שבארץ אדום שכל מאכלן שעורים וכ"כ בחאה"ש על המרדכי בשם ר' יחיאל מפריז וכו'. הנה פי' זה הובא גם במקומו בהגהות הרי"ב מהגדולת מרדכי לפי שבארץ אדום היו השעורים מצויים ככתובות ס"ד א' כו' וע' ב"י סע"ט. אבל הוא דחוק מאד לפרש על שם מקומם כיון שתלוי רק אם אוכלים שעורים ואשר הפירוש שכתבתי על שם אדמימות המין הוא פשוט מאד במשמעות הלשון שמזה סיוע מפורש להפמ"ג. וגם הרשב"א ברכות כ"ה פירש ג"כ נ"ל תרנגולין אדומים דאי בצואה אדומה קאמר הולל"מ ובלבד באדומה אלא דקים להו שצואת האדומים קשה מן האחרים כדקים להו בין חמור לשאר בהמות עכ"ל. ובמאורי אור בחלק עוד למועד לפסחים ג' ע"ב ד"ה חטים יפות כו' ולפי דרכו יש לפרש כפשוטו בשעורים אדומים למשש"ב דבאתרא דהכא הורגלו בשעורים אדומות דלא חזו לתבשיל רק לטחינת קמח דרעות אין עושין קמח הרבה וכו':

מפתחות

מפתחות להלכות פסח

סי' קלג אות א' ברחיים פאראווא עם צילענדר ארוג ממשי ומחובר ע"י קרסים והוא דק מאד ויוכלו לנקותו כחדש ממש בלי שום היכר. והשגה על הברכ"י בהעתקתו מהנ"ש בשעה"ד בטחנו חיטי דספק חמץ דשם כתב אפילו בחטים מצומחים. ובמה שנוהגין בקצת מקומות בשל משי ליתן בתוכו דגן מעט ושע"י נענוע יוצא עם לכלוכי קמח. שזה כבר נדחה בשו"ת מוהרי"ל. ויש שרוחצים ביין ולא במים מחשש גיבול בעיסה. ואם צריך ליבון קל בראש הברזל מהוויורטענע. במקומות שהולך הקמח ע"י

רערין ומחוברים ע"י שלייעס וכן בפאסין אם של גדיל שקשה לנקותם בצילענדר של משי. גם הנוהגים להחמיר לכתחלה אין מקום לחוש להחמיר בכיס חדש כשמצניעין משנה לשנה ומשמרין שלא יהיה מונח במקום הלח. ובהיתר הנ"ש אם הוא סמוך לפסח ונתקלקלו הרחיים לטחון לכתחלה בלא ניקור:

אות ב' שאין לצרף בהיתר הפ"מ להטוחן כיון שאינו נפסד מתשמישו לכל השנה וכן אם לא יתיקר השער מצד זה להלוקחים וכי"ב בעניני שאלות הריאה שאין להקל בהפ"מ רק משום תקנת הקונים ומכש"כ שאין להשגיח בהפ"מ של החוכר כשאין ידוע עד כלות זמן מהשכירות אם יפסיד מהקרן:

אות ג' בדחיית האחרונים להיתר הנ"ש לטחון קודם הפורים בלא ניקור כלל למנהגינו שרוחצי התבואה ולא גרע מכל הנעשה לשם פסח אף בתחלת השנה. ובחקירת הפוסקים דלא מהני שאין כוונתו לבטל האיסור רק במפרידו ולא כשמעורב הכל ביחד. ורק בצירוף הטעם דהיתירא בלע וכה"ג. ואם מותר בשעה"ד להוסיף חטים אחרים לבטל החצומחים.

אות ד' בניקור רחיים קטוריות ולהסיר מכסה הלוואנטין ומהקאסטין בעת הטחינה וכו':

סי' קלד בלישת ועריכת המצות ע"י א"י באי אפשר בענין אחר אם יוצאין בעומד על גביו ואם יש חשש לשכור ישראלית גם ביוקר כב"מ ע"א שאין מקום לזה לדינא ובמה שהשמיטו הטומ"ח דמצוה לישראל בחנם:

סי' קלה שאין מקום למה שהפריז מורה א' להחמיר שלא לאפות בלילה ושאין לגזור גזירות מדעתינו ורק שמ"מ ראוי שלא יעסקו יותר מהמורגל כשהם מוכנים בכל לילה לישן:

סי' קלו משילוח קמח סולת לפסח על הבאהן וע"י עגלון א"י ואם היה בחותם אחד ובקשר משונה מהשקין דמהני בדיעבד ובכיסוי מחצלאות וכרוכים דהוה כחב"ח ואם לסמוך כשהיה מהזארטען שקנה:

סי' קלז בהכשר היורות ששורפין בהם יי"ש של חמץ כל השנה ושל סתם יינם ואם ביי"ש דלטעמא עבדי לא בטל בס' כיון דלא הוה שינוי גמור. ולצדד בפסח בשלשה ספיקות להיתירא ומצד הקולא של י"ב חודש לענין להשהותו ולהתיר בהנאה:

סי' קלח במכירת חמץ שעושה הב"ד לשלוחים כשהוא בלי מסירת מפתח. ואם לחוש לחומרת המק"ח במוכר חמצו בסתם דהוה כדבר שאינו מסויים:

אות ב' הנוהגין ליתן לב"ד במתנה דהוה הערמה דמוכח טפי. ובסתירת השו"מ שמפקפק דלא איתרבי שלוחו כמותו בדבר שבעצמו עושה להערמה:

אות ג' מי שאינו חותם עצמו על ההרשאה ובדהמק"ח בשכירות קרקע ושאגב קרקע של השליח מהני גם למק"ח ושהעיקר שא"צ למכור החדר גם למי שהחדר שלו רק להשכירו. ובעושה הב"ד לשליח ע"י שליח אחר אם לחוש למילי לא מימסרי לשליח:

סי' קלט בשכירות הבתים בע"פ קודם זמן איסורו להחזיק בו חמץ ושצריך להשכיר רק להחזיק כליו ותשמישיו. ובענין שאילת מקום וכמה חילוקים מהאחרונים ברוצה בקיומו:

סי' קמ אם יכולין הב"ד למכור חמץ של חבירו סמוך לזמן איסורו ולזכותו שלא בפניו. לפקפק ע"ד השו"מ במפקיד חמץ שאין מועיל המכירה כיון שהנפקד אין יכול לבטלו:

סי' קמא במה שקונים יי"ש מהקראים תיכף לאחר הפסח. ודחה דהמק"ש בחמצו של מומר להתירו לאחה"פ ושבעובדא דהשו"מ משום שלא ישמע לנו וימכור בלא"ה לנכרים אין בזה שום סמך ורק בעובדא דידיה אם יתברר הערעור שהיה השליח מומר בפרהסיא קודם שמכר חמץ המשלח דל"ש קנסא בכה"ג שהאונס ניכר לכל שלא היו ידוע מקודם בשעת המכירה. ובחקירת הנוב"י בגזל חמץ ועעה"פ דאומר הש"ל ושהחמץ מותר גם לנגזל:

אות ב' שטוב שיחתמו על ההרשאה במכירת חמצם ובדחיית דברי המדמה אותם לכותים וגם בכותים לרוה"פ רק להחמיר:

אות ג' אם להקל בחמצם מצד אונס הניכר כתנוק שנשבה:

אות ד' ראיות להמקילים לצרף ביי"ש ההיתר דזיעה ודלא כח"צ:

אות ה' במ"ש העט"ז שאין האשה יכולה לעשות שליח לבטל החמץ דגבי הפרה מיעטה התורה שאין ששאכ"מ:

סי' קמב בכתב בשט"מ שיש רשות למוכרי החמץ ליתן לשינקארעס כשיצטרכו ורק שיכתוב שעומדים ברשות הקונה הא"י כל זמן שלא יסלקם להחליפם באחרים. ובמי שכתב בשט"מ שהא"י פוטרו מפשיעה:

סי' קמג במכר חמצו לא"י בע"פ ומשכיר לו החדר אם צריך בדיקה באותו החדר בליל י"ד. ובמ"ש המק"ח בנותנים ביתם בע"פ לא"י למזוג החמץ דצריכין לבדוק בליל י"ד:

סי' קמד בנודע לאחה"פ ערעור על השט"מ מחמץ לסמוך בדיעבד על קנין כסף וגם דבאונס הניכר לכל בשנודע לאחה"פ אין לאסור ועכ"פ לרוה"פ מהני באונס וביטול בע"פ ואי חמץ הנמכר בכלל הביטול:

סי' קמה אות א' בדעת הרב מלאדייא דצריך ע"ק עבור א"י הקונה ועל הפקפוק מה שכתב שנעשה ע"ק עבור החמץ של עצמו:

אות ב' במ"ש שנעשה ע"ק בעד המעות שמגיע מהא"י כיון שנתנו לו רשות להקיף ולא האמינו ע"פ הערב ולא היה הערבות בב"ד של שלשה. ואי בערבות הוה כחיוב על תנאי דבעי קנין לסלק האסמכתא. ובמ"ש דלא כאסמכתא אי מהני לצרף לס"ס אי בע"ק בעי קנין ובפרט קודם חיתום שטרות דלי"א מהני:

אות ג' מהפקפוק מהפאטענט שאין בזה ערעור:

אות ד' מ"ש בשטר שהקנין היה בשעה העשירית ועדיף טפי לפרש בבקר קודם זמן איסורו ולחוש שלא לכתוב לכתחלה סתם בי"ד ניסן שאין השטר חל על רגע האחרונה של כלות היום. ובדהר"נ דהיכא דנדר בלה"ק אזלינן בתר לה"ק:

אות ה' שאם כותבין בסוף השטר ולהיות לראיה דגרע בקנינו דהוה כשטר ראיה:

סי' קמו אם להגעיל המעדניצא ששופכין ללוש לעיסת מצה ש"פ ואם צריך ליבון:

סי' קמז במכר חמצו עם החדר וקבל כסף והמותר זקף במלוה ושכח לחתום שמו ונודע לאחה"פ דחשיב אונס הניכר ועוד צדדי היתר:

סי' קמח במכירת חמץ בע"ש לאחר חצות כשחל ע"פ בשבת:

סי' קמט בנתייבש הלחלוחית דמיפרך שהמחמירים אחר הריקוד רק בפסח גופא דחיישי לפירור בעין:

סי' קנ בקליפת פומרנצין לתקן יי"ש ש"פ. ומטעות המחמירים שלא לאכול שומים בפסח שהוא רק הנחתך בסכין של חמץ משא"כ בסכין מיוחד ולשם פסח:

סי' קנא במה שנתחדש הקיטור שעולה ע"י קנה לתוך החבית ועי"ז נרתחו המים אי סגי להכניס הקנה שיכנס הקיטור לתוכו ואם יתנו המים לתוך החבית ואח"כ להרתיח המים שבחבית ע"י קנה הקיטור. ובענין ההבל היוצא דלא גרע ממיחם שקבל תולדות האור וכל שהדעה מחמם מיקרי אש ממש ועוד איזה פרטים:

סי' קנב במי שהורה להגעיל לפסח כלים שאופין לעקיך כל השנה ואי אפיית הטארטין הוה דין מחבת שמטגנין שמכשירין בהגעלה:

סי' קנג כשעשו מעד לפסח מדבש רייסשע שמביאין בחביות קטנים בלי הכשר ולענין השמרים אי מיקרי מעמיד:

סי' קנד מהויט צויקר בפסח וסיראפ:

סי' קנה מהפעקיל טאבאק שבמדינתנו אין חשש כלל בפסח. ובהגעלת כלי זכוכית ע"י עירוי ג' ימים בלא נודע בבירור ששהה מעל"ע ונכבש וכה"ג. ובקדירה שנאסרה מבליעת בב"ח ע"י בישול אם מותר למוכרה לנכרי. ועל הקושיא מברכות ל"ט הואיל ואיתעביד כו':

סי' קנו מדגים מלוחים לפסח בשעה"ד:

סי' קנז ממיני קטניות לפסח בשעה"ד:
סי' קנח באכילת סובין לבהמות מקמח קטניות לפסח:
סי' קנט בהחלב מבהמות של נכרי שמאכילין אותם חמץ בפסח:
סי' קס בדהח"צ דמי פירות עם יין לא חשיב מ"פ ובחטה שנמצאת ביין צמוקים. בסובין יבשים של קמח שאסור להאכיל לבהמתו. במכירת הבהמות להאכילן חמץ בפסח:
סי' קסא בטערקשי ווייץ שעירבו קמח סולת לפסח ובדין ביטול איסור לכתחלה במיני קטניות ובאומר ששמע שהתירו לכה"ג ולא שאל לבעלי הוראה:
סי' קסב באשה ששכחה למכור חמצה קודם הפסח והא"י לקח החמץ לביתו בלי ידיעתה ומשך לרשותו ומכר החמץ לא"י ולענין חליפי החמץ:
סי' קסג בחמצו של ישראל בשותפות עם א"י והרוב של א"י והיה ברשות הא"י כל ימי הפסח ועוד צדדי היתר:
סי' קסד בנשפך איזה מדות של יי"ש לחבית של יי"ג לתקנו ביש ריב מיני קטניות נגד מאלץ של דגן:
סי' קסה בנדבק בשק מזיעת הקמח אם מחמיץ גם בנתיבש כשבאו אח"כ מים אם לסמוך על קולת הפר"ח שאם נתבטלו המ"פ אין לחוש אם ילושו אח"כ במים. ובענין ס"ס שיהיה קרוב יותר להתיר:
סי' קסו בנשאר לביבות פארפיל בביתו ולא ביטל חמצו לענין חמץ שעבר עליו הפסח אם לסמוך על רבוותא שאין מחלקין בין נוקשה שראוי לאכילה ולהתיר עכ"פ בהנאה. ובפרט שנסע מביתו כמה חדשים קוה"פ שלא חל עליו חובת הבדיקה ולא היה בידו לבער ובפרט אם הבית בשכירות מנכרי. ובענין שכחה אי הוה פשיעה. ובהפ"מ יש להתיר ללוות אצל נכרי ויתפרע מזה:
סי' קסז בקדירות של ברזל מצופים בהיתוך לבן ושיע דק אם לחוש שמחרס נעשה התערובות בהיתוך ואם אי אפשר ללבן יש לסמוך על הגעלה ג"פ ובפרט ביש צדדים להקל בענין האיסור שנתבטל לסמוך על הגעלה:
סי' קסח בחטה שנמצאת בחרעמזליך שנעשו עם שומן ודבש עם מים:
סי' קסט בחתיכה שנמצא בקערה לאחר שחתכו הקניידיל:
סי' קע בגרעיני דגן בבשר שנמלח מונח במקום הציר שמצאו בקוע הגלל שיצא לחוץ. ובקיבה של שור שנמצא בראגע עם חטים בקועים שהונח בתוכו לאחר שחיטה ומלאו בו שומן ובשלוהו:
סי' קעא אם לצרף דהמ"א דחמץ קודם זמנו דהיתר הוא לא אמרינן כבוש כמבושל:
סי' קעב וקעג בענין הנ"ל בכבוש בהיתירא בלע:

סי' קעד בחמץ במשהו שנתבטל בהיתר הכלים לשנה הבאה וחקירת הפ"י וצל"ח בדשיל"מ לענין טלטול:

סי' קעה בחטים הנמצאים בבאר של מים מא"י או בשל הפקר מרחוב העיר. ובהפילו חמץ לבאר להכעיס ובנהרות הגדולים שאינו יבול לבוא לנתינת טעם. אי עד אחד נאמן לאסור באתחזק היתירא. ואם בתוך מעל"ע השליכו גרעין לתלות במצוי שאותו גרעין נמצא בדלי:

סי' קעו לענין מעד אם בפסח רוב שתייתם ממנו אי מיקרי חמר מדינה:

סי' קעז מי שאינו נזהר לאכול מצה מהישן כל השנה אם יזהר בכזית מצה:

סי' קעח באכילת מצה כל ז' ימי הפסח אי הוה ג"כ קצת מצוה אף שאינו חובה:

סי' קעט בנשואין בימי הספירה בר"ח:

סי' קפ בקושית השואל בט"ז ר"ס תמ"ב דלרבנן דר"א נמי תערובות חמץ אסור מה"ת. ועל הר"נ בחמץ שעעה"פ דקנסו גם לאחריני דלא עבדי איסורא:

סי' קפא עהפמ"ג בח"ש ע"י תערובות מדרבנן בקושית השואל מחולין צ"ח. ועל קושית הט"א חגיגה ו' מדרא"מ מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. והתמיה על הנוב"י דקושית התו' למ"ד דמהני בהמלקט שוגג מתו' ב"מ קט"ו ותמורה ז':

סי' קפב בקושית הצל"ח פסחים כ"ט ב' דאי בח"ש אינו אסור בהנאה. להירו' דאיסה"נ אסור גם לר"ל בח"ש. ובחקירת תשובת רע"א באיסה"נ דנפקא מלא יאכל אי שיעורו בהנאת פרוטה. ובשיטת הסוברים דלרמב"ם ח"ש אסור רק במידי דאכילה:

סי' קפג בהמאור שמקיים תשביתו באכילה ואף שעובר על איסור כרת ובכוונת הכל בו אבל אינו מועיל לפטרו אם אכלו:

סי' קפד בענין הנ"ל:

סי' קפה על הקושיא בהמ"א אם מותר להישראל בעצמו לעקור המרור בקרקע של נכרי מהירו' פ"ב דפיאה ה"ו:

סי' קפו בהערת השואל בפסחים מ"ג א' עהרש"א מברייתא שהביא ר"נ דלא תני נוקשה:

סי' קפז בתו' זבחים ט"ז ב' ד"ה שם טומאה. וקושית הש"א בתו' פסחים ס"ט א'. ומהרשב"א סוכה כ"ה. ועל הצ"ק מנחות נ' ע"ב. ועל הצל"ח פסחים ס"ו. ועל התו' ב"ק ק"י ע"א:

סי' קפח על הספרי בק"ו מפרה. ועל הקושיא בתו' יבמות ו' ע"ב מאיסי ב"י דאינו חייב על אחת מהן ועל קושית החו"י שלא החליטו שהוא מבעיר למ"ד ללאו יצאה

סי' קפט בישוב קושית רש"א פסחים כ"ז ב' ורש"י כריתות כ"ג א'. ובפסחים כ"ו א' לר"ש באוכל בשני מקומות:

סי' קצ בחקירת הצל"ח באוכל ח"ש בסוף ז' של פסח. ובמה שנשאל הנוב"י עהמל"מ במקדש באתרוג שבשביל מצותו שוה פרוטה:

סי' קצא בקושית הש"א עפרש"י פסחים י"ב דשלא בשעת ביעורו. ובדהגר"א דאכילת מצה הוה מצוה כל ז' ימי הפסח:

סי' קצב בתו' פסחים ל' ע"א דמאי פריך לרב קדירות בפסח אמאי ישברו. ועל המ"א תמ"ז ס"ק כ"ד. ובהספק מתשובת רע"א אם אשה מותרת להתענות ביו"ט כיון דאינה בשמחה:

סי' קצג על הקושיא בפסחים מ"א ב' פסח שבישלו בחמי טבריא:

סי' קצד בענין ספה"ע בשומע כעונה להרא"ש במידי דממילא לא אמרינן ששאכ"מ. ובשכח לספור ונזכרו ביום שלאחריו בהש"מ אם מותר לספור בימים שלאחריו בברכה. ובחקירת הח"ס בשכח לספור בלילה וביום כתב ביום פלוני למב"י. ובמה שנהגו קצת רבנים סלסול לספור ספה"ע בעצמם לפני הקהל ממה נסתבב זה ושחדינא חוזר להמתפלל:

הודעתי לאיזה מהמדפיסים אשר ימצאו חפץ בחבורי וכן אל חובבי תורה המסתופפים בצל החכמה והכסף אשר יחפצו לזכות את הרבים ולהניח אחריהם זכרון לדור דורים אשר יהיה שמם לברכה בפי הוגי תושיה. הנני נאות להדרש לתת חנם בלי מחיר למי שיהיה זריז ונשכר להוציא לאור עולם יתר החלקים מתשובותי בכל חלקי השו"ע באיזה מהם אשר יהיה לרצון לפניו. כן שאר חבורי אשר אתי בכתובים הגהות על כל הש"ס בבלי דף על דף ועל הירושלמי ומשניות ותוספתא ובה"ג. חדושים וחבורים מיוחדים על כמה מסכתות ומהדודא תנינא לספרי זכ"י הנדפס מכבר. הגהות וחדושים על כל ספרי הי"ד לרמב"ם ועל ספר המצות לרמב"ם ועל כל חלקי השו"ע. סידור כמה הלכות מהנחוצות להוראה מפסקי הלכות מהש"ע והאחרונים. וקבוץ קצור פסקים מהתשובות שלא נזכרו בספרי המאספים שקדמוני. באורים והנהות על המדרש רבה ותנחומא ושוחר טוב תהלים ומשלי ומדרש שמואל ופסקתא זוטרתא דר' טוביה ומדרש תדשא ותדב"א ועל ל"ב מדות ועל הערוך. חבור גדול על סוגיות וכללי הש"ס ובתוכם מאמר השתוות שמות תנאים ואמוראים יותר מערך מאה וששים במספר אשר העליתי מכמה ראיות מפורשות מבבלי וירושלמי ואשר הוא לתועלת גדול לסלק כמה סתירות ועוד קונטרם כזה בהשתוות שמות גדולי הראשונים. חכור גדול על תנ"ך בכמה חלקים על פי עומק הפשט ובאורים חדשים. באורים והגהות על מו"נ ועקרים וחוה"ל. באור על בחינת עולם ובקשת הממין בצירוף מאמר הבקורת. הגהות ותיקונים על ספר חסידים ומבחר

הפנינים ושירי ר"ש בן גבירול. באורים והגהות על פיוטים מכל השנה וסליחות וכדומה. חבור על חידות והיכי תמצא יותר ממשה עשר מאות במספרם. על סדר חלקי הש"ע ובדיני קרבנות וטומאה וטהרה. דרושים הנאמרים במקהלות. הערות על שם הגדולים ועוד רבות כאלה מדברי חפץ בעניני בקורת ועוד כמה הערות והגהות על חבורים שונים. ומי אשר יחפוץ באיזה מהם להעלותם על מזבח הדפוס והיותו מוחזק לאיש אמונים ישיגנו מאתי במוקדם כמבוקשו להוציאם מהרה לאור עולם:
יוסף זכריה בלא"א הרב ר' **נתן שטערן** ז"ל.

תקונים והשמטות

דף א ע"א שורה ל"ח בם צ"ל הם.
ע"ג ד' בדהט"ז כצ"ל.
ע"ד כ"ח קמ"ב צ"ל קל"ה. ל"ח סתמ"ג צ"ל תתמ"ג.
דף ב ע"א דמכירו צ"ל דמכרי. נ"ט להלן צ"ל לחלק.
ע"ב ב' סר"נ והלכות תפילין סתקל"ג.
ע"ב מ"א וע"ד א' דהרי"ף כצ"ל.
דף ד ע"א מ"ב (וע' עד סוף שורה שלאחרי צ"ל מוקף).
ע"ב נ"ג ובפרט לט"ז סריז סי"ח בענין שאין אסמכתא.
ע"ג כ"ו רמ"ל צ"ל רמ"ץ. ל"א וכ"כ בבאי"צ שם דלרמב"ם בידו וע' ט"ו סר"ט ס"ק ב' וגם לראב"ד וכו'.
ע"ד כ"ו ומהר"א ששון סר"ו. ל"ה וע' בבאי"צ סי' ו'.
דף ה ע"א ל"ב שדהתוה"ש צ"ל שדהתב"ש.
דף ו ע"ב ל"ג בכה"ג צ"ל בסר"ה.
ע"ד י"ט שליח. כ' מומר. כ"ב זמן.
דף ז ע"ד כ"א ע"ל כצ"ל.
דף ח ע"ב ל' הנקודה המפסקת בטעות.
דף י ע"א ז' ק"ט צ"ל קצ"ט.
דף יא ע"ג י"ב אזוב.
דף יב ע"א נ"ד ולש"כ כצ"ל.
ע"ב מ"ה בדרך צ"ל בתוך.
ע"ד ל"ו בכרכשתות כצ"ל. נ"ט וע' בפמ"ג סתס"ד באש"א.
דף יג ע"ב וכאילו צ"ל ואפילו. כ"ב אורן צ"ל איכן.

דף יד ע"א האחר כצ"ל. מ"ב לאר' צ"ל ואז. היו צ"ל היה.
ע"ב ז' י' צ"ל ו'.
ע"ג ח' דהסאבאקו כצ"ל. י"ט התרצן בכ"מ צ"ל הרד"ק בכ"י. י"ז ובזמנינו כצ"ל. כ"ו עשוי צ"ל עשנו. ל"ב בעישון.
ע"ד י' בדיעבד. י"ב כדשיל"מ כצ"ל. י"ד בלול צ"ל בטלטול. ל"ז וע' בפמ"ג א"ח סת"נ ס"ק ד' באש"א. נ"ט ס' מ"ט כצ"ל.
דף מו ע"א ל"א דגרויזד.
ע"ב ל' שקיבץ כצ"ל.
ע"ד י"א קטניות וגם. דעתו כצ"ל.
דף טז ע"א ח' להתיר. י"ז היה כצ"ל. נ"ה קכ"ד צ"ל קכ"ח.
ע"ב סופ' צ"ל פ"ה מ"ג וע"ש נ"ב כצ"ל.
ע"ד ל"ו בנמצא.
דף יז ע"ב ל"ו איסור.
דף יח ע"א מ"ה דלרלניח ע"ב נ"ג הנכרי.
דף יט ע"ב י"ז הבא"ס.
ע"ג ל' להזכירו. ומה. מ"ח בהולכים.
ע"ד כ"ד בא"י כצ"ל. ל"ו תס"ד צ"ל חמ"ח. ל"ו שיהיה צ"ל שמהנה.
דף כ ע"א כ"ו בקמח.
ע"ב נ"ב באחד.
ע"ג ג' מחויב.
דף כא ע"ב ל"ו דהר"י כצ"ל. מ"ג מרבינן צ"ל מדרבנן.
דף כב ע"א מ"ו עהחכ"צ.
ע"ב י"א קלקול ומתקנו כצ"ל. כ"ז ותר"א צ"ל ותרע"א.
ע"ד ל"ג פא"ע כצ"ל. מ"ט בלייא צ"ל בחיי.
דף כד ע"ג נ"ט וע"ל סקס"ה מס"ס במשהו.
דף כה ע"א ל"ה יבש צ"ל כבוש. מהר"ס בט"ז צ"ל בד"מ בטור.
ע"ב ל' נצטנן צ"ל נצטמק.
ע"ג מ"ב ילכו צ"ל ולפ"ז. מ"ח וציר שייך להלן אחר תיבת וחומץ.
דף כו ע"א י"ב אינו עושה כצ"ל. נ' וש"ג צ"ל ול"ג.
ע"ג כ"ד בסי' צ"ל בחי'.
ע"ד כ"ח דעדות צ"ל בעדות. כ"ט בעדותו כצ"ל.

דף כז ע"א מ"ד מיחל.
ע"ב מ"ט בנתיבה"מ כצ"ל.
ע"ג ה' ובשו"ת כצ"ל. מ"ה סי' כ' כאן שייך המוסגר. מ"ח לאחפ"ב צ"ל לאחהפ"ס.
ע"ד י' באו"ח כצ"ל. י"א בסוה"ס צ"ל בדה"ס. ל"א סתמ"ב צ"ל סתמ"ז.
דף כח ע"ג כ"ג בטבילה.
ע"ד ל"ט דמקלא כצ"ל. נ"ז כמה צ"ל והמה.
דף כט ע"ג לחכם צ"ל לחרכם.
דף ע"א י"ד עדיפא כצ"ל. ל"ג קצ"ב צ"ל קצ"ה.
ע"ג ד' שייך לשורה שלאחרי'.
דף לב ע"א מ"ה טומאנד"ר כצ"ל.
ע"ד נ"ד באם.
דף לג ע"א ל"ב לפלפל. ל"ה דאיוב"ד. מ' דהתו"ס כצ"ל. מ"א ס' י"ג צ"ל מ"ח. נ' רזעכטא כצ"ל.
ע"ב ו' פ"י צ"ל פ"ו. מ"א בד"מ צ"ל בכ"מ.
דף לד ע"א כ' וטוטו"ד כצ"ל.
ע"ב מ"ב יעש"ב צ"ל מוקף.
ע"ג מ"ה ק"ג צ"ל קל"ג.
דף לח ע"א ל"ו הוא צ"ל הו"א.
ע"ג ל"ו צ"ע צ"ל ד"ע.
דף לט ע"א נ"ג בתוס' ד"ה כצ"ל.
דף מ ע"ב ו' לשונו צ"ל לשוני.
ע"ג מ' המשלח נשמט קו ההפסקה. מ"א היו צ"ל היה.
ע"ד נ"ט לכה"ג צ"ל בכה"ג.